

ISSN 1312-5524

ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ И ПРАВО

2005

1

МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ и ПРАВО

1/2005

ЕВРОПЕЙСКА
ИНТЕГРАЦИЯ
И ПРАВО

1/2005

ИЗДАТЕЛСКИ СЪВЕТ:

Александра Цекова, чл.-кор. проф. д-р Александър Янков, Антон Станков – председател, доц. д-р Веселин Цанков, Даниела Атанасова, проф. д-р Екатерина Трендафилова, проф. д-р Емил Константинов, Маргарит Ганев – заместник-председател, Мариана Караджова, Петър Рашков, проф. д-р Тодор Тодоров, доц. д-р Юлия Захариева

ЕКИП НА ИЗДАНИЕТО:

Маргарит Ганев – главен редактор
Драгомир Чолаков – отговорен редактор
Искра Братованова – секретар

МИНИСТЕРСТВО
НА ПРАВОСЪДИЕТО

ЕВРОПЕЙСКА
ИНТЕГРАЦИЯ
И
ПРАВО

1/2005

*Списание „Европейска интеграция и право“
е издание на Министерството на правосъдието, осъществявано
в изпълнение на проект „Съдебната реформа – врата към Европа“
по Работна програма 2005 на Комуникационна стратегия
за присъединяване на Република България
към Европейския съюз*

© Министерство на правосъдието, 2005
ISSN 1312-5524

Комуникационна стратегия за присъединяване на Република България към Европейския съюз

www.evroportal.bg
www.justice.government.bg

ПРИВЕТСТВИЕ

Антон Станков

*Министър на правосъдието,
председател на Издателския съвет*

**УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,
СКЪПИ ЧИТАТЕЛИ,**

Пред вас е първият брой на изданието „Европейска интеграция и право“. Неговата поява е част от последователните усилия на Министерство на правосъдието да участва активно в информирането на обществото и конкретно на юридическата гилдия за промените в законодателството ни, свързани с реформирането на българската съдебна система и предстоящото членство на България в Европейския съюз. Само доброто познаване на нормативни актове е в състояние да гарантира добри резултати от усилията за усъвършенстване на съдебната ни система и осигуряването на бързо и качествено правораздаване за гражданите.

Не случайно първият брой на „Европейска интеграция и право“ излиза в навечерието на 16 април – Денят на конституцията и юриста. Вярвам, че то ще бъде полезен подарък за всички правници в България. Моментът, в който дебютира изданието, е знаменателен и от друга гледна точка – предстоящото подписване на Договора за присъединяване на България към Европейския съюз.

Надявам се, скъпи колеги, изданието да ви бъде максимално полезно и да се превърне в качествена професионална трибуна за дискусии и обмяна на идеи.

Издателският съвет на „Европейска интеграция и право“ с готовност ще приветства всички, които проявяват интерес, да се включат в списването му. Убеден съм, че вашият принос ще обогати изданието с разнообразие на разглежданите въпроси и представените гледни точки.

Да пожелаем успех на изданието „Европейска интеграция и право“!

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Маргарит Ганев

*Заместник-министър на правосъдието,
заместник-председател на Издателския съвет и главен редактор*

УВАЖАЕМИ ЧИТАТЕЛИ,

Изключително съм горд, че имам възможността да се обърна към Вас по повод първия брой от новото периодично издание на Министерството на правосъдието „Европейска интеграция и право“.

Списанието е насочено към всички Вас – хората, работещи в различните сфери на правото. То има за цел да задоволи нуждите Ви от специфична информация, свързана с дейността на Министерството на правосъдието и със значимите процеси и явления в сферата на европейското и международното право.

Министерството на правосъдието реализира изданието в рамките на проекта „Съдебната реформа – врата към Европа“ по Работната програма за 2005 г. на Комуникационната стратегия за присъединяване на Република България към Европейския съюз. Този проект е израз на нашето разбиране за постоянство в политиката на прозрачност и информираност по въпросите на съдебната реформа – абсолютен приоритет в процеса на присъединяване на България към Европейския съюз.

В списание „Европейска интеграция и право“ Вие ще намерите статии и анализи от утвърдени автори по въпросите на международното и европейското право. Ще бъдат коментирани приоритетите в законотворческата дейност, свързани с присъединяването на Република България към Европейския съюз, основни теми от международната правна помощ и международното правно сътрудничество. Ще бъдат публикувани преводите и анализите на ключови решения на Европейския съд по правата на човека. Ще бъдат представени международните програми, които Министерството на правосъдието изпълнява с подкрепата на Европейската комисия и други партньори.

Надявам се, че ще оцените инициативата на Министерството на правосъдието и ще съдействате за утвърждаването на едно професионално и експертно издание. С радост ще посрещнем всички Ваши препоръки и идеи.

Вярвам, че ще успеем да отговорим на Вашите очаквания и интереси!

I.
СТАТИИ

ЕВРОПЕЙСКАТА КОНСТИТУЦИЯ И НАЦИОНАЛНИТЕ КОНСТИТУЦИИ*

*Оливие Дюбос***

Европейска конституция – национални конституции: тази формула не е ли един вид понятиен оксиморон? Разглеждан в неговия най-ортодоксален аспект, терминът „конституция“ налага извода, че съществуването на Европейска конституция предполага да отпаднат националните конституции или че продължаването на съществуването на националните конституции означава, че все още няма Европейска конституция. Именно това е причината, поради която в процеса на европейско строителство се зароди нуждата от започване на дебат около понятието конституция малко след френското му „възкръсване“¹.

Без да навлизаме на тази арена на ожесточени битки, бихме искали да припомним съвсем накратко позициите на всяка от участващите страни. За част от представителите на доктрината (а именно – на конституционноправната доктрина) понятието „европейска конституция“ е немислимо, тъй като не би било възможно да съществува европейска учредителна власт в отсъствието на европейско политическо общество, т.е. на единно политическо тяло². Ето защо именно суверенитетът прави конституцията. Като реакция на това някои автори си поставиха за цел да докажат суверенитета на Европейския съюз, без може би да придават на този термин същото значение, каквото му придават първите³. Трети възнамеряват да се поставят отвъд рамката, която съставлява понятието суверенитет, за да защитят хипотезата за една Европейска конституция и следователно да предвидят

* Статията е публикувана през 2003 г. в списание *Revue européenne de droit public*. Препечатването ѝ в „Европейска интеграция и право“ е извършено с личното разрешение на г-н Оливие Дюбос.

** Авторът е професор по публично право в Центъра за европейски изследвания и документация (CRDE), Университета Монтеस्कьо-Бордо IV, член на Асоциацията за европейски изследвания (CEDECE), на Френската асоциация на конституционалистите (AFDC) и на Дружеството по сравнително право (Société de législation comparée).

¹ D. Rousseau. Une résurrection: la notion de Constitution. RDP 1990, p. 5.

Относно дебата около понятието „конституция“ в контекста на европейското строителство вж. по-конкретно сред големия брой автори: J.-F. Flauss (sous la direction de). *Vers un droit constitutionnel européen? Quel droit constitutionnel européen?* RUDH 1995, стр. 357 и следващи; H. Gaudin (sous la direction de). *Droit constitutionnel, droit communautaire. Vers un respect constitutionnel réciproque*. Париж, Economica, 2001.

² O. Beaud. *Propos sceptiques sur la légitimité d'un référendum européen ou plaidoyer pour plus de réalisme constitutionnel*, in A. Auer et J.-F. Flauss éd. *Le référendum européen*. Bruxelles, Bruylant, 1997, стр. 125 и следващи; C. Gouaud. *Le projet de Constitution européenne*. RFDC 1995, p. 287.

³ F. Chaltiel. *La souveraineté de l'Etat et l'Union Européenne, l'exemple français*. Paris, LGDJ, 2000, стр. 267 и следващи.

възможното съществуване на постнационални общества⁴. Те считат за осъществимо съжителството на едно европейско политическо тяло с нациите⁵. Следователно не е задължително съществуването на един европейски народ да изключи само по себе си запазването на съществуването на европейските народи.

В познавателен аспект последната перспектива несъмнено е благодатна, тъй като е изключително конструктивна и едновременно с това се стреми да не лиши от съдържание самото понятие „конституция“ и да запази значението ѝ на основополагащ правен акт за всяко политическо общество⁶. Нещо повече, както свидетелства бурната конституционна история на Франция, тази перспектива изисква понятието „конституция“ да се разглежда не като нещо закостеняло, а като по необходимост намиращо се в постоянно развитие. Освен това, без изобщо да бъдат вземени националните конституции, напълно възможно е те да бъдат включени в дебата около изработването на Европейска конституция. От инструментална гледна точка по този начин националните конституции ще бъдат основата на тази Европейска конституция и наред с това биха могли в определено отношение да служат, ако не за прототип, то поне за източник на вдъхновение. Тази неоспорима, но отворена концепция за конституцията най-вече дава възможност да се направи връзката между строго юридическата концепция и социално-политическата концепция за конституцията.

Така може по-добре да се разбере защо през последните две години се конкретизира намерението за снабдяване на Европейския съюз с учредителен текст, назован с термина „конституция“. Според *Paul Magnette* в учредителните процеси се открояват два времеви плана: единият е продължителен и дава възможност да се учреди една гражданска общност, т.е. конституиране в социално-политическия смисъл, а другият – по-къс – е този, в който това политическо общество осъзнава нуждата от формализация и от това да се сдобие с правна сила чрез конституция в юридическия смисъл⁷.

Началото на европейския съзидателен процес бе поставено още през 50-те години, като винаги е била подчертавана политическата цел на изграждането на

⁴ J.-C. Gautron. Rapport de synthèse, in B. Mathieu, F. Melin-Soucramanien et M. Verpeaux (sous la direction de). La Constitution européenne. À paraître à la RAE, цитира например декана Vedel, според когото „Окончателното утвърждение е, че легитимната власт може да произтича само от самите управлявани (...). Но онова, което всъщност е несигурно, тъй като е свързано с историческата даденост, е признатата изключителност на националната рамка (...) само чрез своеобразна игра на думи на националния характер на суверенитета се придава свещен смисъл, като тази сакрализация се прилага единствено спрямо самия демократичен принцип“.

⁵ S. Pierre-Caps. L'Union européenne, démos et légitimité: de l'Etat-Nation à la Multination. Civitas Europa, no 1 septembre 1998, стр. 35 и следващи.

⁶ Терминът „конституция“ действително може да се използва с различни значения. Така например съветникът на Тони Блеър – Питър Хейн – припомни не без сарказъм, че новият голф-клуб също има своя конституция (J.-C. Gautron. Цит.съч.).

Независимо от това не следва да се забравя, че той се употребява в правото на международните организации: R. Monaco. Le caractère constitutionnel des actes constitutifs des organisations internationales, in: Mélanges offertes à Charles Rousseau. La communauté internationale. Paris, Pédone, 1974, p. 153.

⁷ P. Magnette. Questions sur la constitution européenne, in: P. Magnette éd. La constitution de l'Europe. Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2000, p. 9, спец. стр. 10-11.

Общността. Но в този политически процес като основен инструмент наред с икономиката бе възприето правото⁸. В процеса на европейско строителство следователно донякъде съжителстват политическият с юридическия момент на конституцията. Ето защо конституционализацията в юридически план несъмнено води корените си от самите Учредителни договори и преди всичко от съдебната практика на Съда на Европейските общности, който е предпочел интегративното и тълкуване. По този начин бе създаден един автономен правов ред⁹. В това отношение следва да се подчертае по-значимата роля, която изигра съдебната практика по делата „Van Gend en Loos“ и „Costa“ в сравнение с тази по делото „Les Verts“ и която придаде конституционен характер на Договорите на Общността. В решението по делото „Les Verts“ Съдът на Европейските общности в крайна сметка само назовава една вече съществуваща реалност¹⁰.

Договорите съставляват основата на един правов ред, разпределят компетенциите между Общността и нейните държави-членки, осигуряват защитата на основните права. От гледна точка на разделението на властите със съжаление може да се отбележи липсата на ясно разграничение между изпълнителна и законодателна функция, но независимо от това Комисията, Съветът и Парламентът разполагат с определен обем от правомощия и балансиращи насрещни правомощия, което създава гаранции, че Общността няма да бъде една деспотична държава в смисъла, в който я разбираше Монтескьо. Възможно е да се твърди, че занаяпред в материален план съществува една Европейска конституция¹¹.

Възможно ли е все пак да се преодолее това материално измерение на конституцията и действително да се навлезе в един учредителен във формален план процес? Несъмнено тук е налице един юридически момент, който е трябвало да бъде доловен. Тъй като функционалният метод, възприет при европейското строителство, се утвърди в глобален мащаб благодарение на реализацията на вътрешния пазар, необходимо беше да се подходи фронтално към политическия въпрос. Преди всичко разширяването на Европейския съюз се нуждае от конституционно формализиране. Не е необходимо въобще да припомним, че един съюз от двадесет и пет държави-членки не би могъл да функционира в сегашната рамка. Институционалната реформа трябва да бъде от съответния мащаб – по-специално тя трябва да скъса с буквата на сегашните Договори, за да увековечи духа на правото на интегриране. Нейното закрепване в конституционен текст е своеобразно средство за легитимиране на това прекъсване на континуитета. Обратно, една нерешителна институционална реформа значително би обременила сегашния учредителен процес. Преди всичко обаче изработването на Европейска конституция ще позволи да се затвърди обединението на Европа и именно в това отношение то е нераз-

⁸ Впрочем съществува единоръчна връзка между икономическите и политическите измерения на европейското строителство (вж. L.-J. Constantinesco. *La Constitution économique de la CEE*. RTDE 1974, p. 244).

⁹ D. Simon. *Les fondements de l'autonomie du droit communautaire*, in: J.-C. Gautron et L. Grard (sous la direction de). *Droit international et droit communautaire*. Paris, Pédone, 2000, p. 207.

¹⁰ J.-C. Gautron подчертава, че „освен възможността за съдията да се придържа към метода Coué тези формулировки не водят до създаването на едно конституционно цяло“ (цит. съч.).

¹¹ *Ibidem*.

делна част от разширяването. Юридическият момент съществува, но политическата воля да се улови този момент изглежда не толкова нестабилна.

Несъмнено събранието на Конвента за бъдещето на Европа свидетелства за промяна в метода, която цели да се премине от международна към конституционна ревизия на Учредителните актове на Европейския съюз¹². Действително в процеса на ревизиране са включени не само държавите, но и европейските граждани или поне техни представители, независимо дали те са избрани от Европейския парламент или от националните парламенти. Преди всичко, както показва това прецедентът с Конвента за изработване на Хартата за основните права, конвенционалният метод позволява, заедно с гражданското общество, един диалог, който без съмнение една дипломатическа конференция не би могла да започне¹³.

Но и тук скъсването с буквата на Договорите трябва да бъде релативизирано. Занапред ревизирането на Договорите няма да представлява един чисто междудържавен акт, тъй като в началото участват институциите на Общността¹⁴; а и в рамките на самия Конвент могат да възникнат отново междудържавни противоречия. Дебатът около социалните права по време на редактирането на Хартата показва това. Затрудненията, с които се сблъска Конвентът за бъдещето на Европа по отношение на институционалната реформа, още по-красноречиво свидетелстват за тази „непримирима дипломация“¹⁵. В крайна сметка бъдещата конституция ще влезе в сила едва след като бъде ратифицирана от всички държави-членки в съответствие с техните конституционни норми. Тази формула е възприета в сегашния член 49 от Договора за Европейския съюз и в членове IV-6 и IV-7 от проекта на конституция.

Ето защо учредителният характер на този „договор за създаване на Конституцията“ ще зависи от процедурите при приемането му от държавите-членки. Единствено позоваването във всяка една държава на оригинерното или субсидиарно учредително правомощие е в състояние наистина да придаде конституционна сила на Европейската конституция¹⁶. Европейското строителство вече не може да из-

¹² Изобщо не е необходимо да се подчертава символичното значение на самия термин „конвент“...

¹³ F. Deloche-Gaudez. La Convention pour l'élaboration de la Charte des droits fondamentaux: une méthode „constituante“?, in R. Dehousse (sous la direction de). Une constitution pour l'Europe? Paris, Presses de Sciences Po., 2002, p. 177, спец. стр. 196 и следващи.

¹⁴ Член 48 ДЕС: „Правителството на всяка държава-членка или Комисията може да внесе в Съвета предложение за ревизиране на договорите, на които се основава Съюзът.

Ако Съветът, след като се консултира с Европейския парламент и – когато е необходимо – с Комисията, предостави мнение в полза на свикването на конференция на представителите на държавите-членки, конференцията се свиква от председателя на Съвета с цел определяне по общо съгласие на измененията, които трябва да бъдат направени в тези договори. Европейската централна банка също така следва да бъде консултирана в случай на институционални промени във валутната област.

Измененията влизат в сила, след като бъдат ратифицирани от всички държави-членки в съответствие с техните конституционни изисквания“.

¹⁵ C.-A. Colliard. L'irréductible diplomatique, in Etudes de droits des Communautés européennes. Mélanges offerts à Pierre-Henri Teitgen. Paris, Pédone, 1974, p. 109.

¹⁶ J.-C. Gautron. Цит. съч.

бегне този демократичен риск, тъй като несъмнено е дошъл моментът да се пристъпи към „проверка доколко искрено е присъединяването на народите към Европейската конституция“¹⁷. Един провал в този план несъмнено би навредил в по-малка степен, отколкото една конституция, ратифицирана на тъмно от националните парламенти.

Това ще рече, че противно на изходната хипотеза Европейската конституция не предполага да отпаднат националните конституции, а напротив – трябва да се основава на националните конституции. Тази единосъщна връзка между Европейската конституция и националните конституции не е еднозначна. Влизането в сила на Европейската конституция ще трябва предварително да бъде съпътствано от ревизиране на националните конституции. Това ревизиране трябва да отчете всички последици от принадлежността на конкретната държава към Европейския съюз. Националните конституции не само няма да могат да игнорират европейското строителство, но също така, докато конкретната държава е членка на Съюза, ще бъдат зависими от Европейската конституция.

Това явление вече започна в широк мащаб и само ще бъде продължено от Европейската конституция. От момента на ратифицирането на Договора от Маастрихт голям брой национални конституции съдържат клаузи „Европа“, които затвърждават и уреждат принадлежността на всяка конкретна държава към Европейския съюз. Но тези клаузи са само формален израз на едно далеч по-старо явление, каквото е преправянето на националните конституции в процеса на европейското строителство. Така например още през 1977 г. *Jean-Claude Gautron* показва какво е „въздействието на Европейските общности върху структурите на френската политическа власт“¹⁸.

Ето защо в бъдеще Европейската конституция и националните конституции, без при това да са несъвместими помежду си, могат само да бъдат обединявани в своето действие. Затова е допустимо да се разгледат отношенията между Европейската конституция и националните конституции в системен аспект. Вертикалното взаимодействие между европейското и националните нива има за фон общото конституционно наследство на Европа¹⁹, но позволява, благодарение на формализирането на правовата норма, същото да бъде надминато, за да се очертае една пълноценна европейска конституционна система. Двойствеността между европейското и националното ниво съставлява базисната структура на тази система, но тя самата поначало има множествен характер поради многообразието на националните конституции. Ето защо тези отношения между Европейската конституция и националните конституции по необходимост многократно западат.

Нещо повече, тези отношения на първо място се основават на конфликти. Но, осъдени да съжителстват, Европейската конституция и националните конституции постепенно изработват регулаторни механизми, които дават възможност конфликтите да бъдат преодолявани чрез един диалектически подход. Благодарение на тези механизми, вместо трайно да дестабилизируют системата, сблъсъците

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ J.-C. Gautron. Influence des Communautés européennes sur les structures du pouvoir politique français depuis 1958, in *Le pouvoir. Mélanges offerts à Georges Burdeau*. Paris, LGDJ, 1977, p. 421.

¹⁹ D. Rousseau. La notion de patrimoine constitutionnel européen, in *Mélanges Philippe Ardant. Droit et politique à la croisée des cultures*. Paris, Montchrestien, 1999, p. 27.

между Европейската конституция и националните конституции привнасят в нея динамизъм и укрепват взаимозависимостта между Европейската конституция и националните конституции.

Обединението на Европейската конституция и на националните конституции позволява да се развие една полицентрична конституционна система (I), в която привилегировано място заема интеграцията (II).

I. ЕДНА ПОЛИЦЕНТРИЧНА КОНСТИТУЦИОННА СИСТЕМА

Срещата между една все още намираща се в началото си Европейска конституция и понякога много старите национални конституционни традиции дава живот на една полицентрична конституционна система. Разбира се, Европейската конституция и националните конституции заедно се присъединяват към принципите на плуралистичната демокрация²⁰. Но в тази рамка са възможни различни интерпретации и реализации на тези принципи, като от тях произтича една съперническа концепция за ценностите (A)²¹. Извън този аксиологически полицентризъм, образуваната от Европейската конституция и националните конституции система, поради това че се основава на преразглеждането на принципа на суверенитета, логично води до диспергиране на властта (B).

A. ЕДНА СЪПЕРНИЧЕСКА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ЦЕННОСТИТЕ

Съперническата концепция за ценностите между Европейската конституция и националните конституции позволява известно съревнование между различните полюси на системата. Тя обаче видимо не дава много плодове (1) по отношение на демократичния принцип; за сметка на това резултатите изглеждат по-убедителни в областта на защитата на правата на човека (2).

1. Демократичният принцип

Фактът, че съревнованието между Европейската конституция и националните конституции в тази област не е никак ползотворно, се дължи на обстоятелството, че то се провежда на фона на безспорно съществуващата структурна криза в западната демокрация²². Поради тази причина ни изглежда едновременно твърде

²⁰ Ще припомним, че член 6, алинея 1 ДЕС гласи, че „Съюзът се основава на принципите на свободата, демокрацията, зачитането на правата на човека и основните свободи, законността – принципи, които са общи за държавите-членки“.

Член 1-2 от проекта на Европейска конституция, озаглавен „Ценности на Съюза“, от своя страна гласи, че „Съюзът се основава на следните ценности: зачитане на човешкото достойнство, свобода, демокрация, равенство, правова държава, както и зачитане на правата на човека. Тези ценности са общи за всички държави-членки в общество, характеризиращо се с плурализъм, толерантност, справедливост, равенство, солидарност и забрана на всякаква дискриминация“.

²¹ Вж. в този смисъл С. Grewe et H. Ruiz-Fabri. *Droits constitutionnels européens*. Paris, PUF, 1995, p. 126, n° 97. Тези автори се позовават на съществуването на конфликт на ценностите.

²² G. Lavau et O. Duhamel. *La démocratie*, in M. Grawitz et J. Leca (sous la direction de). *Traité de science politique, tome 2 : Les régimes politiques contemporains*, Paris, PUF, 1985, p. 29, спец. стр. 72 и следващи.

безсмислено и не дотам амбициозно занятие всеки опит да се разобличи демократичният дефицит на Европейския съюз и да се запълни той, като се използва за образец демокрацията в държавите-членки.

а) Докато самият той представлява фактор, ускоряващ западането на националните парламенти²³, Европейският съюз нямаше друг избор, освен да се присъедини към представителната демокрация. В проекта на Европейската конституция това обединение вече е преднамерено благодарение на член I-45, отнасящ се до „принципа на представителната демокрация“²⁴.

По този начин прерогативите, които има избраният с всеобщо пряко гласуване Европейски парламент, в процеса на вземане на решения в Общността се увеличиха по напълно редовен начин при всяка последвала ревизия на Договора. Нещо повече, проектът на Европейската конституция дори предвижда той да дели законодателната власт със Съвета на министрите²⁵. Член I-45, алинея 2 отчита тази конфигурация и уточнява, че „държавите-членки се представляват в Европейския съвет и в Съвета от своите правителства, които от своя страна отговарят пред националните парламенти, избрани от гражданите им“. Освен това се отбелязва значението в европейски мащаб на политическите партии, чиято съществена роля за функционирането на плуралистичната демокрация бе изтъкната още от *Max Weber*, а впоследствие и от *Raymond Aron*²⁶.

При все това европейските избори по никакъв начин нямат мобилизиращ ефект върху гражданите и се провеждат по повод на национални предизвикателства. Нещо повече, структурирането на политическите партии в Европейския парламент несъмнено възпроизвежда традиционното противоборство между десницата и левицата, като твърде често възникват други разделителни линии, а именно между борците за още по-пълно интегриране и евроскептиците, или пък в зависимост от националната принадлежност. Това взаимно преплитане на позиции очевидно не е гарант за особено явна представителност на европейските граждани и не е в състояние да разсее усещането, че те не знаят за какво и за кого да гласуват. Преди всичко разграничението между мнозинство и опозиция, което е структурна особеност на съвременните демокрации, няма същото значение в Европейския парламент, което може би е слабост на демократичния принцип в европейски план. Ето защо европейската партийна система очевидно се намира

²³ По този въпрос вж. по-долу I, Б, 1.

²⁴ Член I-45: „1. Функционирането на Съюза се основава на принципа на демократичното представителство. 2. Гражданите на Съюза се представляват директно на равнище Европейски парламент. Държавите-членки се представляват в Европейския съвет и в Съвета на министрите от своите правителства, които от своя страна носят отговорност пред националните парламенти, избрани от техните граждани. 3. Всеки гражданин има право да участва в демократичния живот на Съюза. Решенията се вземат възможно най-открито и възможно най-близо до гражданите. 4. Политическите партии на европейско равнище допринасят за формирането на европейско политическо съзнание и за изразяването на волята на гражданите на Съюза“.

²⁵ По този въпрос вж. I, Б, 1 по-долу.

²⁶ Член 191, алинея 1 ДЕО гласи, че „Политическите партии на европейско равнище са важен фактор за интеграцията в рамките на Съюза. Те допринасят за формирането на европейско съзнание и за изразяването на политическата воля на гражданите“.

в твърде ембрионален стадий, което несъмнено е една от най-важните слабости при функционирането на Европейската конституция²⁷.

Тази слабост на демократичната представителност обаче частично се компенсира с известно възвръщане на позициите на демократичния контрол, при това както в европейски, така и в национален мащаб. Контролът от страна на Европейския парламент над Комисията на пръв поглед изглежда доста задоволителен: той разполага с правомощието да одобрява председателя и останалите комисари и има възможността да гласува вот на недоверие. Последното средство за контрол, макар никога да не е било използвано докрай, изглежда доста ефикасно поради разубеждаващия му ефект, което показва и оставката на комисията „Сантер“²⁸. От друга страна, Европейският парламент разполага с класическите контролни правомощия, които притежава едно общо събрание: въпроси, доклади, петиции, анкетни комисии.

Някой може да възрази, че тези контролни правомощия са твърде нищожни, тъй като въобще не засягат Съвета на министрите, чието правомощие да взема решения продължава да заема централно място в системата на Общността. Но тази липса на контрол на европейско равнище е коригирана с контрола, осъществяван от националните парламенти над тяхната изпълнителна власт. По модела на британските Select Committees в състава на националните парламенти бяха създадени органи, отговарящи изключително по европейските въпроси²⁹. Преди всичко, отново следвайки примера на Обединеното кралство, но също и този на Дания, позициите на националните правителства са обект на априорен контрол от страна на националните парламенти, които могат по този начин да гласуват резолюции по проектите на текстове на Общността³⁰. Това участие на националните парламенти в демократичния контрол върху функционирането на Европейския съюз е закрепено също и с Договорите и проекта на Европейската конституция³¹. От друга страна, в страни като Франция, където контролните функции на Парла-

²⁷ R. Ladrech and P. Brown-Papamiikail. Towards a European Party System?, in M. Telo (sous la direction de). Démocratie et construction européenne. Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 1995, стр. 267 и следващи.

²⁸ J.-P. Jacque. Droit institutionnel de l'Union européenne. Paris, Dalloz, 2001, p. 532, n° 984.

²⁹ E. Saulnier. La participation des parlements français et britannique aux Communautés et à l'Union européennes. Paris, LGDJ, 2002, стр. 273 и следващи.

³⁰ Например член 88-4 от Френската конституция: „Правителството представя в Националното събрание и в Сената, веднага след предаването им в Съвета на Европейския съюз, проектите или предложенията за актове на ЕО и Европейския съюз, съдържащи разпоредби със законодателен характер. То може също така да представи в тях другите проекти или предложения за актове, както и всеки документ, издаден от институцията на Европейския съюз. Съгласно условията, определени в правилниците на всяко събрание, по споменатите по-горе проекти, предложения или документи могат да се гласуват резолюции, при нужда извън сесиите“.

³¹ Към Договора от Маастрихт бе приложена Декларация (№ 13) за ролята на националните парламенти в Европейския съюз. Най-вече с Договора от Амстердам бе приет Протокол за ролята на националните парламенти в Европейския съюз. В проекта на конституция този въпрос бе регламентиран също с протокол. Предвижда се документите директно да се предават от комисията на националните парламенти, а не чрез изпълнителната власт, каквато е сегашната практика.

мента бяха до голяма степен отслабени, този европейски контрол може би оказва увеличащ ефект.

б) В такъв случай остава да се определи дали Европейската конституция по модела на огромното мнозинство от национални конституции може да обогати тази представителна демокрация чрез способности, позволяващи да се насърчи участието на гражданите в упражняването на властта и контрола върху същата.

Изработването на Европейска конституция само по себе си е най-доброто свидетелство за стремежа в процеса на европейското строителство за доближаване до гражданите и очевидно показва по-висока степен на съобразяване с демократичния императив³². Но и тук ще трябва да се поеме рискът тази европейска конституция да бъде приета от европейските народи³³... Проектът на Конституция поне придава по-голяма четивност на Европейския съюз. Несъмнено резултатът не е свършен: проектът съдържа над 460 члена; следователно, касае се за една „бъбрива“ конституция. Но ако изключим третата част: „Политики и функциониране на Съюза“, чието значение е повече техническо и по-малко политическо в сравнение с основните закони, остават 122 члена. В крайна сметка проектът на Европейска конституция е напълно сравним с националните конституции. Освен това е налице един твърде осезаем стремеж към опростяване по отношение на действащите Договори. Структурата под формата на стълбове постепенно изчезва и се заменя от едно сравнително единно устройство, въпреки че сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешните работи или външната политика и политиката на обща сигурност запазват някои свои специфични особености по подобие на Икономическия и валутен съюз³⁴.

Проектът на Конституция се придържа към изискването за прозрачност, което след Договора от Маастрихт се превърна в едно от предпочитаните средства за попълване на демократичния дефицит на Съюза. По този начин бе признато правото на европейските граждани на достъп до документите на институциите и преди всичко – на достъп до работата на Съвета, особено когато той действа в качеството си на законодател. Дебатите напред са публични, а що се отнася до разискванията, в член 207 ЕК е предвидено, че „при всички обстоятелства (...) резултатите и мотивите към вотовете, както и вписаните в протокола декларации, стават публични“³⁵.

Нещо повече, проектът на Европейска конституция наред с представителната демокрация поставя в своя член I-46 „Принципа на демократичното участие“. Това понятие заслужено представлява интерес, тъй като добре илюстрира съществуващата воля да се надмине или поне допълни представителната демокрация, която, изглежда, търпи все повече и повече ограничения, и в същото време е твърде неясно.

Така например този член предвижда на първо място по един недостатъчно неясен и решителен начин, че „1. Институциите на Съюза предоставят по подхо-

³² Burgorugue-Larsen (Laurence). Pourquoi une Constitution européenne?, in B. Mathieu, F. Melin-Soucramanien et M. Verpeaux. La Constitution européenne. À paraître à la RAE.

³³ По този въпрос вж. по-горе Въведение.

³⁴ Членове III-74 и следващи.

³⁵ Член I-49: прозрачност в работата на институциите на Съюза и член II-42: право на достъп до документи.

дящ начин на гражданите и на представителните организации възможността публично да огласят и обменят своите мнения във всички области от дейността на Съюза. 2. Институциите на Съюза поддържат открит, прозрачен и редовен диалог с представителните организации и гражданското общество. 3. С цел да се осигури единство и прозрачност в дейността на Съюза, Комисията провежда широки консултации със заинтересованите страни³⁶. Би могло да се възрази, че тази уредба само закрепва по конституционен път практиката на лобиране, без реално да позволява на гражданите да се включат в процеса на вземане на решения. Опитът от процеса на вземане на решения в Европейския парламент вече свидетелства за това³⁶. Също толкова вярно е и че това конституционно признаване на ролята на гражданското общество видимо представлява един вид нововъведение по отношение на националните конституции. Но това обогатяване на демократичния принцип ни изглежда несигурно.

За сметка на това формулировката на алинея 4 на член I-46 изглежда много по-смела, тъй като с нея се установява механизъм на законодателна инициатива на населението, който представлява техника за полупряка демокрация, имащ за цел да коригира пропастта между гражданството и властта, каквато неизбежно поражда представителната демокрация³⁷. Законодателната инициатива на населението априорно е забележително нововъведение в проекта на Европейска конституция, тъй като тя не съответства истински на общите за европейските държави конституционни традиции. Подобен инструмент съществува само в Австрия, Италия и Испания, като той е по-силно разпространен в Швейцария и САЩ³⁸.

По-конкретно това уважение към пряката демокрация има преди всичко символичен характер. В действителност става дума само за законодателна инициатива с непряк характер, която дава възможност на Комисията да представи законодателно предложение. В случая по-скоро става дума за засилено право на петиция. Разбира се, този механизъм не води до организирането на референдум³⁹. Възможността за референдум в европейски мащаб несъмнено може да се предвиди при твърде разнообразни условия, но изглежда напълно неосъществима поради присъщото на европейското политическо тяло многообразие⁴⁰. Действително референдумът е тясно свързан с понятието суверенитет, което изисква фундаментално единство на политическото тяло. При все това следва да се отбележи, че европейското строителство има значителен принос за активизиране на техниката на референдумите на национално ниво, каквито и да са

³⁶ O. Costa. *Le Parlement européen, assemblée délibérante*. Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2001, стр. 351 и следващи.

³⁷ „Комисията може по инициатива на най-малко един милион граждани на Съюза – представители на голям брой държави-членки, да бъде приканена да представи подходящо предложение по въпроси, за които гражданите считат, че е необходим юридически акт от страна на Съюза с цел прилагането на настоящата Конституция. Европейски закон определя разпоредбите относно процедурите и специфичните условия, приети за представянето на такава гражданска инициатива.“

³⁸ B. Chantebout. *Droit constitutionnel et science politique*. Paris, Armand Colin, dix-septième édition 2000, p. 213-215; C. Grewe et H. Ruiz-Fabri. *Цит. съч.*, p. 260, n° 192.

³⁹ D. Chagnollaud. *Droit constitutionnel contemporain, tome 1, Théorie générale. Les grands régimes étrangers*. Paris, Armand Colin, deuxième édition, 2001, p. 195.

⁴⁰ Относно този дебат вж. A. Auer et J.-F. Flauss éd. *Цит. съч.*

били мотивите или последиците (порочни?) от това⁴¹. Така например първият организиран референдум в първородината на представителната демокрация – Великобритания – касаеше присъединяването на тази страна към Европейските общности.

От гледна точка на демократичния принцип следователно безусловно е налице определена форма на конкуренция между европейските и националните нива, но тя е твърде малко почитана. За сметка на това по отношение на защитата на правата на човека съревнованието беше по-ползотворно.

2. Зачитане на правата на човека

Това явление, свързано с конкуренцията на ценности, изглежда, е от най-съществено значение в областта на правата на човека. От друга страна, то вече придоби достатъчна популярност. Първоначално Договорите на Общността не съдържаха разпоредби, свързани с основните права – икономическата природа на Договорите действително можеше да остави впечатлението, че всякакво примесване е невъзможно. Съдът на Европейските общности отказа да се позове на основните права, така както са защитени от националните конституции, но в случая ставаше дума преди всичко да се отхвърли теорията на структурното сходство, според която нормите на Общността можеха да бъдат подчинени на правото на държавите-членки⁴². При това тази ситуация не можеше да се издържа повече – до такава степен тя изразяваше дефицит по отношение на „правата на човека“ в Общността.

а) Още през 1967 г. германският Конституционен съд реагира на тази ситуация, като даде да се разбере, че е склонен да обсъди конституционносъобразността на определена норма на Общността от гледна точка на основните права⁴³, което решение бе потвърдено с полученото известност решение по делото „Solange I“⁴⁴. Несъмнено италианският конституционен съдия възприе по-ноаноцирана позиция, която обаче не изключваше една подобна вероятност⁴⁵. Съдът на Европейските общности прие насериозно тези заплахи за принципа на примата на правото на Общността и бързо извлече поуки от тях. В резултат основните права ще бъдат защитени в правовия ред на Общността, обаче ще запазят известна автономност по отношение на националните конституции, която ще се направлява от Съда на Европейските общности.

Следователно не само може да се направи изводът, че основните права са част от общите принципи на правото на Общността, но също и че Съдът е длъжен да черпи от общите конституционни традиции⁴⁶. В решението по делото „Nold“

⁴¹ J. Rideau. Les référendums nationaux dans le contexte de l'intégration européenne, in A. Auer et J.-F. Flauss éd. Цит. съч., стр. 81.

⁴² CJCE, 4 février 1959, Friedrich Stork et Cie c/ Haute Autorité de la Communauté européenne du charbon et de l'acier, AFF. 1/58, Rec. 1959, p. 43, спец. n° 4.

⁴³ BverfG, 18 octobre 1967, RTDE 1968, p. 203.

⁴⁴ BverfG, 29 mai 1974, CDE 1975, p. 149.

⁴⁵ Cour const., 27 décembre 1973, Frontini, RTDE 1974, p. 153

⁴⁶ CJCE, 12 novembre 1969, Erich Stauder c/ Ville d'Ulm – Soziulamt, Aff. 26/69, Rec, p. 419; CJCE, 17 décembre 1970, Internationale Handelsgesellschaft MBH c/ Einfuhr-und Vorratsstelle fuer Getreide und Futtermittel, Aff. 11/70, Rec., p. 1125.

той дори прави твърде неясния извод, че „поради тази причина той не би могъл да допусне мерки, несъвместими с признатите и гарантирани от конституциите на тези държави основни права“⁴⁷. Именно в това решение бе затвърдена възможността Съдът да се вдъхновява от международноправните актове в областта на защитата на правата на човека, към които държавите са се присъединили: Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, която придобива според Съда „особено значение“⁴⁸. Тази правна уредба в крайна сметка бе кодифицирана с Договора от Маастрихт в сегашния член 6, алинея 2 ДЕС⁴⁹.

По този начин Съдът на Европейските общности изведе една доста богата съвкупност от основни права, които са в състояние да съперничат на националните конституции⁵⁰. От друга страна, механизмът за утвърждаване на тези основни права е доста задоволителен. Разбира се, преките жалби пред юрисдикцията на Общността не са достъпни за отделните граждани⁵¹, но все пак, макар и рядко, се дава такава възможност на отделните граждани от националните конституции пред конституционните съдилища⁵². Преюдициалните въпроси за оценка на законосъобразността предлагат отлично средство за догонване и съответстват на техника за контрол на конституционносъобразността, която заема привилегировано място в множество конституции на държавите-членки⁵³. Между другото, през 1986 г. германският Конституционен съд се съобрази с това развитие и повече не възнамерява да оспорва примата на правото на Общността, доколкото правата на човека продължат да бъдат защитени по този начин от Общността⁵⁴.

Независимо от това Съдът на Европейските общности възнамерява едновременно с това да запази автономността на правото на Общността по отношение на националните конституции. Въпреки отдаденото от него внимание към общите конституционни традиции, той уточни, че валидността на актовете на Общността не би могла да бъде оценена от гледна точка на основните права – такива, каквито

⁴⁷ CJCE, 14 mai 1974, J. Nold, Kohlen und Baustoffgrosshandlung c/ Commission des Communautés européennes, Aff. 4/73, Rec., p. 491, спец. n° 13.

⁴⁸ CJCE, 18 juin 1991, Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE et Panellinia Omospondia Syllagon Prossopikou c/ Dimotiki Etairia Pliroforissis et Sotirios Kouvelas et Nicoalos Avdellas et autres, Aff. C-260/89, Rec., p. 1-2925, спец. n° 41.

⁴⁹ „Съюзът защита основните права, така както те са гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 година, и така както произтичат от общите за държавите-членки конституционни традиции като главни принципи на правото на Общността“.

⁵⁰ J. Rideau. Droit institutionnel de l'Union et des Communautés européennes. Paris, LGDJ, quatrième édition, 2002, p. 277.

⁵¹ Съдът на Европейските общности се придържа към традиционната си съдебна практика, независимо от някои опити на Първоинстанционния съд за отклонение от нея. R. Mehdi. La recevabilité des recours formés par les personnes physiques et morales à l'encontre d'un acte de portée générale: aggiornamento n'aura pas lieu. RTDE 2003, p. 23.

⁵² Такъв преди всичко е случаят в Германия и Испания.

⁵³ *Contra* L. Favoreu. Rapport de synthèse. L'„euroscepticisme du droit constitutionnel“, in H. Gaudin (sous la direction de). Цит. съч., стр. 379, спец. стр. 384 и 387 и бележка под линия № 24. Този автор се позовава на „правораздавателен дефицит“ (ibidem).

⁵⁴ BverfG, 22 octobre 1986, RTDE 1987, p. 537.

произтичат от националните конституции⁵⁵. Нещо повече, тези основни права са защитени в зависимост от структурните императиви на Европейската общност – по този начин те познават „ограничения, обусловени от преследвани цели от всеобщ интерес“ от същата⁵⁶.

Преди всичко Съдът на Европейските общности все по-рядко се позовава на общите конституционни традиции и в крайна сметка, както показва това *Joël Andriantsimbazovina*, Европейската конвенция за правата на човека се превърна в главен източник на вдъхновение⁵⁷. Позоваването на конституционните традиции принуждава съдията да търси принципи, които са общи за националните конституции; между впрочем това занятие е твърде рисковано, още повече, че нараства броят на държавите-членки и че по никакъв начин не може да става дума за запазване на най-краткото общо название⁵⁸.

По един априорно бъдещ недоумение начин проектът на Европейска конституция, който включва Хартата за основните права във втората си част, запазва непокътното решение, съдържащо се в член 6, алинея 2 ДЕС⁵⁹. Общите принципи, а следователно и общите конституционни традиции могат да съхранят своята полезност, за да запълнят евентуалните празноти в Хартата⁶⁰. Преди всичко вероятно става дума да се позволи на Европейската конституция, без да има нужда тя да бъде ревизирана, да следи по този начин „постигнатия напредък“ в областта на защитата на правата на човека в националните конституции и Европейската конвенция за правата на човека.

Но най-странното е, че, вместо да постави на преценка тази схема на относителна зависимост на системата на Общността за защита на основните права от Европейската конвенция за правата на човека и съответно от националните конститу-

⁵⁵ Съдът действително счита, че „прилагането на правила или юридически понятия, принадлежащи към националното право, за оценка на действителността на актове, утвърдени от институциите на Общността, би накърнило единството и ефикасността на правото на Общността; (...) ето защо позоваването на извършено посегателство върху основните права, така както са формулирани в конституцията на държава-членка, или върху принципите на една национална структура не засяга действителността на конкретен акт на Общността или действието му на територията на определена държава-членка“ (CJCE, 17 décembre 1970, *Internationale Handelsgesellschaft MBH C/ Einfuhr – und Vorratsstelle fuer Getreide und Futtermittel*, préc., n° 3).

⁵⁶ CJCE, 14 mai 1974, *J. Nold, Kohlen – und Baustoffgroßhandlung c/ Commission des Communautés européennes*, Aff. 4/73, Rec., p. 491.

⁵⁷ J. Andriantsimbazovina. *La convention européenne des droits de l'homme et la Cour de justice des Communautés européennes après le traité d'Amsterdam de l'emprunt à l'appropriation?* Europe octobre 1998, chron. n° 7, p. 1.

⁵⁸ J.-C. Gautron. *Les droits fondamentaux dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes*, in *Le patrimoine constitutionnel européen*. Strasbourg, Conseil de l'Europe, p. 148.

⁵⁹ Член I-7 „Основни права“, алинея 3: „Основните права, гарантирани от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, и тези, произтичащи от общите конституционни традиции на държавите-членки, са основни принципи, съставляващи част от правото на Съюза“.

⁶⁰ L. Dubouis. *Les principes généraux du droit communautaire, un instrument périmé de protection des droits fondamentaux*, in *Mélanges en l'honneur de Benoît Jeanneau. Les mutations contemporaines du droit public*. Paris, Dalloz, 2002, p. 77.

ции, самата Харта, изглежда, засилва тази зависимост. Действително в член 52 от нея се уточнява, че доколкото Хартата съдържа права, съответстващи на правата, гарантирани от Европейската конвенция за правата на човека, „техният смисъл и обхват са същите като тези, които им придава спомената конвенция“.

Конвентът за бъдещето на Европа между впрочем добави в този член алинея 4, според която „доколкото настоящата Харта признава основни права, които произтичат от общите за държавите-членки конституционни традиции, тези права трябва да се тълкуват в съзвучие със споменатите традиции“. Това указание във връзка с тълкуването, предназначено за Съда на Европейските общности, несъмнено отдава дължимото внимание на националните конституции, но има твърде ограничен практически обхват, тъй като понятието „общ конституционни традиции“ е сред най-размитите, още повече, че постоянно нараства броят на държавите-членки. То изразява преди всичко недоверието на Конвента към Съда на Европейските общности, който обаче в областта на основните права винаги се е стремил да бъде в съгласие с националните конституции.

Член 52 е допълнен с член 53, който поставя един вид клауза от „прагов“ тип. Според този член никоя разпоредба на Хартата не трябва да се тълкува като ограничаваща или накърняваща основните права, гарантирани от правото на Съюза, международните конвенции, по които са страни Съюзът или държавите-членки, Европейската конвенция за правата на човека и националните конституции. Тази формула на практика е възпроизведена в текста на член 60 от Европейската конвенция за правата на човека и може да се открие също и в двата пакта на Организацията на обединените нации. Нейното конкретно съдържание е повече от неясно, по-скоро става дума за ритуална формула, поне дотолкова, доколкото са засегнати националните конституции⁶¹.

б) При все това тази общностна система за защита на правата на човека, разработена под натиска на националните конституции, разбира се, не остана без ефект от вида на „обратната връзка“. Основните права, по начина, по който са гарантирани от Съда на Европейските общности, на първо място могат да бъдат източник на вдъхновение за националните конституционни съдилища. Ако най-значимо е въздействието на съдебната практика на Европейския съд по правата на човека, общите принципи на правото на Общността могат също да имат своето значение⁶². Преди всичко ролята на образец се изпълнява от механизма за преюдициални въпроси като средство за защита на основните права, за което свидетелстват установяването на контрол за конституционносъобразност в Люксембург и двукратните френски опити⁶³.

Доколкото основните права, определени от Европейската конституция, не се прилагат само спрямо институциите на Общността, но и спрямо държавите-член-

⁶¹ E. Decaux. Article 60, in *La convention européenne des droits de l'homme. Commentaire article par article*, sous la direction de L.-E. Pettiti, E. Decaux, P.-H. Imbert, Paris, Economica, deuxième édition 1999, p. 897, спец. стр. 898-899.

⁶² O. V. Dord. *Cours constitutionnelles nationales et normes européennes*. Thèse Université Paris X – Nanterre, 1996, стр. 497 и следващи.

⁶³ Относно Люксембург вж. F. Delpere et C. Fremalut-De-Crayencour. *La Cour Constitutionnelle luxembourgeoise*. AIJC 1998, p. 11; относно Франция вж. D. Rousseau. *Droit du contentieux constitutionnel*. Paris, Montchrestien, sixième édition 2001, стр. 73 и следващи.

ки, когато действат във функционалното поле на Договора, налице е пряка конкуренция с националните конституции. Правото на Общността, както и Европейската конвенция за правата на човека, поставя на преценка държавния монопол върху защитата на основните права във вътрешния правов ред. Това противоречие е още по-забележително, тъй като то не засяга само националните мерки по изпълнение на правото на Общността. Понятието „приложно поле на правото на Общността“ тук има определящо значение, но с оглед сложността на разпределението на компетентностите между Съюза и държавите нужно е да се признае, че то твърде трудно може да се разбере⁶⁴.

Извън това не бива да се пренебрегва обстоятелството, че националните конституции се намират под контрола на Европейската конституция както по отношение на основните права, така и по отношение на демократичния принцип. Този контрол се упражнява още от етапа на присъединяването. Още през 1978 г. Европейският съвет от Копенхаген направи уточнението, че зачитането на правата на човека и на представителната демокрация е елемент, определящ принадлежността към Общността. Това условие за присъединяването бе официално закрепено в член 49 ДЕС с Договора от Маастрихт (член I-57 от проекта на Европейска конституция)⁶⁵. Договорът от Амстердам въведе за държавите-членки процедура по суспендиране на правото на принадлежност към Европейския съюз в случай на „тежко и трайно нарушение“ на ценностите, съдържащи се в член 6, алинея 1 (член 7 ЕС и член I-58 от проекта на Европейска конституция). В резултат на австрийската криза Договорът от Ница по доста спорен начин твърде чувствително разшири приложното поле на въпросната правна уредба, така че вече е достатъчно да е налице „ясен риск за тежко нарушение“, за да се задвижи процедурата⁶⁶.

Съвсем недвусмислено става ясно, че занаяпред държавите не само няма да имат монопол над демокрацията и правата на човека, но и преди всичко, че Европейската конституция ще упражнява известен контрол върху националните конституции. Следователно формираната от Европейската конституция и националните конституции система е добре ситуирана в многополюсен аксиологичен план. По отношение на правомощията това явление е много по-дифузно и трудно за възприемане.

⁶⁴ H. Gaudin (sous la direction de). De nouvelles frontières pour le droit communautaire: la question du champ d'application. À paraître à la RAE.

⁶⁵ Член 49, алинея 1 ДЕС: „Всяка европейска държава, която спазва принципите, предвидени в член 6, алинея 1, може да кандидатства, за да стане член на Съюза. Тя трябва да отправи своята молба до Съвета, който приема решение с единодушие, след като се консултира с Комисията и след като получи одобрение от Европейския парламент, който се произнася с абсолютно мнозинство от броя на членовете си“.

Член I-57, алинея 1: „Съюзът е отворен към всички европейски държави, които зачитат ценностите, посочени в член 2, и които поемат задължението съвместно да допринасят за развитието на тези ценности“.

⁶⁶ H. Schmitt von Sydow. Liberté, démocratie, droits fondamentaux et Etat de droit: analyse de l'article 7 du traité UE. RDUE 2-2001, p. 285.

Б. НАРАСТВАЩА ДИСПЕРСИЯ НА ВЛАСТТА

Съжителството на една Европейска конституция с националните конституции логично води до упражняване на властта на две нива. Но очевидно не тази структурна характеристика на системата е най-важна. Освен нея възможно е да се открие едно нарастващо диспергиране на властта, което едновременно е резултат на изкривяване на принципа на разделение на властите (1) и на размиване на конституционната власт (2).

1. Изкривяване на принципа на разделение на властите

Европейската конституция поддържа твърде неясни връзки с принципа на разделение на властите – тя се стреми да го присвои, без фактически да успее в това начинание, като едновременно с това причинява сътресение в него в рамките на националните конституции. В системата на Общността принципът на институционалното равновесие е функционалният еквивалент на принципа на разделение на властите⁶⁷. Член I-18, алинея 3 от проекта на Европейска конституция уточнява, че „всяка институция действа в границите на компетенциите, които са ѝ предоставени от Конституцията, в съответствие с процедурите и при условията, предвидени в същата. Институциите си сътрудничат лоялно“⁶⁸.

а) Европейският съюз съответства само частично на класическата схема на разграничаване между трите функции, каквито са законодателната, изпълнителната и съдебната. Съществуването на независимо правораздаване не се поставя изобщо под съмнение и се основава на Съда на Европейските общности и Първоинстанционния съд, които работят в тясно сътрудничество с националните съдилища в качеството им на съдия на общото право по право на Общността⁶⁹. Това европейско съдебно правомощие между другото изигра определяща роля в конституционното развитие на европейското строителство, което е в пълно съзвучие с нарастващия авторитет на съдиите в националните конституции⁷⁰.

За сметка на това не съществува ясно разграничение между законодателните и изпълнителните функции. Според *Jean-Claude Gauthron* „това смесване не се дължи на обстоятелството, че няколко институции участват и в едната, и в другата – нещо, което се наблюдава в националното конституционно право на отделните страни, а на обстоятелството, че едни и същи юридически актове, в отсъствие на йерархична структура на нормите, базирана на основни и строго определени критерии, захранват както сферата на законодателната, така и тази на изпълнителната власт“⁷¹.

Първоначално монополизираната от Съвета на министрите законодателна функция занапред като правило ще се дели с Европейския парламент, съгласно процедурата за приемане на обща позиция (член 251 ДЕО). Независимо от това продължават да

⁶⁷ G. Guillermin. Le principe de l'équilibre institutionnel dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes. JDI 1992, p. 319.

⁶⁸ Първото изречение съответства на сегашния член 7, алинея 1 ЕО, in fine: „Всяка от институциите действа в рамките на правомощията, предоставени ѝ от този договор“. Второто изречение е кодификация на съдебната практика на Съда на Европейските общности, вж. А.-М. Tournepiche. Les accords interinstitutionnels. Thèse Université Montesquieu-Bordeaux IV, 2000, стр. 281 и следващи и по-специално стр. 300 и следващи.

⁶⁹ A. Barav. La fonction communautaire du juge national. Thèse Strasbourg III, 1983.

⁷⁰ По този въпрос вж. буква б) по-долу.

⁷¹ J.-C. Gauthron. Цит. съч.

съществуват хипотези, според които последният разполага само с консултативни правомощия или действия съгласно процедурата за сътрудничество (член 252 ДЕО). Комисията разполага също така, ако не със законодателни правомощия, то поне с автономни нормативни правомощия по ограничително изброени въпроси.

Изпълнителната функция по принцип несъмнено принадлежи на Комисията, но текстът на Договора е твърде неясен. Действително, именно член 202 ДЕО определя компетентностите на Съвета и предписва, че същият „предоставя на Комисията правомощия за осъществяването на разпоредбите, които Съветът включва в актовете, които приема“. Същият този член с лекота уточнява, че „Съветът може да подчини упражняването на тези правомощия на определени условия. Той може също така да си запази правото в специфични случаи пряко да осъществява правомощията във връзка с прилагането.“ Това недоверие на Съвета по отношение на Комисията стана причина за разработването на особено сложни процедури, в които участват комитети, които могат да бъдат съставени от представители на държавите-членки, на Комисията или дори от експерти. Тези комитети дават възможност на Съвета да контролира, дори да упражнява определени компетентности в процеса на изпълнение на актовете. Тази полисинодия (колегиални съвети) беше квалифицирана като „комитология“ на европейски жаргон. Самият Парламент упражнява известно право на контрол⁷².

Проектът на Европейска конституция доста разочарова в това отношение. Съгласно член I-32 вече съществуват европейски закони, които са изработени съгласно процедурата за приемане на обща позиция. Тези европейски закони и рамкови закони в действителност съответстват на твърде традиционното разграничение между регламент и директива, съдържащо се в член 249 ДЕО⁷³. Създаването на европейски регламент като незаконодателен акт с общо приложение буди известно недоумение. Несъмнено той има за цел изработването на законодателните актове, но също и на „някои специфични разпоредби на Конституцията“ (член I-32, алинея 1, четвърти абзац). Трябва ли да виждаме в това отдаване на почит към автономните регламенти от началото на Петата република⁷⁴?... Като законите, тези регламенти се различават съгласно сегашното разграничение между регламент и директива⁷⁵.

⁷² Относно комитологията вж. по-конкретно H. Kortenberg. *Comitologie: le retour*. RTDE 1998, p. 317; J.-L. Sauron. *Comitologie: comment sortir de la confusion*. RMUE 1999, p. 31.

⁷³ Член I-32: „Юридически актове на Съюза“, алинея 1, втори и трети абзац: „Европейският закон е законодателен акт с общо приложение. Той е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави-членки. Европейският рамков закон е законодателен акт, който обвързва по отношение на постигането на даден резултат държавите-членки, до които е адресиран, като оставя на националните власти пълна свобода при избора на формата и средствата за постигане на този резултат“.

⁷⁴ Трябва да се запомни обаче, че занапред „автономни регламенти не съществуват“ (L. Favogeu, *RFDA* 1987, p. 871): те са подчинени на законите: CE Ass., 27 février 1970, *Dautan*, Rec., p. 141.

⁷⁵ Член I-32: „Юридически актове на Съюза“, алинея 1, четвърти абзац: „Европейският регламент е незаконодателен акт с общо приложение при изпълнението на законодателните актове и на някои специфични разпоредби на Конституцията. Той може да е задължителен в своята цялост и да се прилага пряко във всички държави-членки или да обвързва по отношение на постигането на даден резултат държавите-членки, до които е адресиран, като оставя на националните власти пълна свобода при избора на формата и средствата за постигане на този резултат“.

По отношение на приемането на тези нови европейски регламенти проектът на Европейска конституция остава неясен по въпроса за титуляря на изпълнителната власт. Член I-34 гласи, че Съветът и Комисията приемат европейски регламенти, като и двамата са титуляри на изпълнителната власт. Член I-35 обаче съдържа уточнението, че европейските закони и рамкови закони „могат да делегират на Комисията правомощието да издава делегирани регламенти“, с което тя придобива функцията на изпълнителен орган по системата на общото право. Същевременно обаче, в следващата алинея същият този член I-35 гласи, че „делегираният регламент може да влезе в сила само ако в определения от закона или рамковия закон срок Европейският парламент или Съветът не направят възражения“.

Следователно не това е правната уредба, с която Европейският съюз ще излезе от ерата на примесване на властите, и европейският гражданин ще може да има само смътна представа за институционалната система, установена с тази Европейска конституция. Разбира се, появата на избран, а не назначен на произволен календарен принцип председател на Европейския съвет дава възможност за известно олицетворяване на властта в Европейския съюз, но неговите конкретни функции вероятно ще бъдат почетни, като тези на държавните глави в мнозинството национални конституции, и той е друга фигура от европейското изпълнително тяло. Към него следва да се добави министърът на външните работи, който „провежда общата външна политика и политиката на сигурност на Съюза“ и действа „като упълномощен от Съвета орган“, като едновременно с това е един от заместник-председателите на Комисията (член I-27).

В заключение изглежда проектът на Европейска конституция не прави ясно разграничение между законодателните и изпълнителните функции, но същевременно установява изпълнителна власт с три глави и половина (председател на Европейския съвет, Комисия, Съвет и допълнително Парламент) – своего рода творение на конституционен доктор Франкенщайн. Следователно ние сме твърде далече от идеала за разделение на властите, но фактическите националните конституции значително се отклониха от него именно поради съществуването на самия Европейски съюз.

б) Това, че Европейският съюз може да оказва определено влияние върху разделието на властите, така, както е предвидено в националните конституции, на пръв поглед ни изненадва, тъй като противоречи на принципа на институционална автономия, чиято сърцевина очевидно е конституционното устройство. Самият федерализъм почива, както показва това *Georges Scelle*, върху принципа на автономия на федеративните образувания. Съюзът зачита конституционната автономия на държавите – проектът на Европейска конституция между другото изрично припомня това по един много тържествен начин⁷⁶. При все това националното конституционно равновесие твърде често преживява сътресения, причинени от Европейския съюз.

Парламентарната система, така както бе теоретизирана от Locke, почива върху примата на законодателната власт. В действителност европейските политически системи бяха приведени в съответствие с този модел едва в края на XIX и началото на XX век. Известно е, че развитието на държавата-провидение, съчета-

⁷⁶ По този въпрос вж. II, Б по-долу.

но със засилване влиянието на правата на човека, доведе до западане на законодателната власт в полза на изпълнителната и съдебната власт⁷⁷. Европейското строителство без съмнение е катализатор на този упадък и по някакъв начин го формализира в юридически план.

Предоставянето на компетентности на Европейския съюз влече след себе си лишаване от такива на националната законодателна власт⁷⁸. Впрочем на ниво Европейски съюз тя е относително слабо представена⁷⁹. За сметка на това националната изпълнителна власт е представена в Съвета на министрите, който в рамките на системата на Общността дели законодателната власт с Европейския парламент. В държавите-членки механизмите за парламентарен контрол над изпълнителната власт само частично преграждат това явление, състоящо се в лишаване от правомощия на националния законодател. Нещо повече, в рамките на транспонирането на директивите на Общността (станали европейски рамкови закони в проекта на Конституция) националният законодател се намира във функционално отношение в ситуация, аналогична на тази на изпълнителната власт по отношение на един национален закон. Преди всичко самото подчинение на изпълнителната власт на законодателната власт се поставя под въпрос от системата на Общността – по силата на принципа на върховенството органите, които са титуляри на изпълнителната власт, са длъжни да не изпълняват закони, които противоречат на норма на Общността⁸⁰.

Същият този принцип на върховенство на правото на Общността предполага еманципирането на съдиите по отношение на закона. Разбира се, контролът за конституционностобразност на законите се разви паралелно на европейското строителство, обаче в повечето държави-членки се касае за концентриран контрол, който е прерогатива на Конституционния съд. Впрочем осъществяването на дело на принципа на върховенството, така както е възприет от Съда на Европейските общности в решението по делото „Simmenthal“⁸¹, изисква дифузен контрол върху закона, аналогичен на американския модел за контрол за конституционностобразност. Поради тази причина занапред всеки национален съдия ще бъде съдия по спазването на закона. Тази революционна промяна е особено осезаема в страни като Франция, където не съществуват механизми за отправяне на преюдициални въпроси за оценка на конституционностобразността на законите, за разлика от ситуацията в Германия, Италия, Люксембург или Белгия например.

Именно в страните, които не познават контрола за конституционностобразност на законите, правото на Общността доведе до най-големи сътресения. В Обе-

⁷⁷ B. Chantebout. *Droit constitutionnel et science politique*. Paris, A. Colin, dix-septième édition 2000, p. 291.

⁷⁸ J.-P. Jacque. *Droit institutionnel de l'Union européenne*. Paris, Dalloz, 2001, p. 60, n° 89.

⁷⁹ По този въпрос вж. II, А, 2, б) по-долу.

⁸⁰ CJCE, 13 juillet 1972, *Commission des Communautés européennes c/ République italienne*, Aff. 7/68, Rec., p. 529.

Вж. също така блестящата аргументация на френския Държавен съвет в решение, постановено по повод на вечния съдебен спор, свързан с лова на мигриращите птици: CE Sect., 3 décembre 1999, *Association ornithologique et mammalogique de Saône-et-Loire et Rassemblement des opposants à la chasse*, Rec., p. 379.

⁸¹ CJCE, 9 mars 1978, *Administration des finances de l'Etat c/ Société anonyme Simmenthal*, Aff. 106/77, Rec., p. 629.

диненото кралство конституционният принцип за суверенност на парламента днес вече изглежда една реликва след решението по делото *Factortame* и особено важното решение *Equal opportunities Commission* (Комисия по равните възможности) на Камарата на лордовете. В това решение бе прието, че един британски съд може да реши чрез пряко и общо произнасяне, без да става дума за конкретно прилагане, че даден закон противоречи на правото на Общността⁸². Тази съдебна практика между другото съвсем пряко вдъхнови контрола върху закона, въведен с *Human rights Act* (Закона за правата на човека) от 1998 г.⁸³

Принципът на разделение на властите бе засегнат не само в своето хоризонтално измерение, вътрешнодържавното равновесие между централното управление и местните органи на управление също понесе сътресения, причинени от Европейския съюз. При все това не винаги с лекота може да се открие истината за това в каква посока се извършва тази промяна в равновесието⁸⁴.

Априорно Европейският съюз укрепва властта на териториалните подразделения (общности) на държавната власт, тъй като в най-общ план той способства за преразглеждане на компетентностите на централната държава. Това явление намира специфичен отзвук в твърде баналната постановка за „Европа на регионите“ и за субсидиарността. Преди всичко, както подчертава това *Gérard Marcou*, тези общности „са въввлечени, с отварянето на границите и икономиките, в отношения и форми на сътрудничество, които надхвърлят националната рамка, а политиките на Общността тласкат онези от тях, които разполагат със средствата за това, да търсят пряк диалог с Комисията с надеждата да се поставят в по-добра позиция, за да могат техните проекти да ползват финансиране от страна на Общността“⁸⁵.

По-конкретно Европейският съюз залага по-скоро на една по-голяма централизация на държавите. Разширяването на компетентностите на Общността, като се започне с Единния европейски акт, засегна области, които твърде често, поне във федеративните държави, спадаха към общностите на субдържавно ниво: поспециално образованието, културата⁸⁶. Впрочем не бива да се забравя, че Договорите са били обект на договаряне от националните представители на изпълнителната власт, т.е. от централната власт, която в крайна сметка поема ангажименти във връзка с компетентности, които не са нейни, а на общностите на субдържавно ниво. Нещо повече, в Съвета на министрите винаги е представена именно цент-

⁸² HL, 16 mars 1994, *Equal opportunities Commission and another v/ Secretary of State for Employment*. V. E. Garcia de Enterría. Un pas décisif dans le droit constitutionnel britannique: le pouvoir des juges de juger de façon abstraite et générale les lois du Parlement en contradiction avec le droit communautaire, in *Liber amicorum Marc-André Eissen*. Bruxelles, Bruylant, Paris, LGDJ, 1995, p. 165.

⁸³ A. Belheur. *La souveraineté parlementaire: du European Communities Acts au Human Rights Act*. Mémoire de DEA de droit communautaire, Université Montesquieu-Bordeaux IV, 2002.

⁸⁴ G. Marcou. *L'Union européenne, vecteur d'approfondissement de la décentralisation*. Table ronde, in *Gestion et droit des collectivités locales, nouveaux horizons, vingt ans après la loi du 2 mars 1982*, sous la direction de J.-F. BRISSON, *Gazette des Communes*, 5 mai 2003, p. 213.

⁸⁵ G. Marcou. *L'évolution récente du fédéralisme allemand sous l'influence de l'intégration européenne et de l'unification*. RDP 1995, p. 883, спец. стр. 884.

⁸⁶ Вж. конституционните проблеми, поставени в Германия от Директивата относно трансграничната телевизия, G. Marcou. Цит. съч.

ралната власт, а корективът, привнесен с Договора от Маастрихт, ни се струва твърде ограничен и преди всичко символичен⁸⁷.

В опит да коригира тази централизация в европейски мащаб член I-9, алинея 3 от проекта на Европейска конституция полага усилия да уточни, че „по силата на принципа на субсидиарността (...) Съюзът предприема действия само и доколкото целите на планираното действие не могат да бъдат задоволително постигнати от държавите-членки както на централно равнище, така и на **регионално и местно равнище** (...)“⁸⁸. За тази цел е призната възможността Комитетът на регионите да сезира Съда на Европейските общности с жалба за обезсилване с цел запазване на неговите прерогативи (член III-266).

Като поставя по този начин под въпрос вътрешното конституционно равновесие и като засилва раздробяването на властите, Европейският съюз в крайна сметка непряко извършва посегателство върху автономността на националната конституционна власт, като причинява нейното пълно размиване.

2. Размиване на конституционната власт

Размиването на конституционната власт е логична последица от разпадането на принципа на суверенитета като основополагащо понятие за политическото общество.

а) Привидно конституционната власт остава непокътната в нейната единородност. Действително, от чисто формална гледна точка, седалището на конституционната власт безспорно е в държавите, които запазват компетентността за компетентността. Съюзът разполага единствено с компетентности, чиито характеристики са определени с международен договор⁸⁹. В този смисъл член 48 ДЕС гласи, че всяка ревизия на Договора влиза в сила, „след като бъде ратифицирана от всички държави-членки, в съответствие с техните конституционни норми“. Тази постановка е повече от ясна. Независимо от евентуално понесените критики германският конституционен съд в решението си от 1993 г., постановено по повод ратифицирането на Договора от Маастрихт, справедливо отсъди, като заяви в една формулировка с вагнерови акценти, че държавите са „повелителите на Договорите“⁹⁰.

⁸⁷ Съгласно член 203, алинея 1 ДЕО „Съветът се състои от по един представител на всяка държава-членка на министерско равнище, който е овластен да обвързва правителството на тази държава-членка“. Тази разпоредба, поискана от германските Länder, позволява включването в Съвета на представители на общности на субдържавно ниво. Тази формулировка не е претърпяла никаква промяна в проекта на Европейска конституция: „Съветът на министрите се състои, за всяка една от структурите си, от по един представител на равнище министри, посочен от всяка една държава-членка. Единствено този представител е овластен да обвързва държавата-членка, чийто представител е, и да упражнява правото на глас“ (член I-22, алинея 2).

⁸⁸ Подчертано от нас. Сегашният член 5, алинея 2 само уточнява, че „(...) Общността предприема действия само в съответствие с принципа на субсидиарността само ако и доколкото целите на предлаганото действие не могат да бъдат достатъчно добре постигнати от държавите-членки (...)“.

⁸⁹ J.-C. Gautron et L. Grard. Introduction, in Droit international et droit communautaire perspectives actuelles. Цит. съч., стр. 13, спец. стр. 16 и следващи.

⁹⁰ BverfG, 12 octobre 1993, RUDH 1993, p. 286, спец. стр. 290.

Проектът на Европейска конституция в това отношение не иновира (член IV-6, алинея 3, втори абзац), а използва твърде красноречивата формулировка „договор за създаване на Конституцията“. Единствено предварителната процедура е обект на изменения, за да придаде на ревизията конституционен характер, макар нейното започване да е прерогатива на Европейския съвет, който обаче се произнася с обикновено мнозинство. Европейският парламент вече разполага, заедно с държавите-членки и Комисията, с правото да предложи ревизия. Проектите се изпращат на националните парламенти. Конвент може да бъде свикан от председателя на Европейския съвет. Следователно въобще не е необходимо да се подчертава, че липсва каквато и да било воля Европейският съюз да се превърне в суверенно цяло. Тази очевидна липса на суверенитет на ниво Европейска конституция обаче не означава, че националната учредителна власт наистина е непокътната.

б) От принципа на суверенитета произтича цялата свобода на учредителната власт⁹¹. Следователно в юридически план Конституцията обосновава съществуването на политическото общество. Тази свобода на учредителната власт позволява на това политическо общество юридически да пренапише една и съща представа за организацията на властите и общо присъединяване към ценностите. В технически план следователно е логично нормативната теория да направи от това извода, че Конституцията е основата на правовия ред и норма на нормите. Именно това изразява съответствието за законност, така както бе развито от Келзен. Впрочем това господство на националната конституция над държавния правов ред е поставено под въпрос от един структурен принцип на европейското строителство, какъвто е нормативната интеграция.

Икономическата интеграция, а също и политическата интеграция, които съставляват целите на Европейския съюз, предполагат осъществяването на нормативна интеграция. Този принцип означава, че нормите на Общността са призовани поради самата си същност да бъдат прилагани в правовия ред на държавите-членки. Той предполага нормите на Общността сами да навлизат в правовия ред на държавите-членки – това е принципът на непосредственото действие; в случай на конфликт между норма на Общността и национална норма във вътрешния правов ред именно нормата на Общността трябва да бъде приложена – това е принципът на примата.

Възможно е да бъде изказано възражението, че принципите на непосредственото действие и примата се прилагат в държавите на основата на конституционни предписания. Но не по-малко вярно е, че те са утвърдени от правовия ред на Общността, чиято законност е също толкова несъмнена, колкото и тази на правовия ред на отделните държави, тъй като почива на този правов ред! Нещо повече, налага се констатацията, че всички национални конституции се съобразяват с тези изисквания.

В някои държави-учредителки националните съдилища се посветиха на рисковани тълкувателни занимания, за да спазят принципите на непосредственото действие и на примата, така както са предвидени от Съда на Европейските общно-

⁹¹ J. Combacau. Pas une puissance, une liberté: la souveraineté internationale de l'Etat. Pouvoirs n° 67, La souveraineté, 1993, p. 51.

сти. Така например италианският съдия се позова на член 11 от Конституцията от 1947 г., чиято буква на пръв поглед не показва какъвто и да бил примат на нормите на Общността над националното право⁹².

Ако учредителната власт абдикира от своята власт над вътрешния правов ред, този отказ не е пълен. Наистина националните съдилища твърде логично отказват по принцип да признават примата на правото на Общността над националните конституционни норми⁹³. Но трайното непризнаване от страна на националната конституция на една норма на Общността е трудно мислимо поради възможността да се подаде жалба за установяване на неизпълнение, която позволява на Съда на Европейските общности да налага санкции на неговорчивите държави. Така например след постановено решение от Съда на Европейските общности относно равенството между мъжете и жените германската Конституция бе съответно изменена⁹⁴.

В по-общ план следва да се констатира, че в бъдеще националните конституции ще съдържат т.нар. клаузи „Европа“⁹⁵. Разбира се, може да се отбележи, че тези клаузи са своеобразен отговор на определена пречка за ратификацията, издигната от конституционен съд,⁹⁶ и сякаш самите те са израз на учредителната власт. Но едновременно с това тези клаузи „Европа“ изразяват развитието, според израза на *Louis Favoreu*, на „паралелна конституция“, която дерогира традиционната конституция, за да направи възможно участието на държавата в европейското строителство. Обхватът на тази „паралелна конституция“ между впрочем варира в значителна степен: тя или придобива общ характер и обосновава по този начин принадлежността на държавата към Европейския съюз, или е по-точна и по този начин цели да направи възможен нов етап в развитието на Европейската конституция. Глобалната конституционализация обаче няма за цел да осигури безгранично развитие на Европейската конституция, както държеше да уточни това германският Конституционен съд по време на извършения от него преглед за конституционностобразност на Договора от Маастрихт⁹⁷. В случая е налице своеобразна форма на двойственост на националната конституционна власт на вътрешно ниво, но тази двойственост има също и външно измерение.

Тези клаузи действително са свързани с присъединяването към Общността или с ревизиране на Договора. По този начин те претърпяха конкретно развитие в

⁹² Член 11: „Италия отхвърля войната като средство за нанасяне на посегателство върху свободата на другите народи и способ за разрешаване на международните противоречия; тя е съгласна да приеме, при условия на реципрочност с другите държави, онези ограничения на суверенитета, които са необходими за осигуряване на ред, гарантираш мира и справедливостта между нациите; тя създава и поощрява международните организации, преследващи такава цел“.

⁹³ O. Dubos. *Les juridictions nationales, juge communautaire*. Paris, Dalloz, 2001, стр. 816 и следващи.

⁹⁴ След делото Kreil (CICE, 11 janvier 2000, Tanja Kreil c/ Bundesrepublik Deutschland, Aff. C-285/98, Rec., р. 1-69) алинея 4 на член 12 от Конституцията бе изменена, за да позволи достъпа на жени до въоръжените части на Бундесвера.

⁹⁵ Вж. II, Б, 1 по-долу.

⁹⁶ Mabaka (Placide Mukwabuhika). *Problèmes et perspectives constitutionnels de l'intégration européenne*. Thèse Lille II, 2002, стр. 139 и следващи, n° 193 и следващи.

⁹⁷ BverfG, 12 octobre 1993, RUDH 1993, préc. p. 290.

процеса на ратификация на Договора от Маастрихт⁹⁸. Евентуалното приемане на проекта на Европейска конституция по необходимост ще се изрази в ревизия на конституциите във всички държави-членки и със сигурност във включване на клаузи „Европа“. Тази едновременност на ревизиите на националните конституции и европейските конституционни ревизии е проява на явлението функционално раздвояване на конституционната власт, която вече не е само държавна, но придобива също така общностно измерение.

Това раздвояване на конституционната власт впрочем е в пълно съзвучие с гражданството, така както е предвидено в европейската конституционна система. Европейското гражданство почива върху националното гражданство, но се наслаждава върху него. Действително е налице фундаментална двойственост на властта между европейското ниво и националното ниво, което само по себе си е множествено.

Този полицентричен характер на властта в конституционната система, образувана от Европейската конституция и националните конституции, следователно включва в себе си като допълнение и като контрапункт развитие на интеграционните функции в тази система.

II. ИНТЕГРАЦИОННА КОНСТИТУЦИОННА СИСТЕМА

Поради своята полицентрична и априорно центробежна структура системата, образувана от Европейската конституция и националните конституции, беше длъжна да се посвети на развитието на регулативни инструменти, привилегироващи интеграционната функция. Ето защо в тази конституционна система в етап на формиране преоткриваме класическия метод на европейското строителство, т.е. правото на интегриране. По този начин съжителството на Европейската конституция с националните конституции е рационализирано (А) с оглед търсене на нова форма на конституционна солидарност (Б).

А. РАЦИОНАЛИЗИРАНО КОНСТИТУЦИОННО СЪЖИТЕЛСТВО

С оглед рационализиране съжителството на Европейската конституция с националните конституции беше нужно да се разграничат компетентностите между Съюза и неговите държави-членки (1) и да се установят механизми за взаимно сътрудничество (2).

1. Разграничаване на компетентностите

Проектът на Европейска конституция се стреми едновременно по-добре да очертае предоставените на Съюза компетентности и да осигури тяхното спазване от държавите-членки.

а) При федералните системи ясно се разграничават областите на компетентност на федералната държава и федеративните общности. Една такава схема не беше приспособена към европейското строителство, която се основава на функционалния метод, т.е. на еволюиращо обединяване на компетентностите. Следователно Общността има съвсем малко изключителни правомощия, а правомощията

⁹⁸ A. Levade. La prise en compte spécifique de l'Union européenne par les constitutions nationales, in B. Mathieu, F. Melin-Soucramanien et M. Verpeaux (sous la direction de). La Constitution européenne. À paraître à la RAE.

основно са равностойни. Това е причината, поради която понятието „право на предимство“ играе съществена роля в правовия ред на Общността. Според Denys Simon „съществуването на виртуална компетентност на Общността до момента, в който тя не бъде актуализирана чрез упражняването ѝ под формата на приемане на мерки на Общността в разглежданата област, не е пречка за съществуването на остатъчна и временна държавна компетентност“⁹⁹. Освен това предвид растящото наслагване на публичните политики в съвременните политически системи ясното и окончателно разграничение на компетентностите е илюзорна задача, както свидетелства за това кооперативният федерализъм¹⁰⁰.

Тази липса на ясно разграничение на компетентностите обаче буди неудовлетворение и бе обект на многобройни критики от страна на евроскептиците. Действително, въпреки че Общността може да действа само в границите на възложените ѝ компетентности, като държавите запазват компетентността за компетентността, в миналото бяха констатирани определени случаи на прекрочване на тези граници, например на основата на субсидиарните компетентности, съдържащи се в член 308. Следва да се отбележи обаче, че това надхвърляне на компетентностите ставаше със съгласието на държавите (единодушно приемане на актовете). Благодарение на разширението на компетентностите на Общността след Единния европейски акт, беше наблюдавано известно завръщане към по-строг прочит на член 308, както свидетелства за това становището на Съда на Европейските общности относно присъединяването на Общността към Европейската конвенция за правата на човека¹⁰¹. Вярно е, че в решението си относно Договора от Маастрихт германският Конституционен съд заплаши, че ще откаже да прилага актовете на Общността, които са евентуално резултат на прекалено разширително тълкуване на компетентностите, предоставени на Общността¹⁰².

Проектът на Европейска конституция, като продължение на Договора от Маастрихт, следователно се стреми да хвърли светлина върху разпределението на компетентностите. Той припомня принципа за предоставяне на компетентности и уточнява, че „всяка компетентност, която не е предоставена на Съюза от Конституцията, принадлежи на държавите-членки“ (член I-9) – излишно многословие, което свидетелства за известно недоверие по отношение на евентуално нежелателно развитие на компетентностите на Съюза.

В проекта класификацията на компетентностите е по-ясна. Следва да се различават изключителните компетентности (член I-12), областите на съвместна компетентност (член I-13) и областите на действие за подкрепа (член I-16). Всяка категория компетентности е точно определена (член I-11). Тази класификация всъщност не е напълно изчерпателна, тъй като координацията на икономическите политики и на трудовата заетост и външната политика са обект на отделна дефиниция (член I-14, член I-15).

⁹⁹ D. Simon (Denys). Le système juridique communautaire. Paris, PUF, troisième édition 2001, p. 147, n° 99.

¹⁰⁰ C. Grewe. Le fédéralisme coopératif en République fédérale d'Allemagne. Paris, Economica, 1981.

¹⁰¹ Avis CJCE, 28 mars 1966, Adhésion de la Communauté à la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, Avis 2/94, Rec., p. I-1759.

¹⁰² BverfG, 12 octobre 1993, RUDH 1993, préc. p. 290.

Заслугата на тази класификация е в това, че не жертва метода на Общността и запазва техниката на съвместна компетентност, която продължава да бъде сърцевината на компетентностите на Съюза. Същевременно тя поставя ясни ограничения за тези компетентности, като по този начин не само се предпазват националните конституции, но също така се подобрява видимостта на разпределението между Европейска конституция и национални конституции; преди всичко, както сочи това *Hélène Gaudin*, това по-добро разпределение на компетентностите между Съюза и неговите държави позволява да се очертае едно „общо пространство на компетентност“¹⁰³.

Тази класификация се допълва от принципите на субсидиарност и пропорционалност, но на тази почва проектът на Европейска конституция твърде широко възпроизвежда ако не буквата, то поне духа на сегашния Договор¹⁰⁴. В проекта на протокол, приложен към Конституцията, напротив, се предвижда един напълно новаторски механизъм за превантивно санкциониране на спазването на тези принципи¹⁰⁵. Националните парламенти получават много прецизно мотивираните предложения на Комисията и дават своето становище. Ако една трета от националните парламенти дадат отрицателно становище, Комисията ще трябва да преразгледа своя проект.

Припомняме, че Съдът на Европейските общности ще може да бъде сезиран от държавите и на последващ етап благодарение на жалбата за отмяна. Протоколът съдържа уточнението, че един такъв иск може да бъде подаден от конкретна държава „в съответствие с техния правов ред от името на национален парламент“. Това несъмнено е едно щедро уточнение, но в крайна сметка то изцяло е в зависимост от националното право, следователно то е лишено от всякаква правна стойност. Освен това подсъдността на принципа на субсидиарността изглежда повече от несигурна, доколкото това е един преди всичко политически принцип. Контролът, упражняван от съдията на Общността, може да бъде само един минимален контрол и досега е имал само ограничено практическо въздействие, тъй като основно се отнасяше до мотивите на актовете¹⁰⁶.

б) Своеобразна компенсация за националните конституции на тази по-добра рамка на компетентностите на Съюза в проекта на Европейска конституция е възприемането на принципа на примата. Този принцип наистина има за цел да защити предоставените на Съюза компетентности и следователно се прилага само в материалното приложно поле на правото на Общността¹⁰⁷. Произхождащ от съдебната практика, той следователно е изрично закрепен в член I-10, алинея 1 от проекта на Европейска конституция: „Конституцията и приетото от институции-

¹⁰³ H. Gaudin. La répartition des compétences Communauté Etats membres. Un Janus constitutionnel, in *Mélanges en l'honneur de Pierre Pactet. L'esprit des institutions, l'équilibre des pouvoirs*. Paris, Dalloz, 2003, стр. 629 и следващи.

¹⁰⁴ Член I-9. Местното и регионално ниво на държавните действия обаче вече са уточнени, вж. I, B, 1, б) по-горе.

¹⁰⁵ Проект на Протокол относно приложението на принципите на субсидиарността и пропорционалността.

¹⁰⁶ J.-P. Jacques. *Droit institutionnel de l'Union européenne*. Paris, Dalloz, 2001, p. 127-128, n° 208.

¹⁰⁷ M. Gautier et F. Melleray. Le champ d'application, limite à la primauté du droit communautaire, in H. Gaudin (sous la direction de). *De nouvelles frontières pour le droit communautaire: la question du champ d'application*. À paraître à la RAE.

те на Съюза право при упражняване на предоставените му компетентности имат примат над правото на държавите-членки“.

Знаем, че приматът на правото на Общността над законодателните норми бе признат в държавите-членки на основата на конституционни разпоредби, обаче продължава да съществува известна логическа съпротива в случай на конфликт с конституционните норми¹⁰⁸. Ратификацията на Европейската конституция следователно трябва да бъде съпътствана от национални конституционни ревизии, за да бъде спасен напълно този принцип на примата. В този случай са възможни две решения.

Първото цели да забрани на националните съдилища да контролират конституционносъобразността на правото на Общността. Един такъв прием е изрично предвиден в Ирландската конституция. При присъединяването на Ирландия към Европейската общност бе въведено правило, според което „никоя разпоредба на настоящата Конституция не отменя обнародвани закони, изпълнени актове или приети от държавата мерки, които са били необходими поради задълженията, произтичащи от присъединяването към Европейския съюз или към Европейските общности, нито е пречка обнародвани закони, изпълнени актове или приети мерки от Европейския съюз, Общностите или техните институции или от компетентни органи по силата на Договорите за учредяване на Общността да имат силата на закон на държавата“. Това всъщност е равностойно на забрана на контрола за конституционносъобразност на правото на Общността.

Това решение, дори да позволява практически да се гарантира приматът на правото на Общността, може да се окаже недостатъчно удовлетворително. Трудността действително в крайна сметка се преодолява чрез закрепването на липсата на компетентност на националните съдилища в случай на конфликт между правото на Общността и конституционната норма. Впрочем принципът на примата не е просто правило за липсата на компетентност по въпроса за националните съдилища, а установява истинско правило за конфликт между нормите.

Второто решение, което удовлетворява в по-голяма степен в теоретичен план, е с тенденция истински да конституционализира принципа на примат на правото на Общността над всяка национална норма, която му противоречи, и по този начин да повери на националния съдия грижата да осигури нейното санкциониране. Възможно е да се вдъхновим от член 94 на Холандската конституция, който предвижда, че „действащите законови разпоредби в Кралството не се прилагат, ако тяхното приложение не е съвместимо с разпоредбите на договори или на решения на организации от сферата на международното публично право“.

Следователно в случая става дума за въвеждане на своеобразна „суперконституционносъобразност“. Конституционната власт, която съзнателно би предпочела да не признае правото на Общността, би трябвало предварително да заличи члена, с който се закрепва приматът на правото на Общността. Един такъв конфликт в този случай би бил третиран на собственото му ниво, т.е. на политическо ниво. Тази клауза за примата, без да може да бъде отгъждествена с пети абзац на член 89 от Френската конституция, в крайна сметка би била в значителна степен сравнима по своето въздействие¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Вж. 1, Б, 2, а) по-горе.

¹⁰⁹ Член 89, алинея 5: „Републиканската форма на управление не може да бъде обект на преразглеждане“.

Последното решение в крайна сметка е твърде прагматично и може да не удовлетвори напълно в теоретичен план. Например възможно е да се повдигне възражението, че дадена норма не може сама по себе си да твърди, че друга норма е по-висша спрямо нея. Така например *Denis Alland* разяснява, че „да се твърди наличието на подчиненост предполага наличието на по-висша позиция на онова, на което се подчиняваме, която не би могла да зависи от това, което е подчинено. Впрочем цялата изобретателност на света не би могла да направи възможно намирането на средство за това дадена конституция или един от учредените ѝ органи да постави международното право над самата нея. Оттук би произтекла за тях и левитационната сила, която да позволи да се издигне важността на която и да било норма над техния собствен обхват“¹¹⁰.

Обаче принципът на примат на правото на Общността не изразява йерархична зависимост в смисъла на Келзен, т.е. отношение на валидност между нормите. Според *Jean-Claude Gautron* „приматът, който следва да бъде осигурен от националните съдии, не е показателен за наличието на йерархична подчиненост от класическия пирамидален тип, а за една функционална йерархична подчиненост на норма срещу норма“¹¹¹. Приматът на правото на Общността над Конституцията в никакъв случай не означава, че последната черпи своята валидност от правовия ред на Общността, а точно обратното. Да се превърне принципът на примата в правило за валидност би означавало националният правов ред на отделните държави да бъде погълнат от правовия ред на Общността – поглъщане, чиито последици по необходимост са абсурдни: в този случай ще трябва да се счете, че дадена национална конституция намира основание за своята валидност в някой европейски регламент.

Принципът на примата следователно не означава толкова превъзходство на правото на Общността, колкото неговия приоритет при прилагането му. По думите на *Hélène Gaudin* това е един „принцип на противопоставимостта“¹¹². Той цели преди всичко да осигури по възможно най-ефикасен начин зачитане от страна на държавите-членки на компетентностите на Общността. Това преди всичко е един интеграционен принцип. Поради тази причина напълно мислимо е националните конституции чрез специална норма да предвидят, че не следва да бъдат прилагани, ако някоя от разпоредбите им противоречи на норма на Общността. Следователно конституционализацията на този примат на правото на Общността формално не поставя под въпрос примата на конституционната функция в държавната юридическа система. Тя позволява по-добре да се разграничат компетентностите на държавите и на Съюза. Това рационализиране на отношенията между Европейска конституция и национални конституции трябва да бъде продължено посредством механизми за сътрудничество.

¹¹⁰ D. Alland. Consécration d'un paradoxe: primauté du droit interne sur le droit international. Note sous CE Ass., 30 octobre 1998, M. Sarran, M. Levacher et autres, RFDA 1998, p. 1094, спец. стр. 1101.

¹¹¹ J.-C. Gautron. Un ordre juridique autonome et hiérarchisé, in J. Rideau (sous la rédaction de) De la Communauté de droit vers l'Union de droit: Paris, Rome, Maastricht, Amsterdam, continuité et avatars? Paris, LGDJ, 2000, p. 15.

¹¹² H. Gaudin. Primauté „absolue“ ou primauté „relative“?, in H. Gaudin (sous la direction de). Чит. съч., стр. 97, спец. стр. 107.

2. Взаимно сътрудничество

Проектът на Европейска конституция се стреми да систематизира принципа на сътрудничество в Европейския съюз. По този начин са засегнати всички национални конституционни органи.

а) В проекта на Конституция се предвижда сътрудничеството между Европейския съюз и държава-членка да се осъществява на взаимна основа. Съгласно член I-5, алинея 2: „по силата на принципа за лоялно сътрудничество Съюзът и държавите-членки взаимно се зачитат и подпомагат при изпълнение на мисиите, произтичащи от Конституцията“. Сегашният член 10 ДЕО предвижда само сътрудничеството на държавите по отношение на Общността¹¹³. Съдът на Европейските общности обаче прибягна до обобщаване на принципа на сътрудничество, като заяви, че съществува „правило, вмениящо на държавите-членки и на институциите на Общността взаимни задължения за лоялно сътрудничество“¹¹⁴.

В проекта на Европейска конституция акцентът продължава обаче да бъде поставен върху задълженията на държавите по отношение на Европейския съюз, което е доста логично поради относителната органична несамостоятелност на същия. Приложението на нормите на Общността наистина в твърде голяма степен зависи от националните публични власти. Ето защо двата абзаца на сегашния член 10 ДЕО, според които „Държавите-членки предприемат всички необходими мерки съгласно вътрешното си право за изпълнението на юридически задължителните актове на Съюза. Те се въздържат от всякакви мерки, които са в състояние да застрашат постигането на целите на настоящия Договор“, са възпроизведени в член I-5, алинея 2, втори абзац и в член I-10, алинея 2. Тази формулировка също така е прецизирана по един отчасти многословен начин в член I-36, алинея 1: „Държавите-членки предприемат всички необходими мерки съгласно вътрешното си право за изпълнението на юридически задължителните актове на Съюза“. Това наблягане на задълженията за сътрудничество на държавите по отношение на Съюза свидетелства в негативен план за неговата оперативна слабост.

От друга страна, може само да се съжалява, че изрично не е упоменато задължение за сътрудничество между държавите-членки. Несъмнено междудържавното сътрудничество, изглежда, частично противоречи на метода на Общността, който се основава на интеграцията и би могъл да бъде оценен като регресивен¹¹⁵. Обаче междудържавното сътрудничество в рамките на една Европейска конституция вече не е от същия характер, какъвто има междудържавното сътрудничество в международното право. Независимо от интеграционните усилия, това междудържавно

¹¹³ Член 10: „Държавите-членки предприемат всички общи или специални мерки, способни да осигурят изпълнението на задълженията, произтичащи от настоящия Договор или от актове на институциите на Общността. Те услесняват изпълнението на нейната мисия.

Те се въздържат от всякакви мерки, които са в състояние да застрашат осъществяването на целите на настоящия Договор“.

¹¹⁴ CJCE, 10 février 1983, Grand-Duché du Luxembourg c/ Parlement européen, Aff. 230/81, Rec., p. 255.

V. M. Blanquet. L'article 5 du Traité C.E.E. Recherche sur les obligations de fidélité des Etats membres de la Communauté. Paris, LGDJ, 1994, p. 414-415.

¹¹⁵ P. Reuter. Organisations européennes. Paris, PUF, deuxième édition 1970, стр. 35 и следващи.

сътрудничество се запазва в определени области, като външната политика и политиката на сигурност и обща отбрана, като всичко това става дори въпреки въвеждането на фигурата на министър на външните работи на Европейския съюз.

Очакванията са в бъдеще да се развие сътрудничество от федерален тип между държавите-членки на Европейския съюз. По-специално може да се помисли за взаимното признаване на съдебните и административни актове, което се доближава до *full faith and credit clause* на американското федерално право¹¹⁶. В своя член I-42 проектът на Конституция обаче поставя задължение за солидарност, според което Съюзът и неговите държави-членки са длъжни да подпомогнат държава-членка, станала жертва на терористично нападение или на природно или причинено от човека бедствие.

Въпреки тази относителна празнота очевидно е, че този принцип на лоялно сътрудничество произтича от принципа на федерална вяност¹¹⁷, но към тази аналогия следва да се подхожда с известна доза предпазливост. Действително в една федерална държава конституциите на федеративните общности произлизат от федералната конституция, докато в европейската система Европейската конституция произлиза от националните конституции. Следователно този принцип на лоялно сътрудничество няма същата всеобхватна функция: в този смисъл член I-5 прави уточнението, че той е приложим само „при изпълнение на мисиите, произтичащи от Конституцията“.

б) Оттук следват и многобройните области на приложение на този принцип, които без съмнение подлежат на по-нататъшно развитие. Поради практиката на смесени споразумения, свързани с голямото преплитане на компетентностите на Общността с тези на държавите във въпросната област, външните отношения са един напълно подходящ пример¹¹⁸. При все това сътрудничеството основно е свързано с прилагането на правото на Европейския съюз от националните институции – оттук и акцентът, поставен върху задължението за сътрудничество на държавите по отношение на Съюза. Следователно са засегнати и трите власти.

На ниво правораздаване това сътрудничество има дълга история, тъй като националните съдилища са съдии на общото право по право на Общността¹¹⁹. Преюдициалното препращане в член 234 ДЕО, който е неговият инструмент, е един от стълбовете на европейското строителство и вече е показало своя изключително голям потенциал¹²⁰. То свидетелства за двустранния характер на това задължение за сътрудничество. Освен това конституционализирането на Хартата за

¹¹⁶ Член 1-41 (особени разпоредби относно развитието на пространство на свобода, сигурност и правосъдие), алинея 1 уточнява също така, че „Съюзът представлява пространство на свобода, сигурност и правосъдие: (...) чрез насърчаване на взаимното доверие между компетентните власти на държавите-членки, на основата на взаимното признаване на съдебни и несъдебни решения; чрез оперативно сътрудничество между компетентните власти на държавите-членки, включително полицейските служби, митническите служби и останалите специализирани служби в областта на предотвратяването и разкриването на престъпления“.

¹¹⁷ M. Blanquet. Цит. съч., стр. 371 и следващи.

¹¹⁸ L. Balmond. La coopération dans les relations extérieures, in L'Union européenne, carrefour de coopérations, sous la direction de J. Auvret-Finck. Paris, LGDJ, 1998, p. 245.

¹¹⁹ A. Barav. La fonction communautaire du juge national. Thèse Strasbourg, 1983.

¹²⁰ F. Picod. La coopération juridictionnelle, in L'Union européenne, carrefour de coopérations, sous la direction de J. Auvret-Finck. Paris, LGDJ, 1998, p. 199.

основните права би трябвало да доведе до използване на преюдициалното пре-пращане от конституционните съдилища, което досега имаше твърде хипотетичен характер¹²¹.

Прилагането на правото на Общността засяга също така националната изпълнителна и законодателна власт. Преди всичко се има предвид нормативната реализация. Държавите по-конкретно са длъжни да транспонират директивите и да приемат механизми за санкциониране, евентуално от наказателен характер¹²². Освен това в ежедневен план правото на Общността се прилага от националните администрации по силата на принципа на непрякото администриране. По този начин е налице децентрализирано управление на разходите на Общността¹²³.

Това сътрудничество между националните институции и Европейския съюз съществува и в стадия на подготовка на актовете на Общността. По този начин се мултиплицират структурите за взаимодействие както в европейски мащаб (а именно Комитет на постоянните представители), така и в национален мащаб (Генерален секретариат на Междуведомствения комитет по въпросите на европейското икономическо сътрудничество – във Франция)¹²⁴. Това води до съществено приспособяване на администрациите в държавите-членки¹²⁵.

В бъдеще националните парламенти също ще участват в процеса на вземане на решения в Общността, като се произнасят по проектите на актове. Тези меха-

¹²¹ J.-F. Flauss. Les droits fondamentaux dans la Constitution européenne: la constitutionnalisation de la Charte des droits fondamentaux, in B. Mathieu, F. Melin-Soucramanien et M. Verpeaux (sous la direction de). La Constitution européenne. À paraître à la RAE.

Някои конституционни съдилища вече поставиха преюдициални въпроси на Съда на Европейските общности, по-специално белгийския Арбитражен съд, вж. CJCE, 16 juillet 1998, Fédération belge des chambres syndicales de médecins ASBL c/ Gouvernement flamand, Gouvernement de la Communauté française et Conseil des ministres, Aff. C-93/97, Rec., p. 1-4837.

¹²² Така Съдът отсъди, че „когато дадена общностна нормативна уредба не съдържа специална разпоредба, предвиждаща определена санкция в случай на нарушение, или препраща по този въпрос към националните законодателни, подзаконови и административни разпоредби, член 5 от Договора за Европейската общност изисква от държавите-членки да предприемат всякакви мерки, които са способни да гарантират приложението и ефикасността на правото на Общността. За тази цел, като едновременно с това си запазват правото на избор на санкция, държавите-членки трябва да следят за това нарушенията на общностното право да бъдат санкционирани при материално-процесуални условия, които са аналогични на приложимите санкции при сходни по характер и значение нарушения на националното право, които при всички обстоятелства придават ефективен, пропорционален и предупредителен характер на санкцията“ (CJCE, 21 septembre 1989, Commission des Communautés européennes c/ République hellénique. Aff. 68/88, Rec., p. 2965, спец. n° 23-24)

¹²³ M. Blanquet. La coopération entre les Etats membres et les institutions communautaires, in L'Union européenne, carrefour de coopérations, sous la direction de J. Auvret-Finck. Paris, LGDJ, 1998, p. 115, спец. стр. 128 и следващи.

¹²⁴ F. Fines. Les rapprochements entre les structures au double niveau national et communautaire, in H. Gaudin (sous la direction de). Цит. съч., стр. 210, спец. стр. 216 и следващи.

¹²⁵ M. Gautier. L'influence du modèle communautaire sur la coopération en matière de justice et d'affaires intérieures. Etude des actes de l'Union européenne du point de vue de l'Etat membre (l'exemple français). Thèse Université Montesquieu-Bordeaux IV, 2001, стр. 89 и следващи. À paraître aux éditions Bruylant; C. Lequesne. Paris-Bruxelles: comment se fait la politique européenne de la France. Paris, Presses de la FNSP, 1993.

низми първоначално бяха разработени в националното конституционно право и впоследствие бяха възпроизведени по време на Договора от Амстердам в Протокол относно ролята на националните парламенти в Европейския съюз. Проектът на Европейска конституция възпроизвежда текста на този протокол и се стреми да подобри ефикасността на информацията на националните парламенти и консолидира ролята на конференцията на органите, специализирани по въпросите на Общността (COSAC). От друга страна, системата за ранно алармиране за целите на контрола върху прилагането на принципа на субсидиарността също свидетелства за този стремеж за сътрудничество¹²⁶.

Наред с това всички тези механизми за сътрудничество, които позволяват съжителството на европейското и национални нива на конституционност, се стремят и към известна конституционна солидарност.

Б. ЕДНА ТЪРСЕНА КОНСТИТУЦИОННА СОЛИДАРНОСТ

Тази конституционна солидарност е напълно взаимна, тъй като взаимно са взети под внимание изискванията на Европейската конституция (1) и на националните конституции (2).

1. Изисквания на Европейската конституция, взети под внимание от националните конституции

Конституционните основи на Европейските общности дълго време останаха доста несигурни, или поне твърде неясни, в държавите-членки. По модела на петнадесетия абзац в Преамбюла на френската конституция от 1946 г.¹²⁷, след 1945 г. европейските страни включиха в конституциите си клаузи, разрешаващи трансфера на компетентности на международни организации¹²⁸. След Договора от Маастрихт конституциите на държавите-членки бяха ревизирани с цел включване на специални разпоредби, свързани с Европейския съюз¹²⁹. Приемането на Европейската конституция би трябвало да доведе до преразглеждане на съответната уредба на националните конституции.

а) Членовете от националните конституции, посветени на Европейския съюз, образуват твърде разнородна цялост. Независимо от това е възможно те да бъдат разграничени на такива, които са призвани да организират участието на националните институции във функционирането на европейската система, и такива, които имат за предмет да позволят упражняването на определени компетентности от Съюза.

Институционалната адаптация засяга преди всичко националните парламенти и тяхната роля при изработване на позициите на националната изпълнителна власт

¹²⁶ По този въпрос вж. II, А, 1, б) по-горе.

¹²⁷ „При спазване на изискването за реципрочност Франция допуска онези ограничения на суверенитета, които са необходими за постигането и защитата на мира“.

¹²⁸ A. Cassese (Modern Constitutions and International law. RCADI 1985, tome III, p. 331, спец. стр. 414) различава три или четири групи: конституциите, които са предвидили такава клауза още непосредствено след Втората световна война (Франция, Италия, Федерална република Германия), или по повод тяхното участие в Общностите предварително (Холандия, Люксембург, Ирландия) и впоследствие (Белгия), или, накрая, по време на приемането на нова конституция (Дания, Гърция, Испания).

¹²⁹ A. Levade. Цит. съч.

в Съвета на министрите. По този начин законодателната власт е информирана за проектите на актове на Общността и следователно може да дава становища¹³⁰. Така например *Pierre Avril* и *Jean Gicquel* подчертават по повод член 88-4 от Френската конституция, че една такава уредба „отразява солидарността на контролните функции и на законодателството: общите събрания, които бяха лишени по силата на механизмите на Общността от част от компетентностите, които те имат по силата на Конституцията в законодателната област, си възвръщат контролното правомощие върху участието на правителството при упражняването на споменатите по-горе компетентности в рамките на Съвета на Общностите“¹³¹. По този начин националните конституции съдействат за попълване на демократичния дефицит на Европейския съюз¹³². Тази форма на участие на националните парламенти в Европейския съюз между другото е възприета и от Европейската конституция¹³³.

Освен това в държавите-членки, които имат федерално устройство, тези информационни механизми са разширени в полза на федеративните органи. Преди всичко е предвидено представител на тези федеративни органи да може да упражнява право на глас в Съвета на министрите от името на федерацията¹³⁴. По този начин става видно, че тези институционални адаптации на националните конституции не отчитат пряко изискванията на Европейския съюз, а по-скоро съгласуват някои конституционноустройствени принципи (парламентаризъм и федерализъм) с участието в Европейския съюз. Конституционните клаузи, които разрешават упражняването на определени компетентности от Съюза, са непосредствен отговор на изискванията на Европейския съюз.

Примерът с дял XV от Френската конституция е напълно уместен. Членове 88-2 и 88-3 разрешават на Франция да участва в Икономическия и валутен съюз, в европейската политика в областта на правосъдието и вътрешните работи и определят правото на глас и изборителното право на европейските граждани в общинските избори. Тези членове имат за цел да премахнат конституционните пречки, установени от Конституционния съвет при прегледа на конституционносъобразността на Договорите от Маастрихт и Амстердам. В определени държави-членки, като например Германия, такива ревизии се правят още преди да се сезира конституционният съдия. Независимо от конфигурацията тези конституционни ревизии не дават възможност за поява на неконституционносъобразности след ратифицирането на Договора и улесняват напредъка на Европейския съюз¹³⁵.

б) Този метод обаче не е никак задоволителен, тъй като води до нарушаване единството на националната конституция: това става на практика чрез клаузите „Ев-

¹³⁰ J. Rideau. L'intégration de la construction européenne dans les constitutions nationales, in *Droit constitutionnel droit communautaire. Vers un respect constitutionnel réciproque*. Цит. съч., стр. 259, спец. стр. 282 и следващи.

¹³¹ P. Avril et J. Gicquel. *Droit parlementaire*. Paris, Montchrestien, deuxième édition 1996, p. 230.

¹³² Вж. I, А, 1, а) по-горе.

¹³³ Вж. II, А, 2, б) по-горе.

¹³⁴ J. Rideau. L'intégration de la construction européenne dans les constitutions nationales. Цит. съч., стр. 280.

¹³⁵ Възможно е дори да бъде изказано съжалението, че Конституционният съвет не е бил сезиран по договора от Ница, за който не е сигурно дали напълно съответства на Френската конституция.

ропа“, с които се дерогират определени конституционни принципи. Така дял XV от Френската конституция се превръща в разнороден каталог без здрава връзка между отделните му разпоредби. Така например в член 88-2 наскоро бе добавен трети абзац, според който „законът определя правилата относно европейската заповед за арест в изпълнение на актовете, приети на основата на Договора за Европейския съюз“.

Приемането на Европейската конституция би трябвало да доведе до промяна в метода. Несъмнено нито досега, нито в бъдеще съществува задължение за националните конституции да включват в себе си изискванията на европейското строителство¹³⁶. Конституционната солидарност между Съюза и неговите държави-членки би трябвало просто да се формализира чрез една-единствена разпоредба, поместена в първите членове на националната конституция. Тази разпоредба следва да укаже, че страната участва в Европейския съюз при условията, предвидени в Договора за създаване на Европейската конституция.

По този начин Европейската конституция непряко ще се конституционализира на национално ниво и ще се ползва със същата правна сила и преди всичко със същата политическа легитимност. Така тя ще може да се прилага от националните конституционни съдилища в сътрудничество със Съда на Европейските общности благодарение на процедурата за преюдициално препращане. Същевременно конституционната автономия на държавата ще бъде запазена, тъй като това участие в Европейския съюз ще има стойност само при неизменна Европейска конституция. Както призовава към това член IV-6 от проекта, съгласно който промените в Европейската конституция влизат в сила, след като бъдат ратифицирани от всички държави-членки в съответствие с техните конституционни правила, по време на една такава конституционна ревизия на Съюза задачата на националния конституционалист ще бъде да демонстрира волята си да продължи европейското строителство. Съществуването на процедура за оттегляне позволява да се отстранят евентуалните пречки за определени държави-членки. Отгук следва, че отчитането на изискванията на Европейската конституция от националните конституции е неразделна част от реципрочното явление.

2. Изисквания на националните конституции, взети предвид от Европейската конституция

Отчитането на изискванията на националните конституции в Европейската конституция със сигурност е рисковано, дори невъзможно занятие. На практика то означава да се накърни единството и автономността на установения от Европейската конституция правов ред и в крайна сметка да се застраши интеграционната цел. Още с Договора за Европейската общност за вългища и стомана Съдът на Европейските общности отхвърли теорията за структурното сходство, като впоследствие – през 1964 г. – утвърди примата на правото на Общността, включително по отношение на нормите с конституционен ранг¹³⁷. Освен към защитата на основните права Европейската конституция не е безразлична към определени ограничения, съдържащи се в националните конституции, което се изразява в развиване на гъвкавостта и зачитане на националната идентичност от Европейския съюз.

¹³⁶ J. Rideau. L'intégration de la construction européenne dans les constitutions nationales. Цит. съч., стр. 260.

¹³⁷ CJCE, 15 juillet 1964, Flaminio Costa c/ E.N.E.L., Aff. 6/64, Rec., p. 1141.

а) В Учредителните договори така и не бе постигнато пълно игнориране на конституционната специфика или поне на държавния партикуларизъм. Още от самото начало на европейското строителство е налице определено напрежение между единство и гъвкавост, което като че ли нараства през последните години¹³⁸.

Предпазните клаузи и преходните периоди по време на разширяването бяха първите прояви на загриженост за гъвкавостта на Договорите на Общността в услуга на специфичните изисквания на всяка държава-членка. С Единния европейски акт, но най-вече с Договора от Маастрихт се разшириха компетентностите на Общността и на Съюза с цената на умножаване на дерогиращите разпоредби в Договорите в полза на определени държави-членки: Дания, Великобритания и Ирландия за пространство на свобода, сигурност и правосъдие, и отново за Дания и Великобритания в рамките на Европейския икономически и валутен съюз¹³⁹. Неучастието на Дания в третата фаза на Европейския икономически и валутен съюз е пряко свързано с конституционното изискване предварително да се прибере до референдум и с възможния отрицателен резултат от него¹⁴⁰.

Проектът на Европейска конституция се стреми да изкорени формите на преопределена гъвкавост, които евентуално са били организирани в отговор на отказа на някои държави-членки да участват в определени политики на Европейския съюз, но не успява напълно да направи това в областта на Европейския икономически и валутен съюз¹⁴¹. Разширяването към страните от Централна и Източна Европа би трябвало да постави ударението върху тази форма на променлива геометрия.

Разширяването и произтичащата от него растяща разнородност на държавите-членки доведе до конституционализиране на гъвкавостта посредством техниката на засиленото сътрудничество, появила се с Договора от Амстердам и утвърдена с Европейската конституция. В член I-43 е закрепен основният ѝ принцип, а в членове III-318 и следващите след него е установена процедурата и са широко възпроизведени решенията на Договора от Ница, които имаха за цел да направят по-гъвкаво тяхното реализиране¹⁴². Тази гъвкавост несъмнено няма за предмет да бъдат взети под внимание националните конституционни изисквания, а позволява да се запази известна автономност на държавите-членки, докато процедурата по приемане на актовете на Общността с квалифицирано мнозинство придобива всеобщо разпространение. Освен това напълно мислимо е дадена държава-членка да не може да участва в определена политика на Общността.

Най-високата точка на гъвкавостта със сигурност е включването на клауза за оттегляне в Договора за създаване на Европейската конституция¹⁴³. Освен че една такава уредба слага край на различията в съдебната практика и доктрината по отношение на възможността за държавите-членки доброволно да се оттеглят от Съюза, тя в крайна сметка свидетелства, че Европейската конституция цели да съхрани суверенитета на държавите-членки. Принадлежността към Европейския

¹³⁸ По всички тези въпроси вж. S. Marcialli. *La flexibilité du droit de l'Union européenne*. Thèse Université de Nice – Sophia Antipolis, 2002.

¹³⁹ S. Marcialli. Цит. съч., стр. 300 и следващи.

¹⁴⁰ S. Marcialli. Цит. съч., стр. 315.

¹⁴¹ Членове III-85а и следващи са характерни за държавите-членки от еврозоната.

¹⁴² F. Fines. *La réforme des coopérations renforcées*. RAE 2000, p. 359.

¹⁴³ S. Marcialli. Цит. съч., стр. 610.

съюз всъщност е форма на самоограничение на държавата¹⁴⁴. В чисто формален план така се запазва нейната конституционна автономия.

б) Същевременно обаче Европейската конституция цели да съхрани тази конституционна автономия в структурен и функционален план. Съгласно член I-5, алинея 1 „Съюзът зачита националната идентичност на своите държави-членки, която е вътрешно присъща на основните им политически и конституционни структури, включително по отношение на местната и регионална автономия. Тя зачита основните функции на държавата, а именно онези, които целят да се осигури териториалната цялост, да се поддържа общественят ред и да се запази вътрешната сигурност“. Тази формализация на принципа на конституционно зачитане на държавите, който съществува дотук в латентно състояние, е нещо наистина забележително¹⁴⁵.

Този член е преди всичко онзи ген, който позволява да се идентифицира природата на Европейския съюз. Той преди всичко свидетелства, че Съюзът все повече се отдалечава от класическия модел на международни организации. Присъствието на един такъв член в Учредителната харта на една международна организация изглежда напълно немислимо, тъй като само ще припомни един неоспорим факт. Заявлението, че Съюзът зачита националните „основни политически и конституционни структури“, в крайна сметка свидетелства, че Европейската конституция все пак оказва известно въздействие върху организацията на властта в държавите-членки¹⁴⁶.

Поради тази причина би било възможно да се направи оценката, че просто се касае за една формулировка на принципа на автономност на федералното право. Независимо от това защитени са не само институционалните структури на държавата, но също и нейните върховни функции, които могат да бъдат разглеждани като сърцевината на суверенитета. Следователно тази недосегаемост на държавата в нейните основни структурни и функционални измерения трябва да осигури дълготрайност на нацията като рамка на властта. Тя е в служба на „националната идентичност“ на държавите-членки.

Принципът на зачитане на конституциите на държавите, така както е заложен в една Европейска конституция, която се явява учредителният акт на едно политическо общество, показва, че Съюзът цели да установи определена форма на политическа организация, която превъзхожда тази на държавата и която в същото време не може да бъде замислена по друг начин, освен като основаваща се на нейните държави-членки. Следователно от сега нататък Европейската конституция и националните конституции са неразривно свързани в своята единност.

*Превод: Анелия Коцева**

¹⁴⁴ По този въпрос, вж. В. Tranchant. Recherches sur le retrait des Etats de l'Union européenne. Mémoire de DEA de droit communautaire, Université Montesquieu-Bordeaux IV, 2002.

¹⁴⁵ Принципът на субсидиарността сам по себе си е средство за запазване идентичността на държавите. От друга страна, сегашният член 151, алинея 1 гласи, че „Общността дава своя принос за разцвета на културата в държавите-членки, като зачита тяхното национално и регионално многообразие и в същото време поставя на преден план общото културно наследство“.

¹⁴⁶ По този въпрос вж. I, Б, 1, б) по-горе.

* Главен експерт в отдел „Международни програми“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

КРАТЪК КОМЕНТАР ОТНОСНО ПРИНОСА НА МЕЖДУНАРОДНИЯ НАКАЗАТЕЛЕН СЪД ЗА БИВША ЮГОСЛАВИЯ ЗА УТВЪРЖДАВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ

Иван Боев*

*„Справедливост? Вие ще получите справедливост
в следващия свят; в този свят вие разполагате
само със закона...“¹*

Сред явленията, характеризиращи развитието на международното право след падането на Берлинската стена, забележително присъствие има международното наказателно правосъдие. Опирайки се на създаването и функционирането на международните наказателни юрисдикции, успява ли то все пак да осъществи прехода към „следващия свят“, света на справедливостта, за който споменава Уилям Гадис?! Според него, „от една страна, законът [сам по себе си] е опит за установяване на един стабилен принцип с оглед на социалните различия, а именно принципа на справедливостта. От друга страна, действието на закона може да се използва от богатите и могъщите на деня, за да изопачат същите тези принципи“². *Jus gentium* – като международен закон, извиращ от и регулиращ живота в едно международно общество, което си остава до голяма степен деконцентрирано – и днес основно зависи от държавите, тъй като именно в техните ръце остават приоритетно съсредоточени изработването, спазването и санкцията на правната норма. Несъмнено най-добрият израз на въвеждането в тази съвкупност на принципа на справедливостта, който да регулира различията – в случая между субектите на международното право, – съставлява утвърждаването на една „международна общност“. Тя изразява появата на нов вид солидарност и трябва да позволи осъществяването на колективните интереси. Но нейното осъществяване е възможно само при появата на обща правна норма, поставена над обективния егоизъм, обусловен от суверенитета на отделните държави. Международните наказателни юрисдикции се вписват в процеса на създаването на такава правна норма. Така те допринасят за утвърждаването на международната общност, макар и само в една конкретна област, а именно тази на международното наказателно право.

* Авторът е доктор по публично право, лектор в Юридическия факултет на Университета в Нанси, Франция, хоноруван преподавател в Европейския университетски център в гр. Нанси, в Европейския институт по висши международни изследвания и Международния център по европейско обучение.

¹ W. Gaddis. A Frolic of his Own. New York, Scribner Paperback, S & S, 1995, p. 13.

² Вж. коментара на книгата в: P.Dempsey. William Gaddis, Life and Work. Essay, представен на следната Интернет-страница: <http://www.williamgaddis.org/life&work.shtml>.

Като пряк израз на тенденцията за засилването на правораздавателния характер на международното право³ международните наказателни юрисдикции сподобстват преди всичко за укрепване на международната законност. Самото им създаване води до появата на една нова „трета безпристрастна страна“, на която е възложена мисията – без да се подценява проблемът с понякога разнопосочните гласове на различните международни юрисдикции – по „прогласяването на една [обща] международна законност, по принцип винаги сътворена за и от държавите“⁴. Наред с това международните наказателни юрисдикции се включват в процеса на обективизирането на задълженията на държавите, отнасящи се по-специално до защитата на правата на човека и до хуманитарното право. Накрая, те спомагат за утвърждаването на отделния индивид като автономен субект, макар и по-маловажен и произведен⁵, на международното право.

Тези три тенденции водят едновременно до разширяване на приложното поле на международното право и до известно йерархизиране на нормативната му система. А това именно служи за утвърждаването на международната общност, в ущърб на традиционната междудържавност. Но международните наказателни *ad hoc* юрисдикции също така пряко произлизат от международната общност и са призвани да защитават нейните интереси⁶. В символичен план дори, последната прозира по време на международния наказателен процес зад понятието „човечество“⁷, като своеобразен пасивен титуляр на отрицателното задължение на отделните индивиди да не извършват международни престъпления⁸.

³ В този смисъл вж. P. Weckel. „La juridictionnalisation du droit international ou la révolution en trompe-l'œil“. *Civitas Europa*, n° 6, mars 2001, p. 277-305.

⁴ Цитат по P.-M. Dupuy. *Droit international public*. Paris, Dalloz 2002, 6e éd., p. VII (préface).

⁵ Действително „в повечето случаи държавата издига „стена“ между тях [частните лица] и международното право: тяхната правосубектност, тяхната дееспособност, тяхната активна и пасивна отговорност се определят от съответния национален правен ред. Следователно рядко частните лица имат възможност непосредствено да се позоват в международен план на предимствата, които създават за тях определени норми на международното право“, цитат по P. Dailler, A. Pellet. *Droit international public*. 7ème éd., LGDJ, Paris 2002, p. 649.

⁶ Така например според Първоинстанционното отделение на Международния наказателен съд за бивша Югославия (МНСЮ): „Международните военни трибунали в Нюрнберг и Токио бяха създадени при твърде различни обстоятелства [... те са] многонационални, а не международни в строгия смисъл на думата, доколкото в тях са представени само победителите. Противно на тях МНСЮ не е орган на група държави, а на цялата международна общност“, дело IT-94-1, „Тадич“, решение от 10 август 1995 г. (предварително възражение за подсъдност), § 18 и следващи.

⁷ M. Delmas-Marty обаче припомня, че макар прокурорът от МНСЮ да е призван да представлява човечеството, това не придава на последното определена правосубектност, във: *Vers un droit commun de l'humanité*. Paris, Textuel 1996.

⁸ Срв. с прогласяването от Конвенцията от Монтего Бей от 10 декември 1982 г. на морските дълбини за общо достойние на човечеството. Когато обаче се поставя ударението върху развитието на „понятието човечество като активен субект на международното право, както и на нормативните и институционалните правни последици“ от това развитие, трябва също да се имат предвид и „реакциите на неговото отхвърляне, доколкото то в крайна сметка се явява само по себе си несъвместимо със запазването на индивидуализма и пълната автономност на суверенните държави“, цитат по P.-M. Dupuy. *Droit international public*. Цит. съч., стр. 733.

В по-нататъшното ни изложение бихме искали да се спрем на поставените въпроси. За целта ще се позовем по-специално на примера на Международния наказателен съд за бивша Югославия (МНСЮ)⁹. Самото му създаване като субсидиарен орган на Съвета за сигурност способства за утвърждаването на международната общност (I). Но последната укрепва също и благодарение на функционирането на МНСЮ, разглеждано от гледна точка на приноса на Съда – въз основа, но и извън самото преследване на извършителите на международни престъпления – за развитието на международното право (II).

I. СЪЗДАВАНЕТО НА МНСЮ КАТО СУБСИДИАРЕН ОРГАН НА СЪВЕТА ЗА СИГУРНОСТ

МНСЮ има за основна задача да преследва извършителите на международни престъпления (или на престъпления срещу човечеството в широкия смисъл на думата)¹⁰. Държавите обаче твърде трудно се съгласяват да се десезират от суверенното си право да правораздават по отношение на отделните субекти. Тази констатация намери потвърждение в изключителните обстоятелства, които позволиха след края на Втората световна война да бъде създаден Нюрнбергският военен трибунал по силата на Лондонското споразумение от 8 август 1945 г., както и този в Токио с решение на главнокомандващия окупационните войски в Япония от 19 януари 1946 г.¹¹

Но когато държавите са тези, които подвеждат под наказателната отговорност извършителите на международни престъпления, далеч не винаги е възможно утвърждаването на универсалната компетентност или дори изоставянето на обичайния режим на съдебен имунитет на ръководителите и държавните служители¹².

⁹ Учреден от Съвета за сигурност към Организацията на обединените нации по силата на Резолюция 827 (1993 г.) от 25 май 1993 г. за приемане Статута на Съда. Изчерпателна информация за създаването и работата на Съда, включително Статута, Правилника за процедурата и доказването и постановените решения, можете да намерите на неговата страница в Интернет: <http://www.un.org/icty>.

¹⁰ Понякога доктрината си служи с двете като синоними, изхождайки от определението, дадено от френския Върховен касационен съд по делото „Барби“ от 20 декември 1985 г.: „престъплението срещу човечеството се определя с волята да се отрече в един индивид самата идея за човечност“. *Gazette du Palais*, 8 mai 1986 г., р. 26. Престъпленията срещу човечеството, така, както са определени в статутите на международните наказателни съдилища и Постоянния международен наказателен съд, обаче съставляват една категория с по-тесен обхват. Следва също да се разграничават нарушенията, които могат да бъдат вменени във вина на отделния индивид, действащ на частни начала в качеството на длъжностно лице.

¹¹ Създаването на международните наказателни юрисдикции възобновява също така интереса към техните предшественици, вж. А. Wiewiorka. *Les procès de Nuremberg et de Tokyo*. Paris, Seuil 1996.

¹² Става дума например за промяната в белгийския закон от 10 февруари 1999 г., с която бе прогласена една разширителна концепция за универсалната компетентност, извършена след решението на Международния съд на ООН в Хага по делото за международния мандат за арест от 14 февруари 2002 г., „Конго с/у Белгия“, потвърдило обичайния имунитет на държавните ръководители и длъжностните лица пред националните юрисдикции, включително в случай на извършени международни престъпления., вж. по този въпрос М. Henzlin. *La compétence pénale universelle: une question non résolue par l'arrêt Yerodia*. RGDIP, 2002, vol. 106. Същият въпрос бе повдигнат и във връзка с делото „Пиночет“, в: S. P. Villalpando. *L'affaire Pinochet: beaucoup de bruit pour rien? L'apport au droit international de la décision de la Chambre des Lords du 24 mars 1999*, RGDIP, 2000, vol. 104, p. 393-427.

Именно създаването на наказателните *ad hoc* юрисдикции – и най-напред на МНСЮ, внася съществена промяна в тази ситуация. След Нюрнберг и Токио, макар международното и по-специално хуманитарното право да даваше определение на международните престъпления и да ги забраняваше, то не можеше да ги санкционира. Затова то предоставяше на държавите грижата да преследват и да съдят, като се стремеше само до насърчава установяването на по-добро сътрудничество между тях в тази област¹³. Показателен в това отношение е примерът с Конвенцията за предотвратяване и премахване на престъплението геноцид, приета на 9 ноември 1948 г. Член 5 от Конвенцията задължава например договарящите се страни да предприемат, в съответствие със собствените им конституции, необходимите законодателни мерки, за да осигурят прилагането ѝ, като предвидят по-специално въвеждането на система от ефикасни наказателни санкции. На свой ред член 6 формулира очакването, че след създаването си бъдещият Постоянен международен наказателен съд ще бъде в състояние да конкурира компетентността на онези договарящи страни, които признаят неговата юрисдикция при съденето на извършителите на престъплението геноцид.

Тогавя възниква въпросът „защо държавите въобще си правят труда да създават институции, които могат да се обърнат срещу тях [...] които пледират в подкрепа на постигането на желанния морал на международния ред“¹⁴. С други думи защо се върви към налагането на международно наказателно правораздаване като израз на утвърждаването на една международна общност в конкретната област на международното наказателно право?

В тази връзка ще припомним, че МНСЮ се създава с резолюция на Съвета за сигурност, приета по силата на Глава VII на Устава на Организацията на обединените нации, в рамките на изпълнението на основната мисия на Съвета за поддръжане на международния мир и сигурност. Тази резолюция, като едно решение, имащо задължителна юридическа сила, предопределя поведението на държавите (А). Наред с това тя съчетава цитираната по-горе цел, свързана с гарантиране на сигурността – която е възложена и на МНСЮ като субсидиарен орган на Съвета за сигурност, – с правораздавателната мисия, характерна за всеки международен съд (В).

А) СЪЗДАВАНЕТО НА МНСЮ, ПРЕДОПРЕДЕЛЯЩО ПОВЕДЕНИЕТО НА ДЪРЖАВИТЕ

Съществуващата и широко отразена в медиите обществена нагласа за спешни действия за спиране на насилието – в случая в бивша Югославия, – но също и за постигането на по-голяма справедливост в международен мащаб в контекста на приключилото двуполусно противопоставяне, често се цитира като една от причините, довели до създаването на наказателните *ad hoc* юрисдикции. Това изискване е адресирано преди всичко до Съвета за сигурност в качеството му на главен

¹³ За един исторически подход, вж. например Н. Ascencio. *La justice pénale internationale de Nuremberg à La Haye. La justice pénale internationale*, Univ. de Limoges, 2002, p. 29-44.

¹⁴ Цитат по F. Mégret. *The Politics of International Criminal Justice*. EJIL, 2002, n° 5, vol. 13, p. 1261-1284, цит. стр. 1271. Според автора въпросът се поставя, доколкото международните наказателни съдилища вече не прилагат, за разлика от Трибуналите в Нюрнберг и Токио, правосъдие на победителите, определено като „правосъдие на обстоятелствата“ и призвано едновременно да легитимира целите на съюзните сили и да остане под техния контрол.

„творец“ на новия международен ред. Затова доктрината подчертава, че създаването на международните *ad hoc* юрисдикции трябва също и да компенсира недостига, дори неефективността на военните и дипломатически усилия, предприемани в рамките на Съвета¹⁵.

Тези политически и морални причини за създаването на МНСЮ се допълват от съображения, свързани с необходимостта от предприемане на спешни мерки. В случая това оправдава прибегването до Глава VII на Устава на ООН под прикритието на квалификацията заплаха срещу международния мир и сигурност, вместо до традиционния конвенционален път, използван за създаването на Постоянния международен наказателен съд¹⁶. И най-вече „ефикасността на процедурите и решенията на една международна организация, противопоставена на ограниченията и пределите на конвенционалния път [...притежава], освен бързината [...] предимството да достига до решения, задължителни за всички държави – членки на Организацията на Обединените нации, и дори за държавите-нечленки“¹⁷.

Резолюцията на Съвета за сигурност за учредяване на МНСЮ е израз на едностранната воля на световната организация¹⁸. Доктрината припомня обаче, че тя в крайна сметка също произтича от волята на държавите, тъй като от тях зависи самото приемане на Устава на Организацията на обединените нации, едновременно конвенция *res inter alios acta* и учредителен акт¹⁹. В последното си качество Уставът определя собствената нормативна йерархия на световната организация. Именно от последната се извежда юридическата сила на решенията на Съвета за сигурност в качеството им на актове на производното право, противопоставими на първичното право на ООН.

В рамките на производното право – в случая това на Организацията на обединените нации – различаваме саморегулиращи и външни регулиращи актове. Докато първите са свързани с нейното функциониране, вторите са предназначени да произвеждат правно действие спрямо останалите субекти на международното право. В това си качество външните регулиращи актове вменяват задължения на държавите, както и на международните организации или дори на отделните индивиди²⁰. Решението за учредяване на МНСЮ спада именно към втората категория нормативни актове. Произтичащите от него задължения освен това имат предимство пред всички останали държавни задължения, както припомня това Междуна-

¹⁵ Y. Beigbeder определя създаването на МНСЮ като „заместител на една ефективна и навременна военна интервенция на Съвета за сигурност“, в: *Juggling War Criminals: The Politics of International Justice*. New York: Saint Martin's Press, 1999 г., п. 13.

¹⁶ Вж. в този смисъл Y.-P. Le Roux. *Les juridictions pénales internationales*. ENM, колоквиум в Бордо от 19 ноември 1999 г., сборник, стр. 20-21.

¹⁷ P. Daillier и A. Pellet. Цит. съч., стр. 374.

¹⁸ Определението на едностранните актове на субектите на международното право като цяло все още е обект на терминологична несигурност, а характерът им на автономен източник на международно право продължава понякога да бъде отричан. Ще припомним също, че според Ch. Chaumont се касае за лъжлив източник на международно право, в: *Cours général de droit international public*. RCADI, 1970-I, п. 456-469.

¹⁹ Вж. P.-M. Dupuy. *The Constitutional Dimension of the Charter of the United Nations Revisited*. Max Planck Yearbook of UN Law, 1997, vol. 1, стр. 1-33.

²⁰ P. Daillier и A. Pellet говорят за авто- и хетеронормативното правомощие на една международна организация, цит. съч., стр. 369 и следващи.

родният съд на ООН в Хага във връзка с делото за въздушния инцидент в Локърби²¹.

Приложеният към цитираните по-горе резолюции Статут на МНСЮ логично се ползва със същата юридическа сила по отношение на държавите. Освен това той вмениява на последните задължението да сътрудничат на Съда при изпълнението на неговата мисия с цел да се гарантира неговата ефикасност (член 29). Ние вече знаем, че това задължение, съчетано със задължителната сила на решенията на МНСЮ, забранява на държавите да откажат изпълнението на тези решения, като се позовават на собственото им конституционно право. Това бе потвърдено от Първоинстанционното отделение в решението си относно условията на задържане и предаване на Слободан Милошевич²².

Накрая ще припомним, че Статутът прогласява, едновременно с конкурентната им компетентност, примата на МНСЮ пред националните юрисдикции (член 9). В този смисъл Съдът може да поиска от последните да се десезират по висящо дело, което е от неговата компетентност, и то във всеки стадий на производството. Според някои автори това позволява на МНСЮ да се намесва прекалено в осъществяването на вътрешната компетентност²³. Установените вертикални отношения между международния и вътрешния наказателен правораздавателен ред би трябвало също да позволят решенията на МНСЮ да придобият силата на присъдено нещо именно по отношение на вътрешния наказателен съд²⁴.

Съпоставено обаче с държавния суверенитет, „международното наказателно правораздаване [...], въпреки че] определя принципи, които се налагат на държавите, в крайна сметка прибъгва до тях по отношение на средствата си на действие“²⁵. Своеобразно признание на тази реалност е обстоятелството, че от самото начало МНСЮ – макар и в по-малка степен, отколкото Международният наказателен съд за Руанда (МНСР) – се насочва към съденето на главните извършители на международни престъпления, изпълнители или ръководители, в съответствие с имплицитния принцип за назидателния ефект. Освен това стратегията за приключването на тяхната дейност – по силата на която двете международни юрисдикции са длъжни „да направят всичко възможно, за да свършат разследванията до края

²¹ Определение от 14 април 1992, Recueil 1992, стр. 15 и 126.

²² В конкретния случай става дума за забраната за екстрадиране на югославски граждани, установена от Федералната конституция. Съдът отхвърля също така и разделението на правомощията между федерацията и федеративните републики като аргумент, изтъкнат от защитата в подкрепа на незаконността на предаването на бившия президент на МНСЮ. Последното наистина беше осъществено от сръбските власти, докато искането на прокурора от Съда бе адресирано до федералното правителство, дело IT-99-37, решение на Първоинстанционното отделение от 8 ноември 2001 г., § 47, в: H. Ascensio, R. Maison. L'activité des TPI (2001). AFDI, 2001, vol. XLVII, стр. 241 и следващи.

²³ Например E. Lambert-Abdelgawad. Le dessaisissement des tribunaux nationaux au profit des TPI : un encadrement abusif par le droit international de l'exercice de la compétence interne? RGDIP, 2002, n° 2, vol. 108.

²⁴ За повече подробности M. I. Mladinga. Variations des rapports entre les juridictions pénales internationales et nationales dans la répression des crimes internationaux. RTDH, 2003, p. 1221 и следващи.

²⁵ Цитат по J-P. Bazelaire и T. Cretin. La justice pénale internationale. Paris, PUF 2000, Introduction, p. 11.

на 2004 г., да довършат всички първоинстанционни дела до края на 2008 г. и да приключат работата по тях през 2010 г.²⁶ – задължава в частност МНСЮ да преследва занапред само „ръководителите, които са заподозрени, че носят най-голяма отговорност за престъпленията от тяхна компетентност“, като същевременно прехвърля „на компетентните национални юрисдикции [делата на] обвинените от междинен или по-нисък ранг.“^{27,28}

Не бива да се забравя също така, че въпреки формалните предпазни мерки, които предприемат за тази цел съответните резолюции на Съвета за сигурност и Статутът на МНСЮ, на практика понякога Съдът се оказва безпомощен поради липсата на воля у държавите – и приравнените към тях с оглед на международното наказателно преследване недържавни образувания, като босненската Република Сръбска – да дадат ход на дадено наказателно преследване. Това доказва примерът на все още очакваното арестуване на Радован Караджич и Ратко Младич въпреки мандата за международен арест, издаден срещу тях от Съда. Наистина последният не разполага със собствени полицейски сили, нито със санкционни правомощия. Оттук произтича и неговата зависимост от Съвета за сигурност, който отговаря за изпълнението на решенията му от съответните държави. Следователно Съветът играе ролята на политически гарант по отношение на правораздавателната мисия на МНСЮ. Тази роля логично произтича от обстоятелството, че именно Съветът за сигурност създава Съда. Как обаче това създаване е съобразено с целта за поддържане на международния мир и сигурност?

В) СЪЗДАВАНЕТО НА МНСЮ, СЪОБРАЗЕНО С ЦЕЛТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ МИР И СИГУРНОСТ

Известно е, че още в първото си дело „Тадич“ МНСЮ бе призван да се произнесе относно законосъобразността на решението на Съвета за сигурност за създаване на международна наказателна *ad hoc* юрисдикция по силата на компетентностите, признати му с Глава VII на Устава на ООН. Без да се спираме подробно на отговора, който дава на този въпрос по-специално Апелативното отделение на МНСЮ в решението си от 2 октомври 1995 г. – твърде широко коментиран от

²⁶ Документ S/2002/678 на ООН, стратегията е одобрена с Декларация на председателя на Съвета за сигурност от 23 юли 2002 г. S/PRST/2002/21, впоследствие приета от Съвета с Резолюция 1503 (2003) от 28 август 2003 г.

²⁷ Резолюция 1503 (2003) на Съвета за сигурност. Следва да се отбележи също така създаването с подкрепата на върховния представител на генералния секретар на Организацията на обединените нации в Босна и Херцеговина – определяно като „условие *sine qua non* за осъществяването на целите на стратегията за приключване на дейността на Съда“ – на специализирано отделение за военните престъпления към Държавния съд на тази страна, отговарящо за съденето на обвиняемите от междинен или по-нисък ранг, след препращането на делата им от МНСЮ.

²⁸ От създаването си до края на 2004 г. МНСЮ издава общо 125 обвинителни акта срещу политически и военни ръководители за извършени от тях международни престъпления, от тях 83 са срещу сърби, 28 срещу хървати, 10 срещу босненски мюсюлмани – включително срещу Расим Делич, началник-щаб на армията на босненските мюсюлмани, който на 28 февруари 2005 г. се явява доброволно пред Съда в Хага – и 4 срещу албанци от Косово. Редица обвинителни актове все още се пазят в тайна, а около 20 политически и военни ръководители все още се укриват, най-известни от тях са Радован Караджич, Ратко Младич и Анте Головина, по: Le Monde от 3 март 2005 г.

доктрината²⁹, – ще припомним само, че съгласно последната Съдът е учреден по съответния ред и при спазване компетентностите на Съвета за сигурност, основани на Устава на ООН. Според апелативната юрисдикция това също позволява на Съда да предостави всички необходими гаранции за справедлив процес. Следва да се отбележи, че първоначално Първоинстанционното отделение на МНСЮ отказва, в решението си относно преюдициалното възражение за некомпетентност, да се произнесе относно законосъобразността на въпросната резолюция. Така постъпи преди това и Международният съд в Хага – също във връзка с резолюция, приета на основата на Глава VII на Устава на ООН – в своите определения по отношение на охранителните мерки от 14 април 1992 г., постановени по делото „Локърби“^{30,31}. Налице е значи едно съществено развитие на съдебната практика, макар че различният характер на международните юрисдикции да не гарантира задължително възпроизвеждането от страна на Международния съд на ООН в Хага на разрешението, дадено от МНСЮ.

На първо място във формален аспект, приемайки да се произнесе относно съвместимостта на Резолюция 827 на Съвета за сигурност с Устава, МНСЮ не въвежда глобална система за контрол на вътрешната законосъобразност на Организацията на обединените нации, нито цели да доуточни по правораздавателен път нормативната йерархия на световната организация, нито да наложи като цяло на Съвета за сигурност зачитането на правото. Апелативното отделение потвърждава, че „не става дума Съдът да изпълнява функциите на конституционен съд“. Разбира се, когато съпоставя въпросната резолюция с Устава, то логично се съгласява, че производното право на международната организация трябва да спазва първичното ѝ право. Освен това, като се позовава на становището на Международния съд в Хага относно юридическата сила на решенията на Административния съд на Организацията на обединените нации от 13 юли 1954 г.³², Апелативното отделение се счита за компетентно да определи собствената си компетентност да се произнесе относно създаването на МНСЮ. По този начин Съдът упражнява компетентност, която е вътрешно присъща на правораздавателната функция. Тази компетентност е обаче производна или „субсидиарна“ по отношение на основния спор. Ето защо е трудно да се приеме, че това разрешение, макар и превърнало се

²⁹ Дело IT-94-1, „Тадич“, решение на Апелативното отделение от 2 октомври 1995 г., вж. например, J. E. Alvarez. Nuremberg Revisited: The Tadic Case. EJIL, 1996 г., n° 2, vol. 7, p. 743-764.

³⁰ В случая Международният съд на ООН в Хага бе отказал да постанови обезпечителни мерки срещу САЩ и Великобритания, за да не се поставят под съмнение правата, които последните черпеха от Резолюция 748 на Съвета за сигурност от 31 март 1992 г., – с която бяха наложени, на основата на Глава VII от Устава, ембарговите мерки срещу Либия, – доколкото въпросната резолюция имаше задължителен характер и се ползваше с примат по отношение на всяко друго конвенционално задължение. От друга страна, още с консултативното становище от 21 юни 1971 г. относно постоянното присъствие на ЮАР в Намибия, Международният съд обяви, че няма компетентност да упражнява „съдебен [.. или] въззивен контрол по отношение на решенията, взети от органите на Организацията на обединените нации, за които става дума“, Recueil 1971, стр. 45.

³¹ По въпроса за законосъобразността вж. F. Mazon. Le contrôle de légalité des décisions du Conseil de sécurité – un bilan après les ordonnances Lockerbie et l'arrêt Tadic. Revue québécoise de droit international, 1997, vol. 10, p. 105-137.

³² Recueil 1954 г., стр. 51 и следващи.

в постоянна съдебна практика, би могло да надхвърли присъщата на наказателната юрисдикция цел да гарантира правата на обвиняемия, сред които на първо място, както вече казахме, стои правото му на справедлив процес³³.

На второ място по същество поставеният въпрос касае създаването именно на една правораздавателна институция на основата на компетентността на Съвета за сигурност в областта на поддържането на международния мир и сигурност. Тълкуването на ситуацията и по-специално на масовите нарушения на правата на човека и на международното хуманитарно право в бивша Югославия като заплаха за мира вече не съставлява истинска новост в практиката на Съвета за сигурност от началото на 90-те години на миналия век³⁴. Последният разполага и с дискреционно правомощие в това отношение. Въпросната квалификация е призвана да внесе едно „обективно интернационализиране“ на последиците от инкриминираните деяния. Това позволява да се обоснове, в изпълнение на утвърдения в Глава VII механизъм, прибегването до принуда по отношение на териториално засегнатата държава, която в този случай не би могла да се позове на член 2, параграф 7 от Устава на ООН, за да ѝ се противопостави.

Ето защо оспорването на законността на МНСЮ в делото „Тадич“ се концентрира върху принудителните мерки, предвидени в Глава VII като основание за създаването на правораздавателна юрисдикция. Съветът за сигурност безспорно притежава компетентността, по смисъла на член 29 от Устава, да създава различни субсидиарни органи. Такива са многобройните комитети по санкциите, учредени в приложното поле на член 41 от Устава, отговарящи например за спазването на икономическото ембарго, което самият Съвет би наложил като „средство за постигане на мира“, непредполагащо употребата на въоръжена сила³⁵. Тяхната компетентност обаче си остава оперативна, ограничаваща се с конкретното управление на поверената им мисия. Освен това при упражняването на последната ролята на комитетите по принцип се свежда до отправянето на препоръки до Съвета. Ето защо съгласно доктрината „огромно е разстоянието между духа на описаните [... в член 41] мерки и създаването на съд от категорията *ad hoc*“³⁶.

И тук обосноваването идва от дискреционното право на преценка, с което се ползва Съветът за сигурност, що се отнася до самия избор на предприетите мерки. Поради тази причина той може, както показва това и самият пример със създаването на МНСЮ, да се отклони от неизчерпателната, но независимо от това целенасочена регламентация на член 41, като основе решението си най-общо върху

³³ Би било обаче нереалистично да очакваме МНСЮ да обяви за незаконно собственото си създаване от Съвета за сигурност. В този смисъл е J.E. Alvarez. Цит. съч., стр. 751.

³⁴ Вж. например L.-A. Sicilianos. L'autorisation de recourir a la force: une tentative d'йvaluation. RGDIP, 2002 г., стр. 5 и следващи.

³⁵ Например Комитетът за спазване на ембаргото, наложено спрямо Югославия, създаден с Резолюция 724 (1991) от 15 декември 1991 г. Първоначално отнасящо се само до доставките на въоръжение и военно оборудване (Резолюция 713 (1991) от 25 септември 1991 г.), впоследствие ембаргото се разпростря върху всички търговски и транспортни връзки, а покъсно се съсредоточи само върху някои републики или образувания. Някои операции в този смисъл можаха да бъдат поверени на други международни организации, ОССЕ, НАТО или ЗЕС.

³⁶ Цитат по Т. Christakis. L'ONU, Le Chapitre VII et la crise yougoslave. Paris, Montchrestien 1996 г., p. 195.

Глава VII. Онова, което в доктрината се нарича „творческо и конструктивно тълкуване на собствените компетентности от Съвета за сигурност“ и към което „очевидно спада“ създаването на Съда, следователно не излиза извън рамките на законосъобразността, определена от Устава на Организацията на обединените нации³⁷.

Освен това в крайна сметка МНСЮ има ограничен обхват на дейност, макар да се касае за юрисдикция, натоварена с наказателното преследване на отделни индивиди. Нека припомним, че Статутът свежда мисията на Съда: *ratione materiae* – до най-тежките нарушения на хуманитарното право; *ratione loci* – до териториалната рамка на бивша Югославия; *ratione personae* – само до физическите лица, заподозрени в извършването на международни престъпления; и накрая *ratione temporis* – до обстоятелствата, настъпили след 1 януари 1991 г. По този начин се спазва принципът за специализация, който определя приемането на всеки произведен акт на една международна организация. Ограничаването на мисията на МНСЮ съответства също така на естеството на тези, които изпълнява по силата на Глава VII и самият Съвет за сигурност, като цели и временни мисии, насочени по принцип към строго определени ситуации. Ето защо Резолюция 827 установи в случая едно едновременно деликатно и обстоятелствено равновесие между мерки, които са необходими и които могат да послужат за ефективното поддържане на международния мир и сигурност.

Именно в този контекст може да се оцени съобразяването на мисията на МНСЮ да „определя правото“ по отношение на отделните индивиди с целта, която той преследва като субсидиарен орган на Съвета за сигурност и която фактически визира държавите. То се осъществява чрез връзката между съществуването и функционирането на Съда.

Наистина в своето съществуване Съдът остава напълно зависим от Съвета за сигурност. В крайна сметка това доказва и приемането на цитираната по-горе стратегия за приключване на дейността на международните *ad hoc* юрисдикции. Освен това МНСЮ не притежава международна юридическа правосубектност дори и във функционален план. Следователно той не може да бъде, като такъв, юридически титуляр на международни права и задължения³⁸.

Съветът за сигурност определя също така, по смисъла на Статута, базисните условия за функционирането на МНСЮ, по-специално неговия „предмет на дейност“ и неговата компетентност. В този смисъл Резолюция 827 потвърждава преди всичко, че правомощието на Съда да „съди лицата, за които се презюмира, че са отговорни за тежки нарушения на международното хуманитарно право“, произтича от целите и юридическата способност на самия Съвет да предприеме всяка мярка, която счита за полезна за възстановяването и поддържането на мира. От тази гледна точка изглежда интересна констатацията, че при издаването на обвинителните актове Съдът се опитва да бъде възможно най-безпристрастен спрямо всички страни в конфликта. Това съответства като цяло на стратегията за именно юрисдикционно третиране на този конфликт³⁹. Така той е призван да се самосези-

³⁷ Цитат по А. Pellet. „La formation du droit international...“. Цит. съч., стр. 446.

³⁸ За сметка на това Постоянният международен наказателен съд намира изрично признание на своята международна правосубектност. Член 4 от Римския статут освен това видимо я разграничава от правоспособността, доколкото предвижда, че Постоянният международен наказателен съд притежава *също* и такава способност, „каквато му е необходима, за да упражнява функциите си и да осъществи своята мисия“.

ра по „всички [международни] престъпления, извършени в бивша Югославия“, „независимо от политическата или етническа принадлежност на извършителите или жертвите“⁴⁰, въпреки че на практика сърбите остават най-визирани от предприеманото наказателно преследване⁴¹.

Но Статутът се стреми също така да осигури автономното функциониране на МНСЮ по отношение на Съвета за сигурност. Поради тази причина, въпреки че признава „правото“ и необходимостта последният да продължи да упражнява „политическа опека“ над правораздавателните дейности на МНСЮ, Статутът прогласява в същото време процесуални гаранции срещу намесата на Съвета за сигурност в наказателния процес. Последният като цяло се води от МНСЮ. Водещата роля на Съда започва с предявяването на обвинението – включващо дори правото му с подчертано политически характер да определи най-подходящия момент за започване на наказателното преследване – и стига до постановяването на присъдата, която включва от своя страна правомощието за квалифициране на преследваните деяния. Разбира се, в случая се касае за вътрешноприсъщо качество на една международна наказателна юрисдикция, необходимо за осигуряване на успешно правораздаване и за удовлетворяване на изискванията за справедлив⁴² и бърз процес, както и за зачитане на правата на обвиняемия и осигуряване защита на жертвите⁴³.

Обстоятелството, че със Статута на МНСЮ му е вменено задължението сам да приеме, без никаква външна намеса, своя Правилник за процедурата и доказването, едновременно изразява и гарантира функционалната автономия. За разлика от международните наказателни *ad hoc* юрисдикции Римският договор на Международния наказателен съд поверява тази задача не на съдиите, а на Общото събрание на държавите – страни по него. Доктрината не случайно набляга на това, че при МНСЮ Статутът и Правилникът за процедурата и доказването заедно формират една правна *sui generis* система, в състояние да „даде отговор на всеки въпрос, който може да възникне във връзка с дейността“ на международната юрисдикция⁴⁴. Именно тази система гарантира на МНСЮ водеща роля по отношение на цялата процедура. В този смисъл приемането на Правилника за процедурата и

³⁹ Вж. в тази връзка I. Prat. Les enjeux de la poursuite ou les conséquences politiques du jugement international. JSF, Le TPI de La Haye: le droit à l'épreuve de la „purification ethnique“, Paris, L'Harmattan, 2000 г., по-специално стр. 146 и следващи.

⁴⁰ Пак там

⁴¹ Вж. МНСЮ, дела IT-96-21, „Мучич и други“ (Лагерът „Челебичи“), няколко решения от 1998 до 2003 г.; IT-95-14, „Бласкич“, решения на Първоинстанционното отделение от 3 март 2000 г. и на Апелативното отделение от 29 юли 2004 г.; IT-95-14, „Кордич и Черкез“, решение на Първоинстанционното отделение от 26 февруари 2001 г., процес срещу Насер Орич, започнал на 6 октомври 2004 г., и т.н.

⁴² В този смисъл е МНСЮ, дело IT-96-21, „Делачич“, решение на Първоинстанционното отделение от 20 февруари 2001 г., § 689.

⁴³ Също така „правилникът трябва да създаде условия за справедлив и бърз процес, като Съдът трябва да разполага с необходимата гъвкавост, за да осъществи тази цел“, цит. МНСЮ, дело „Алексовски“, IT-95-14, решение на Първоинстанционното отделение от 16 февруари 1999 г. (допустимост на доказателствата), § 16.

⁴⁴ Вж. P. L. Robinson. Ensuring Fair and Expeditious Trials at the ICTY. EJIL, 2000, vol. 11, n° 3, p. 569-589, цит. стр. 573.

доказването значително надхвърля едно просто правомощие за саморегулация. В действителност Правилникът навлиза и в управлението на йерархизираните връзки между МНСЮ и държавите. Пример за това е процедурата по член 61, до която беше прибегнато в отговор на неизпълнението на мандата за арест, издаден срещу Радован Караджич и Ратко Младич⁴⁵. Тази уредба позволява на Съда да възобнови по своя инициатива производството чрез потвърждаване с публично четене на обвинителния акт и замяна на първия мандат, адресиран само до засегнатата държава, с международен мандат за арест. Но преди всичко, прибегвайки до процедурата по член 61, МНСЮ задейства механизъм за санкциониране на държавата, която не е изпълнила задължението си за сътрудничество, като призовава Съвета за сигурност да приеме „мерки за принуда, които ще позволят да се сложи край на тази отрицателна практика на отклонение от задълженията“⁴⁶.

Остава да се добави, че благодарение на функционалната си автономия МНСЮ се намесва – както при изпълнение на собствената си правораздавателна мисия, така и извън нея, в рамките на приноса си за поддържане на международния мир и сигурност – също и в регулирането на „политическите конфликти [и] дори в общественния избор“⁴⁷. Така той се превръща във фактор за уреждане на проблемите в следвоенна Югославия. Според някои автори обвинението срещу Слободан Милошевич⁴⁸ дава ясен пример в това отношение, доколкото – предявено в разгара на конфликта в Косово – то е повдигнато въпреки повече или по-малко афишираната воля на някои от членовете на Съвета за сигурност да постигнат примирие в замяна на съдебния имунитет на югославския президент⁴⁹. Същата тенденция изразява предявяването в края на 2004 г. на първите обвинителни актове срещу бивши албански членове на АОК за международни престъпления, извършени в провинцията преди конфликта между ФРЮ и НАТО от 1999 г.⁵⁰ Нека припомним също и представеното от прокурора искане до Съда

⁴⁵ Обвинителен акт от 16 ноември 1995 г., потвърден от Първоинстанционното отделение на основата на чл. 61 от Правилника за процедурата и доказването на 16 юли 1996 г. МНСЮ вече е прибегвал до тази процедура, разглеждана от доктрината като заместител на задочния процес, по делото IT-94-2, „Николич“, решение на Първоинстанционното отделение от 20 октомври 1995 г., вж. R.Maison.La décision de la ChPI dans l'affaire Nikolic. EJIL, 1996 г., n° 2, vol. 7, p. 284-288.

⁴⁶ Цитат по A. Bernard, в: Le Tribunal et le fugitif: réflexions sur l'article 61 du RPP du TPIY. JSF, вж. цитирания по-горе труд, стр. 202. Според същия автор позоваването на чл. 61 позволява „да се търси отговорност на неявилия се обвиняем и на държавата, която е била причастна към това“, пак там, стр. 201.

⁴⁷ Предвид тази намеса някои автори си задават въпроса за съвместимостта на ролята, която играят международните наказателни съдилища и „демократичната автономия“ на дадено общество, като в случая става дума за свободата на последното само да реши по какъв начин да осъществи излизането си от един конфликт. Относно различните възможности за политическо помирение (закопи за амнистиране, комисия за установяване на истината или за помирение и др.) вж. „La punition ou réconciliation. Quelle justice pour l'après-conflit?“, в: Y.-P. Le Roux. Колоквиум на Националното училище за магистрати на Франция. Цит. съч., стр. 88-102.

⁴⁸ Обвинителен акт срещу Милошевич и др. от 24 май 1999 г., изменен на 29 юни и 29 октомври 2001 г.

⁴⁹ F. Mégret говори в тази връзка за правителствата, поставени пред свършен факт. Цит. съч., стр. 1275.

за общо десезиране на македонските юрисдикции в полза на МНСЮ във връзка с извършените правонарушения както от АОК, така и от правителствените сили по време на конфликта в Македония от 2001 г. Искането обаче беше отхвърлено от Първоинстанционното отделение⁵¹.

В същото време правораздавателната мисия позволява на МНСЮ, освен поддържането на международния мир и сигурност *stricto sensu*, да допринесе и за развитието на международното право като право, което препреща в някои свои елементи към утвърждаването на международната общност. За доктрината приносът на Съда в тази насока трябва да се постави в самия център на „дебата за създавателната роля на съдията“, който „международното право не бива да си спести“⁵².

II. ПРИНОСЪТ НА МНСЮ ЗА РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

Като всяка юрисдикция МНСЮ е призван да прилага и тълкува правото. Като наказателна юрисдикция той освен това има задължението да съди изключително и конкретно физически лица, преследвани като извършители на международни престъпления. Казаното дотук обаче ни позволява да направим констатацията, че освен с конкретния индивид МНСЮ *de facto* има работа и с държавата⁵³. Тази констатация изглежда логична, доколкото Съдът осъществява своята дейност в едно общество, което все още си остава междудържавно по своята същност, но където международните престъпления са извършени в общи черти от лица, действащи в качеството им на държавни служители и намиращи се под определен държавен суверенитет. Така, ако мисията му да правораздава визира индивида, именно към държавата е насочена оригиналната му нормативна продукция, независимо от това, че тя си остава резултат от неговата правораздавателна дейност или практика.

Приносът на МНСЮ в този контекст следва да се търси във формирането на международното право по обичаен път. Ролята на международния съдия в това отношение – понякога окачествявана като определяща – вече не се нуждае от доказване дори преди учредяването на международните *ad hoc* наказателни юрисдикции⁵⁴. Ролята на МНСЮ изглежда обаче безпрецедентна дори и от количествена гледна точка, тъй като се касае за една последователна практика, съсредоточена към днешна дата само върху един около 10-годишен период. Тя е свързана с традиционната роля, която той играе при разкриването на обичайните норми в тяхната материална същност и в съответното *opinio juris*⁵⁵. Самостоятелното функциониране на Съда, както и обстоятелството, че неговите решения обвързват държавите, изглежда, са от решаващо значение, за да може МНСЮ да играе тази роля. Въпреки че понякога

⁵⁰ Вж. в тази връзка статията на М. Farquhar. TPI: premier procès d'anciens guérilleros albanais de l'UCK. IWPR от 15 ноември 2004 г., публикувана на Интернет-страницата на „Балкански куриер“: <http://www.balkans.eu.org>.

⁵¹ Дело IT-02-55, решение на Първоинстанционното отделение от 4 октомври 2002 г.

⁵² Цитат по Р. Weckel. La juridictionnalisation du droit international... Цит. съч., стр. 290 и 293.

⁵³ Вж. С. Kress. L'organe *de facto* en droit international public, réflexions sur l'imputation à l'Etat de l'acte d'un particulier à la lumière des développements récents. RGDIP, 2001 г., vol. 105.

⁵⁴ Вж. Р.-М. Dupuy. Le juge et la règle générale. RGDIP 1989 г., vol. 93, p. 569-598., в общ план G. Cahin. La coutume internationale et les organisations internationales. Paris, A. Pédone.

– предвид изискванията, поставени пред този начин за спонтанно формиране на правните норми – неговата съдебна практика не се ползва с необходимата степен на стабилност и продължава да бъде обект на възражения.

Както вече казахме, правораздавателният принос на МНСЮ по необходимост се опира на единствена по рода си правна система, включваща Статута – приет с Резолюция на Съвета за сигурност – и Правилника за процедурата и доказването, който Съдът приема по своя собствена инициатива. Тази система представлява сама по себе си една кодификация на съществуващите практики. Но тя позволява на МНСЮ и да развие всички формални елементи на процеса⁵⁶. Не случайно съдебната практика на МНСЮ води до постоянни изменения в Правилника за процедурата и доказването (32 изменения и допълнения до м. август 2004 г.), които се налагат, за да може споменатата система да държи сметка за особено динамичното тълкуване от страна на Съда на действащото право в сравнение с това на другите международни юрисдикции.

В резултат на това първият принос на съдебната практика на МНСЮ може да се разглежда в процесуален план. Той се отнася до развитието на формалните елементи на процеса (А). Този принос касае онова, което можем да квалифицираме като присъщ и специфичен елемент на международното наказателно право *stricto sensu*. Вторият принос го допълва в същностен план (В). От своя страна той прибегва до своеобразно „заимстване“ на правни елементи от други международноправни системи, на първо място от хуманитарното право, но също и от правото на правата на човека и правото на опазване на международния мир и сигурност⁵⁷.

А) ПРИНОС В ПРОЦЕСУАЛЕН ПЛАН

Основаващ се на правната система *sui generis*, включваща Статута и Правилника за процедурата и доказването, приносът на Съда в това отношение се опира, но и съществено обогатява установените от военните трибунали в Нюрнберг и Токио процесуални правила. Той отива също и по-далеч от вътрешните наказателни съдилища, що се отнася до реализирането на наказателната отговорност на лицата, извършили международни престъпления. В този смисъл ще припомним вече цитираното признаване от Съда на собствената му компетентност да се произнасе относно законосъобразността на създаването си. Тази компетентност, целяща да гарантира правото на обвиняемия на справедлив процес,

⁵⁵ В тази връзка например ТАІ, присъда, свързана с тълкуването на въздушното споразумение от 6 февруари 1948 г., „САЩ срещу Италия“, *RSA des Nations Unies*, vol. XVI, p. 100, и Международен съд на ООН в Хага, решение, свързано с континенталното плато на Северно море, дело „Дания и Холандия срещу ФРГ“ от 20 февруари 1969 г., *Recueil 1969 г.*, p. 44.

⁵⁶ Съгласно определението, дадено от самия Съд, регламентиращо хода на процедурите, от предварителната на процеса – включително и дознанието – до въззивната фаза, представянето на доказателствата, защитата на свидетелите, и всякаква друга относима материя.

⁵⁷ Във връзка с разграничението между процесуалния и същностния аспект на съдебната практика на международните наказателни съдилища вж. например хронологическия преглед на дейността на МНС за бивша Югославия и за Руанда на Н. Ascencio и R. Maison, публикуван в *AFDI*, също А. Cassese. *The Statute of the International Criminal Court: Some Preliminary Reflections*. *EJIL*, 1999 г., n° 1, vol. 10, p. 144-171.

е вече напълно утвърдена в международното и европейско право в областта на правата на човека⁵⁸. По този начин Съдът признава също и правото на отделния индивид – по принцип запазено за държавите – да изисква за своя сметка спазването на международната законосъобразност⁵⁹. Както потвърждава доктрината, така поставеният въпрос касае признаването на качеството на субект на международното право в полза на отделния индивид със статут на обвиняем. По силата на този статут последният става титуляр на една съвкупност от динамично балансирани права (право на адвокатска защита, презумпция за невинност⁶⁰, събиране на доказателствени средства, възможност за обжалване и преглед, възможност за представяне на молби за оневиняване⁶¹ или временно освобождаване⁶² и др.) и задължения, свързани с отговорността за извършване на международни престъпления.

По отношение на последната Международният наказателен съд очевидно дава разширено тълкуване на записания в Статута (член 7) принцип, че качеството на официално лице на един обвиняем (държавен или правителствен ръководител, висш държавен служител) не го освобождава от отговорността, нито може да служи за основание за намаляване на наказанието. Така в решението относно преюдициалните възражения за некомпетентност по делото „Милошевич“ Съдът счита, че

⁵⁸ Всеобща декларация за правата на човека, чл. 10, Международен пакт за гражданските и политическите права, чл. 14, § 1, Европейска конвенция за правата на човека, чл. 6.

⁵⁹ Например делото IT-94-2, „Николич“, решение на Първоинстанционното отделение от 9 октомври 2002 г. (възражение за липса на компетентност). В случая, като подчертава, че Отделението трябва да следи по-специално за спазване редовността на процедурата като основна гаранция за правата на обвиняемия, Първоинстанционното отделение счита, че предвид вертикалните отношения между Съда и държавите суверенитетът може да играе такава роля само в хоризонталните отношения между държавите. Нещо повече, дори да е имало нарушение на суверенитета, Югославия щеше при всички случаи да е задължена да предаде обвиняемия на Съда след завръщането му на територията на Федерацията. С други думи според Съда „*dolo facit qui petit quod [statim] redditurus est*“ („С измама си служи онзи, който иска това, което ще трябва да върне [незабавно]“), като по този начин обосновава заличаването на нарушението на обичайно приложимата процедура.

⁶⁰ Съдът счита, че при хипотезата на „липса на казус, подлежащ на разглеждане“, приложима в случай на оневиняване поради недостатъчно улики, характерна за обичайното право /common law/ (ППД, чл. 98b), дадено обвинение трябва да бъде свалено, „ако [...] представените доказателствени средства не са достатъчни, за да обосноват постановяването на присъда по това [...] обвинение“, вж. делото IT-01-47-T, „Хаджихасанович, Кубура“, решение на Първоинстанционното отделение от 27 септември 2004 г. (молба за оневиняване), с позоваване на делото IT-95-10-A, „Желсич“, решение на Апелативното отделение от 5 юли 2001 г. Именно по последното дело МНСЮ установи съдебната си практика по този въпрос: „Най-важното е доказателствените средства на обвинението (ако те бъдат допуснати) да са в състояние да обосноват дадена присъда извън всякакво разумно съмнение от разумен съдия по съществува на делото. Следователно въпросът не е дали съдията действително ще постанови присъда извън всякакво разумно съмнение предвид доказателствените средства на обвинението (ако те са допуснати), а дали той би могъл да направи това“.

⁶¹ По този въпрос вж. по-специално подадената молба от *Amici Curae* („приятелите на съда“) от името на обвиняемия, дело IT-02-54, „Милошевич“, решение на Първоинстанционното отделение от 16 юни 2004 г.

⁶² Например делото IT-00-39, „Краишнич и Плавшич“, решение на Първоинстанционното отделение от 5 септември 2001 г. (молба за оневиняване).

извършването на международни престъпления само по себе си е достатъчно, за да бъде отхвърлен имунитетът. По този начин неговата съдебна практика също допринася и за утвърждаването на универсалната компетентност на националните юрисдикции. Нека припомним обаче, че същата универсална компетентност трябва да отстъпи, по смисъла на цитираното по-горе решение на Международния съд на ООН в Хага относно международния мандат за арест от 14 февруари 2002 г., пред обичайния имунитет на един действаш министър на външните работи, макар същият да беше обвинен в извършването на международни престъпления⁶³.

Съгласно англосаксонската традиция жертвите не се ползват със статут на страни в международния наказателен процес – те могат да участват в него само в качеството на свидетели, макар нарушенията на хуманитарното право да са извършени именно спрямо тях. Очевидно МНСЮ не може формално да прескочи тази граница, установена от неговия Статут. Независимо от това той успява да осигури реално присъствие на жертвите в хода на целия процес, основавайки се на различни разпоредби на Правилника за процедурата и доказването, отнасящи се до прибягването до *amicus curae* (въпреки че не става дума за конституиране в качеството на граждански ищец); до проучването на документите по делото (роля на жертвите при възбуждането на наказателното преследване и в хода на целия процес като свидетели на обвинението); до процедурата по член 61, позволяваща да бъде потвърден обвинителният акт на основата на изслушването на свидетелите; до задължението за предаване на държавите на постановените присъди, за да могат да бъдат заведени граждански иски за обезщетение за нанесените вреди пред национални юрисдикции; до защитата на жертвите и на свидетелите (анонимно явяване или при закрити врата, прибягване до системи за изкривяване на изображението и звука)⁶⁴. Според доктрината в това отношение съдебната практика на МНСЮ „създава първообраза на правилата на постоянната наказателна юрисдикция, чието учредяване беше предвидено през 1998 г.“. Постоянният международен наказателен съд наистина кодифицира практиката на МНСЮ и на МНСР в това направление⁶⁵.

Друг принос, който заслужава специално да се отбележи, се отнася до задължението за сътрудничество, вменено на държавите. Антонио Касезе признава, че се касае за уредба, която „в голяма степен е създадена от магистратите“⁶⁶ и закрепена в Правилника за процедурата и доказването на основата на краткия текст, съдържащ се, от една страна, в Резолюция 827 и в член 29 на Статута, от друга. Именно в този смисъл съдебната практика на МНСЮ изисква от държавите да обнародват законодателни текстове, необходими за изпълнението на заповедите

⁶³ Според Н. Ascensio и R. Maison, за да се реши този конфликт между юрисдикции, трябва „да се изтълкува позицията на Първоинстанционното отделение на МНСЮ като визираща наказателното преследване на бивш държавен глава или дори на действаш държавен глава, но само пред международна юрисдикция“, в: *L'activité des TPI. AFDI*, 2001, p. 246, note 21.

⁶⁴ Прийоми, използвани например по делото „Тадич“, решение относно цитираното по-горе преюдициално възражение за подсъдност, или по делото IT-96-22, „Ердемович“ (явяване на 18 октомври 1996 г.), решение на Първоинстанционното отделение от 29 ноември 1996 г.

⁶⁵ Цитат по Р. Expert. *La voix des victimes. JSF*, вж. цитирания по-горе труд, стр. 187.

⁶⁶ Цитат по „Статутът...“. Цит. съч., стр. 165.

за арест и на жалбите до Съда⁶⁷. Същевременно, по смисъла на решението относно преюдициалното възражение за некомпетентност по делото „Милошевич“, никоя държава не може да се скрие зад вътрешния си правен ред, за да осуети изпълнението на задължението си да предаде обвиняемия на Съда⁶⁸. Но МНСЮ разширява и самото понятие за държава, за да подсили задължението за сътрудничество, което включва в това определение по смисъла на член 2 на Правилника за процедурата и доказването също така и всяко „самообявено се образувание, упражняващо де факто правителствени функции, независимо дали е признато или не като държава“⁶⁹. На последно място, ние вече отбелязахме нововъведението на член 61 на Правилника за процедурата и доказването, което дава възможност на Съда да действа в случай на неизпълнение на мандат за арест от страна на засегнатата държава.

Също във връзка с отношенията между МНСЮ и държавите съдебната практика на Съда прави възможно разграничението между клаузата *subpoena* и цитираното по-горе задължение за сътрудничество. Последното изисква от държавите ефективно да отговорят на всяко искане на МНСЮ за предаване на официални документи или на обвиняем. За сметка на това, доколкото клаузата *subpoena* е приложима само по отношение на отделните индивиди, Съдът заявява, че не притежава нужната компетентност, за да издаде срещу една държава или нейните официални представители заповед за явяване с оглед връчване на документи, нито да налага наказателна санкция в случай на неизпълнение от държавата на подобен „ултиматум“⁷⁰.

Последният пример за процесуален принос, който бихме желали да споменим, се отнася до определянето на наказанията, също оставено на дискреционната преценка на Съда⁷¹. Постепенно МНСЮ установява обща система на съдебна практика в това отношение. Тази система установява общи принципи, чието прилагане обаче се съобразява със специфичните обстоятелства по всеки конкретен случай, що се отнася до утежняващите или смекчаващите вината обстоятелства. Според Съда тя съответства на изискванията на принципа за юридическо равенство и

⁶⁷ В този смисъл е делото IT-95-14, „Бласкич“, решение на Първоинстанционното отделение от 3 април 1996 г.

⁶⁸ Както правилно подчертават това Н. Ascensio и R. Maison, доколкото в случая нарушението на федералния закон (вж. по-горе) позволява да се изпълни международно задължение, това нарушение остава „неотнормирано от гледна точка на международното право, след като не е нарушено никакво международно задължение“ (Activité des TPI. AFDI, 2001, vol. XLVII, цит. стр. 247). Ето защо Съдът счита, че от гледна точка на зачитането на правата на обвиняемия нарушението не е било очевидно и затова не би могло да блокира хода на производството.

⁶⁹ Именно за да може да държи отговорна босненската Република Српска за евентуалното неизпълнение на мандата за арест на Караджич – Младич.

⁷⁰ Същото дело, решение от 29 октомври 1997 г. (преразглеждане).

⁷¹ По-специално на първоинстанционните отделения. Съгласно Статута последните трябва да се основават за тази цел на общата система от наказания, прилагани от съдилищата в бивша Югославия, без да се изключва възможното преизглеждане – благоприятно или не за обвиняемия – в случай на явна грешка и с изключение обаче на смъртното наказание, вж. в този смисъл например делото IT-96-21, „Мучич и други“ (Лагерът „Челебичи“), няколко решения на Първоинстанционното отделение и Апелативното отделение, съответно от 16 ноември 1998 г. и 9 октомври 2001 г., и от 20 февруари 2001 г. и 8 април 2003 г.

на принципа за доверие в неподкупното правораздаване⁷². По-конкретно при определяне на наказанието съдебната практика поставя ударение преди всичко върху тежестта на престъплението и едва след това „съобразява“ същото с личното положение на осъдения. В тази връзка сред смекчаващите обстоятелства Съдът държи сметка не само за това „доколко сериозно и до каква степен обвиняемият сътрудничи на прокурора [като] единствено смекчаващо обстоятелство, изрично предвидено в Правилника“⁷³, но също и за такива моменти, като пледирането за виновност и признаването от обвиняемия на неговата отговорност, изразените угризения, доброволното му предаване, добрия му морал преди и поведението му след конфликта и на последно място – неговата възраст⁷⁴.

Що се отнася до пледирането за виновност, според МНСЮ, „за разлика от националните юридически системи, където основанията за намаляване на наказанието на [тази основа...] са от по-прагматично естество, пледирането за виновност пред този съд се инспирира от много по-глобални мотиви, отколкото намаляването на наказанието, включително обстоятелството, че обвиняемият съдейства за установяване на истината за конфликта в бивша Югославия и за помирението на засегнатите общности. Първоинстанционното отделение припомня, че Съдът има за цел да съдейства за „възстановяването и поддържането на мира“ и трябва да гарантира „възпирането и ефикасното поправяне“ на сериозните нарушения на международното хуманитарно право“⁷⁵. Именно по отношение на тази последна цел – във връзка с квалификацията „заплаха срещу международния мир и сигурност“, така, както я изложихме по-горе – се очертава и приносът на МНСЮ, този път в същностен план, за развитието на международното право.

Б) ПРИНОС В СЪЩНОСТЕН ПЛАН

Този принос на МНСЮ за развитието на международното наказателно право има отношение към квалификацията на индивидуалната наказателна отговорност. Изхождайки от учредителните текстове, Съдът тук прилага и тълкува най-напред и непосредствено международното хуманитарно право. Неговата мисия е именно да санкционира най-тежките му нарушения. Касае се за най-вече за

⁷² Същото дело, решение на Апелативното отделение от 20 февруари 2001 г., по-специално § 756 и следващи.

⁷³ Липсата на такова сътрудничество при все това не съставлява утежняващо обстоятелство. Поради тази причина Съдът не следва да държи сметка по време на постановяване на присъдата за отказа на обвиняемия да свидетелства, вж. дело IT-00-39, „Плавшич“, решение на Първоинстанционното отделение от 27 февруари 2003 г.

⁷⁴ Що се отнася до възрастта на обвиняемата, съгласно цитираното по-горе решение по делото „Плавшич“ Съдът припомня, че нито Статутът, нито нормите на международното право, отнасящи се до правата на човека, не съдържат забрана за осъждането, включително на доживотен затвор, на обвиняем в напреднала възраст. Но той се позовава в същото време на констатацията на Европейския съд по правата на човека, че в определени случаи продължителното задържане на възрастно лице може да породи проблем предвид забраната за нечовешко и унижително отнасяне.

⁷⁵ Цитат по делото IT-02-61-S, „Деронкич“, решение на Първоинстанционното отделение от 30 март 2004 г. (осъдително решение), § 236. Съдът добавя понякога, че като пледира за своята виновност преди започването на процеса, обвиняемият спестява време и ресурси на международната общност, макар да отказва изрично да държи сметка за това с оглед смекчаване на наказанието.

обичайно право, макар и основната част от принадлежащите му норми да са закрепени и по конвенционален начин, например по смисъла на Женевските конвенции за хуманитарното право при въоръжени конфликти от 12 август 1949 г. и двата допълнителни протокола към тях относно правото на въоръжените конфликти от 10 юни 1977 г. Но освен с хуманитарното право същностният принос на МНСЮ за развитието на международно право е свързан непряко и с правото на правата на човека и с правото на опазването на международния мир и сигурност. Основните принципи на последните две правни системи също заемат важно място – посредством неговата съдебна практика – в международното наказателно право.

Определението на международните престъпления, включени в материалната компетентност на МНСЮ, така, както са закрепени в Статута, и уточняването на техните съставни елементи (членове 2 до 5, във връзка с член 7, позволяващи да се установи индивидуалната наказателна отговорност) дават възможност на Съда да търси допуснатите нарушения и по този начин да обоснове различните обвинения. Интересно е да се отбележи, че ако последните в по-голямата си част са кумулирани, съдебната практика на Съда санкционира онези, които са „произнесени на основата на различни разпоредби на Статута, но дължащи се на едно и също поведение, като кумулиране може да се допусне само ако всяка разпоредба на въпросния Статут съдържа ясно очертаващ се елемент, който липсва в друга разпоредба, елемент, който ясно се разграничава от друг, ако изисква доказването на обстоятелство, което не се изисква от другия елемент. Ако не е изпълнен този критерий, ще бъде възприета само декларация за виновност, основана на най-специфичната разпоредба. Действително най-специфичното правонарушение включва по-малко специфичното правонарушение, тъй като извършването на първото задължително предполага, че второто също е извършено“⁷⁶.

Вероятно поради неговия особено тежък характер престъплението геноцид е подтвърдено от МНСЮ само в изключителни случаи. По делото „Кръстич“ от 19 април 2004 г. МНСЮ се занимава именно с квалифицирането на това престъпление⁷⁷. Неговата съдебна практика при все това стига по-далеч от тази на Международния съд в Хага, който вече се е произнесъл по това престъпление във връзка с делото, противопоставило Босна и Херцеговина на Югославия по повод на прилагането на Конвенцията от 1948 г.⁷⁸ Тази възможност съответства по-специално на изискванията на наказателното преследване и на ангажирането на отговорността на конкретно идентифицирани лица. В този смисъл тя представлява специален

⁷⁶ Така съгласно решението на апелативната инстанция от 19 април 2004 г. по делото IT-98-33, „Кръстич“ (Сребреница), Апелативното отделение приема кумулирането на декларацията за виновност за изтребление като престъпление срещу човечеството със съучастничеството с цел геноцид или пък кумулирането на декларацията за виновност за убийство с преследванията поради избиването на граждански лица или нечовешки деяния във връзка с насилствения трансфер на хора (престъпления срещу човечеството).

⁷⁷ Вж. например N. Thwaites. *Le concept de génocide dans la jurisprudence du TPIY*. *Revue belge du droit international*, 1997/2, стр. 565 и следващи.

⁷⁸ Определение във връзка с обезпечителните мерки от 8 април 1993 г. и решение относно предварителните възражения за подсъдност от 11 юли 1996 г.; също в консултативно становище от 8 юли 1996 г. относно допустимостта на заплахата или използването на ядрените оръжия.

интерес⁷⁹, що се отнася до самото определение на деянията, спадащи към геноцида⁸⁰, до разграничението между намерението за извършване на геноцид⁸¹ и мотивите, които го движат⁸², и на последно място – до определянето на засегнатата група. Последното понятие например обхваща – с оглед на извършените деяния в анклава Сребреница – „групата на мюсюлманите в Босна като специфична и отделна национална група, от която обвиняемият искаше да унищожи определена [...] съществена, с други думи – достатъчно голяма част, за да бъде засегната цялата група“⁸³.

Освен това, тъй като според Съда геноцидът като „престъпление срещу човешкия род като цяло“ „се отличава с подчертаното неодобрение, което той поражда“, целейки „изтребването на цели човешки групи“ и лишаването на „човечеството от несметното богатство, което предлагат неговите националности, раси, етноси и религии“, той обвързва декларацията за виновност за това престъпление със сравни-

⁷⁹ Ще припомним специалното внимание, отделено на наказателното преследване на извършителите на престъплението геноцид от Международния наказателен съд за Руанда, ICTR-96-4, „Акайесу“, решение от 9 октомври 1998 г., и ICTR-97-23-I, „Камбанда“, от 4 септември 1998 г.

⁸⁰ Включващи например проявите на сексуално насилие, когато са насочени към изтребване на национална или етническа група.

⁸¹ Като доказателство за това могат да послужат „определен брой факти и обстоятелства, като общият контекст, извършването на други наказуеми деяния, системно насочени срещу същата група, мащабът на извършените жестокости, фактът, че системно се визират определени жертви поради принадлежността им към конкретна група, или повторното извършване на деструктивни и дискриминационни действия [...] както и] наличието на план или политика“, по-специално на етническо прочистване, дело IT-02-60, „Благоевич и Джокич“, решение на Първоинстанционното отделение от 4 април 2004 г. (молба за оневиняване).

⁸² Така например съгласно решението по делото „Желисич“ (обвиняем, който обаче бе оправдан за това престъпление от Апелативното отделение, тъй като геноцидното намерение не бе доказано в необходимата степен): „личната подбуда на лицето, извършващо действия на геноцид, може да се открие например в очакването на лична икономическа облага, политически предимства или определена форма на власт“, дело IT-95-10 („Брчко“), решения на Апелативното отделение от 5 юли 2001 г. (цит. § 49) и Първоинстанционното отделение от 14 декември 1999 г.

⁸³ В този смисъл в решението по делото „Кръстич“, Апелативното отделение държи сметка, освен за „числения размер на визираната част от групата, също и за мястото J вътре в цялата група. Ако дадена част от групата е представителна за съвкупността или има решаващо значение за нейното оцеляване, може да се направи изводът, че тя е от съществено значение по смисъла на чл. 4 от Статута“. Така например групата на босненските мюсюлмани, живеещи в Сребреница, придобива първостепенно значение за сръбските ръководители на Босна. Превземането на Сребреница и етническото прочистване на града следователно бяха [едновременно] от съществено значение за създаването на жизнеспособна политическа единица в Босна, необходима за оцеляването на мюсюлманското население в Босна“. На последно място „изтребването на мюсюлманското население в Сребреница, въпреки даденото уверение от страна на международната общност [„зона на сигурност, установена от Съвета за сигурност на ООН“], трябваше да накара всички мюсюлмани в Босна да осъзнаят своята уязвимост и безсилие пред сръбските войскове части. [...] Следователно Първоинстанционното отделение не е допуснало никаква оценъчна грешка, опирайки се на избиването на мъже в боеспособна възраст, за да заключи, че е налице намерението за изтребване на всички босненски мюсюлмани от Сребреница, като част от защитената група съгласно анализа на чл. 4 от Статута“.

телно строги изисквания. Оттук и промяната на квалификацията, дадена от Апелативното отделение по цитираното по-горе дело „Кръстич“, на заключението, направено от първата инстанция, за „активно“ съучастие на престъплението геноцид по смисъла на член 4, параграф 3д (участие на обвиняемия в престъпно деяние от общ характер с цел извършване на това престъпление) с „пасивно“ съучастие по смисъла на член 7, параграф 1 (обвиняемият подпомага и насърчава престъпното деяние, доколкото, знаейки за намерението за извършване на геноцид, той не е на правил нищо, за да попречи на извършването на престъплението)⁸⁴.

Отново в съществен план следва да се упомене приносът на Съда и при определянето на другите международни престъпления. Неговата съдебна практика дава по този начин отговор на различни въпроси с голяма значимост. В тази връзка ще упоменем например установяването на различието между вътрешен и международен конфликт за целите на квалифицирането на военните престъпления⁸⁵; закрепването на понятието „генерализирано и системно нападение“⁸⁶ или на понятието „общ план, характерен за общото престъпно начинание“⁸⁷; уточняването на някои „общи принципи за защита на гражданското население, които имат стойност, независимо от международния или вътрешен характер на конфликта“, такива, като принципа на разграничаване – между бойци и небойци, – целящ да защити цивилното население и имуществото с граждански характер⁸⁸, принципа на пропорционалността и клаузата „Мартенс“, която изисква „за случаите, които не са предвидени в действащото право, отделният индивид да остане под закрилата на принципите на хуманността и изискванията на общественото съзнание“.

В частност принципът на разграничаването широко се цитира по редица дела срещу отговорни сръбски лица за кампанията с бомбардировките, водена срещу град Дубровник. В случая този принцип позволява на съдебната практика на МНСЮ да изведе нарушенията, свързани: с незаконните нападения, водени срещу

⁸⁴ Следва да се отбележи също, че Съдът понякога оттегля обвинението в геноцид след постигнато споразумение между обвиняемия и прокурора, ако счете, че това споразумение може да подпомогне Съда в неговата дейност и при изпълнение на мисията му, дела IT-02-60/2, „Обренович“ (Сребреница), решение на Първоинстанционното отделение от 10 декември 2003 г., и IT-02-60/1, „Николич“ (Сребреница), решение на Първоинстанционното отделение от 2 декември 2003 г.

⁸⁵ Дело IT-96-23 & 23/1, „Кунарач и други“ (Фока), решение на Апелативното отделение от 12 юни 2002г.

⁸⁶ „Заклучаващо се по-специално в силово завземане на властта и в действия по преследване и експулсиране, впоследствие извършени срещу граждански лица“, дело IT-95-9, „Симич и други“, решение на Първоинстанционното отделение от 17 октомври 2003 г., вж. също така дело IT-02-59, „Мржда“, решение на Първоинстанционното отделение от 31 март 2004 г.

⁸⁷ Дефиниран въз основа на съвкупност от обстоятелства, като: силово завземане на властта; незаконни арести и задържане; разпити; жестоко и нечовешко отнасяне; принудителен труд като жестоко и нечовешко отнасяне; разграбване; издаване на заповеди, мерки, решения и други регламентирани разпореждания от името на сръбския кризисен щаб и военното председателство; експулсиране и трансфер, дело IT-95-9, „Симич и други“, решение на Първоинстанционното отделение от 17 октомври 2003 г.

⁸⁸ Цитиран от Международния съд на ООН в Хага в консултативното становище отнoсно „Допустимостта на заплахата или използването на ядрените оръжия“ от 8 юли 1996 г. като един от водещите принципи на хуманитарното право.

цивилни лица, предизвикващи смърт и малтретиране; с опустошаването, „което не може да бъде оправдано с военните изисквания и незаконното нападение срещу имущество с граждански характер“; с разрушаването и със съзнателното повреждане на сгради с религиозно, благотворително и учебно, художествено и научно предназначение, на исторически паметници, произведения на изкуството и произведения с научна стойност⁸⁹. Наред с това Съдът уточнява материалните елементи на престъпленията, специално свързани с югославския контекст, като например престъпленията експулсиране⁹⁰ и преследване⁹¹. Остава да споменем, че някои съдебни определения предизвикват възражения. Такъв е случаят с постановеното решение по делото „Галич“ с изразеното несъгласие срещу закрепването от Съда на престъплението тероризиране на гражданското население (касае се за деянието „всяване на ужас сред гражданското население“)⁹².

Накрая, квалификацията на престъпленията по необходимост е последвано от определяне на индивидуалната наказателна отговорност по смисъла на член 7 на Статута. Съдебната практика изработва във връзка с това така наречената група показатели, вече относително добре определена и позволяваща в крайна сметка да се привнесе достатъчно стабилна юридическа основа за оценка на тежестта на нарушението и за определяне на наказанието. Това твърди и самият Съд във връзка например с определянето на наказателната отговорност на едно висшестоящо лице за деяния, извършени от негов подчинен: „съставните елементи на наказателната отговорност по смисъла на член 7, параграф 3 на Статута са добре установени в практиката на Съда: 1) връзка на подчиненост между обвиняемия и предполагаемия извършител/и на престъпленията, които са от компетентността на Съда; 2) об-

⁸⁹ Делото IT-01-42, „Джокич“ (Дубровник), решение на Първоинстанционното отделение от 18 март 2004 г., отнасящо се до старинния град Дубровник, защитен с Хагската конвенция от 1954 г. относно защитата на културните ценности при въоръжен конфликт и включен от ЮНЕСКО в списъка на световното културно наследство, вж. също така делото IT-01-42-T, „Стругар“ (Дубровник), решение на Първоинстанционното отделение от 21 юни 2004 г. (молба за оневиняване).

⁹⁰ „Заклучаващо се в принудително преместване на хора, без мотив, признат от международното право, извън границите на една държава от зоната, където законно са се намидали. Преместването в пределите на дадената държава съставлява материалният елемент на насилствения трансфер, санкциониран като престъпление срещу човечеството“, тук и по-долу: дело IT-99-36, „Брджанин“ (Краина), решение на Първоинстанционното отделение от 1 септември 2004 г.

⁹¹ „Заклучаващо се в действие или бездействие, въвеждащо фактическа дискриминация, която отрича или поругава дадено основно право, признато от обичайното или конвенционалното международно право (убийства, мъчения и физическо насилие, изнасилвания и сексуално насилие, непрекъснати оскърбления и унижения, унищожаване и присвояване на религиозно имущество и сграден фонд, принудително експулсиране и трансфер, както и отричане на основни права, по-специално на правото на труд, на свободата на придвижване, на правото на подходящи медицински грижи или на правото на добро правораздаване) и което е извършено умишлено с дискриминационно намерение поради забранено съображение, а именно поради расова (като понятието за раса включва в себе си и етническата принадлежност), религиозна или политическа принадлежност“.

⁹² Дело IT-98-29, „Галич“ (Сараево), решение на Първоинстанционното отделение от 5 декември 2003 г., предшествано от решение относно молбата за оневиняване от 3 октомври 2002 г.

стоятелството, че обвиняемият е знаел или е имал основания да знае, че извършителят се е готвил да извърши престъпното деяние или го е извършил; и 3) обстоятелството, че обвиняемият не е предприел нужните и разумни мерки, за да попречи на извършването на престъпното деяние или за да накаже извършителите му⁹³. В случая решаващ критерий е този за „ефективния контрол“, упражняван от висшестоящия спрямо неговите подчинени. И в резултат на развитието на съдебната практика, което бележи делото „Бласкич“, този контрол вече се определя не само в юридически, но и във фактически план, включващ материалноправната възможност един висшестоящ да предотврати или накаже деянията на неговите подчинени⁹³.

Казаното дотук потвърждава, че като цяло същностният принос на МНСЮ допринася за утвърждаване на елементарните съображения за хуманност. Всъщност става дума и за понятие, на което Съдът често се позовава. По този начин той участва в общия процес на закрепване на собствена йерархия на международното право. В тази връзка по едно от първите си дела именно МНСЮ беше определил забраната на изтезанието като едновременно императивна норма и задължение *erga omnes*⁹⁴. Чрез този и други примери съдебната практика на Съда позволява да се изведе действително и като че ли независимо от „първоначалната враждебност на някои държави към понятието“ едно „твърдо и йерархически висшестоящо ядро на права, свързани с достойнството на човешката личност“. В това направление следва именно да търсим основната насока на приноса на международното наказателно право в развитието на *jus gentium*. Става дума за утвърждаването на зачитането на правото от международното общество⁹⁵ и следователно на международната общност като правова общност.

* * *

Остава да засегнем въпроса за това, дали обичайната практика на МНСЮ като *ad hoc* юрисдикция ще устои на изпитанието на времето. В крайна сметка се касае за един опит, който ще се ограничи в рамките на по-малко от 20-годишен период, до една спешна ситуация и в рамките на една строго очертана територия, в случая тази на бивша Югославия?

Известна приемственост е вече гарантирана по линия на Постоянния международен наказателен съд, този път на световно и постоянно ниво, без връзка с югославския контекст. От една страна, Статутът и учредителните текстове на Постоянния международен наказателен съд са наистина инспирирани от практиката на МНСЮ (и от тази на МНСР) едновременно в процесуален план и от гледна точка на материалноправната компетентност. Така са кодифицирани редица аспекти на приноса на Съда за международното наказателно право, които току-що разгледах-

⁹³ Материалната компетентност се тълкува в смисъл на възможност за предприемане на необходимите и разумни мерки, позволяващи на висшестоящо в йерархията лице да предотврати престъплението „в който и да било стадий, предхождащ извършването му [...] от неговите подчинени, ако му е известно, че това престъпление е подготвено или планирано или когато има достатъчно основания да заподозре, че подчинените му се готвят да извършат престъпление“, дело IT-01-47-T, „Хаджихасанович, Кубура“, решение на Първоинстанционното отделение от 27 септември 2004 г. (молба за оневиняване).

⁹⁴ Дело IT-95-17, „Анто Фурунджия“, решение на Първоинстанционното отделение от 10 декември 1998 г.

⁹⁵ Цитат по Р.-М. Dupuy. *Droit international public*. Цит. по-горе, стр. 227.

ме. Такъв е общият случай, касаещ приноса в същностен план на точното определение на различните престъпления от компетентността на Съда. Също така, може би в резултат на тяхното закрепване в съдебната практика на МНСЮ, Статутът и учредителните текстове на Постоянния международен наказателен съд изрично споменават общите принципи на наказателното право. Такъв е най-последен и случаят – що се отнася до приноса в процесуален план – със статута на жертвите пред Съда и с формалното въвеждане на елементите на континенталното наказателно производство (основаващо се на следствието) в производството, инспирирано от англосаксонското обичайно право (*common law*) (основаващо се на обвинението).

От друга страна обаче, постоянната юрисдикция изостава по ред параметри в сравнение със съдилищата *ad hoc*. Така например нейният Статут не възпроизвежда някои елементи на обичайната практика, разкрита от МНСЮ. Тази съдържателност очевидно се дължи на обстоятелството, което вече подчертахме, че Постоянният международен наказателен съд е създаден с международен договор, който държавите трябваше да одобрят, а не с решение на Съвета за сигурност, на което държавите трябваше да се подчинят. Римската конференция от 1998 г. наистина трябваше да избере между „строгостта на тези правила и стремежа към универсалност“, което в крайна сметка води до необходимостта да се съвместят „естествената нагласа към преследване на международните престъпления [...] съображенията от междудържавен порядък“⁹⁶. Независимо от това много държави все още не искат да се присъединят към Статута на Постоянния международен наказателен съд⁹⁷. Следва също така да се отбележи, че ако Статутът, Правилникът за процедурата и доказването и Елементите на международните престъпления⁹⁸, че дори и правилникът на Съда⁹⁹ обобщават действащото обичайно международно наказателно право и пристъпват към неговото кодифициране, последното съгласно член 10 на Статута не следва „да се тълкува като ограничаващо или засягащо по какъвто и да било начин съществуващите или намиращи се в процес на формиране правила на международното право, които си поставят цели, различни от съдържателните се в настоящия Статут“, с други думи намиращи се извън обсега на действие на самия Постоянен международен наказателен съд¹⁰⁰.

Отстъпките, които Статутът прави в полза на държавния суверенитет – например чрез въвеждането на принципа на допълнителната компетентност на международния съдия спрямо националния съдия; чрез правото на Съвета за сигурност да блокира процедурата; чрез различните възможности, позволяващи на държавите – страни по Статута, да избягнат компетентността на Постоянния меж-

⁹⁶ В: A. L. Paulus. *Legalist Groundwork for the International Criminal Court: Commentaries on the Statute of the ICC*. EJIL, n° 3, vol. 14, p. 843-860, цит. съотв. стр. 859 и 858.

⁹⁷ Ще припомним, че от постоянните членове на Съвета за сигурност нито САЩ, нито Китай, нито Русия все още не са приели Статута, също както и държави като Япония, Индия, Израел или Египет. Това без съмнение поставя отново в глобален план въпроса за отношението между международното наказателно правосъдие и държавния суверенитет. Разбира се, не са приели Статута и държави, чиито „длъжностни лица“ има опасност най-напред да поставят проблеми, свързани с извършването на международни престъпления.

⁹⁸ Двата текста са приети от Събранието на държавите-страни по Статута, док. ICC-ASP/1/3, 3-10 септември 2002 г.

⁹⁹ Приет от самия Съд, док. ICC-BD/01-01-04 от 26 май 2004 г.

¹⁰⁰ Вж. в тази връзка P. Gaeta. *The Defence of Superior Orders: The Statute of the ICC versus Customary International Law*. EJIL, 1999, n° 1, vol. 10, p. 172-191, по-специално бележка 3.

дународен наказателен съд; най-после чрез липсата, надяваме се, с временен характер, на възможност за преследване на престъплението агресия,¹⁰¹ – карат определени автори да изразят опасението, че постоянната юрисдикция няма да бъде напълно независима, нито достатъчно ефективна. В същото време обаче не трябва да се омаловажава и значението, което има самото създаване на Постоянния международен наказателен съд за международното наказателно правосъдие както в същностен, така и в процесуален план. И в двете направления става дума за продължаване на усилията, положени от МНСЮ¹⁰².

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В светлината на изложеното изглежда безспорен постигнатият напредък в утвърждаването на международната общност едновременно чрез нейното правно регулиране и институционализиране¹⁰³. При все това самата природа на международното право не претърпява съществена промяна. Като цяло то си остава, както Philippe Weckel правилно припомня, едно „право на съпоставяне и координация, [...което] няма призванието да се конституционализира“. Това е така, доколкото създаването и дейността на МНСЮ „не променя структурата на властта вътре в международното общество“. Затова, дори той да позволява да се разшири „ролята на правото в международните отношения, [това разширение] съответства [в крайна сметка само] на една ограничена цел, каквато е подобряването на функционирането на международната система [...] ефективността на правото“¹⁰⁴.

Създаването на Постоянния международен наказателен съд, изглежда, потвърждава тази констатация. Той вече започна своите две първи разследвания, отнасящи се до ситуациите в Демократична република Конго (района на Итури) и северно от Уганда¹⁰⁵. Характерът на тези разследвания, както и този на няколко отхвърлени казуса – поради обстоятелството, че посочените в тях престъпления не попадат под юрисдикцията на Постоянния съд¹⁰⁶ – потвърждават опасението, че последният с времето ще се окаже много по-зависим от държавите, отколкото бяха

¹⁰¹ По въпроса вж. А. L. Paulus. Цит. по-горе, по-специално стр. 850 и следващи.

¹⁰² За повече подробности вж. А. Cassese, цитираната по-горе статия. Според автора главният принос на Постоянния международен наказателен съд е в процесуален план.

¹⁰³ В този смисъл следва да се отбележи също създаването – отново в отговор на вътрешното и международното обществено мнение и по примера на международните наказателни *ad hoc* съдилища и на Постоянния международен наказателен съд – на смесени наказателни *ad hoc* юрисдикции или на национални такива, но със значителен международен елемент. Такива са например Специалният съд за Сиера Леоне и Камбоджанският наказателен съд, създадени през периода 2000 – 2001 г., вторият в частност бе натоварен с преследването на престъпленията, извършени от режима на червените кхмери.

¹⁰⁴ Цитат по „La juridictionnalisation du droit international...“. Цит. по-горе, стр. 279-280 и 291.

¹⁰⁵ Решения ICC-01/04 и ICC-02/04 на Председателството на Постоянния международен наказателен съд от 5 юли 2004 г.

¹⁰⁶ Що се отнася до престъплението агресия и други престъпления срещу околната среда, прането на пари, наркотрафика и др.; до редица нарушения на права на човека, несъставляващи международни престъпления; до деяния, извършени преди влизането в сила на Римския статут на 1 юли 2002 г.; както и до престъпления, извършени на територията на държавите, които не са страни по Статута, вж. Службата на Прокурор на Постоянния международен наказателен съд, Получени съобщения, Съобщения за печата, n° pids.009.2003-EN от 16 юли 2003 г.

неговите предшественици. Освен това няма ли опасност Постоянният съд да се окаже в положение да се произнася основно по наказателни преследвания, предприети от действащи правителства срещу ръководители на опозиционни движения?

Ако обаче Съветът за сигурност твърдо се ангажира с утвърждаването на международното наказателно правосъдие, тази тенденция би могла да бъде преодоляна. За тази цел Съветът би могъл да се опре на дискреционното си правомощие, което вече споменахме, за сезиране на Постоянния международен наказателен съд. Но дали неговата роля и преди всичко неговата воля ще позволят едно такова бъдещо развитие? Може би за това би допринесло осъществяването на неговата устройствена реформа, ако предположим, разбира се, че тя е в състояние да се увенчае с успех? Ще припомним, че тази реформа, нуждата от която съвсем наскоро бе публично заявена, е една от основните насоки в общата дискусия за бъдещето на Организацията на обединените нации¹⁰⁷. Именно в този смисъл международното наказателно правосъдие като средство за конструиране на една международна общност би могло да даде отговор – непряк, но немаловажен – на въпроса за преразглеждането на ролята на световната организация. Необходимостта от такова преразглеждане беше особено силно заявена след провала на световната организация да предотврати интервенцията в Ирак през март 2003 г., ръководена от САЩ, и която съставляваше едновременно тежко посегателство срещу международния мир и сигурност и грубо нарушение на Устава на ООН¹⁰⁸.

*Техническа редакция на текста: Анелия Коцева**

¹⁰⁷ Касае се за ключова тема на 59-ата редовна сесия на Общото събрание на ООН от септември 2004 г. Следва да се отбележат представените по този повод кандидатури на Япония, Бразилия, Индия и Германия за постоянни членове на Съвета за сигурност. В своята реч пред Общото събрание френският министър на външните работи подкрепи посочените държави, като обаче постави въпроса и за нуждата от пета кандидатура на някоя африканска страна (Le Monde, съответно от 23 и 24 септември 2004 г.). Наред с това специалната работна група, натоварена от генералния секретар на ООН със задачата да формулира предложения за цялостна реформа на ООН, представи своя доклад през декември 2004 г.; вж. по въпроса Интернет-страницата на Новинарския център на ООН: <http://www.un.org/french/newscentre/index.shtml>.

¹⁰⁸ Вж. в тази връзка А. Pellet. L'agression или Т. М. Franck. La Charte des Nations Unies est-elle devenue un chiffon de papier. Le Monde, съответно от 22 март и от 1 април 2003 г.

* Главен експерт в отдел „Международни програми“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

СЪОТВЕТСТВИЕ МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ГРАЖДАНСТВОТО И БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Веселин Хр. Цанков*

Настоящата статия няма претенциите за строга концептуалност, фактологична и друга изчерпателност. Тя се налага както поради променената общественно-политическа ситуация в Европа, така и поради редица вътрешни обстоятелства и фактори и по-конкретно във връзка с ратификацията на Европейската конвенция за гражданството. През последните години въпросите, свързани с гражданството и с европейското гражданство, придобиват все по-голяма актуалност и значимост. Тези въпроси са почти непрекъснато на дневен ред в духа на евроинтеграцията и правата на човека, на общата съгласувана имиграционна политика.

Въпросите, които са свързани с националната идентичност и самосъзнание на гражданите, с голямата идея за обединена Европа, с възникването на „гражданство на Европейския съюз“, стават не само актуални и непрекъснато дискутирани, но и особено значими както за отделните държави, така и за техните граждани. Европа все още не е преодоляла века на национализма. Докато в западноевропейските държави (Австрия, Белгия, Франция, Германия) от време на време се наблюдават отделни прояви на ксенофобия, расизъм и популизъм, то на Балканите и по-на изток (в някои от страните, образували се след разпадането на бившия СССР) се засилват националистическите нотки и тенденции. Това, което се случи в края на ХХ в. на Балканите, е особено опасно и тревожно. Не се спазват международноправни норми в областта на правата на човека, тревожни са тенденциите на издигане в култ на етнос и нация, проявите на засилващ се етнонационализъм. В тази връзка уважавани европейски учени пледират за съвременен модел на нация, в която не е задължително да съвпадат политическата и социо-културната идентичност на гражданите, като обосновават тезата за „държавата-нация, в която гражданите могат да притежават различна етно- и социо-културна идентичност“¹.

В България във връзка със сближаването на законодателството ни с правото на Европейския съюз бе приет пакет от закони, които регламентират по нов начин въпросите, свързани с гражданството, чужденците, бежанците, гражданската регистрация и българските документи за самоличност. Институтът на българското гражданство е съществена, значима част от конституционноправната уредба на статута на гражданите на Република България. Той е особено значим както в национален аспект – с оглед укрепване на държавността и правата и свободите на българските граждани, така и в аспект на присъединяването на България към Ев-

* Авторът е д-р по право, старши научен сътрудник II степен, научен секретар на Института за правни науки при БАН.

¹ Вж. У. Алтермат. Етнонационализъмът в Европа. С., 1998, стр. 67-121; Х. Шулце. Държава и нация в европейската история. С., 2002, стр. 319-341.

ропейския съюз. Очевидно не само държавите – членки на ЕС, и водещите преговори за присъединяване, но и всички останали държави в Европа са поставени в една нова ситуация. Налице са два противоположни процеса – от една страна, обединителните интеграционни процеси, изразяващи голямата идея на Робер Шуман за единна, обединена Европа, а от друга – силният импулс за самоопределение на етносите не само в посткомунистическа Европа. При по-задълбочен анализ възниква въпросът дали в дълбочина тенденциите в различните части на Европа са противоположни. Може ли европейският процес да се възприема като реализация на идеята за постнационалното развитие? Считам, че по-скоро той трябва да се разглежда като един компромис с относително антагонистичните национални интереси. В този смисъл новата ситуация налага нов поглед, ново разбиране на систематичното място на националната държава, на националната идентичност и на въпросите, свързани с гражданството, както и на мястото на социално-културните общества в отделните държави. Все повече се утвърждава разбирането за своеобразното „двойно гражданство“ на лицата, живеещи в държава – членка на Европейския съюз – от една страна, гражданин на отделната държава-членка, а от друга – гражданин на ЕС.

Днес често се забелязват прояви на възмущение на националната идентичност. Актуализирането на националната идея е закономерно в условията на радикална политическа промяна. Всестранната и дълбока икономическа криза, нестабилността на държавата и политическите институции, рухването на съществуващата ценностна система изпреварват формирането на необходимите обществени структури и идеи. Цялата тази променяща се ситуация принуждава хората да търсят опора в непреходни ценности и идеи, една от които е националната идентичност.

По нов начин днес, в началото на XXI в., се поставят въпросите за легализирането на така наречените групови и малцинствени права. Веднага обаче трябва да отбележа, че тези въпроси са изключително дискуссионни. Не съществува консенсус относно понятието „национални малцинства“. То не е легално дефинирано и в Рамковата конвенция за защита на националните малцинства. Според някои автори – това са малцинства с дълга история, за други – това са регионални малцинства, а според трети – работниците-мигранти и бежанците също трябва да се включат в понятието малцинства. През 1998 г. Конституционният съд на Република България се произнася с решение по тези сложни и дискуссионни въпроси. Няма общоприето схващане и по въпроса дали гражданството или етнокултурният произход трябва да бъдат критерии за определяне принадлежността на определено лице към съществуващо национално малцинство.

Конституцията от 1991 г. по нов начин урежда сложната материя „българско гражданство“. Тези въпроси са поставени в началото на Глава II, озаглавена „Основни права и задължения на гражданите“. Тази принципно нова уредба наложи и приемането на Закон за българското гражданство (ЗБГ) през 1998 г. Тя също така налага и цялостен преглед на законовите и подзаконовите актове, регламентиращи обществените отношения, свързани с българското гражданство, в насока върховенството на Конституцията и новото систематично място в йерархията на нормативните актове на международните договори, съответно „ратифицирани, обнародвани и влезли в сила“ (чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България).

Европейската конвенция за гражданството е открита за подпис на 6 ноември 1997 г. за държавите – членки на Съвета на Европа, и за държавите, които не са член-

ки на тази организация, но са участвали в изработването на този международен договор. Подписването на Европейската конвенция за гражданството (ЕКГ) на 15 януари 1998 г. от Република България постави нашата държава в нова ситуация. Във връзка с предстоящото ѝ ратифициране от парламента очевидно ще се наложат промени в Закона за българското гражданство. Като предварително заявена позиция, която ще се опитам по-подробно да обоснова, трябва да посоча, че промените в нормативната уредба са необходими както с оглед ратифицирането на ЕКГ, така и на принципа на законността и защитата на правата и законните интереси на отделните граждани, а също и във връзка с усилията в насока утвърждаване на Р България като демократична и правова държава, достоен член на обединена Европа.

По данни на Националния статистически институт след 1989 г. над 700 000 души са напуснали България, главно по икономически причини. В редица изследвания учените-демографи сочат отрицателен прираст на населението в България за периода 1989-2004 г. Очевидно за преодоляването на тези негативни тенденции е необходим комплекс от мерки (политически, законодателни и организационни) и воля за последователното им реализиране. Необходима е цялостна и последователна политика към българите в чужбина. Според данни, посочени в различни публикации, те варират от около 2 милиона до 12 милиона. Само в Украйна по официални данни от 2004 г. те са 235 000, а от тях 500 учат в България. Очевидно при трайната неблагоприятна тенденция към намаляване и застаряване на нацията трябва сериозно да се анализира миграционната политика и практика, а също така и националната стратегия по въпросите на българското гражданство в тези нови, променени условия.

Макар и отменени, двустранните спогодби за избягване на двойното гражданство с бившите социалистически държави все още поражат редица спорни въпроси. Някои от двустранните спогодби, макар и сключени твърде назад във времето и отменени към настоящия момент, все още поражат отделни специфични правоотношения. Тясно свързани с гражданството са и редица текстове, посветени на материята на екстрадицията, в договорите за правна помощ между Република България и други страни.

Последното по-цялостно изследване по въпросите на гражданството е направено през 1978 г. от проф. В. Вълканов². Тъй като българското гражданство е основен правен институт, предпоставка за цялостното реализиране на сложния комплекс от права и задължения на българските граждани, то очевидно се нуждае от периодични научни изследвания и аналитични разработки. В тази връзка моите намерения са изясняване същността и съдържанието на понятието „българско гражданство“ в новите, съществено променени условия, анализиране на правната уредба и особеностите на отделните производства във връзка с българското гражданство, както и обосноваване предложения *de lege ferenda*.

В приложенията са поместени кратка законодателна справка по материята на българското гражданство, справка за действието на двустранните спогодби между бившите социалистически страни и предложения с оглед бъдещото усъвършенстване на нормативната уредба.

Гражданството като правен институт и фактическо състояние се оформя като контрапункт на поданството по време на демократичните революции в края на

² В. Вълканов. Българско гражданство. С., 1978 г.

XVIII и началото на XIX век. Едва тогава лицата получават по-широки права, свободи и определени възможности за участие в политическия живот и в осъществяването на публичната власт. Според Търновската конституция българите бяха поданици на царя. Конституцията от 1947 г. замени института на поданството с института на гражданството. Тогава широко навлязоха в обръщение понятията „гражданин“ и „гражданство“³.

Относно същността на гражданството като правен институт в литературата се срещат различни определения и разбирания. Според някои автори то е правно качество, според други – статус на личността, според трети то е правно отношение, а друга група учени го определят като субективно право. В правната литература продължават споровете в полза на едно или друго разбиране⁴. През 1955г. Международният съд в Хага, произнасяйки се по същността на гражданството по делото Нотебом, съединява вижданията за гражданството като правно отношение и като статус на личността. В решението гражданството се определя като: „юридическа връзка, имаща за основание един социален факт на привързаност, една действителна солидарност на съществуване, на интереси и на чувства, свързана с реципрочност на права и задължения“ (Решение „Nottebohm“, доклади СИJ 1955 г., стр. 25)⁵. В българската правна литература надделява становището, според което: „гражданството е устойчивата, трайна, политико-правна връзка между лицето и държавата. Състояние на принадлежност, на съпринадлежност на лицето и държавата“⁶. Гражданството също така често бива определяно и като конкретно фактическо състояние на лицето, характеризиращо се с посочените белези. Разглеждайки тезата за гражданството като правоотношение, не може да не отбележим, че съдържанието на това правоотношение са определен кръг от субективни права и задължения, без обаче самото то да е субективно право. Известно е, че тезата за гражданството като субективно право не е била чужда на социалистическата правна доктрина⁷. Възприемането на гражданството като субективно право би означавало в практически аспект, че винаги когато са налице точно и изчерпателно определени условия и предпоставки, държавата е длъжна да предостави своето гражданство. Това обаче би влязло в противоречие с установените принципи в Европейската конвенция за гражданство, според които: „На всяка държава принадлежи правото да определя чрез своето законодателство кои са нейни граждани“⁸. Най-често използваната формулировка е: „Гражданство **може да бъде предоставено** при... (подчертаното е мое)⁹“. Следователно според общите европейски стандарти държавите не са правно задължени да предоставят на конкретно физическо лице гражданството си. Разбира се, всяко правило има изключения. Напри-

³ Вж. В. Вълканов. Българско гражданство. С., 1978 г., стр. 9-11.

⁴ Вж. Е. Друмева. Конституционно право. С., 1998 г., стр. 55; Ст. Стойчев. Конституционно право – част първа. С., 1997 г., стр. 206; В. Вълканов. Българско гражданство. С., 1987, стр. 11-18.

⁵ Вж. Разяснителен доклад по Европейската конвенция по гражданството, стр. 9.

⁶ В. Вълканов, цит. съч., стр. 11.

⁷ пак там, стр. 14-17.

⁸ Вж. чл. 3, Европейска конвенция за гражданството.

⁹ Вж. чл. 12, Закон за българско гражданство, обн., ДВ, бр. 136 от 1998 г., в сила от 20.2.1999 г., Закон за гражданството на Чехия (Бюлетин на СЕ, 1996 г.), Закон за гражданството на Австрия, BGB I. 311/1985.

мер в Закона за гражданството на Австрия са формулирани правни норми със съдържание: „гражданство **може** да бъде предоставено при...“, „гражданство **задължително** се предоставя при...“ (подчертаното е мое).¹⁰ Следователно надделява изводът, че гражданството е само предпоставка за придобиване и в пълен обем упражняване на определени субективни права и задължения, но самото то много рядко и по-скоро като голямо изключение от общоприетите правни принципи и норми може да бъде характеризирано като субективно право.

Гражданството е един от основните елементи, формиращи държавността. Като правен институт в различните държави то се определя по различен начин, но общото е голямото богатство от съдържателна гледна точка на този правен институт и на значимостта му за развитието на обществените отношения. Международното право определя само основните принципи в уредбата на гражданството, като признава, че всяка суверенна държава има право самостоятелно, на база принципа на суверенитета, да уреди гражданството като институт на вътрешното право. Според проф. Емилия Друмева: „Хагската конвенция от 1930 г. дава общата принципна рамка на правото на всяка държава да регламентира своето гражданство, като това право се признава от другите държави дотолкова, доколкото е съобразено с международното обичайно право и с общоприетите принципи на международното право“¹¹. Като продължение и доразвитие на тази теза ще посочим, че още в преамбюла на Европейската конвенция за гражданството е възприета тази принципна постановка: „Имайки предвид различните позиции на държавите по въпроса за множественото гражданство и признавайки, че **всяка държава е в правото си да реши** какви последици произтичат за вътрешното ѝ законодателство поради придобиването или притежаването на друго гражданство от страна на неин гражданин...“ (подчертаното е мое)¹².

Институтът на българското гражданство е свързан, от една страна, с публично-правната сфера, със защитата на държавността, на националните интереси и сигурността, с междудържавните отношения, а, от друга, с едно от основните права на човека – принадлежността му към определена нация и произтичащите от това права и задължения. В Конституцията на Република България от 1991 г. са регламентирани нови принципни положения по отношение на българското гражданство. Законът за българско гражданство е естествено продължение и доразвитие на тези принципни положения. Той е също така необходима основа за изработване на частта от националното законодателство, свързана с гражданската регистрация, гражданското състояние, чужденците, търсещите убежище лица. В този смисъл възприетите понятия и използваната терминология са от основополагащо значение за общото развитие на законодателството в тази област, за взаимната съгласуваност и непротиворечивост на отделните правни институти.

Гражданството е един от съществените елементи, разбира се, наред с имената, с актовете за гражданско състояние, с постоянния и настоящ адрес, които формират гражданското състояние на физическото лице. Системата ЕСГРАОН е тясно свързана с българското гражданство и с правната уредба на статутите на по-

¹⁰ Вж. Закон за гражданството на Австрия, (BGB. 1, N 311/1985, Основни разпоредби, т. 3).

¹¹ Вж. Е. Друмева. Конституционно право. С., 1998 г., стр. 55.

¹² Вж. Преамбул на Европейската конвенция за гражданство.

стоянно пребиваващите чужденци, на получилите право на убежище и статут на бежанец в Р България¹³. Прецизната правна уредба, прозрачността на реалните процеси, свързани с пребиваващите на територията на Р България лица, както и възможността за тяхната идентификация и контрол са необходимо условие за развитието на гражданското общество у нас, за приобщаването ни към Шенгенското пространство.

Изработването и приемането на Закона за българско гражданство от 1998 г. беше наложително по много причини. По-значимите от тях могат да бъдат обобщени по следния начин:

На първо място новата правна регламентация на българското гражданство в чл. 25 от Конституцията на Р България от 1991 г. Подредбата на материята за българско гражданство още в началото на глава II на Конституцията, озаглавена „Основни права и задължения на гражданите“, изразява разбирането, че гражданството е един от основните елементи от конституционноправния статус на гражданите и същевременно необходима предпоставка за упражняване в пълен обем на предвидените в Конституцията права и свободи, включително участие в управлението на страната. Всяка една от разпоредбите на чл. 25 от Конституцията е свързана със съществен, значим елемент от материята българско гражданство. По нов начин се регламентира придобиването на гражданство по произход, а именно: „български гражданин е всеки, на когото поне единият родител е български гражданин“. Правно уредени са и основните положения за придобиване на българско гражданство на основание принципа на земята, като субсидиарен, както и възможността българско гражданство да се придобие по натурализация. По-натък конституционно е закрепена възможността за лицата от български произход да придобият гражданство по облекчен ред. Безспорно от тази възможност могат да се възползват потомци на българи, които формално не са български граждани. По-нататък е установен съществен принцип, според който не могат да бъдат лишавани от българско гражданство български граждани по рождение. Веднага обаче възниква въпросът: Кои са български граждани по рождение? Отговор дава решение № 12 на Конституционния съд от 1996 г., според което: „българско гражданство по рождение се придобива по силата на действащия закон в момента на раждането въз основа на самото раждане и не се предшества от никакво друго гражданство“¹⁴. Разпоредбата е приложима от влизането в сила на Конституцията и действа само занапред. Несъстоятелни са твърденията на някои политици за преуреждащо действие, защото няма изрична норма за обратно действие съгласно Закона за нормативните актове¹⁵.

На следващо място много важна предпоставка бе подписването от страна на Р България на Европейската конвенция за гражданството (ЕКГ) и предстоящата ратификация от Народното събрание. Приемането на ЕКГ е много важен акт, тъй като тя отразява общата политика на обединена Европа по въпросите на гражданството. В нея са въведени основни понятия, общи принципни положения, като

¹³ Вж. чл. 100-112, Закон за гражданската регистрация, обн., ДВ, бр. 67 от 27.7.1999 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 96 от 29.10.2004 г.

¹⁴ Вж. Решение № 12 по дело № 13/1996 г., Конституционен съд, обн., ДВ, бр. 67 от 1996 г.

¹⁵ Вж. чл. 14, Закон за нормативните актове, обн., ДВ, бр. 27 от 3.4.1973 г., изм. и доп., бр. 65 от 21.7.1995 г., доп., бр. 55 от 17.6.2003 г., в сила от 18.12.2003 г.

е изразено становище по вече съществуващите международни договори по материята на гражданството.

Също така бе очевидна необходимостта от прецизиране на изискваните документи и на събираните такси при различните от правна гледна случаи (обща и привилегирована натурализация, освобождаване, възстановяване), а също така и необходимостта от лично явяване на заявителя пред компетентните органи или нотариална заверка на подписа при подадени документи по пощата, или чрез пълномощник.

Нужно бе по-добро намиране на необходимата мяра при формулиране на видовете производства и изискваните документи, свързани с гражданството, така, че, от една страна, да бъдат защитени националните интереси, а от друга – да не се стига до прекалено висока степен на бюрократизация и формализиране.

Според целите, които преследва, Законът за българското гражданство може да бъде характеризирани по следния начин:

- гарантиране принципите, възприети от Европейската конвенция за гражданството и от другите международни договори, по които Р България е страна или които са общоприети като стандарт и модел за поведение;
- намаляване случаите на лица без гражданство и улесняване събирането на разделени семейства;
- гарантиране правото на гражданство;
- защита на личните данни;
- уреждане по съвременен начин заварените правоотношения във връзка с гражданството.

Законът за българското гражданство е в сила от 20.02.1999г. Подзаконовите актове – Правилник за дейността на Съвета по гражданство, Наредба за приложение на Глава V от ЗБГ и Наредба на Министъра на образованието и науката за регламентиране реда за установяване владееенето на български език при придобиване на българско гражданство по натурализация, са обнародвани в Държавен вестник¹⁶. Заповедите на министъра на правосъдието, с които се регламентират отделни специфични производства, както и процедурата за установяване на гражданство, са съществен елемент от правната уредба на обществените отношения в сферата на гражданството¹⁷. Макар и отменени през 1990 г., двустранните конвенции между бившите социалистически страни за избягване на двойното гражданство продължават да поражда спорни правоотношения в областта на гражданството¹⁸.

¹⁶ Вж. Правилник за дейността на Съвета по гражданство при Министерство на правосъдието, обн., ДВ, бр. 19 от 2.3.1999г., Наредба № 1 за прилагане на глава V от Закона за българско гражданство, обн., ДВ, бр. 19 от 2.3.1999 г., изм. и доп., ДВ, бр. 51 от 5.6.2001 г., ДВ, бр. 111 от 26.11.2002 г., Наредба № 5 за реда за установяване владееенето на български език при придобиване на българско гражданство по натурализация, обн., ДВ, бр. 81 от 14.9.1999 г., посл.изм. и доп., ДВ, бр. 41 от 24.4.2001 г., в сила от 24.4.2001 г.

¹⁷ Вж. Заповед на министъра на правосъдието ЛС-03 – 259/ 3.11.1997г.; Заповед на министъра на правосъдието № 96-00-12 / 13.11.1997 г. Относно процедурите за установяване на гражданство.

¹⁸ Вж. Решение на Великото Народно събрание за денонсиране на Двустранните конвенции за избягване на двойното гражданство между Р България и ГДР, ПНР, РНР, СССР, ЧСР, МНР, обн., ДВ, бр. 96 от 30.11.1990 г.

В Закона за българското гражданство са регламентирани условията и редът за придобиване, освобождаване и лишаване от българско гражданство съобразно конституционната рамка, определена в чл. 25 от Конституцията, като са отчетени традициите и националната практика по тези въпроси, а също така и предстоящата ратификация на Европейската конвенция за гражданството от парламента¹⁹. Преди да анализираме по-подробно отделните разпоредби на Закона за българско гражданство, ще си позволим кратък коментар на принципите и правилата на Европейската конвенция за гражданството, по-голямата част от които са взети предвид при изработването на Закона за българско гражданство.

Европейската конвенция за гражданството установява следните основни принципи:

- осигуряване право на гражданство;
- ограничаване случаите на лица без гражданство;
- недопускане произволно лишаване от гражданство, а допускането му като изключение и само в изпълнение на законови процедури;
- недопускане дискриминация, основана на пол, раса, национален или етнически произход, както и между граждани по рождение и такива, придобили конкретно гражданство впоследствие;
- предоставяне право на всяка страна, като пряк и непосредствен израз на нейния суверенитет, сама да определи според законодателство си кои са нейните граждани, имайки предвид ограничителната рамка: „в съответствие с прилаганите международни конвенции, с обичайното международно право и с общоприетите правни принципи по въпросите на гражданството“²⁰.

В Европейската конвенция за гражданството е постигната яснота при формулиране на понятията „гражданство“ и „множествено гражданство“. Според формулировките в Конвенцията „гражданство е законовата обвързаност между дадено лице и дадена държава и не посочва етническият произход на лицето“, а „множествено гражданство означава едновременното притежаване на две или повече гражданства от едно и също лице“²¹. За разлика от Конвенцията за намаляване на случаите на двойно гражданство и военните задължения в случаи на двойно гражданство от 1963 г. и Протокола за изменение и Допълнителния протокол към нея²², Европейската конвенция за гражданството е неутрална по въпросите на множественото гражданство и не ограничава правото на отделните държави да допускат или да ограничават в националните си законодателства множественото гражданство. Нещо повече, в нея има изричен текст, който регламентира, че не се отменя действието на Конвенцията за намаляване случаите на двойно гражданство и военните задължения в случай на двойно гражданство²³.

Между вътрешното законодателство на Република България и Европейската конвенция за гражданството е постигнато съответствие в значителна степен. Разби-

¹⁹ Вж. Европейска конвенция за гражданството.

²⁰ Пак там, вж. чл. 3.

²¹ Вж. чл. 2, б. а, б, Европейска конвенция за гражданството.

²² Вж. Конвенция за намаляване случаите на двойно гражданство и военна служба при случаи на двойно гражданство от 6.5.1963 г.; Протокол за изменение на Конвенцията от 24.11.1977 г.; Допълнителен протокол от 24.11.1977 г. (нератифицирани от Р България).

²³ Вж. чл. 26, т. 2, б. а, Европейска конвенция за гражданството.

ра се, съществуват отделни противоречия, на някои от които ще си позволя да се спра. Така например, Конституцията на Р България съдържа два текста, предвиждащи нееднакво третиране, основано на белега „гражданство по рождение“. Това са чл. 25, ал. 3, предвиждащ забрана за лишаване от българско гражданство на български гражданин по рождение, и разпоредбата на чл. 93, ал. 2, съгласно която за президент може да бъде избран само български гражданин по рождение. Цитираните конституционни разпоредби не съответстват на принципа на чл. 5, т. 2 от ЕКГ за недопускане дискриминация между граждани по рождение и натурализирани такива. Този принцип обаче, както е посочено в параграф 45 от Обяснителния доклад към Конвенцията²⁴, е формулиран препоръчително, като една декларация за намерения и „не е императивно правило, което следва във всички случаи“. Следователно авторите на ЕКГ допускат отклонение от този принцип в отделни случаи.

Освен това в Конституцията се регламентира изискването едно лице да бъде само български гражданин като условие то да бъде избрано за народен представител, министър, президент на Република България. Такива изисквания има и за съдиите, прокурорите, следователите, за служителите в МВнР, в МВР, както и в други установени със закон случаи²⁵. Очевидно е налице противоречие с чл. 17, ал. 1 от ЕКГ, съгласно който: „гражданите на дадена държава, притежаващи друго гражданство, трябва да имат, когато пребивават на нейна територия, същите права и задължения като останалите граждани на тази държава“. Имайки предвид императивния характер на чл. 17, ал. 1, считаме, че е необходимо да бъде формулирана резерва по него, което е допустимо според Заключителните разпоредби на Конвенцията²⁶.

Несъответствие между действащото законодателство и Конвенцията има и при регламентиране отношенията по производството във връзка с гражданството. Например Конвенцията предвижда мотивиране на решенията, разумни срокове за произнасяне и право на обжалване по административен или съдебен ред. В Закона за българско гражданство и в подзаконовата уредба тези съществени въпроси съзнателно или умишлено са пропуснати. Считаме, че те са от съществено значение за правата на гражданите и за гарантиране на ефикасни и справедливи национални производства по въпросите на гражданството. Поради значимостта на този въпрос той може да бъде предмет на самостоятелна публикация, посветена изрично на проблема, като, базирайки се на основни правни принципи, на законодателството и практиката на страните от ЕС, ще се опитам да изведа предложения за усъвършенстване на законодателството ни.

Също така като обща предварителна бележка мога да отбележа и съотношението при правното регламентиране на военните задължения между ЕКГ и националното законодателство. В Закона за отбраната и въоръжените сили на Р България е регламентирано: „българските граждани, живеещи в чужбина, не се освобождават от наборна военна служба само на това основание“. Също така обаче е

²⁴ Вж. Европейска конвенция за гражданството и разяснителен доклад към нея, Програма „Сближаване на законодателството със страните на ЕС“, Министерство на правосъдието.

²⁵ Вж. чл. 65, ал. 1, чл. 93, ал. 2, чл. 110, Конституция на Р България, обн., ДВ, бр. 56 от 13.7.1991 г., в сила от 13.7.1991 г., изм. и доп., ДВ, бр. 85 от 26.9.2003 г., ДВ, бр. 18 от 25.2.2005 г.; чл. 126, Закон за съдебната власт, обн., ДВ, бр. 59 от 22.7.1994 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 93 от 19.10.2004 г.

²⁶ Вж. чл. 29, Европейска конвенция за гражданството.

предвидено, че наборната служба на български гражданин във въоръжените сили на чужда държава може да бъде призната по силата на международни договори, по които Република България е страна²⁷. Следователно Законът за отбраната и въоръжените сили допуска освобождаване от наборна военна служба на български граждани, постоянно живеещи в чужбина, ако това е уредено в международни договори или в двустранни споразумения, по които Република България е страна.

В Закона за българското гражданство са регламентирани основните положения по материята гражданство, а именно:

- търпимост към двойното гражданство – виж. чл. 3, чл. 20 от ЗБГ, като следва да посочим, че още Конституцията от 1991 г. закрепва това положение – чл. 65, чл. 93, ал. 2;

- определяне на българското гражданство съобразно законодателството, което е било в сила при настъпване на съответните факти или събития – чл. 2 от ЗБГ. В тази връзка трябва да споменем решение на Конституционния съд № 12 по конституционно дело N 13 от 1996 г., според което: „български гражданин по рождение е това лице, което според действащото законодателство към момента на раждането му е родено като български гражданин“²⁸;

- установяване на гражданство само по административен ред – чл. 4 от ЗБГ. В случая за Република България специализирана администрация е Дирекция „Българско гражданство“ при Министерство на правосъдието;

- непроменяемост *ex lege* на гражданството при брак или осиновяване – чл. 5, чл. 6, чл. 7 от ЗБГ;

- право на гражданство и законово установяване на основанията за лишаване – чл. 20, 21, чл. 24-25 от ЗБГ.

По-нататък в главата „Придобиване на българско гражданство“ са включени три раздела, регламентиращи трите придобивни способа – по произход, по месторождение и по натурализация. Първите два раздела регламентират придобиване на българско гражданство по произход и по месторождение съобразно утвърдената у нас правна традиция и в съответствие с ЕКГ. Раздел III съдържа общ режим за придобиване на българско гражданство по натурализация, както и преференциални режими за натурализиране на определени категории лица.

С общия режим за натурализация (чл. 12 от ЗБГ) се регламентирант предпоставки за приемане на българско гражданство, свързани с дееспособността на лицето, с минимално необходимия срок на пребиваване в Р България – пет години след получаване на разрешение за постоянно пребиваване в Р България, със съдебното минало (неосъждан за умишлено престъпление от общ характер от български съд)²⁹, с наличието на доходи или занятие, които да гарантират издръжката на лицето, както и владееенето на български език.

²⁷ Вж. чл. 108, Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България, обн., ДВ, бр. 112 от 27.12.1995г., посл. изм. и доп., ДВ, бр.111 от 21.12.2004 г.

²⁸ Вж. Решение N12 по дело №13, Конституционен съд, обн., ДВ, бр. 67 от 1996 г.

²⁹ В чл. 4, т. 3 от Наредба № 1 е предвидено допълнително изискване – свидетелство за съдимост от страната, чийто гражданин е молителят, което не е посочено в закона. Очевидно възниква въпросът допустимо ли е в подзаконов акт да се въвеждат допълнителни изисквания, които не съществуват в основния нормативен акт – Закона за българско гражданство. Нещо повече, днес много хора пребивават постоянно в държави, които са различни от страните на тяхното гражданство.

Законът за българско гражданство създава и преференциални режими за натурализация, които съответстват на чл. 6 от ЕКГ и на чл. 25, ал. 2 от Конституцията, а именно:

- за съпрузи на български граждани, за лица, родени в Р България, получили разрешение за постоянно пребиваване, преди да са навършили пълнолетие, за лица, които са получили статут на бежанец или убежище³⁰ (чл. 13, чл. 13а от ЗБГ);
- за лица без гражданство (чл. 14 от ЗБГ)³¹;
- за лица от български произход или осиновени от български граждани при условията на пълно осиновяване, или на които единият родител е български гражданин или починал като български гражданин (чл. 15 от ЗБГ)³²;
- за особени заслуги към Р България или ако Р България има интерес от натурализацията им (чл. 16 и чл. 30 от ЗБГ).

В чл. 19 от Закона е предвидена възможност, при която едно лице може формално да отговаря на условията за натурализация, но тя да му бъде отказана по причини, свързани с националната сигурност, обществения ред, обществения морал или общественото здраве. Тази разпоредба съответства на чл. 3 от ЕКГ.

Глава III урежда загубването на българско гражданство по инициатива на лицето (освобождаване от гражданство) или на държавата (отнемане на гражданство и лишаване от българско гражданство). При освобождаване е възприет принципът за право на освобождаване от гражданство, при условие че лицето живее постоянно в чужбина и има чуждо гражданство или открита процедура за получаване на чуждо гражданство и няма опасност да остане без гражданство. Тези условия са посочени в чл. 8 от ЕКГ. Разбира се, изразявайки личното си становище, трябва да посочим, че правото на освобождаване от гражданство в тези случаи предварително се ограничава от две обстоятелства, на които искаме да се спрем по-подробно. На първо място се предвижда като предварително условие постоянно живеене в чужбина³³ и

³⁰ С изменението на ЗБГ (ДВ, бр. 41 от 24.4.2001 г.) бе формулирана самостоятелна разпоредба – чл. 13а, която е посветена изрично на получилите статут на бежанец или убежище, защото от правна гледна точка беше несъстоятелно от тях да се изисква документ от МВР за постоянно пребиваване, след като вече са получили статут на бежанец или убежище.

³¹ С изменението на ЗБГ (ДВ, бр. 41 от 24.4.2001 г.) беше изменен чл. 14, като „лица, които не са български граждани“ беше заменено с „лица без гражданство“. Двете понятия са различни от съдържателна гледна точка и в редакцията на закона преди това изменение се обезсмисляха предпоставките за привилегирована натурализация, предвидени в чл. 13 от Закона за българското гражданство.

³² Понятието „гражданство“ е правно понятие, докато понятието „народност“ е културно-етническо понятие. Вж. параграф 2, т. 1 от Допълнителни разпоредби на ЗБГ: „Лице от български произход е лице, на което поне единият възходящ е българин“.

Вж. Закон за българите, живеещи извън Република България, обн., ДВ, бр. 30 от 11.4.2000 г.

Вж. Постановление № 103 на Министерски съвет за осъществяване на образователна дейност сред българите в чужбина, обн., ДВ, бр. 48 от 1993 г.

Също така вж. Т. Годоров. Гражданство по рождение по чл. 93, ал. 2 от Конституцията. Сп. „Правна мисъл“, бр. 4, 1996 г., стр. 7-14.

³³ Според параграф 2, т. 2 от Допълнителни разпоредби на Закона за българското гражданство: „Лице, постоянно живеещо в чужбина“ е лице, което живее извън Република България повече от девет месеца през всяка календарна година, освен ако пребиваването в чужбина е в изпълнение на държавна служба от лицето или съпруга му или е свързано само с обучение.

наличие на чуждо гражданство като условие за освобождаване. Това са силно ограничителни предпоставки, особено ако се има предвид обстоятелството, че страни като Германия, Австрия, Чехия, Швеция и други изискват при натурализация кандидатът да представи документ, че е освободен от предишното си гражданство. В практически аспект е възможно лицата да се завъртят в омагьосан кръг: за да кандидатстват – трябва да представят документ, че са освободени от предишното си гражданство, и обратно: за да кандидатстват за освобождаване от гражданство – трябва да представят документ за наличие на чуждо гражданство. При втората хипотеза предварителните условия са две: постоянно живеене в чужбина и открито производство за приемане на чуждо гражданство. Тук българският гражданин много трудно, за да не кажем почти невъзможно, може да се вмести във времето, защото срокът за освобождаване у нас е регламентиран като шестмесечен, но в практически аспект обикновено е по-продължителен, а твърде често производствата за приемане на съответно чуждо гражданство в други страни са също с подобен срок (типичен пример в това отношение е Австрия). При тази ситуация българските граждани, кандидатстващи за натурализация в друга страна, след като се освободят от българско гражданство, трябва да се надяват на откриване на нова процедура, което не винаги е възможно и сигурно. Много е възможно да се окажат лица без гражданство, което не е желателно и не е препоръчително от международноправна гледна точка. Ето защо се налага допълнително анализиране и преосмисляне на сроковете, регламентиращи в Закона за българското гражданство. С оглед защита интереса на българските граждани предлагам тези срокове да бъдат фиксирани на три месеца.

Условията за отмяна натурализацията (чл. 22-23 от ЗБГ) също са съобразени с изискванията на Европейската конвенция за гражданството. Основанията за отмяна могат да бъдат представяне на неверни факти или данни или укриването на факти или данни във връзка с производството за натурализация.

Лишаването от българско гражданство (чл. 24-25 от ЗБГ) отчита конституционната разпоредба, съгласно която „български гражданин по рождение не може да бъде лишен от българско гражданство“. Като основание за лишаване е регламентирано: „влязла в сила присъда за извършено тежко престъпление против Републиката, при условие че лицето се намира в чужбина и че не остава без гражданство“. Такива са изискванията и на чл. 7 от ЕКГ.

Глава IV регламентира условията за възстановяване на българско гражданство. В теорията е възприето, че по своята правна същност това е способ за придобиване на гражданство, но поради някои специфики и особености, а също така и от систематична гледна точка е обособено, след като систематично са посочени основанията за загубване на гражданство. Възстановяването се извършва въз основа на молба на лицето, ако то не е осъждано за умишлено престъпление в държавата, в която живее или в Р България, и не представлява заплаха за националната сигурност, за обществения ред, обществения морал и общественото здраве, като за лицата от небългарска народност е предвидено и допълнително изискване – да имат разрешение за постоянно пребиваване в Република България не по-малко от три години преди подаване на молба за възстановяване. Определено считам, че с оглед на принципа за недискриминация, регламентиран в чл. 5 от ЕКГ, последното изискване „повече от три години от получаването на разрешение за постоянно пребиваване за лицата от небългарска народност“ трябва да отпадне. Това се налага с оглед меж-

дународно утвърдените стандарти за равнопоставеност в правата и задълженията на гражданите и недопускане на дискриминация на етническа основа.

Глава V от Закона за българското гражданство, озаглавена „Производство във връзка с българско гражданство“, обединява материалноправни и процесуални норми относно различните видове производство. Регламентирани са за първи път срокове за разглеждане на преписките, правила за установяване и за удостоверяване на българско гражданство, както и гаранции за защита на личните данни, предоставяни в производството по гражданство. Очевидно, че са положени значителни усилия за положителна промяна в насока усъвършенстване на отделните производства и защита правата на гражданите. Като предложение *de lege ferenda* може да бъде предвидена възможност за защита правата на гражданите чрез обжалване по административен, а според нас и по съдебен ред на отказа на министъра на правосъдието да направи предложение пред президента на Р България за придобиване, освобождаване, възстановяване от българско гражданство, което е изрично предвидено в чл. 12 от ЕКГ.

Необходима е обаче много работа и прецизиране на подзаконовата уредба както с оглед интересите на отделните физически лица (упътване за отстраняване на слабости при подаване на молбата, спазване на законоустановени срокове, получаване на информация за решение по преписка, право на защита при отказ на министъра на правосъдието да направи предложение), така и прецизиране на таксите, които се събират с оглед интереса на държавата (таксите, събирани по производства по Закона за българското гражданство, са много по ниски от таксите, предвидени в Закона за чужденците в Р България, а разликата като съвкупност от права и задължения на отделните правни статuti – краткосрочно и дългосрочно (продължително, постоянно) пребиваващ чужденец и български гражданин, е значителна в полза на статута на български гражданин). На следващо място, с оглед равнопоставеност между български и чуждестранни лица (чужд гражданин при приемане на българско гражданство заплаща държавна такса 10 лв., а български гражданин при освобождаване заплаща държавна такса 20 лв.) и т.н.³⁴ Очевидна е необходимостта от цялостно преосмисляне и доразвитие на законовите и подзаконови актове по сложната, съществена и социално значима материя – българско гражданство.

Ще си позволя и кратък преглед на няколко други закона, регламентиращи обществените отношения, свързани с чужденците, гражданската регистрация, българските документи за самоличност и други във връзка с основополагащата роля на възприетите правни принципи и понятия в Закона за българско гражданство.

Новият Закон за чужденците в Р България³⁵ определя условията и реда, при които чужденците могат да влизат, пребивават и напускат Република България, както и техните права и задължения. Според този закон чужденци са всички лица, които са „граждани на трети страни“ (различни от Република България) или са

³⁴ Вж. т. 55-62, Тарифа № 1 към Закона за държавните такси за таксите, събирани от съдилищата, прокуратурата, следствените служби, Министерството на правосъдието и Агенцията по вписванията, посл. изм. и доп., ДВ, бр. 69 от 6.8.2004 г., в сила от 31.7.2004 г.

³⁵ Вж. Закон за чужденците в Република България, обн., ДВ, бр. 153 от 23.12.1998 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 11 от 1.2.2005 г.

„лица без гражданство“. Веднага трябва да отбележа, че според чл. 3 от Закона за българско гражданство: „български гражданин, който е и чужд гражданин, се смята само български гражданин при приложението на българското законодателство, освен ако в закон е предвидено друго“. **Това означава, че българските граждани, независимо от наличието на едно или повече чужди гражданства, на територията на Р България при влизане, пребиваване и напускане ползват правния статут на български гражданин, освен ако в закон не е посочено друго** (подчертаното е мое). Разбира се, в тази връзка трябва да посоча и разпоредбата на чл. 17 от Закона за чужденците, която според мен се отнася за чужденци, притежаващи едно или множество гражданство, **но различни от българското** (подчертаното е мое). По смисъла на чл. 17, ал. 3: „Чужденец, който притежава повече от едно гражданство, е длъжен да декларира пред органите за граничен контрол гражданството, на което ще се позовава при пребиваването си в страната, и да удостовери това с редовен задграничен документ...“ и по-нататък: „...той е длъжен да напусне страната с документа, с който е влязъл“. Малко след това в чл. 17, ал. 5 е посочено, че „горепосочените разпоредби се отнасят и за български граждани, притежаващи и друго гражданство“, което веднага поражда известна дискуссионност във връзка с направените разсъждения по приложението на чл. 3 от Закона за българското гражданство³⁶.

Тезата, че българските граждани, притежаващи и чуждо гражданство, трябва да ползват на територията на Р България статут на български граждани и български документи за самоличност, освен ако в закон не е изрично посочено друго, е последователно проведена и в новия Закон за българските документи за самоличност (ЗБДС)³⁷. Така например в чл. 12, ал. 2 от ЗБДС е регламентирано: „Българските граждани, притежаващи и документи за самоличност, издадени от органите на друга държава, в отношенията си с българските държавни институции са задължени да удостоверяват самоличността си с български документи за самоличност“³⁸. Също така в чл. 12, ал. 1 от ЗБДС е предвидено, че „българските граждани, притежаващи документи за самоличност, издадени от друга държава, са задължени в срок до 60 дни от придобиването им да уведомят писмено компетентните български органи“³⁹.

Трябва да посоча, че отношение към правните проблеми на лицата с двойно гражданство имат и разпоредбите на Закона за гражданска регистрация⁴⁰. Въвеждат се понятията „постоянен адрес“ и „настоящ адрес“. Съгласно чл. 93, ал. 1 „Постоянен адрес е адресът в населеното място, където лицето избира да бъде вписано в регистрите за населението“⁴¹. Този адрес на територията на Република България е само един. Съществува правна възможност постоянният адрес да бъде заявен и при подаване на заявление за снабдяване с български документ за самоличност в

³⁶ Вж. чл. 17, пак там.

³⁷ Вж. Закон за българските документи за самоличност, обн., ДВ, бр. 93 от 11.8.1998 г., в сила от 1.4.1999 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 111 от 21.12.2004 г.

³⁸ Пак там.

³⁹ Вж. чл. 12, Закон за българските документи за самоличност.

⁴⁰ Вж. Закон за гражданската регистрация, обн., ДВ, бр. 67 от 27.7.1999 г., посл. изм. и доп., ДВ, бр. 96 от 29.10.2004 г.

⁴¹ Пак там, вж. чл. 93-97.

чужбина от постоянно живеещ там български гражданин. Настоящият адрес е адресът, на който лицето пребивава. Той може да съвпада, но може и да бъде различен от постоянния адрес.

При придобиване или възстановяване на българско гражданство лицето може да приеме бащино или фамилно име с наставка -ов, -ев и това се отразява в указа на президента, с който се придобива или възстановява българско гражданство.

При решаване на конкретни преписки, свързани с българското гражданство, отношение имат редица ведомства – Министерство на правосъдието, Дирекция „Консулски отношения“ при Министерство на външните работи (МВнР), Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване на населението“ при Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ), Дирекция „Миграция“ и други служби на Министерството на вътрешните работи (МВР), Министерството на труда и социалната политика (МТСП), Държавната агенция за бежанците, Държавната агенция за българите в чужбина и други, като водеща е ролята на Министерство на правосъдието. Считаме, че някои въпроси намериха по-сполучливо разрешение в настоящия Закон за българското гражданство, като по-значимите от тях са:

- връзката с общините с оглед водените от тях регистри за гражданска регистрация и гражданско състояние и въвеждането на данни за функционирането на Националната база данни „Население на Р България“ на системата ЕСГРАОН;

- взаимоотношенията с МВнР при получаване и изпращане на преписки по консулски път и с Договорно-правната служба при решаване на преписки с посложен международноправен фактически състав, а също така при запитвания от органи и институции на други държави;

- взаимодействието с различните служби на МВР при съгласувателната дейност при вземане на решение; при получаване на информация за напускане на страната от освободените от българско гражданство лица и особено при изграждане на информационните фондове за постоянно живеещи в страната и постоянно живеещи в чужбина български граждани;

- с държавните органи, отговарящи за българите в чужбина и за бежанците, при случаи, непосредствено засягащи тези лица.

Съвместявайки международноправната уредба по въпросите на гражданството с националните традиции и практика, законите и подзаконовите актове в тази област допринасят за формиране и провеждането на модерна политика в областта на гражданството, която да бъде в унисон с усилията на Р България в посока пълноправно членство в Европейската общност и която да гарантира правата и свободите на българските граждани, независимо от наличието или отсъствието на друго гражданство, независимо от статуса им на живеещи в България или постоянно живеещи в чужбина български граждани.

Приложение № 1

**Предложения *de lege ferenda*
по Закона за българското гражданство – обн., ДВ, бр. 136 от 1998 г.****Предложение**

чл. 7(2): Всеки има право на гражданство

Предложение

чл. 30: Лицето, което ще придобива гражданство, трябва да подаде молба за това.

Предложение

чл. 34: Министърът на правосъдието решава дали да направи предложение за издаването на указ или да остави искането без уважение. По искане, което се уважава, той прави предложение до президента за издаване на указ.

Предложение

чл. 34а: Решението на министъра на правосъдието подлежи на обжалване пред Върховния административен съд.

Предложение

чл.35, т.3: три месеца по молбите за освобождаване от българско гражданство.

Други предложения

В ЗБГ се изисква свидетелство за съдимост само от България, а в Наредба № 1 – и от страната на произход и на постоянно местоживееене. С основание може да се постави въпрос дали е допустимо в подзаконов акт да се формулират допълнителни изисквания, които не са предвидени в закон. Ако се прецени, че има нужда от такова изискване, то трябва да се посочи в закона.

Нужно е прецизиране на понятието „българин“ – параграф 2, т. 1 от Допълнителните разпоредби, и изясняване на неговото съдържание с правни средства, а не просто препращане към културно-етническо понятие.

Предложения за промяна в Тарифа № 1 към Закона за държавните такси – за таксите, събирани от съдилищата, прокуратурата, следствените служби, Министерството на правосъдието и Агенцията по вписванията

1. При придобиване на българско гражданство по натурализация (25 лв.) таксите да не бъдат по-ниски от таксите за разрешаване на постоянно пребиваване на чужденци в Р България (1000 лв.), предвид разликата в правните статuti като съвкупност от права и задължения. В момента тази разлика е 40 пъти по-ниски такси при приемане на българско гражданство, което е недопустимо от гледна точка на държавните интереси.

2. Недопустимо е български граждани да заплащат при освобождаване от българско гражданство (200 лв.) 8 пъти по-високи такси, отколкото чужденците при приемане на българско гражданство (25 лв.).

Приложение № 2

Справка за Законите за българско гражданство 1878-2005 г.

-
1. Закон за българско поданство, обн., ДВ, бр. 94 от 1880 г.
 2. Закон за българско поданство, обн., ДВ, бр. 26 от 1883 г.
 3. Закон за българско поданство, обн., ДВ, бр. 3 от 1904 г.
 4. Закон за уреждане поданството в Добруджа, обн., ДВ, бр. 263 от 1940 г.
 5. Закон за българско поданство, обн., ДВ, бр. 288 от 1940 г.
 6. Закон за българско гражданство, обн., ДВ, бр. 70 от 1948 г.
 7. Закон за българско гражданство, обн., ДВ, бр. 79 от 11.10.1968 г., изм., бр. 36 от 8.5.1979 г., бр. 64 от 15.8.1986 г., бр. 38 от 19.5.1989 г., отм., бр. 136 от 18.11.1998 г., в сила от 19.2.1999 г.
 8. Закон за българско гражданство, обн., ДВ, бр. 136 от 18.11.1998 г., в сила от 19.2.1999 г., изм. и доп., бр. 41 от 24.4.2001 г., доп., бр. 54 от 31.5.2002 г., в сила от 1.12.2002 г.
-

Справка за познатите ни международни договори в областта на гражданството¹

1. Конвенция по някои въпроси, отнасящи се до колизията на законите за гражданството, приета на 12.4.1930 г. в Хага, в сила от 1.7.1937 г. (ратифицирана от 13 държави).

Протокол относно военните задължения в някои случаи на двойно гражданство, в сила от 25.5.1937 г. (ратифициран от 12 държави).*

Актове, приети от ООН

2. Конвенция за гражданството на омъжената жена. Открита за подписване и ратификация с Резолюция 1040(XI) на Общото събрание на ООН, приета на 29.1.1957 г., в сила от 11.8.1958 г.*

3. Конвенция за намаляване на случаите на лица без гражданство, приета на 30.8.1961 г., в сила от 13.12.1975 г.*

4. Конвенция за статута на апатридите, приета на 28.9.1954 г. от Конференция на пълномощни представители на Икономическия и социален съвет на ООН, в сила от 6.6.1960 г.*

5. Декларация за човешките права на лицата, които не са граждани на страната, в която живеят, приета от Общото събрание на ООН с Резолюция 40/144 от 13.12.1985 г.*

¹ Република България не е страна по актовете, отбелязани със *

Регионални актове за Европа

1. Европейска конвенция за намаляване случаите на двойното гражданство и военната служба при случаите на двойно гражданство, 6.5.1963 г.*

Протокол за изменение на Конвенцията, 24.11.1977 г.*

Допълнителен протокол към Конвенцията, 24.11.1977 г., приети от Съвета на Европа.*

2. Европейска конвенция за гражданството, приета от Комитета на министрите на 14.5.1997 г., открита за подписване на 6.11.1997 г., подписана от Р България на 15.1.1998 г.

3. Резолюции № 12/1977 г. и № 13/1977 г. на Комитета на министрите, отнасящи се съответно за гражданството на съпрузи с различно гражданство и към гражданството на децата, родени по време на брака.*

4. Препоръка № 1081/1988 г. отнасяща се до проблемите на гражданството при смесени бракове.*

5. Конвенция относно обмяната на информация по въпросите на придобиване на гражданство, Международната комисия по гражданско състояние, 1964 г.

Двустранни договори, по които България е страна

1. Договор за натурализация между България и Съединените щати, подписан в София на 23.11.1923 г., обн., ДВ, бр. 3/1924 г., ратифициран на 5.4.1924 г.

2. Конвенция между България и Гърция относително свободата за емиграция на малцинствата, обн., ДВ, бр. 63/1922 г.

Закон за приложение на Конвенцията, сключена на 27.11.1919 г. между България и Гърция, относително свободата за емиграция на малцинствата, обн., ДВ, бр. 22/1922 г.

3. Договор за приятелство между България и Турция, обн., ДВ, бр. 110/1926 г., в сила от 15.6.1926 г.

4. Спогодба за ликвидирането по взаимно съгласие на всички спорни въпроси, възникнали във връзка с прилагането на Договора между България и Румъния, сключен в Крайова на 7.9.1940 г. и отнесен пред Арбитражния съд, предвиден в чл. VI на същия Договор.

Правилник за доброволна размяна на румънско и българско население, предвидена в Договора и Спогодбата приложение „В“ към Договора, сключен между Румъния и България в Крайова на 7.9.1940 г.

5. Спогодба между НР България и Република Турция за изселване от НР България в Р Турция на български граждани от турски произход, чиито роднини са се изселили в Турция до 1952 г., обн., ДВ, бр. 82/1969 г.; Протоколи по приложението на Спогодбата, 19.12.1966 г.; 12.6.1971 г.; 1.3.1976 г.

6. Двустранни конвенции с бившите социалистически страни – Конвенции за уреждане на гражданството на лица с двойно гражданство и за предотвратяване възникването на двойно гражданство между Република България и бившите социалистически страни (ГДР, ПНР, РНР, СССР, ЧСР, УНР, МНР) – виж. Приложение № 3.

Приложение N 3

СПРАВКА
ОТНОСНО ДЕЙСТВИЕТО НА КОНВЕНЦИИТЕ
ЗА УРЕЖДАНЕ НА ГРАЖДАНСТВОТО НА ЛИЦА
С ДВОЙНО ГРАЖДАНСТВО И ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ
ВЪЗНИКВАНЕТО НА ДВОЙНО ГРАЖДАНСТВО
МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
И БИВШИТЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ СТРАНИ
(ГДР, ПНР, РНР, СССР, ЧСР, УНР, МНР)

1. Конвенция между НР България и ГДР за уреждане на въпросите на двойното гражданство

– ратифицирана с Указ № 907 – обн., ДВ, бр. 97/1971г.

– *в сила от 11.5.1972 г., обн., ДВ, бр. 39/1972 г.*

– *С решение на Великото Народно събрание от 21.11.1990 г., обн., ДВ, бр. 96/990 г., се денонсират посочените конвенции за предотвратяване възникване на двойно гражданство. В изпълнение на решението след обнародването му МВнР е уведомило посолствата на горепосочените държави с ноти за необходимостта от прекратяване в съответните срокове.*

– с нота на посолството на Германия Конвенцията се *прекратява, считано от 3.10.1990 г.*

2. Конвенция между НР България и Полската народна република за уреждане на двойното гражданство

– ратифицирана с Указ № 432 – обн., ДВ, бр. 21/1972 г.,

– *в сила от 25.9.1972 г.*

– *прекратява се, считано от 25.9.1992 г., съгласно чл. 17 от Конвенцията с наша нота до посолството на Полша.*

3. Конвенция между НРБългария и Румънската Народна Република за уреждане на гражданството на лицата с двойно гражданство

– ратифицирана с Указ N 491, обн., ДВ, бр. 90/1959 г.

– *в сила от 24.12.1959 г., обн. в. „Известия“, бр. 17/1960 г.*

– *прекратява се от 11.6.1991 г. с наша нота, потвърдена от Румъния.*

4. Конвенция между НРБ и СССР за уреждане на гражданството на лицата с двойно гражданство

– ратифицирана с Указ № 70 на Президиума на НС – обн., ДВ, бр. 13/1958 г.

– *в сила от 28.3.1958 г., обн. в. „Известия“, бр. 33/1958 г.*

– *прекратена на 1.4.1991 г. след консултации и разменени протоколи.*

5. Конвенция между НРБ и СССР за предотвратяване възникването на двойното гражданство. Допълнителен протокол за предотвратяване възникването на двойно гражданство – подписан в София на 6.7.1966 г.

– ратифицирана с Указ № 634 на Президиума на НС, обн., ДВ, бр. 66/1966 г.

– *в сила от 10.1.1967 г., обн., ДВ, бр. 2, 6.1.1967 г.*

– *прекратена на 1.4.1991 г. след консултации и разменени протоколи.*

6. Конвенция между НРБ и УНР за уреждане на лицата с двойно гражданство – ратифицирана с Указ № 289 на Президиума на НС, 9.8.1958 г.
– *в сила от 3.7.1959 г.*, обн., в. „Известия“, бр. 81, 9.10.1959 г.
– *прекратена считано от 10.6.1991 г.* с наша нота до посолството на Унгария.

7. Конвенция между НРБ и Чехословашката социалистическа република за уреждане на двойното гражданство
– ратифицирана с Указ № 1392, обн., ДВ, бр. 53/1974 г.
– *в сила от 4.5.1975 г.*, обн., ДВ, бр. 46, 1975 г.
– *прекратена на 4.5.1995 г.* с наша нота на основание чл. 16 от Конвенцията.

8. Конвенцията между НРБ и Монголската народна република е прекратена на 26.5.1994г.

Подзаконен нормативен акт, който е действал през този период, е:

Инструкция за прилагане на Конвенцията между НРБ и ЧСР, СССР, УНР, СРР, ГДР и ПНР и за уреждане на двойното гражданство – МС, № 1111447, 24.7.1975 г.

Според конвенциите между НРБ и съответните бивши социалистически страни (ЧСР, СССР, УНР, РНР, ГДР и ПНР)

1. За прекратяване заварените случаи на двойно гражданство след влизане в сила на настоящите конвенции:

- 1.1. НРБ и ГДР – в **едногодишен** срок подават декларация за избор на гражданство – вж. чл. 2 и още чл.3, 4, 5, 6, 7, 8.
1.2. НРБ и ПНР – в **едногодишен** срок – вж. чл.2 и чл. 3, 4, 5, 6, 7, 8.
1.3. НРБ и РНР (Румъния) – в **едногодишен** срок – вж. чл. 2.
1.4. НРБ и СССР – в **едногодишен** срок – вж. чл.2.
1.5. НРБ и УНР – в **едногодишен** срок – вж. чл. 2
1.6 НРБ и ЧСР – в **едногодишен** срок – вж. чл. 1.

2. Предотвратяване на двойно гражданство при раждане на дете при вече действащи конвенции за уреждане на двойното гражданство

- 2.1. НРБ и ГДР – в **едногодишен срок** от раждането на детето се подава молба за избор на гражданство (вж. чл. 9, ал. 3).
2.2. НРБ и ПНР – родителите подават молба за избор на гражданство в **шестмесечен срок** от датата на раждане на детето – (вж. чл. 9, ал. 3).
2.3. НРБ и ПНР – родителите подават декларация в **тримесечен срок** от раждането на детето (вж. чл. 9, ал. 1).
2.4. НРБ и СССР – чл. 5, със съвместно заявление на родителите при раждане на детето; Вж. ДВ, бр. 2 /1967 г. – чл.1, т. 2 – **в одногодишен срок** от раждането на детето.
2.5. НРБ и УНР – чл. 8 – родителите със съвместна декларация в **тримесечен срок** от деня на раждането на детето.
2.6. НРБ и ЧСР – чл. 8 – родителите със съвместна декларация в **шестмесечен срок** от деня на раждане на детето.

Забележка: При спорни и неизяснени въпроси може да бъде направено запитване към секция „Международни и двустранни договори“ – МВНР.

II.
ЗАКОНОТВОРЧЕСТВО

ЗАКОНОТВОРЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО ЗА ПЕРИОДА 2002-2005 г.

Александра Цекова *

Дирекция „Съвет по законодателство“ при Министерство на правосъдието е една специфична за българското правосъдно министерство структура с над 100-годишна история, изградена в края на 19-и век, претърпяла и издържала успешно катаклизмите на времето, утвърдена днес като авторитетна част от специализираната държавна администрация. Дирекция „Съвет по законодателство“ има своето легално място *de lege lata* в чл. 35, ал. 1, т. 2 от Закона за съдебната власт. Съгласно посочената разпоредба Дирекция „Съвет по законодателство“ е създадена като структурно звено към министъра на правосъдието, което подпомага взаимодействието му с Висшия съдебен съвет и с органите на съдебната власт в насока – изработване на проекти на закони и подзаконовни нормативни актове, свързани със съдебната система и с дейностите, които са в кръга на неговата компетентност. В същия смисъл, но значително по-детайлно са регулирани функциите на дирекцията в чл. 26, ал. 1 от Устройствения правилник на Министерство на правосъдието. Не случайно в ал. 2 на чл. 26 от правилника е разписано, че за държавни служители в Дирекция „Съвет по законодателство“ могат да бъдат назначавани лица с най-малко 12 години юридически стаж, т.е. изискването за юридически стаж е идентично с това по чл. 127, ал. 4 от Закона за съдебната власт – за съдия във Върховния касационен съд, за съдия във Върховния административен съд, за прокурор при Върховната касационна прокуратура и при Върховната административна прокуратура, както и за следовател в Националната следствена служба. В този контекст, най-общо казано, Дирекция „Съвет по законодателство“ изработва проекти на закони и подзаконовни нормативни актове, възложени от Министерския съвет или от министъра на правосъдието.

През периода 2002-2005 г. приоритетната законодателна дейност на Министерството на правосъдието закономерно бе свързана с подготовката за присъединяването на България към Европейския съюз. Осъществяваната чрез Дирекция „Съвет по законодателство“ и в работни групи с участието на представители на доктрината и юриспруденцията, както и с експерти от други дирекции на министерството дейност по подготовката на законопроекти е представена по-нататък по години с цел по-голяма нагледност¹:

* Директор на Дирекция „Съвет по законодателство“, Министерство на правосъдието.

¹ Обхватът и съдържанието на анотациите към отделните закони и законопроекти, по моя преценка, са съобразени с тяхната социална и правна значимост, както и с актуалността им към настоящия момент.

2002 година

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за изпълнение на наказанията** – обн., ДВ, бр. 62 от 2002 г.

Промените в Закона за изпълнение на наказанията от 2002 г. са насочени към увеличаване на възможностите за позитивно въздействие на осъдените на лишаване от свобода и изпълнение на мярката за неотклонение задържане под стража в съответствие с презумпцията за невиновност на обвиняемите и подсъдимите до доказване на противното с влязла в сила присъда. Те отразяват препоръките на международни експерти за усъвършенстване на наказателно-изпълнителното ни законодателство и справедливите искания на лишените от свобода и техните близки за ограничаване на отрицателните последици от изпълнението на наказанието, които не съответстват на неговите цели.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт** – обн., ДВ, бр. 74 от 2002 г.

С извършените изменения и допълнения в Закона за съдебната власт се утвърждава принципът за стабилност в законодателството, като се усъвършенства регламентацията на вече утвърдили се институти и отношения. Промените са съобразени със Стратегията за реформа на българската съдебна система с цел нейното укрепване; подобряване професионалната квалификация на органите на съдебната власт; подобряване административната дейност на съдебната система; подобряване функционирането на Висшия съдебен съвет. Идеята на промените в Закона за съдебната власт е да се изпълнят някои от политическите критерии за членство в Европейския съюз.

– **Закон за амнистия** – обн., ДВ, бр. 78 от 2002 г.

Със закона се амнистират престъпленията по чл. 361, ал. 1 от Наказателния кодекс, извършени през времето от 13 юли 1991 г. до 31 декември 1998 г. във връзка с упражняване на конституционното право на свобода на съвестта, свобода на мисълта и свободен избор на вероизповедание. При същите условия се амнистират и престъпленията по чл. 361, ал. 2 от Наказателния кодекс, извършени от лица, които са изпълнили наборна военна служба в посочения период. Същите лица се освобождават от наказателна отговорност, от изтърпяване на наказанието и от последиците на осъждането.

– **Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс** – обн., ДВ, бр. 92 от 2002 г.

Измененията и допълненията на НК са насочени към синхронизиране на системата на наказания с тази на другите европейски страни и усъвършенстване на уредбата за наказване на тероризма, корупцията, организираната престъпност, търговията с хора, компютърните престъпления, разработването, производството, натрупването и използването на химически, бактериологични (биологични) и токсинни оръжия съобразно международните стандарти в съответните области.

– Законът предвижда промени в системата на наказанията и въвежда ново наказание – **пробация**. Това е нов вид наказание без лишаване от свобода.

– Във връзка с необходимостта от създаване на съвременна уредба за наказване на **тероризма** са предвидени специални състави за тероризъм и финансиране на тероризма.

– В НК вече е включено и законово дефиниране на понятието за **организирана престъпност**. Във връзка с борбата с организираната престъпност са приети и квалифицирани състави на различни престъпления, когато деянието е било извършено от лице, действащо по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

– Създава се нова адекватна уредба за наказване на порнографската дейност, като се набляга на тази, свързана с използване на деца, и се криминализира държането на **детска порнография**.

– Появява се **нова глава – „Компютърни престъпления“**, в която се съдържа наказателноправна уредба на деянията, насочени срещу сигурността, неприкосновеността и правилното функциониране на компютърни системи и компютърни информационни данни.

– Въвеждат се разпоредби относно трафика на хора – когато това е извършено с цел те да бъдат използвани за развратни действия, принудителен труд, вземане на органи или държани в принудително подчинение. В раздела са предвидени квалифицирани състави с по-тежки наказания за трафик на деца и такъв, извършен чрез използване на принуда, въвеждане в заблуждение или чрез използване състояние на зависимост.

– Преместват се изменения и допълнения в областта на противодействие на **корупцията** – разширява се обхватът на понятието „чуждо длъжностно лице“; криминализира се подкупът в частния сектор; усъвършенстват се действащите състави по **раздел „Подкуп“** и др.

– Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс – обн., ДВ, бр. 105 от 2002 г.

Целта на извършените промени в Гражданския процесуален кодекс е да се усъвършенства гражданското съдопроизводство преди всичко с оглед на изискванията за бързина на производството, процесуална икономия и процесуална дисциплина при спазване на прогласените в чл. 121 от Конституцията на Република България принципи на правораздаването.

2003 година

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за защита на конкуренцията** – обн., ДВ, бр. 9 от 2003 г.

Измененията и допълненията на Закона за защита на конкуренцията, който е основният нормативен акт за регулиране на антитръста, най-общо са насочени към изпълнение на правителствената програма за либерализиране и дерегулиране на икономическата среда в Република България; съобразени са и с изискванията на Европейския съюз за създаване на правна рамка и институционни механизми на конкуренцията, сходни с тези на страните – членки на съюза. Новите и допълнени законови разпоредби са в съответствие с ангажимента на страната ни, поет в преговорната позиция по Глава 6 „Политика на конкуренцията“ – да въвежда правото на Европейските общности в нормативните актове в областта на антитръста и контрола върху държавните помощи.

– **Закон за мерките срещу финансирането на тероризма** – обн., ДВ, бр. 16 от 2003 г.

С този закон се определят мерките срещу финансирането на тероризма, как-

то и организацията и контролът за тяхното прилагане. Мерките по закона са: блокиране на парични средства, финансови активи и друго имущество, а също и забрана за предоставяне на финансови услуги, парични средства, финансови активи или друго имущество. Целите на закона са предотвратяване и разкриване на действия на физически лица, юридически лица, групи и организации, насочени към финансиране на тероризма.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за нотариусите и нотариалната дейност – обн., ДВ, бр. 18 от 2003 г.**

Промените в Закона за нотариусите и нотариалната дейност са наложени както от практиката по неговото прилагане, така и от необходимостта организацията и дейността на нотариусите да се приведе в съответствие с европейските стандарти. Измененията и допълненията са съобразени и с препоръките на Международния съюз на латинските нотариуси, чийто член е Нотариалната ни камара. Те са отнасят до статута на нотариусите, до основните принципи на тяхната дейност, до завишаване на професионалните изисквания, до утвърждаване правото на гражданите на бързи и ефективни нотариални услуги.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за особените залози – обн., ДВ, бр. 19 от 2003 г.**

Законът е изготвен във връзка с необходимостта от подобряване на нормативната база, уреждаща отношенията на финансиране срещу обезпечение. Измененията и допълненията са насочени към зачитане правата на заложния кредитор, положил грижата да обезпечи своето вземане, като балансът между неговите права и тези на залогодателя не е нарушен. Напротив, последният разполага с множество процесуални способности, чрез които може да се брани при едно недобросъвестно поведение от страна на кредитора.

– **Закон за допълнение на Закона за задълженията и договорите – обн., ДВ, бр. 19 от 2003 г.**

С този закон след „Особена част“ с чл. 183 – 436 на Закона за задълженията и договорите се създава „Част трета“ с чл. 437 – 449 „Приложимо право към договори с международен елемент“, която предстои да бъде включена в бъдещия Кодекс на международното частно право.

С тази част от Закона за задълженията и договорите *de lege lata* се уреждат следните институти на международното частно право: изборът на приложимо право; приложимо право при липса на избор; особени повелителни норми; действителност на договорите; форма на договорите; суброгация, прехвърляне на вземания; доказателства; обхват на приложимото право; изключване на препращането; обществен ред.

– **Закон за ратифициране на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца – обн., ДВ, бр. 20 от 2003 г.**

Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца, съставена на 25 октомври 1980 г., наричана за краткост „Хагската конвенция“, е една от конвенциите на Хагската конференция, предназначена да защити правата на децата в международен план. Основните цели на Хагската конвенция са да осигури незабавно връщане на децата, незаконно прехвърлени или задържани в някои от договарящите се държави, и да гарантира ефективно спазване на законодателството, уреждащо правото на упражняване на родителски права и на лични отношения на една договаряща се държава от другите договарящи се държави.

Във връзка с Глава II от конвенцията – „Централни органи“, Република България е направила декларация, с която определя Министерството на правосъдието за централен орган.

Като приоритетна част от вътрешното ни законодателство съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България разпоредбите на конвенцията ще подобрят възможностите за международноправна защита на децата и сътрудничеството в тази област.

– **Закон за ратифициране на Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права – обн., ДВ, бр. 21 от 2003 г.**

Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права е открита за подписване за страните – членки на Съвета на Европа, на 20 май 1980 г. в Люксембург. Република България я е подписала на 18 август 2002 г.

При изработването на Люксембургската конвенция са взети предвид нуждата от адекватна защита на децата в международен план и необходимостта от осигуряване на признаването и изпълнението в чужбина на националните съдебни решения в тази област.

Конвенцията има две основни цели:

– признаване и изпълнение на решенията за упражняване на родителските права и

– възстановяване упражняването на родителските права при неправомерно прехвърляне на едно дете в друга държава.

Едно от предимствата на Люксембургската конвенция е, че тя гарантира упражняването на родителските права при международни условия и предвижда бърза и освободена от всякакъв бюрократизъм безплатна помощ на централните органи, посочени от всяка държава, за да се открие и върне едно дете, което е било прехвърлено неправомерно.

В съответствие с чл. 2 от Люксембургската конвенция Република България е направила декларация, с която за централен орган, който изпълнява предвидените в тази конвенция функции, е посочено Министерство на правосъдието.

Като част от вътрешното ни законодателство, съгласно чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България разпоредбите на конвенцията ще подобрят възможностите за международноправна защита на децата и сътрудничеството в тази област.

– **Закон за борба с трафика на хора – обн., ДВ, бр. 46 от 2003 г.**

Законът за борба с трафика на хора осигурява пълното въвеждане във вътрешното ни право на международноправните стандарти в тази област, предвидени в Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, Протокола за предотвратяване, спиране и санкциониране на трафика на хора и особено на жени и деца към тази конвенция, Резолюция на Съвета на Европейския съюз относно трафика на хора (Официален журнал на ЕО 96/С032), Съвместно действие на Съвета на Европейския съюз от 24.2.1997 г. относно действията за борба с трафика на хора и сексуална експлоатация на деца (Официален журнал на ЕО 97/Л63), Резолюция на Съвета на Европейския съюз относно използването на хора за проституция и трафик (Официален журнал на ЕО 89/С120) и предложение за приемане на Директива на Съвета на Европейския съюз (СОМ/2002/0071 final – CNS

2002/0043) относно разрешителното за краткосрочно пребиваване, издавано на жертви и действия за подпомагане на незаконната имиграция или трафика на хора, които сътрудничат на компетентните власти.

Законът урежда: взаимодействието, правомощията и задачите на държавните органи, осъществяващи дейност в борбата с трафика на хора; статута и задачите на приютите, центровете и комисиите по този закон за предоставяне на закрила и помощ на жертвите на трафика на хора; мерките за предотвратяване и противодействие на трафика на хора; мерките за закрила и помощ на жертвите на трафика на хора, особено на жени и деца; предоставянето статут на специална закрила на жертвите на трафика на хора, които сътрудничат на разследването.

Този закон има за цел осигуряване на взаимодействието и координацията между държавните и общинските органи, както и между тях и неправителствените организации за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и формиране на националната политика в тази област.

– **Закон за изменение и допълнение на Наказателнопроцесуалния кодекс – обн., ДВ, бр. 50 и бр. 57 от 2003 г.**

Към най-важните промени в кодекса, насочени към ускоряване и опростяване на процеса, следва да се отнесат:

– Отмяна на възможността да се протестира и обжалва и по касационен ред разпореждането на съдията-докладчик (чл. 246, ал. 2 НПК) и определението на първоинстанционния съд (чл. 287, ал. 1, т. 1 НПК) за връщане на делото на прокурора поради допуснати на досъдебното производство съществени нарушения на процесуалните правила (чл. 344, ал. 1 и чл. 349, т. 5 НПК).

– Отказ от триинстанционния ред за обжалване постановлението на прокурора за прекратяване на наказателния процес (чл. 344, ал. 1, чл. 349, т. 5 НПК).

– Отмяна на възможността за касационно обжалване и протест на определението на второинстанционния съд по чл. 152а, ал. 11 и чл. 152б, ал. 10 НПК. Въззивната проверка дава достатъчни гаранции за правилността на решението по мярката за неотклонение задържане под стража. Производството по делото прекомерно се забавяше в нарушение на изискването за „разумен срок“ по чл. 5 и чл. 6 ЕКПЧ с възможността за обжалване и протест и на определенията на въззивните съдилища, с което се претоварваха излишно както съдилищата, така и прокурорската институция.

– Предоставяне възможност на прокурора сам да изменя мярката за неотклонение задържане под стража в по-лека, когато опасността обвиняемият да се укрие или да извърши престъпление отпадне. Законът задължаваше прокурора и в тези случаи да сезира съда. Това беше противоречие със същността на съдебния контрол, който има смисъл при опасност от произволно накърняване правата на гражданите. В случаите, когато прокурорът иска да освободи задържания обвиняем, произнасянето на съда е ненужно (чл. 152, ал. 6).

– Изрично ограничаване на възможността за връщане на делото на прокурора за допълнително разследване – с промени в чл. 241, ал. 2, т. 3 и чл. 287, ал. 1, т. 1. Съдът следва да връща делото на прокурора само когато в досъдебното производство са били нарушени правата на обвиняемия или на неговия защитник. Практиката наложи да се прецизират съответните правомощия на съдията-докладчик и на съда до посочените основания, като не се допуска връщането на дела на други, извън тях.

– Въвеждане на процедура по обезпечаване приложението на чл. 53 НК (с промени в чл. 156а от НПК).

– Ползена промяна за полицейското производство бе изоставянето на ненужното му формализиране, когато процесуалната форма не гарантира достоверността на доказателствата, нито правата на гражданите. Тя само прави ненужно сложно полицейското разследване и го лишава от присъщите му оперативност, бързина, резултатност (чл. 409 – 412).

– Предвидена бе нова възможност (чл. 239а) за обвиняемия да поиска от съда делото му да бъде разгледано, ако в предварителното производство от повдигане на обвинението са изтекли повече от две години, когато обвинението е за тежко престъпление, и повече от една година в останалите случаи.

Съдът се произнася по молбата в седемдневен срок еднолично в закрито заседание и когато установи основанията по чл. 239а, ал. 1, връща делото на прокурора, като му дава възможност в едномесечен срок да внесе делото за разглеждане в съда или да прекрати наказателното производство.

Ако до изтичане на едномесечния срок прокурорът не осъществи правомощията си по предходната алинея, съдът изисква делото и прекратява наказателното производство еднолично в закрито заседание с определение.

– Промени в института на споразумението (чл. 414ж и чл. 414з). Макар и нов за българското законодателство, той доказа своята необходимост и ползност. Само за 2000 г. 36,6% от приключилите дела са със споразумение, което доказва нуждата от този и от други нови институти за разтоварване на съдебната система. Промените в регламента на споразумението от 2001 г. доведоха до неговото обезсмисляне и неприлагане. Законодателят възстанови първоначално приетия регламент, който не пораждаше практически проблеми нито съмнения в полезността на споразумението.

– С възможността за образуване на производство от частно-публичен характер (предвидено с промените в Наказателния кодекс) също се цели ускоряване на досъдебното производство. Това е производство от общ характер, което се образува по тъжба на пострадалия до прокуратурата, но не може да се прекрати по негово искане.

– Възстановяване правомощието на прокурора да прекъсва изпълнението на наказанието (чл. 426, ал. 1). Неоснователно и без убедителни правни аргументи прокурорът беше лишен от това си правомощие.

– **Закон за изменение и допълнение на Търговския закон – обн., ДВ, бр. 58 от 2003 г.**

Измененията и допълненията на Търговския закон засягат главно уредбата на преобразуването на търговски дружества, както и някои промени, насочени към усъвършенстване механизма на производството по несъстоятелност.

Наложителността на промените в уредбата на търговски дружества е продиктувана от задълженията на Република България по Европейското споразумение за асоцииране от 1995 г. за привеждане на националното ни законодателство, в частност дружественото право, в съответствие с правото на Европейската общност. Промените осигуряват пълното въвеждане във вътрешното ни право на изискванията на Трета директива за сливанията (78/855/ЕИО) и Шеста директива за разделянията на търговски дружества (82/891/ЕИО). С измененията и допълненията в Търговския закон се въвежда европейският стандарт на закрила на интересите

на притежателите на капитала и на третите лица при реорганизация на търговски дружества.

Промените в Част IV „Несъстоятелност“ целят усъвършенстване на производството по несъстоятелност с оглед постигане бързина на това производство, на процесуална икономия и справедливо удовлетворяване на кредиторите. За целта е и въведено двуинстанционно разглеждане на делата по несъстоятелност.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт – обн., ДВ, бр. 61 от 2003 г.**

Законът съдържа измененията и допълненията на Закона за съдебната власт, които са били безусловно необходими в онзи момент, в резултат на влязлото в сила решение № 13 от 2002 г. на Конституционния съд на Република България по конституционно дело № 17 от 2002 г. (обн., ДВ, бр. 118 от 2002 г.).

Целта на промените е развитие на приоритетите за съдебна реформа, запълване на възникнали празноти в уредбата на отделни институти и дейности, както и улесняване правоприлагането на Закона за съдебната власт след влизане в сила на Решение № 13 от 2002 г. на Конституционния съд на Република България.

– **Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс – обн., ДВ, бр. 63 от 2003 г.**

Промените в Семейния кодекс са наложени от ратифицирането на Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права от 1980 г., наричана за краткост „Люксембургската конвенция“, и влизането в сила за Република България от 1.9.2002 г. на Конвенцията за защита на децата и сътрудничество в областта на международните осиновявания.

– **Закон за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс – обн., ДВ, бр. 84 от 2003 г.**

Промените в Гражданския процесуален кодекс са провокирани от ратифицирането на Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права от 1980 г. („Люксембургската конвенция“) и на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 1980 г., наричана за краткост „Хагската конвенция“.

Въвеждат се специални правила за признаване и допускане изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права при неправомерно прехвърляне на дете. Създава се нова част седма в Гражданския процесуален кодекс „Производство за връщане на дете или за упражняване на правото на лични отношения“ – чл. 502 – чл. 507 от ГПК.

2004 година

– **Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс – обн., ДВ, бр. 26 от 2004 г.**

Със закона се въвеждат текстове, инкриминиращи нерегламентирания достъп до класифицирана информация, и са направени изменения на разпоредбите, свързани с опазването на държавната тайна, които пряко се засягат от приемането и влизането в сила на Закона за защита на класифицираната информация.

С промените в чл. 157 се постига пълно уеднаквяване в наказателноправната уредба на хетеросексуалните и хомосексуалните лица, включително и на санкцията, при съвкуплението с малолетни и при хомосексуални действия спрямо тях, както и при същите действия спрямо непълнолетни, които не разбират свойството или значението на извършеното спрямо тях.

Криминализирането на деянията, свързани с посредничество при осиновяване, произтичат от задълженията на Република България по Конвенцията за защита на децата и сътрудничество в областта на международните осиновявания от 1993 г., ратифицирана от Народното събрание на 31 януари 2002 г. Съгласно чл. 4, буква с, точки 3 и 4 съгласията, давани от родителите при осиновяването, следва да са дадени свободно и да не са мотивирани чрез заплащане или възнаграждения под каквато и да е форма. Същото изискване е валидно и за дете, което дава съгласие за осиновяването си, когато законът го изисква – чл. 4, буква d, точки 3 и 4. Това са основанията за създаването на нов чл. 182а.

С оглед осигуряване на по-пълна защита на интересите, здравето, безопасността и морала на непълнолетните се криминализира приемането на работа без надлежно разрешение в нарушение на изричните разпоредби на трудовото законодателство на лице, ненавършило 18-годишна възраст (нов чл. 192а от НК).

Разшири се приложното поле на най-тежко наказуемия състав на престъплението – чл. 216, когато деянието е свързано с унищожаване или повреждане на елементи от електропреносната, електроразпределителната или далекосъобщителната мрежа. В тази насока е и инкриминирането на нерегламентираното присъединяване към тази мрежа – нов чл. 216а. Промените са обусловени от зачестилите престъпни посегателства, свързани с кражбата на електроенергия и унищожаването на съоръжения.

Допълни се разпоредбата на чл. 233, като се инкриминира посредническата дейност във връзка с търговската дейност с оръжие и със стоки и технологии с възможна двойна употреба, извършвана от и към територията на страната, както и извън страната, но без съответното разрешение и в нарушение на ограниченията и забраните, установени с многостранни международноправни инструменти, ратифицирани от Република България или наложени с резолюции на Съвета за сигурност на Организацията на обединените нации.

В резултат на прегледа на българската система за противодействие на изпирането на пари в рамките на експертния комитет на Съвета на Европа в тази област (1999 г.) и на препоръките на Европейската комисия на Подкомитет № 8 Митници, данъци, наркотици, изпиране на пари, одит и финансов контрол (12.6.2002 г.) се постави въпросът за усъвършенстване на наказателноправната уредба на изпирането на пари с оглед постигане на ефикасно преследване и наказване на извършителите на този вид престъпления. Основните препоръки на европейските експерти са насочени към усъвършенстване на основния състав на изпирането на пари – чл. 253. Както оценителите на българската система за противодействие на изпирането на пари от Съвета на Европа, така и представителите на Европейската комисия изразяват виждането, че криминализирането на приготвянето за изпирането на пари би било оценено положително. Направените изменения и допълнения отговарят на изискванията на Европейската конвенция № 141 относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление. Обхващат се всички възможни форми на изпиране на пари, в т.ч. „прикрива-

не произхода, местонахождението, движението и действителните права, свързани с имущество, придобито при или по повод на престъпление“ и „придобиването, държането и използването“ на престъпно придобитото имущество.

Тази правна уредба ще позволи на съдебните и правоохранителни органи да бъдат по-ефективни при наказателното преследване и осъждане на извършителите на престъпления по изпиране на пари и отнемане на придобитите от престъпления облаги и ще причисли България към държавите, които полагат значителни усилия за отпор срещу разрастващото влияние на престъпността в глобалните икономически и обществени процеси.

В съответствие с чл. 1 от Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание се промени и чл. 287, като се разшири приложното му поле – по отношение на субектите, заsegnатите лица и целите, а така също се завиши и предвиденото наказание.

През последните години за сметка на кражбите зачестиха престъпните отнемания на чужди моторни превозни средства с намерение впоследствие да се иска откуп за връщането на превозното средство. Тези нови престъпни деяния се криминализираха в нови алинеи към текста на чл. 346, тъй като в тези случаи е различно намерението на дееца – да ползва отнетото превозно средство като инструмент за принуда за даване на откуп.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт – обн., ДВ, бр. 29 от 2004 г.**

Това са последните засега сериозни промени в Закона за съдебната власт, в сила от 9 април 2004 г., произтичащи от първата поправка на Конституцията на Република България – обн., ДВ, бр. 85 от 2003 г. От своя страна промените в Конституцията на Република България от 2003 г. намират опората си в Решение № 3 от 2003 г. на Конституционния съд на Република България, което даде рамката на възможните изменения и допълнения на Конституцията. Решението на Конституционния съд наложи реални ограничения, като прокара разграничителна линия между видовете поправки в Конституцията – поправки, които могат да бъдат приети от Обикновено Народно събрание и поправки, които могат да се приемат единствено от Велико Народно събрание.

Законът за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт бе приет в изпълнение на § 4, ал.1 от Закона за изменение и допълнение на Конституцията на Република България. Предвид съдържанието на измененията и допълненията в Конституцията по-съществените изменения и допълнения в Закона за съдебната власт се свеждат до три основни института на съдебната власт: **имунитет**, **мандатност** на ръководните длъжности в съдебната система и **несменяемост** на магистратите.

Законът създава съответни разпоредби, които ограничават имунитета на магистратите до „функционален“. Съдържанието на „функционалния имунитет“ на магистратите се проявява в две насоки – гражданска и наказателна неотговорност за служебни действия и актове и изискващо се разрешение от Висшия съдебен съвет в напреднала фаза на наказателното преследване пак по повод на служебни действия и актове.

В Закона за съдебната власт са създадени разпоредби относно статута на административните ръководители на органите на съдебната власт, свързани с изрично посочване на ръководните длъжности, реда за назначаването и освобождаването им, както и с определяне срока на мандата им. Основен принцип при въвеж-

дане на длъжност „административен ръководител“ е той да бъде пръв между равни, като след изтичане на мандата му на административен ръководител той да продължи да упражнява съответната магистратска длъжност.

Направени са и съответни изменения по отношение на несменяемостта на магистратите, като се променя продължителността на изискуемия стаж от три на пет години, след което магистратите придобиват статут на несменяемост с решение на Висшия съдебен съвет. В закона са допълнени основанията за освобождаване на магистрати в съответствие с тези в Конституцията.

Промените в Закона за съдебната власт от 2004 г. са значителен принос за извършване на съдебната реформа в пълно съответствие с конституционните изисквания.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за кадастъра и имотния регистър – обн., ДВ, бр. 36 от 2004 г.**

Законът съдържа разпоредби, с които се цели улесняване, ускоряване и гарантиране създаването на кадастъра и имотния регистър.

В частта за кадастъра наред със систематичния подход при създаването му законът урежда процедура за спорадично създаване на кадастрална карта и кадастрални регистри по искане на собственика или инвеститора за отделен имот или за група имоти, което се извършва за тяхна сметка. С това изменение се открива възможност за актуализиране на кадастъра само на територии, за които има интерес от тяхна страна и което позволява изработването на кадастъра в значителната си част да се самофинансира. Определя се и редът за създаване на кадастрална карта и кадастрални регистри чрез използване на данните, които се съдържат в карти, плановете, регистри и друга документация, одобрени по реда на отменения Закон за единния кадастър на Народна република България, отменения Закон за териториално и селищно устройство, Закона за собствеността и ползването на земеделските земи и Закона за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд. Тези данни трябва да имат характер на основни кадастрални данни и да отговарят по съдържание и точност на определени с наредба изисквания. По този начин се дава възможност след анализ за съответствие да се използва съществуващият богат кадастрален фонд, а не да се разчита само на скъпи геодезически измервания при създаването на кадастралната карта и кадастралните регистри.

В частта за имотния регистър от основно значение е създаването на Изпълнителна агенция по вписванията към министъра на правосъдието – юридическо лице, второстепенен разпоредител с бюджетни кредити. Службите по вписванията преминават от състава на 112-те районни съдилища към агенцията като нейни териториални звена при запазване на районите на тяхната дейност. При тази реформа не може да се говори за намеса в дейността на независимата съдебна власт, тъй като съдиите по вписванията (които не са магистрати и се назначават от министъра на правосъдието) остават в съдебната система, каквато е и нашата традиция. По този начин производството по вписванията запазва характера си на охранително производство по Гражданския процесуален кодекс. Целият ефект от структурната промяна е чрез съсредоточаване на ръководството на службите по вписванията в агенцията да се подобри работата по създаването на имотния регистър и по управлението на необходимите за това финансови средства, включително и тези по Заемното споразумение (проект „Кадастър и имотен регистър“) с Международната банка за възстановяване и развитие.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за изпълнение на наказанията – обн., ДВ, бр. 61 от 2004 г.**

Със закона Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ от отделно юридическо лице – второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към Министерство на правосъдието, се реструктурира като част от специализираната администрация на министерството – административно звено съгласно чл. 19а, ал. 2 от Закона за изпълнение на наказанията, респ. териториалните ѝ служби (затвори, поправителни домове и арести) – в териториални звена. Целта на промените в Закона за изпълнение на наказанията е да се преодолеят трудностите при бюджетирането, довели до набиране на дефицит, както и недоброто опериране с първостепенния разпоредител с бюджетни кредити – Министерство на правосъдието. Възстановяването на статута на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ като административно звено в Министерство на правосъдието, както и статут тази административна структура е имала до 2002 г., има за цел по-ефективно изразходване на бюджетните средства, по-прецизен контрол и намаляване на бюджетните разходи.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни – обн., ДВ, бр. 66 от 2004 г.**

В съответствие с препоръките в Редовния доклад на ЕК относно спазването на всички процесуални права на малолетните и непълнолетните при налагането на мерки спрямо тях и по-специално при настаняването им в специализирани институции промените в закона предвиждат усъвършенствана процедура по разглеждането на възпитателните дела и налагането на възпитателни мерки (чл. 16-23). С оглед гарантиране на честен и справедлив процес новата процедура предвижда:

– цялостен съдебен контрол върху всички възпитателни мерки по закона (чл. 20);

– налагане на мерките с отделяне от семейството само от съд (чл. 19, ал. 1, т. 5);

– допускане на адвокатска защита при разглеждане на възпитателното дело (чл. 17, ал. 1, т. 4);

– изготвяне на специален доклад за личността на детето, неговата семейна и социална среда, възможностите за превенцията и социализацията му преди разглеждане на възпитателното дело (чл. 16, ал. 2).

Предвидените нови възпитателни мерки (чл. 13, т. 3, т. 7-9), новите мерки по отношение на родителите (чл. 15, ал. 1, т. 2 и 3), въвеждането на кратки процесуални срокове за разглеждане и решаването от съда на случаите, когато се налагат мерки, свързани с отделяне на детето от семейството (чл. 21а, ал. 1 и чл. 21б, ал. 5), както и засилената превантивна роля на ЦКБППМН (чл. 9) са съобразени с изискванията на новата Препоръка на Съвета на Европа, изработена в рамките на Експертен комитет относно новите форми за противодействие на детската престъпност и ролята на правосъдната система в борбата с нея (РС-ЈУ).

Законът е част от усилията на Република България за изпълнение на критериите за присъединяване към Европейския съюз в областта на правосъдието и вътрешните работи с акцент върху правата на детето и резултатната превенция и противодействие на детското асоциално поведение.

– **Закон за изменение и допълнение на Наказателнопроцесуалния кодекс – обн., ДВ, бр. 89 от 2004 г.**

Този закон е от изключителна важност във връзка с приключването на преговорния процес по глава 24 „Сътрудничество в областта на правосъдието и

вътрешните работи“. Република България се присъедини към някои международни актове, уреждащи нови форми на международно правно сътрудничество в наказателната област – Европейската конвенция за международно признаване на присъдите, Европейската конвенция за трансфер на производства по наказателни дела, Допълнителния протокол към Конвенцията за трансфер на осъдени лица и Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси. Условие за тяхното ефективно прилагане е в нашето законодателство да се създадат необходимите процесуални механизми в Наказателнопроцесуалния кодекс. Във връзка с това се направиха промени в следните насоки:

- международна правна помощ по наказателни дела;
- трансфер на осъдени лица;
- международно признаване на присъди;
- трансфер на производства по наказателни дела.

Други от направените изменения в съответствие с Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи обезпечават наказателния процес с механизми, позволяващи:

- събирането на образци за сравнителен анализ за целите на наказателното производство без съгласието на уличен, заподозрян, обвиняем и лица, които нямат такова процесуално качество;
- съкращаване на сроковете с цел да се осигури по-голяма бързина в наказателното производство.

Във връзка с изискванията за реформа в досъдебната фаза на наказателното производство направените промени целят:

- да се ограничи до минимум възможността за преобразуване на полицейското производство (дознанието) в предварително производство (следствие);
- да се разграничи ясно родовата подсъдност при разследването – като рязко се ограничи кръгът на престъпленията, по които се провежда предварително производство от следователи, за сметка на тези, по които се провежда полицейско разследване от дознатели.

Със закона се направиха допълнения в нормативната уредба, свързани с въведеното през 2002 г. ново наказание **пробация**, а именно:

- съдържанието на присъдата, с която се налага пробацията;
- особените правила за непълнолетни във връзка с пробацията;
- съдържанието на споразумението, когато се предвижда пробация;
- производството във връзка с изпълнение на наказанията – предсрочното освобождаване от изтърпяване на наказанието пробация и замяната на пробацията с лишаване от свобода.

– **Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс – обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.**

С измененията и допълненията на Наказателния кодекс от септември 2002 г. (ДВ, бр. 92 от 2002 г.) се въведе ново наказание без лишаване от свобода – пробация, чието влизане в сила се отложи за разработване на реда за изпълнението му.

Със съдействието на неправителствени организации изпълнението на отделни пробационни мерки се експериментира в седем регионални центъра на територията на Република България. Четири от тях бяха за работа с непълнолетни лица.

Резултатите от експеримента показаха необходимост от доразвиване на материално-правната основа на пробацията в Наказателния кодекс и от законодателно разработване в Наказателнопроцесуалния кодекс и в Закона за изпълнение на наказанията на редица въпроси, свързани с прилагането ѝ – замяна с лишаване от свобода, когато наказанието не се изпълнява; предсрочно освобождаване от изтърпяване на остатъка от наложената пробационна мярка при показано примерно поведение от осъдения.

Законът предвижда обект на пробационно въздействие да могат да бъдат освен осъдените на пробация лица, чието поведение може да бъде коригирано без изолирането им от обществото, и условно осъдените – през периода на изпитателния срок, и освободените условно – предсрочно от местата за лишаване от свобода.

По този начин се цели да бъде запълнен вакуумът, който съществува при сега действащата система на наказанията, която не предвижда механизми за контрол на осъдените извън местата за лишаване от свобода.

С промените се усъвършенстват пробационните мерки, които условно могат да бъдат обособени в три групи:

- пробационни мерки за контрол, включващи задължителна регистрация по настоящ адрес, периодични срещи с пробационни служители и ограничаване на свободното придвижване;

- мерки за подкрепа, които предвиждат включване на осъдените в курсове за повишаване на квалификацията и програми за обществено въздействие;

- възстановителни мерки, които включват поправителен труд и безвъзмезден труд в полза на обществото.

Предвижда се поправителният труд да престане да съществува като самостоятелно наказание и да стане една от пробационните мерки.

Промените в Общата част на Наказателния кодекс наложиха и съответни изменения в Особената част на кодекса, свързани с наказанията пробация и поправителен труд.

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за изпълнение на наказанията – обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.**

Изложените по-горе във връзка със Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс общи съображения, що се отнася до пробацията, са относими и към този закон за изменение и допълнение.

С промените в закона подробно са разработени изпълнението на забраната на напускане на местоживеенето, забраната за напускане на жилището през определени часове в денонощието и периодичната регистрация в пробационната служба или пред длъжностно лице, определено от пробационния служител, както и забраната за посещение на определени места, райони и заведения. Предвижда се контролът по спазването на пробационните мерки да се осъществява от пробационните служители съвместно с органите на Министерство на вътрешните работи.

С оглед реализиране на мерките за подкрепа се предвижда задължение за областните пробационни служби да организират включването на осъдените в курсове за повишаване на квалификацията, програми за ограмотяване, за придобиване на умения за намиране на работа и корекционни програми, насочени към промяна на нагласите, ценностите и поведението им, както и за преодоляване на различни зависимости.

Изпълнението на пробационната мярка безвъзмезден труд в полза на обществото се организира от пробационния служител съвместно с длъжностно лице, упълномощено от кмета на съответната община или кметство.

С промяната в Наказателния кодекс поправителният труд престава да бъде самостоятелно наказание и става една от пробационните мерки.

Включени са и специални разпоредби за изпълнение на пробационните мерки по отношение на непълнолетни лица. Предвидено е индивидуалната програма за изпълнение на наложените пробационни мерки по отношение на непълнолетния да се изготвя от специализиран пробационен служител, социален работник от отдела за закрила на детето, инспектор в детска педагогическа стая и педагогически съветник.

За изпълнение на наказанието пробация законът предвижда създаването на специализирани териториални звена на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“. Това ще бъдат областни пробационни служби, чиято задача е да организират и ръководят работата на пробационните служители в съдебния район на съответния окръжен съд. В района на действие на съответния районен съд се създават пробационни съвети с председател – пробационен служител, и членове – представители на общините, районните управления на Министерство на вътрешните работи, териториалните служби на здравеопазването, образованието и социалните грижи. Законът за изменение и допълнение на Закона за изпълнение на наказанията регламентира изчерпателно компетенциите на пробационните съвети и взаимодействието им със съответния окръжен прокурор в съответствие с правомощията му по Закона за съдебната власт.

– **Закон за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство – обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.**

Приемането на специален закон за защита на застрашени лица във връзка с наказателно производство е обусловено от необходимостта за разширяване на предвидената в Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК) правна рамка за защита на свидетелите. Това задължение произтичаше и от редица международноправни договори, по които Република България е страна (Наказателната конвенция на Съвета на Европа относно корупцията, Конвенцията на ООН за транснационалната организирана престъпност и др.). Международноправните документи са част от *acquis* и се отнасят до правата на гражданите в сферата на наказателното правосъдие и по-конкретно до задължението на правосъдните органи да гарантират безопасността на лицата, които съдействат за решаване на задачите на правосъдието.

Целта на закона е, като осигурява безопасността на лицата, чиито показания или обяснения са особено съществени за наказателното производство, да разшири предвидената по НПК защита и по този начин да подпомогне борбата с тежките престъпления, включително и с организираната престъпност.

Основните разпоредби в закона се отнасят до:

– Регламентиране **приложното поле** на закона от гледна точка на категориите престъпления, които са основание за прилагането на специална защита, и кръга от лицата, обхванати от предоставяната защита.

– Детайлна уредба на **Програмата за защита** на застрашено лице като комплекс от мерки, извършвани от определени държавни органи и насочени към специална защита на лицата, получили статут на защитени лица.

– **Компетентни органи** за осъществяване на Програмата за защита:

Създава се **Съвет по защита** на застрашените лица към министъра на правосъдието като решаващ орган за включване на дадено застрашено лице в Програмата за защита;

Създава се **Бюро по защита** на застрашените лица (като специализиран отдел в Главна дирекция „Охрана“ към Министерство на правосъдието), провеждащ на практика мерките по Програмата.

– **Процедура** по включване в Програмата.

– **Съдържание на подписваното споразумение** между защитеното лице и Бюро по защита, след подписването на което лицето придобива статут на защитено лице, а така също задълженията на защитеното лице и на Бюрото по защита. Споразумението няма характер на гражданскопraven договор по смисъла на Закона за задълженията и договорите.

– Основания за **прекръпяване на действието** на Програмата от Съвета по защита.

– **Международно сътрудничество** – въз основа на международен договор, по който Република България е страна, или при условията на взаимност.

– **Закон за медиацията – обн., ДВ, бр. 110 от 2004 г.**

Радикалните промени в българското общество през последните 10 години формираха потребността от въвеждане на нови институции и механизми за разрешаване на правни и други спорове наред с утвърдените досега. Такъв алтернативен способ за извънсъдебно разрешаване на спор е медиацията.

Във връзка с този нов и непознат институт първоначалните усилия се насочиха към информиране на обществото и на правната общност в Република България за съществуването на такава алтернатива с изясняване на същността и предимствата на медиацията. Постепенно се създаде обществена нагласа за ползване на медиацията като способ за разрешаване на правен или друг спор извън или по време на висящо производство. Появиха се първите сдружения на медиаторите и първите разрешени спорове чрез медиация. Работата по въвеждането на медиацията в страната бе значително облекчена от процеса на хармонизиране на националното ни законодателство със законодателството на останалите европейски страни, от основните постановки на четирите Препоръки на Комитета на министрите на Съвета на Европа, насърчаващи прилагането на медиацията в областта на административното, гражданското, семейното и наказателното право, и от резолюциите на ООН относно медиацията по наказателни дела. Стратегията за реформа на българската съдебна система също предвижда в глава шестнадесета изграждане на цялостна система за алтернативно разрешаване на спорове с определени краткосрочни, средносрочни и дългосрочни приоритети. С това на практика се създаде възможност за изграждане на нормативна основа на медиацията и на работещ български модел на този нов за страната социален и правен институт.

Законът за медиацията урежда отношенията, свързани с медиацията като алтернативен способ за разрешаване на правни и неправни спорове. Легално медиацията се дефинира като доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение.

Със своята ясно изразена социална насоченост медиацията допринася за формирането на нова правна култура в Република България и за утвърждаване на

демократичните ценности в обществото. Съдебните процедури не винаги са най-приемливият способ поради строго формалния си характер, високите съдебни разходи и забавянето при решаването на спорове. Освен това успешната медиация в по-голямата част от случаите води до трайно подобряване на отношенията между спорещите. Очаква се въвеждането на медиацията да доведе до намаляване броя на делата и облекчаване на държавното правораздаване.

2005 година

В Народното събрание понастоящем са висящи следните законопроекти, внесени от Министерския съвет по предложение на министъра на правосъдието:

– Проект на **Закон за регистър „БУЛСТАТ“**, одобрен с Решение № 628 от 24 юли 2004 г. на Министерския съвет;

– **Закон за изменение и допълнение на Закона за особените залози**, одобрен с Решение № 957 от 7 декември 2004 г. на Министерския съвет;

– **Законали за изменение и допълнение на Закона за електронния документ и електронния подпис, Закона за съдебната власт, Гражданския процесуален кодекс, Наказателнопроцесуалния кодекс, Наказателния кодекс и Данъчния процесуален кодекс**, одобрени с Решение на Министерския съвет № 1 от 5 януари 2005 г. (законопроекти във връзка с приложението на електронния документ и електронния подпис в системата на съдебната власт);

– **Закон за екстрадиция** – одобрен с Решение № 30 от 20 януари 2005 г. на Министерския съвет.

Ангажиментът за приемане на национален Закон за екстрадиция се съдържа в Общата позиция на Европейския съюз (CONF-BG 21/03), с която е затворена Глава 24 „Правосъдие и вътрешни работи“. Законодателната материя в областта на екстрадицията понастоящем е уредена в Наказателно-процесуалния кодекс на Република България. Този подход на законодателно уреждане е бил подходящ до периода, в който посочената област се е уреждала с малко на брой международни актове и не е съществувала организирана международна престъпност в сегашния ѝ вид и обем. Законът е належащо необходим на правоприлагащите органи у нас, тъй като от години се констатира, че екстрадиционното производство се нуждае от по-добра и детайлна законова регламентация на ниво национален закон. По тази причина Министерство на правосъдието подготви проект на Закон за екстрадицията.

– **Административнопроцесуален кодекс**, одобрен с Решение № 90 от 14 февруари 2005 г. на Министерския съвет.

С приемането на Административно-процесуалния кодекс ще се осъществи голяма и съществена част от съдебната реформа в страната. През последните няколко години, които бележат и началото на XXI век, няколко европейски държави проведоха значителни реформи в режима на административното си правосъдие (Франция, Италия, Германия, Португалия). Към това модерно законодателно течение ще се причисли и Република България след приемането на предлагания проект на Административнопроцесуален кодекс, с който ще се направи и най-важната крачка в цялостната реформа на административното правораздаване у нас.

– **Кодекс на международното частно право** – одобрен с Решение № 118 от 18 февруари 2005 г. на Министерския съвет.

Проблемът за липсата на систематизиран комплекс от стълкновителни норми, отнасящи се до целия спектър от частноправни отношения с международен елемент, е многократно подчертаван в българската доктрина по международно частно право. *De lege lata* отделни норми се съдържат в различни закони и кодекси. В редица случаи уредбата е остаряла и не съответства на обективния ход на обществените отношения и на тенденциите на съвременното международно частно право. Специално законодателство за международното частно право е безусловно необходимо и във връзка с протичащите процеси на преговори за присъединяване към Европейския съюз и интегриране в европейското правно пространство. Понастоящем Република България е една от малкото държави в Европа, която няма самостоятелна кодификация на международното частно право. Такива закони отдавна са приети във всички развити европейски държави, както и в държавите в Централна и Източна Европа и в бившите съветски републики. Целесъобразно е новото, модерно българско законодателство в областта на международното частно право да приеме формата на кодекс по смисъла на чл. 4, ал. 1 от Закона за нормативните актове, доколкото в случая се касае за систематично обхващане на нормите на цял отрасъл на българското право, още повече че се предвижда включване и на норми относно международна подведомственост и признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения. Целта на възприетия подход на цялостно уреждане на всички аспекти на частно-правните отношения с международен елемент – процесуални и стълкновителни, се свързва с амбицията да бъде обезпечена непротиворечива регламентация на широкия спектър въпроси, които могат да възникнат по повод функционирането на тези отношения. Проектът е хармонизиран с европейските изисквания в материята, поради което може да се твърди, че създава допълнителни важни предпоставки за приобщаване на Република България към единния европейски пазар и европейското правно пространство.

– Министерството на правосъдието е внесло в Министерския съвет проект на **Закон за правната помощ**, който предстои да бъде разгледан в заседание на Министерския съвет.

Реформирането на системата за правна помощ и в частност подобряване на достъпа до правна помощ е един от показателите за готовността на Република България за членство в Европейския съюз в частта, отнасяща се до съдебната реформа. Влизането в сила на предложените промени в законодателството, уреждащо правната помощ, в редовния доклад на Европейската комисия от 2004 г. е посочено като един от приоритетите, чието изпълнение ще помогне за решаването на основните въпроси, обхванати от Глава 24 „Сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи“. Задължението за осигуряване на адекватен достъп до правна помощ произтича от чл. 6, ал. 3, т.„с“ от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. По силата на чл.5, ал. 4 от Конституцията на Република България нормите на ратифицираните, обнародвани и влезли в сила международни договори имат предимство пред националните норми, които им противоречат. Самата Конституция в чл. 30, ал. 4 прогласява правото на адвокатска защита като едно от основните права на човека. По силата на Конституцията си и Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи Република България е длъжна да осигури ефективна, качествена и достъпна правна помощ.

– Министърът на правосъдието е внесъл в Министерския съвет **Стратегия за създаване на Централен регистър за юридическите лица и на електронен регистърен център на Република България.**

Целта на стратегията е да се очертаят приоритетите и етапите на въвеждането на модерна, централизирана, електронна регистърна система чрез изграждане на Централен регистър на юридическите лица и на Електронен регистърен център. Предложението за реформа на регистърната система в България е съобразено с потребностите на стопанския и обществен живот. То отчита опита на модерните регистърни системи, почиващи на идеята за трансформация на регистрационните процедури от съдебни в административни при спазване на определени принципи.

– На 24 февруари 2005 г. Министерският съвет прие по предложение на вицепремиера Пламен Панайотов, министъра на правосъдието Антон Станков и министъра на труда и социалната политика Христина Христова решение, с което се възлага на междуведомствена работна група да разработи **концепция за необходимите законодателни промени, свързани с разглеждането и решаването на трудовите спорове в Република България. Работната група ще анализира необходимостта и възможностите за създаване на специализирани трудови съдилища в Република България** по смисъла на чл. 119, ал. 2 от Конституцията на Република България.

– В „Държавен вестник“, бр. 18 от 2005 г., бе обнародвана **втората поправка на Конституцията на Република България.** Съгласно новата ал. 3 на чл. 42 от Конституцията изборите за членове на Европейския парламент и участието на граждани на Европейския съюз в избори за местни органи се уреждат със закон. В изпълнение на това ново конституционно изискване междуведомствена работна група под ръководството на министъра на правосъдието подготвя за внасяне в Министерския съвет **Закон за избиране на представители в Европейския парламент и Закон за изменение и допълнение на Закона за местните избори.**

– По линия на международните програми (Програма „ФАР“) се подготвя в Министерството на правосъдието изработването на нов **Граждански процесуален кодекс** и нов **Наказателнопроцесуален кодекс.**

– **Нов Граждански процесуален кодекс.**

Действащият Граждански процесуален кодекс е приет през 1952 г., като успешно издържа катаклизмите на своето време. Най-сериозните промени в кодекса бяха тези от края на 1997 г. в сила от 1 април 1998 г., с които се въведе триинстанционното съдебно производство и бе отменен прегледът по реда на надзора като способ за извънреден, извънинстанционен контрол на съдебните решения.

Необходимостта от реформирането на гражданското съдопроизводство се явява наложителна поради следните причини:

Независимо че съществените промени в тази област се извършиха в един близък период от време с въвеждането на триинстанционната система за разглеждане на граждански дела, периодът на действие на този процесуален модел разкри сериозни дефекти, обусловени от функционалните характеристики на отделните инстанции в гражданското производство.

Възприетата сега (под влияние на отменения Закон за гражданското съдопроизводство от 1930 г.) триинстанционна система на разглеждане на гражданските дела, при която висящността на спора се запазва пред три редовни инстанции, отлага във времето разрешаването му с влязло в сила решение, ползващо се със сила на присъдено нещо и съответно изпълнителна сила и конститутивно действие.

Промяната в ГПК с ДВ, бр. 124 от 1997 г., и с ДВ, бр. 64 от 1999 г., като преформулира правомощията на втората инстанция от контролно-отменителна във въззивна, практически обезличи ролята на първата инстанция, като акцентът за изясняване на спора се прехвърли пред въззивния съд. Възприетият модел на пълно въззивно обжалване, при който пред този съд могат да се представят без ограничения всякакви нови доказателства, включително и такива, които при полагане на дължимата грижа за добро водене на делото от заинтересованата страна биха могли да бъдат приобщени към доказателствения материал на първата инстанция, не стимулира участниците в процеса към процесуална дисциплина.

От друга страна, Върховният касационен съд, който се превърна в трета редовна инстанция по всички невлезли в сила въззивни решения, освен тези, които по законодателен ред са изключени от касационен контрол, се натовари с огромен брой дела, които не могат да бъдат разгледани в разумен срок.

Тези основни слабости на триинстанционната система с пълно въззивно и редовно касационно обжалване имат за практически резултат голяма бавност и ниска ефективност на правораздаването, което се отразяват негативно върху сигурността и предвидимостта на правната среда в страната, върху правната стабилност, постигането на които е условие за членството ни в Европейския съюз.

– **Нов Наказателнопроцесуален кодекс.**

Изпълнението на Стратегията за реформа на съдебната система, приета от Министерския съвет през 2001 г., доведе до приключване две години по-късно на преговорите между Република България и Европейския съюз в сферата на правосъдието и вътрешния ред. Това постави началото на стриктен мониторинг за изпълнението на поетите от нашата страна ангажименти. Редовните доклади на Европейската комисия очертаваха проблемните области и постигнатите резултати. Препоръките на Европейския съюз, както и вътрешният анализ – особено след промените в Конституцията от септември месец 2003 г., показаха ясно необходимостта от генерална реформа на наказателния ни процес.

Министерството на правосъдието има нелеката задача да подготви нов Наказателнопроцесуален кодекс като изпълнение на ФАР-проект „Реформа в наказателното правораздаване“. Като първа крачка за изпълнение на тази задача министерството изготви Национална концепция за реформа на наказателното правораздаване. Тя се съгласува с широк кръг от институции и организации – всички министерства, органите на съдебната власт, адвокатурата. Получиха се многобройни предложения и бележки, особено от различни съдилища и прокуратури; техните идеи се обсъдиха задълбочено и съответно отразиха.

Концепцията е одобрена от правителството и представена пред Първата национална конференция на съдиите през декември миналата година. Тя се посрещна с разбиране и принципно одобрение от страна на правоприлагащите органи.

Като основни задачи на Националната концепция са залегнали:

– усъвършенстване на действащите нормативни актове съобразно практическите проблеми на правоприлагането, задълженията по международното сътрудничество и взаимодействие в борбата с транснационалната организирана престъпност и постиженията в областта на защита правата на личността;

– изготвяне на нов *Наказателнопроцесуален кодекс* при отчитане на традициите и постиженията на българското законодателство, международните ни задължения, европейските стандарти и най-добрите практики;

– необходимостта от промени в други нормативни актове, както и осъществяването на административни и организационни мерки в системата на съд, прокуратура, следствие и дознание.

Националната концепция поставя акцент върху **общите идеи** за наказателния процес, а именно:

- централното място на съдебната фаза в наказателното производство;
- съдът е главен субект на наказателния процес;
- съдебния контрол в досъдебното производство;
- подготвителния характер на досъдебното производство;
- ръководното положение на прокурора в досъдебното производство с разследващи органи, действащи под негов контрол;
- ускоряването на производството по наказателни дела (тук може да се предвиди допълване на основните начала на наказателния процес с принципите за бързина и концентрация предвид изискването за „кратък“ и „разумен срок“ по смисъла на чл. 5 и чл. 6 от Европейската конвенция за защита правата на човека);
- приложното поле на производството по тѣжба на пострадалия и на частно-публичното производство да бъде разширено;
- приложението на институтите за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание и споразумението да се задълбочи;
- да се въведат нови алтернативни процедури (като наказателна заповед, медиация, транзакция и други);
- предвиждането на бързи процедури – като незадължително досъдебно производство по преценка на прокурора, прекратяване на съдебното производство при безспорно самопризнание на подсъдимия и други;
- въвеждането на преклузивни срокове за внасяне на обвинение в съда;
- предвиждането на рестриктивни срокове за доказателствени искания с възможни изключения при обоснована невъзможност за своевременното представяне на доказателства.

Реформата на наказателното правораздаване предполага промени и в редица нормативни актове, като Наказателен кодекс, Закон за съдебната власт, Закон за адвокатурата, Закон за специалните разузнавателни средства, Закон за изпълнение на наказанията.

МОТИВИ

към проекта на Закон за екстрадиция¹

Ангажиментът за приемане на национален Закон за екстрадиция се съдържа в Общата позиция на Европейския съюз (CONF-BG 21/03) от 15 октомври 2003 г., с която е затворена глава 24 „Правосъдие и вътрешни работи“. Законодателната материя в областта на екстрадицията понастоящем е уредена в Наказателнопроцесуалния кодекс на Република България. Този подход на законодателно уреждане не е бил подходящ до периода, в който посочената област се е уреждала с малко на брой международни актове и не е съществувала организирана международна престъпност в сегашния ѝ вид и обем.

В резултат на многобройните новосъздадени международни актове в тази област, разширяване на международното двустранно и многостранно сътрудничество, необходимостта от създаване на нови форми, методи и институти както в международното, така и в националните законодателства на държавите, особено във връзка със засилване ефективността на борбата с международната престъпност, през последните няколко години материята се усложни и значително нарасна по обем. Ето защо много от държавите констатираха необходимостта от създаване на отделни национални закони за екстрадиция. С този подход се избягва създаването на извънредно големи по обем раздели в наказателнопроцесуалните кодекси (НПК).

Законът е належащо необходим на правоприлагащите органи у нас, тъй като от години се констатира, че екстрадиционното производство се нуждае от по-добра и детайлна законова регламентация на ниво национален закон. По тази причина беше подготвен проект на Закон за екстрадиция. Той урежда всички въпроси, свързани с екстрадицията на български и чужди граждани от чужбина и за чужбина. Процесуалните правила на екстрадиционното производство са уредени значително по-детайлно в сравнение със сегашната уредба в НПК.

Предвидено е екстрадирането на лица да се извършва не само по искане на друга държава, но и по искане на международен съд, чиято юрисдикция е призната от Република България. Регламентирани са въпросите на двойната наказуемост, условия за допустимост и условия за отказ на екстрадиция, прилагане на принципа *non bis in idem*, на принципа на особеността. Определени са компетентните български органи и процедурите за приемане и изпращане на молби за екстрадиция, приложимостта на националното законодателство при решаване на екстрадициите, сроковете за временно задържане на лицата, процедурите и сроковете за изпълнение на приемането и предаването на лицата. Уредени са специалните случаи на решаване на екстрадиция при множество молби за екстрадиция, при опасност от налагане или изпълнение на смъртно наказание, бърза процедура за екстрадиция при съгласие на лицето да бъде предадено, въпросите на транзита, поворната и последващата екстрадиция.

¹ Внесен в Народното събрание на 21 януари 2005 г.

С оглед бъдещото членство на Република България в Европейския съюз в отделна част е уредено и предаването на лица между държавите – членки на Европейския съюз, въз основа на Европейска заповед за арест. Тази част от закона ще се прилага след приемането на Република България за членка на Европейския съюз. Предаването по нея е предвидено да се извършва съобразно специфичните разпоредби на Рамковото решение от 13 юни 2002 г. на Съвета на Европейския съюз относно Европейската заповед за арест и процедурите по предаване на лица между държавите членки. Посочените разпоредби са почти изцяло отразени в законопроекта. Като определя характера, съдържанието и формата на Европейската заповед за арест, кои органи могат да я издават и в кои случаи се издава, законопроектът регламентира и процедурите, свързани с нейното изпращане, предаване, изпълнение и последиците от предаване на исканото лице.

Законопроектът е хармонизиран със следните актове на Съвета на Европа и на Европейския съюз:

- Европейската конвенция за екстрадиция, Париж, 13 декември 1957 г.;
- Допълнителния протокол към конвенцията, Страсбург, 15 октомври 1975 г.;
- Втория допълнителен протокол към конвенцията, Страсбург, 17 март 1978 г.;
- Конвенцията от 19 юни 1990 г. за прилагане на Шенгенското споразумение от 14 юни 1985 г., подписано между правителствата на няколко държави – членки на Европейския съюз, за постепенно премахване на общите граници;
- Конвенцията на Европейския съюз за ускорена екстрадиция между държавите членки от 10 март 1995 г.;
- Конвенцията на Европейския съюз относно екстрадицията между държавите членки от 27 септември 1996 г.;
- Рамковото решение от 13 юни 2002 г. на Съвета на Европейския съюз относно Европейската заповед за арест и процедурите по предаване на лица между държавите членки.

МОТИВИ

към проекта на Кодекс на международното частно право¹

1. ОБЩИ БЕЛЕЖКИ И СТРУКТУРА НА КОДЕКСА

Значимостта на приемането на Кодекс на международното частно право (МЧП) за българския правен ред не се нуждае от подробна обосновка. Проблемът за липсата на систематизиран комплекс от стълкновителни норми, отнасящи се до целия спектър от частноправни отношения с международен елемент, е многократно подчертаван в българската доктрина по МЧП. Действително отделни норми се съдържат в различни закони, например в Кодекса на търговското корабоплаване, Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА), Семейния кодекс, Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), но тези норми в повечето случаи не са съгласувани помежду си и не боравят с уеднаквен комплекс от понятия, които да стоят в основата на възприетите фактори на привързване. В редица случаи уредбата е остаряла и не съответства на обективния ход на обществените отношения и на тенденциите на съвременното МЧП. За определени категории отношения изобщо липсва международночастноправна регламентация, което се отразява неблагоприятно на тяхното нормално развитие. Като пример могат да бъдат посочени наследствените отношения с международен елемент.

Специално законодателство за МЧП е безусловно необходимо и във връзка с протичащите процеси на преговори за присъединяване към Европейския съюз (ЕС) и интегриране в европейското правно пространство. Едва ли е възможно да се поддържа сериозно тезата, че българската правна система е равностойна на европейските, както и че четирите свободи на движение в Европейската общност (ЕО) – на стоки, хора, услуги и капитал, ще могат да обхванат страната ни безпрепятствено, ако липсва ясна и непротиворечива уредба на частноправните отношения с международен елемент, които ще възникват ежедневно по повод функционирането на тези четири свободи. А понастоящем България е една от малкото държави в Европа, която няма самостоятелна кодификация на МЧП. Такива закони отдавна са приети във всички развити европейски държави, както и в държавите от Централна и Източна Европа и в бившите съветски републики.

При изготвянето на проекта на Кодекс на МЧП бяха проучени стълкновителните разрешения, установени в законодателството на повече от 15 държави. На обстоен анализ бяха подложени действащите закони за МЧП на Полша, Чехия, Австрия, Италия, Унгария, Турция, Германия, Швейцария, Румъния, Словения, Казахстан, Азербайджан, Беларус, Грузия, Гражданският кодекс на Руската федерация, Гражданският кодекс на Квебек, Кодексът на МЧП на Тунис, проектът за Кодекс на МЧП на Белгия, хагските конвенции в материята на семейните и наследствените отношения, Конвенцията за приложимото право към договори от 19 юни 1980 г., сключена между държавите – членки на Европейската общ-

¹ Внесен в Народното събрание на 21 февруари 2005 г.

ност (т. нар. Римска конвенция), и други международни актове. Специално внимание беше отделено на наднационалното европейско законодателство в материята на МЧП, доколкото такова съществува, например Регламент на Съвета № 44/2001 г. от 22 декември 2000 г. относно юрисдикцията, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски въпроси, проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета на министрите на ЕО за приложимото право към извъндоговорните задължения, чиито разрешения са положени в основата на глава единадесета от настоящия проект, посветена на извъндоговорните задължения.

Целесъобразно е новото българско законодателство в областта на МЧП да приеме формата на кодекс, доколкото в случая се касае за систематично обхващане на нормите на цял отрасъл на българското право, още повече че се предвижда включване и на норми относно международна подведомственост и признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения. Целта на възприетия подход на цялостно уреждане на всички аспекти на частноправните отношения с международен елемент – процесуални и стълкновителни, се свързва с амбицията да бъде обезпечена непротиворечива регламентация на широкия спектър въпроси, които могат да възникнат по повод функционирането на тези отношения.

Предложеният проект на кодекс се състои от четири части – част първа, обхващаща основни разпоредби, част втора, уреждаща международната компетентност на българските съдилища и други органи и производството по международни граждански дела, част трета, регламентираща приложимото право, и част четвърта, отнасяща се до признаването и изпълнението на чуждестранни съдебни решения и други актове. В настоящия си вид проектът съдържа дванадесет глави. Глава първа урежда обхвата на закона, глава втора – компетентността на българските съдилища и други органи, глава трета – производството, глава четвърта – общите разпоредби, свързани с т.нар. обща част на МЧП, глава пета третира правното положение на субектите, глава шеста – правните сделки, представителството и погасителната давност, глава седма – вещните права и правата върху обекти на интелектуалната собственост, глава осма регламентира семейните отношения, глава девета – наследствените отношения, глава десета е посветена на договорите, глава единадесета – на извъндоговорните отношения, а глава дванадесета – на условията и реда за признаването и допускането на изпълнение на чуждестранни съдебни решения и други актове. Възприетата структура на кодекса следва да се разглежда като комбинация между утвърдената систематика в учебната дисциплина за българското МЧП и преобладаващите модели в сравнителноправен план. Не на последно място структурата като че ли в максимална степен съответства на логиката на урежданите обществени отношения.

Установените в проекта на кодекс стълкновителни разрешения отразяват модерните и отговарящи на европейските интеграционни процеси принципи на регламентация, както и присъщите на МЧП идеи за международночастноправна справедливост и международна хармония на решенията. Проектът е хармонизиран с европейските изисквания в материята, поради което може да се твърди, че създава допълнителни важни предпоставки за приобщаване на Република България към единния европейски пазар и европейското правно пространство. Трябва да се подчертае стремежът да бъде постигнато оптимално съчетание между предвидимост и гъвкавост на стълкновителната уредба, което се обезпечават чрез под-

ходяща комбинация между изрични стълкновителни норми с ясно фиксиран критерий на привързване и приложимост на правото на държавата, която е в най-тясна връзка с отношението. Проектът на кодекс също така се опитва да предложи адекватно съвместяване на принципа на гражданството с критерия на обичайното местопребиваване в материята на личния статут и семейните отношения в духа на съвременните миграционни процеси. От друга страна, допустимостта на автономията на волята е разширена по посока на нови категории частноправни отношения с международен елемент, които досега се считаха за забранена територия за тази специфична субективна привързка.

2. ГЛАВА ПЪРВА

Глава първа се отнася до предметния обхват на кодекса, по-специално обстоятелството, че неговите разпоредби уреждат международната компетентност на българските съдилища и производството по международни граждански дела, приложимото право към частноправните отношения с международен елемент и признаването и допускането на изпълнението на чуждестранни съдебни и други актове в Република България. Частноправното отношение с международен елемент е дефинирано като отношение, свързано с две или повече държави – чл. 1, ал. 2. В чл. 2 се установява принципното положение на съвременното стълкновително право, че частноправните отношения с международен елемент се уреждат от правото на държавата, с която те се намират в най-тясна връзка, като предвидените в кодекса стълкновителни норми следва да се разглеждат като израз на този принцип.

3. ГЛАВИ ВТОРА И ТРЕТА

Материята на международния граждански процес, включена в проекта, беше разработена след подготовка на нормите, отнасящи се до приложимото право. При работата над процесуалния раздел на кодекса сравнителноправният преглед обхваща почти същия кръг от източници – международни, на ЕС и национални, които послужиха и при разработването на стълкновителната част. По-особено внимание бе отделено на регламентацията в Германия, Италия и Швейцария.

Уредбата държи сметка за актовете на ЕС в материята, но не търси пълно съответствие с тях, защото е обща и ще се прилага в процесуалните отношения с големия брой чужди държави, които не членуват в ЕС. Наднационалните актове на ЕС в тази материя ще изместят кодекса от момента на присъединяването на България към ЕС, но на държави извън Общността не е възможно и желателно да се предоставя режим, съответстващ на този в ЕС.

Разпоредбите за международната компетентност на българските съдилища (чл. 4-27) образуват най-обширната част от процесуалния раздел на проекта. Основната норма на чл. 4 запазва в ал. 1, т. 2 компетентността на българските съдилища въз основа на българското гражданство на ищеца, уредена сега в чл. 7, ал. 2 от ГПК. Макар тази компетентност да е международно нежелателна и българското съдебно решение да не може в този случай да бъде признато и изпълнено в чужбина, не трябва да се отказваме от тази компетентност. От ищците, на които тя се предоставя, ще зависи дали ще се възползват от нея. Това ще е така, когато в България има имущество на чуждестранния ответник, на което може да се посегне по реда на изпълнителния процес.

Компетентността по чл. 5 и следващите или разширява общата, както е в повечето случаи, или я изключва, както е например в чл. 12, ал. 1 по дела за вещни права върху недвижими имоти. Изключителната международна компетентност означава непризнаване на чуждите решения по спорове, за които тя е установена. Затова изключителната компетентност трябва да се държи в тесни и разумни граници. Правилото на чл. 22 служи на тази цел.

Клаузите за избор на съд по чл. 23 от проекта използват като основа чл. 9, ал. 3 от действащия ГПК.

Член 28 от проекта, който е последната разпоредба за международна компетентност, предвижда тя да се проверява служебно. Това е широко утвърдено правило в сравнителноправен аспект. Досегашната наша практика да се учредява липсващата международна компетентност, ако ответникът не я оспори до края на първото заседание по делото, трябва да бъде изоставена. Дали едно дело ще се разгледа в София или в Пловдив, е въпрос доста различен от този, дали то ще се разгледа в България или в чужбина. Тъкмо затова проектът изрично предвижда, че въпросът може да стигне и до Върховния касационен съд.

Член 37 предвижда зачитане на по-рано образувания чуждестранен процес и изоставя архаичното правило на действащия чл. 9, ал. 4 от ГПК, заимствано от отмененото италианско право. Преценката за „разумен срок“ за приключване на чуждестранния процес с влязло в сила решение ще направи по-късно сезираният български съд. Тук е използвано като образец новото италианско правило по този въпрос.

4. ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Глава четвърта има за предмет общите разпоредби, формиращи т.нар. обща част на учебната дисциплина МЧП. Член 39 урежда института на квалификацията съобразно закона на съда (*lex fori*) с оглед да бъде подбрана подходящата стълкновителна норма. Изрично се допуска и т.нар. автономна квалификация, позволяваща отчитане на спецификата на частноправните отношения с международен елемент. Така, когато даден правен институт или правно понятие са неизвестни на българското право или са му известни под друго наименование или с друго съдържание, за тяхната квалификация трябва да се вземе предвид чуждото право, което ги урежда. Препращането се възприема по принцип, но в комбинация с изричното му изключване в областите, в които то се явява несъвместимо с логиката на стълкновителна регламентация на отношенията – касае се за формата на правните сделки, избора на приложимо право, договорните и извъндоговорните отношения – чл. 40. Проектът урежда и случаите на интертериториални и интерперсонални стълкновения. Принципът е, че когато държавата, чието право е определено като приложимо от този кодекс, се състои от няколко териториални единици с отделни правни системи или от няколко правни системи, приложими за различни категории лица, правото на тази държава определя коя от тези системи да се приложи – чл. 41. Проектът съдържа в чл. 43 относително подробна уредба на установяване съдържанието на чуждото право. Съдът или друг правоприлагаш орган извършва това служебно, като за целта си служи с утвърдените способности. Предвижда се страните да могат да представят документи, установяващи съдържанието на разпоредби на чуждото право, на които те основават своите искания или възражения, или по друг начин да оказват съдействие на правоприлагашия орган.

С цел постигане на по-голяма ефективност се допуска възможност при избор на приложимо право съдът да задължи страните да му съдействат. Що се отнася до тълкуването и прилагането на чуждото право, то следва да се извършва според неговите собствени критерии за тълкуване и прилагане във времето – чл. 44. Проектът предлага съвременно разрешение относно клаузата за обществения ред, което впрочем не е ново за българското МЧП – разпоредба на чуждо право не се прилага само ако последиците от нейното прилагане са явно несъвместими с българския обществен ред. Като положителен трябва да бъде оценен опитът да бъде въведен стандарт за оценка на подобна несъвместимост – тя се преценява, като се държи сметка за степента на връзка на отношението с българския правен ред и значимостта на последиците от прилагането на чуждото право – чл. 45, ал. 2. Проектът следва съвременните тенденции на взаимно зачитане на правния ред и при уреждането на т.нар. особени повелителни норми. Така разпоредбите на проекта не засягат прилагането на повелителните норми на българското право, които с оглед на техния предмет и цел трябва да бъдат приложени независимо от отправянето към чуждо право. Освен това обаче изрично се регламентира възможността съдът да съобрази повелителните норми на друга държава, с която отношението е в тясна връзка, ако тези норми според правото на създалата ги държава трябва да бъдат приложени, независимо кое право е определено като приложимо от стълкновителна норма на кодекса. За да реши дали да съобрази такива особени повелителни норми, съдът трябва да вземе предвид тяхното естество и техния предмет, както и последиците от тяхното прилагане или неприлагане – чл. 46, ал. 2.

5. ГЛАВА ПЕТА

Глава пета урежда правното положение на субектите. Правното положение на физическите лица, което се разглежда в раздел I, и по-специално правоспособността и дееспособността, са подчинени на принципа за важимост на отечественото право (*lex patriae*), което в условнените хипотези на апатриди, бипатриди и бежанци следва да се схваща като правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване на лицето. С цел защита на сигурността на оборота се предвижда едно отклонение от това положение, по-специално в материята на дееспособността. Когато договор е сключен между лица, намиращи се в една и съща държава, лицето, което е дееспособно по правото на тази държава, да не може да се позовава на недееспособността си по друго право, освен ако към момента на сключване на договора насрещната страна е знаела или не е знаела за тази недееспособност поради небрежност – чл. 50, ал. 2. В духа на възприетия подход на регламентация за името и неговата промяна се предвижда приложимост на отечественото право – чл. 53. Обаче въздействието на промяната на гражданството върху името се определя от правото на държавата, чието гражданство лицето е придобило, а защитата на името се урежда от деликтния статут.

Принципът на отечественото право търпи корекции в отделни насоки на правното положение на физическите лица чрез въвеждане приложимост на правото на държавата, където е обичайното местопребиваване на лицето. Това е неизбежно с оглед засилените миграционни процеси, характеризирани обстановката в началото на 21-и век. Така например името и неговата промяна могат да бъдат уредени от българското право, ако това бъде поискано от лице с обичайно местопребиваване в Република България – чл. 53, ал. 4. Когато лицето има обичайно место-

пребиваване на територията на Република България, съдът може да приложи българското право относно условията и последиците от ограничаването или лишаването от дееспособност – чл. 54, ал. 1. Чужд гражданин, който има обичайно местопребиваване в Република България, може да бъде обявен за безвестно отсъстващ или починал по българското право, ако това бъде поискано от лице, имащо основателен интерес от това – чл. 55, ал. 3.

Материята на юридическите лица е уредена в раздел II. Принципът е, че юридическите лица, независимо дали се касае за търговски дружества, сдружения с идеална цел, фондации или други, се уреждат от правото на държавата, в която са регистрирани (*lex loci registrationis*) – чл. 56, ал. 1. Тази привръзка впрочем се свързва и с европейските изисквания в областта на международното дружествено право, както и с практиката на Европейския съд в Люксембург. Проектът се опитва да предложи гъвкаво съчетание между принципа на месторегистрацията и принципа на седалището, по-специално когато според чуждото право за учредяване на юридическо лице регистрация не е необходима или то е регистрирано в няколко държави. В тези случаи се прилага правото на държавата, в която се намира неговото седалище съобразно устройствения акт. Ако в тези ограничени групи случаи седалището съобразно устройствения акт не съвпада с действителното управление на юридическото лице, прилага се правото на държавата, в която се намира действителното управление – чл. 56, ал. 3. Що се отнася до сдружения или организации, които са неперсонифицирани, те се уреждат от правото на държавата, в която са учредени или регистрирани. С цел избягване на спорове изрично се установява, че стълкновителните норми на кодекса се прилагат и към частноправните отношения с международен елемент, страна по които е държава, освен ако в закон е установено друго – чл. 60.

6. ГЛАВА ШЕСТА

Глава шеста е посветена на широката категория правни сделки, включително едностранните, на представителството и на погасителната давност. За формата на правните сделки е въведено класическото разрешение – тя е подчинена на правото, което е приложимо към сделката (*lex causae*). Достатъчно е обаче да бъдат спазени условията за форма, определени от правото на държавата по местоизвършването на сделката (*lex loci actus*) – чл. 61. Следва да се подчертае, че тези стълкновителни разрешения ще се прилагат само доколкото не е въведена изрична уредба за съответен вид правна сделка, какъвто е случаят с договорите и завещанието. За погасителната давност се прилага правото, което урежда съответното отношение – чл. 63. Представителството е предмет на специална уредба единствено с оглед на отношенията между представляван и трето лице при доброволното представителство, за които е възприето стълкновителното разрешение на Хагската конвенция за приложимото право към договори за посредничество и към представителството от 1978 г. Иначе видовете представителство и възникващите по този повод отношения между представляван и представител не изискват самостоятелна уредба, защото съставляват елемент от съответния особен статут.

7. ГЛАВА СЕДМА

Глава седма урежда вещните права и правата върху обекти на интелектуална собственост. Проектът се ориентира към основното положение в материята, че владението, правото на собственост и другите вещни права върху движими и не-

движими вещи се уреждат от правото на държавата, в която те се намират (*lex rei sitae*) – чл. 64. Така нареченото подвижно стълкновение на закони се регламентира по линия на подчиняване действието на придобивната давност на правото на държавата, в която вещта се е намирала в момента на изтичането на срока, и зачитане времето на владение в друга държава – чл. 65, ал. 2. Придобиването и прекратяването на вещни права върху превозвани вещи се уреждат от правото на държавата по тяхното местоназначение – чл. 67, ал. 1. Проектът съдържа предложение за вещноправен режим на транспортните средства.

Що се отнася до правата върху обекти на авторското право и сродните му права, както и върху обекти на индустриалната собственост, тяхното възникване, съдържание, прехвърляне и прекратяване се уреждат от правото на държавата, в която се търси тяхната закрила (*lex loci protectionis*) – чл. 71. Този стълкновителен принцип е широко утвърден в сравнителноправен план и разкрива значими предимства пред други възможни подходи на регламентация в тази материя.

8. ГЛАВА ОСМА

Глава осма има за предмет семейните отношения с международен елемент. В тази област, както впрочем и при уредбата на правното положение на физическите лица, проектът на кодекс се опитва да предложи адекватен и отговарящ на динамиката на съвременната действителност компромис между традиционния личен критерий в лицето на гражданството и динамичния фактически и териториален критерий в лицето на обичайното местопребиваване.

За формата на брака генерално се възприема приложимостта на правото на държавата, в която той се сключва (*lex loci celebrationis*) – чл. 75. Що се отнася до условията за сключване на брака, те се определят за всяко от лицата от правото на държавата, чийто гражданин е било лицето към момента на сключването на брака – чл. 76. Проектът следователно се придържа в тази чувствителна материя към принципа на отечественото право. Унищожаването на брак се урежда от правото, което е било приложимо към условията за сключване на брак – чл. 78.

Проектът се ориентира към една нова за българското МЧП, отразяваща съвременните тенденции, уредба на личните и имуществените отношения между съпрузите. Така личните отношения между съпрузите следва да се уреждат от общото им отечествено право – чл. 79, ал. 1. Личните отношения между съпрузи с различно гражданство се уреждат по правило от правото на държавата, в която е тяхното общо обичайно местопребиваване. Имуствените отношения се подчиняват на правото, приложимо към техните лични отношения, с допускане на ограничена автономия на волята – чл. 80, ал. 3 и 4. За защита на оборота се предвижда в случаите, когато имуществените отношения между съпрузи се уреждат от чуждо право, те да могат да бъдат противопоставени на трети лица само ако тези трети лица са знаели за прилагането на това право или не са знаели поради своята небрежност – чл. 81.

Гражданството на лицата е възприето като първостепенен фактор на привързване и при развода, доколкото разводът между съпрузи с еднакво чуждо гражданство се урежда от правото на държавата, чийто граждани са те при подаване на молбата за развод – чл. 82. Разводът между съпрузи с различно гражданство се урежда от правото на държавата, в която се намира тяхното общо обичайно местопребиваване към момента на подаване на молбата за развод. Когато съпрузите нямат общо обичайно местопребиваване, прилага се българското право – чл. 82, ал. 3.

Проектът въвежда разгърната уредба на произхода в сравнение с действащия Семейен кодекс – чл. 83. Предвидено е по правило произходът да се урежда от правото на държавата, чието гражданство детето е придобило към момента на раждането, с възможност за прилагане на друг меродавен правопорядък, ако това е по-благоприятно за детето. Припознаването е предмет на алтернативно привързване с цел максимално разширяване на възможностите за установяване на произхода – то е действително, ако отговаря на отечественото право на лицето, което го е извършило, или на отечественото право на детето към момента на припознаването, или на правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване на детето към момента на припознаването – чл. 83, ал. 4.

Проектът въвежда значително усъвършенствана и съвместима с международните стандарти уредба на осиновяването – чл. 84. За допускане на осиновяване следва да се прилага отечествено право на участващите в осиновяването лица. С оглед защитата на децата – български граждани, при международно осиновяване се изисква да бъде дадено съгласието на административен орган – министъра на правосъдието. Действието на осиновяването с оглед вида на създадената между осиновител и осиновявано лице връзка се привързва към общото отечествено право на осиновителя и осиновеното лице, съответно към правото на държавата, в която е тяхното общо обичайно местопребиваване, ако те са с различно гражданство. Проектът се ограничава със стълкновителната уредба на международните осиновявания на базата на разбирането, че останалите въпроси на тази сложна проблематика, по-специално процесуални, административни и във връзка с необходимостта от специфична защита на децата, подлежат на регламентация със специален закон, който да бъде приет за тази цел.

Отношенията между родители и деца се уреждат от правото на държавата, в която се намира тяхното общо обичайно местопребиваване. Това е оправдано, защото тези отношения безусловно търпят въздействието на средата, в която се съществуват. Ако няма общо обичайно местопребиваване, на помощ идва правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване на детето, или неговото отечествено право, ако то е по-благоприятно за него – чл. 85.

Предвижда се учредяването и прекратяването на настойничеството и попечителството, както и произтичащите от това отношения да се уреждат от правото на държавата, в която лицето, което се поставя под настойничество и попечителство, има своето обичайно местопребиваване – чл. 86. Това е оправдано с оглед на строго териториалния ефект на тези защитни мерки.

Уредбата на издръжката е подчинена на изискването за пълноценна защита на интересите на търсеция издръжка – чл. 87. Това изискване намира израз по линия на привързване на задължението за издръжка към правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване на търсеция издръжка, освен ако неговото отечествено право е по-благоприятно за него. Със защитна цел на субсидиарно основание се предвижда прилагане на българското право, когато приложимото чуждо право не допуска присъждането на издръжка.

9. ГЛАВА ДЕВЕТА

Проектът предлага разделния статут, съгласно който наследяването на движимите вещи се урежда от правото на държавата, в която наследодателят е имал обичайно местопребиваване към момента на неговата смърт, а наследяването на

недвижимите вещи – от правото на държавата, в която вещите се намират, т.е. по *lex rei sitae*. Допуска се обаче възможност наследодателят да избере наследяването на неговото имущество в цялост да се уреди от правото на държавата, чийто гражданин той е бил към момента на избора.

Завещателната дееспособност се урежда от отечественото право на завещателя към момента на съставяне или отмяна на завещанието. Ако според това право завещанието е недействително, но е действително според отечественото право на завещателя към момента на неговата смърт, завещанието се смята за действително съобразно принципа *favor validitatis* – чл. 89, ал. 1. Що се отнася до формата на завещанието, възприети са разрешенията на Хагската конвенция за приложимото право към формата на завещателните разпореджения от 1961 г. – алтернативна приложимост на правото на държавата, в която е съставено завещанието, или чийто гражданин е бил завещателят към момента на съставяне на завещанието или към момента на неговата смърт, или в която завещателят е имал обичайно местопребиваване към момента на съставяне на завещанието или към момента на неговата смърт, или в която се намира недвижимата вещ – предмет на завещанието – чл. 90, ал. 2.

10. ГЛАВА ДЕСЕТА

Глава десета третира договорните отношения. Уредбата по същество възприема разрешенията, които бяха въведени в част трета от ЗЗД, с отделни редакционни подобрения. Същевременно се предвижда цялата част трета на ЗЗД да бъде отменена. По този начин се осигурява важност на новата уредба, включена в глава десета от проекта на кодекс, както за гражданските, така и за търговските договори с международен елемент – подход, който е оправдан поради липсата на съображения, изискващи диференцирана регламентация на стълкновително равнище. Разпоредбите на глава десета са хармонизирани с Римската конвенция от 1980 г., което е от основно значение във връзка с интегрирането на българския пазар в единния европейски пазар, доколкото по този начин за икономическите агенти се обезпечават яснота и предвидимост на приложимото право независимо от държавата на възникване на спора.

Запазва се основната привръзка в материята – субективната привръзка, състояща се в избор на приложимо право за уреждане на договорните отношения (*lex voluntatis*) – чл. 93. Изборът трябва да бъде изричен или да следва ясно от разпоредбите на договора или от обстоятелствата, при които се развива договорното отношение. Допуска се частичен, както и последващ избор на приложимо право. Формалната действителност на договора и правата на третите лица не се засягат от промяната на приложимото право, настъпила след сключването на договора. Проектът възпроизвежда вече известното на българското МЧП положение, че ако всички елементи на договора в момента на избора са свързани с една и съща държава, изборът на чуждо право не трябва да засяга прилагането на повелителните норми на тази държава, които не могат да бъдат отклонени чрез упражняване на свобода на договаряне – т.е. в случая се визират всички, включително т.нар. обикновени повелителни норми, а не само особените повелителни (или т.нар. свръхповелителни) норми.

Във връзка с приложимото право при липса на избор проектът следва вече утвърдения в българското и сравнителното МЧП принцип за приложимостта на

правото на държавата, с която договорът е в най-тясна връзка – чл. 94. Отново се въвежда познатата в широк сравнителноправен план презумпция за най-тясна връзка на договора – а именно с държавата, в която страната, която трябва да изпълни характерната престация, е имала своето обичайно местопребиваване или главно управление към момента на сключване на договора – чл. 94, ал. 2. Ако договорът е сключен в изпълнение на занятието или професионалната дейност на страната, дължаща характерната престация (например търговски договор), предполага се, че той е в най-тясна връзка с държавата, на чиято територия се намира нейното основно място на дейност – чл. 94, ал. 3. Когато предмет на договора е вещно право върху недвижима вещ, презумпцията за най-тясна връзка се измества по посока на държавата, в която се намира недвижимата вещ – чл. 94, ал. 5. Въведените презумпции обаче не се прилагат, ако от обстоятелствата като цяло следва, че договорът е в по-тясна връзка с друга държава, което отново идва да подчертае принципната важност на най-тясната връзка като основен фактор на привързване. В този смисъл както за съдебната практика, така и за доктрината трябва да е ясно, че презумпциите са единствено и само най-типичен, но в никакъв случай единствен и абсолютен индикатор за наличието на такава връзка – чл. 94, ал. 8.

Проектът възпроизвежда и специалната стълкновителна норма относно потребителските договори, която досега се съдържаше в чл. 37а от Закона за защита на потребителите и за правилата за търговия – чл. 95. Според тази норма договорът, сключен с потребител, се урежда от избраното от страните право. Този принцип обаче е комбиниран с изискването потребителят да не бъде лишен от специфичната защита, която му осигуряват повелителните норми на държавата, в която се намира неговото обичайно местопребиваване, когато договорът е сключен при определени в кодекса обстоятелства. Наличието на тези обстоятелства обуславя приложимостта на правото на държавата, в която потребителят има обичайно местопребиваване, и в случаите, когато страните не са избрали приложимо право.

За първи път в българското МЧП се въвежда специална стълкновителна норма за индивидуалните трудови договори – чл. 96. Както и при потребителските договори, разпоредбата цели да обезпечи специална стълкновителна защита на по-слабата страна по договорното отношение. Така изборът на приложимо право не трябва да лишава работника или служителя от защитата, която му осигуряват повелителните норми на правото, което би се прилагало, ако нямаше избор на приложимо право. Когато няма избор на приложимо право, трудовият договор се урежда от правото на държавата, в която работникът или служителят обичайно полага своя труд, дори ако временно е изпратен в друга държава. Ако работникът не полага обичайно своя труд в една и съща държава, прилага се правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване или основното място на дейност на работодателя. Ако от обстоятелствата като цяло следва, че договорът е в по-тясна връзка с друга държава, прилага се правото на тази друга държава.

За действителността на договора или на отделна негова част е възприето стандартното разрешение – сключването и действителността на договора или на отделна негова разпоредба се уреждат от правото на държавата, което би било приложимо, ако договорът или разпоредбата биха били действителни – чл. 97.

За действителността на договора е необходимо спазването на изискванията за форма, установени от правото, приложимо към договора по същество, или от

правото на държавата, в която е сключен договoрът – чл. 98. Когато към момента на сключване на договора страните са се намирали в различни държави, договoрът е действителен, ако са спазени изискванията за форма, установени от правото, приложимо към договора по същество, или от правото на една от тези държави. Когато предмет на договора е вещно право върху недвижима вещь, е необходимо да бъдат спазени повелителните изисквания за форма, установени в държавата, в която се намира недвижимата вещь, доколкото според правото на тази държава те трябва да бъдат приложени, независимо от местосключването на договора и приложимото към него право.

Проектът възпроизвежда стълкновителните правила на Римската конвенция, отнасящи се до суброгацията, прехвърлянето на вземане, доказателствата и обхвата на приложимото право към договорите. В допълнение към тези стандартни правила се въвежда и една нова разпоредба, замислена по модел на чл. 18 от Римската конвенция – чл. 103. Нейният смисъл е да насочи вниманието на правоприлагащите органи към това, че разпоредбите на глава десета от кодекса са съгласувани с Римската конвенция и че е необходимо при тяхното тълкуване и прилагане да се достигне до еднообразие с начина, по който съответстващите им норми от Римската конвенция се тълкуват и прилагат в държавите, за които тя е в сила. Това е от голямо значение, защото в противен случай усилието, свързано с хармонизиране на българското законодателство с европейските изисквания, може да бъде обезсмислено, а практическото осъществяване на четирите свободи на движение в ЕО – застрашено.

11. ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Глава единадесета третира извъндоговорните отношения. Регламентацията е съобразена с проекта на Регламент на Европейския парламент и Съвета на министрите на ЕО за приложимото право към извъндоговорните задължения. Това е наложително поради протичащия преговорен процес за присъединяване към Европейския съюз, както и поради целесъобразността от навременното хармонизиране на българската стълкновителна уредба с европейските достижения, които безусловно са намерили обобщен израз в предложенията, включени в проекта на регламент. Непозволеното увреждане е уредено в раздел I. В качеството на основна стълкновителна норма се въвежда правилото, че задълженията, произтичащи от непозволено увреждане, се уреждат от правото на държавата, на чиято територия са настъпили или има опасност да настъпят непосредствените вреди (*lex loci damni*) – чл. 105. Въвежда се специална стълкновителна норма за случаите, когато причинителят на вредата и увреденото лице имат към момента на причиняване на вредата обичайно местопребиване в една и съща държава – в тези хипотези се прилага правото на тази държава. В допълнение към посочените стълкновителни правила проектът въвежда едно ново в материята на деликтите разрешение, което иначе си пробива все повече и повече път в съвременното МЧП и което като цяло съответства на подхода, положен в основата на разработването на предложения проект на кодекс. Така, когато от обстоятелствата като цяло следва, че непозволеното увреждане е в значително по-тясна връзка с друга държава, прилага се правото на тази друга държава. Такава връзка може да се основава на предходно отношение между страните, като например договор, който е в тясна връзка с непозволеното увреждане. Проектът предлага особени стълкновителни правила,

отнасящи се до някои категории специални деликти, например нелоялна конкуренция, нарушаване на права, свързани с личността, увреждане на околната среда. Предложените разрешения следват тенденциите на уредба в отделните национални законодателства в областта на МЧП, както и европейското наднационално право.

Неоснователното обогатяване и воденето на чужда работа без пълномощие са предмет на уредба в раздел II. Принципно положение е, че задълженията, произтичащи от неоснователно обогатяване, се уреждат от правото на държавата, в която то е настъпило – чл. 111. Когато неоснователното обогатяване е настъпило във връзка с друго отношение между страните, прилага се правото, което урежда това друго отношение. Специална стълкновителна норма насочва към правото на държавата, в която към момента на настъпване на неоснователното обогатяване страните са имали общо обичайно местопребиване. И в тази област на извъндоговорните задължения, както и при непозволеното увреждане се предписва валидност на принципа на най-тясната връзка, по-специално когато обстоятелствата като цяло дават основание да бъде направен такъв извод – чл. 111, ал. 4.

Задълженията, произтичащи от воденето на чужда работа без пълномощие, се подчиняват на сходни принципи на стълкновителна уредба – чл. 112. Привързването е към правото на държавата, в която е обичайното местопребиване на гестора, а когато работата е извършена във връзка с друго отношение между страните – към правото, което урежда това друго отношение. Принципът на най-тясната връзка идва да коригира тези привръзки в случаите, когато това е оправдано – чл. 112, ал. 4.

Раздел III урежда някои общи разпоредби за всички видове задължения, произтичащи от извъндоговорни отношения. От основно значение с оглед на неговата новост за българското МЧП е предвидената възможност за избор на приложимо право, но във всеки случай след възникване на задължение, произтичащо от извъндоговорно отношение – чл. 113. Когато обаче към момента на възникване на задължението всички елементи на извъндоговорното отношение са свързани с държава, различна от държавата, чието право е избрано, изборът не трябва да засяга прилагането на повелителните норми на тази държава, които не могат да бъдат отклонени чрез упражняване на свобода на договаряне – чл. 113, ал. 2.

12. ГЛАВА ДВНАДЕСЕТА

В материята на екзекватурата на чуждестранни съдебни решения и други актове проектът предлага признаването да става инцидентно, а не както е по досегашния режим, който и за признаването изисква исково производство. Тази предлагана промяна е в съответствие с модерната тенденция в националните законодателства. Най-значителното предлагано нововъведение е отпадането на изискването за взаимност. Това изискване вреди на международното общуване и съвсем закономерно много законодателства са се отказали от него. По съображения за криворазбран държавен престиж то жертва интересите на физическите и юридическите лица, често пъти български граждани и регистрирани в България юридически лица, които са постигнали благоприятно решение в един коректно протекъл чуждестранен процес. Новост е и предложеният чл. 122, тъй като действащият режим не се отнася за съдебни спогодби, сключени и утвърдени в чужбина.

Проектът предлага да бъде запазена изключителната компетентност на Софийския градски съд (СГС) по делата за екзекватура като общ режим, който действа от 1983 г., за да се запазят предимствата на това разрешение – по-добрите възможности на столичен съд за информация и по-лесното уеднаквяване на практиката. При бъдещото ни членство в ЕС тази изключителна компетентност на СГС не може да бъде запазена за решения на съдилища на държави от Европейския съюз. За тези решения ще трябва да са компетентни всички или още някои окръжни съдилища като първа инстанция. Местната подсъдност би могла да бъде разпределена според местожителството (седалището) на ответника у нас или според местонахождението на неговото имущество у нас.

13. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Заключителните разпоредби предвиждат законът да влезе в сила в деня на обнародването му в „Държавен вестник“. Отменят се редица разпоредби от действащото право поради въвеждането на съответна регламентация в Кодекса на МЧП – по-специално чл. 37а от Закона за защита на потребителите и за правилата за търговия, чл. 437-449 от Закона за задълженията и договорите, чл. 281 и 282 от Търговския закон, чл. 7, чл. 9, ал. 3 и 4 и чл. 132, както и глава тридесет и втора от Гражданския процесуален кодекс, чл. 129-135, чл. 136, ал. 1, 3-5 и 7-9 и чл. 137-143 от Семейния кодекс, чл. 51 и чл. 52, ал. 1 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел и чл. 21, 24 и 26 от Кодекса на търговското корабплаване. По този начин се преодолява състоянието на разпокъсаност на уредбата, характеризиращо българското международно частно право до този момент.

III.
ACQUIS
COMMUNAUTAIRE

ACQUIS COMMUNAUTAIRE В СЕКТОР „ПРАВОСЪДИЕ И ВЪТРЕШНИ РАБОТИ“

Действащото към декември 2004 г. acquis communautaire в сектор „Правосъдие и вътрешни работи“ публикуваме поради значението му за присъединяването на Република България към Европейския съюз. Текстът е взет от официалното издание на Европейския съюз Official Journal и е издаден в оригинал. Редакцията ще продължи периодично да информира читателите за извършените осъвременявания.

European Commission, DG Justice, Liberty and Security

ACQUIS OF THE EUROPEAN UNION TITLE IV OF THE TEC TITLE VI OF THE TEU

Consolidated and completely revised new version
Cut-off-date: 08 December 2004

- ▶ instruments published in 2004
- instruments published in 2003
- instruments published in 2002
- all instruments until 31 December 2001

Table of contents

- I. ASYLUM
- II. EXTERNAL BORDERS
- III. VISA
- IV. MIGRATION
- V. ORGANISED CRIME, FRAUD AND CORRUPTION
- VI. DRUGS
- VII. TERRORISM
- VIII. POLICE COOPERATION
- IX. CUSTOMS COOPERATION
- X. JUDICIAL COOPERATION IN CIVIL MATTERS
- XI. JUDICIAL COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS
- XII. HUMAN RIGHTS RELATED INSTRUMENTS
- XIII. SCHENGEN (HORIZONTAL ISSUES) / SIS
- XIV. OTHER
- XV. ANNEX

I. ASYLUM

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

a) Indicative list of conventions and instruments to which the new Member States must accede in accordance with Article 3(4) of the Act of Accession (see annex)

[Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities, signed in Dublin on 15 June 1990, entry into force 1st September 1997, OJ N° C 254 of 19 August 1997, p. 1]¹.

Measures taken for the application of the above Convention:

- Decision No 1/97 of 9 September 1997 of the Committee set up by Article 18 of the Dublin Convention of 15 June 1990, concerning provisions for the implementation of the Convention, OJ N° L 281 of 14 October 1997, p. 1 to 25;
- Decision No 2/97 of 9 September 1997 of the Committee set up by Article 18 of the Dublin Convention of 15 June 1990, establishing the Committee's Rules of Procedure, OJ N° L 281 of 14 October 1997, p. 26;
- Decision 1/98 of the Article 18 Committee of the Dublin Convention, concerning provisions for the implementation of the Convention, OJ L196 of 14 July 1998.
- Decision No 1/2000 of 31 October 2000 of the Committee set up by Article 18 of the Dublin Convention concerning the transfer of responsibility for family members in accordance with Article 3(4) and Article 9 of that Convention; OJ L 281 of 07 November 2000, p.1

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)²

- Convention relating to the Status of Refugees (Geneva, 28 July 1951)³;
- Protocol relating to the Status of Refugees (New-York, 31 January 1967);

¹ This convention has been replaced by the Dublin II regulation. However, since this regulation will – as Title IV instrument – not be applicable to Denmark, the Dublin Convention still remains in place between Denmark and all other Member States until a specific agreement concerning Denmark's participation will be concluded. Such agreement has been signed and is expected to enter into force shortly.

² This list contains conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of the EU-Treaty itself or of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

³ Mentioned in the Treaty. Furthermore linked to the *acquis inter alia* through the Dublin and the Eurodac Regulations.

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Joint Position of 4 March 1996 defined by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union on the harmonized application of the definition of the term 'refugee' in Article 1 of the Geneva Convention of 28 July 1951 relating to the status of refugees: OJ N° L 63 of 13 March 1996;

– Council Decision of 28 September 2000 establishing a European Refugee Fund; OJ L 252 of 6 October 2000, p.12

– Council Regulation (EC) No 2725/2000 of 11 December 2000 concerning the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention, OJ L 316 of 15 December 2000, p.1

○ Council Regulation (EC) No 407/2002 of 28 February 2002 laying down certain rules to implement Regulation (EC) No 2725/2000 concerning the establishment of "Eurodac" for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention. OJ L 62 of 05 March 2002 p. 1

– Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof, OJ L 212 of 07 August 2001, p. 12

– Council Decision of 15 March 2001 concerning the conclusion of an Agreement between the European Community and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the criteria and mechanisms for establishing the State responsible for examining a request for asylum lodged in a Member State or Iceland or Norway, OJ L 93 of 03 April 2001, p. 38

– Agreement between the European Community and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the criteria and mechanisms for establishing the State responsible for examining a request for asylum lodged in a Member State or in Iceland or Norway, OJ L 93 of 03 April 2001, p. 40

● Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers, OJ L 31 of 06 February 2003, p. 18.

● Council Regulation (EC) No 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national, OJ L 50 of 25 February 2003, p.1.

● Commission Regulation (EC) No 1560/2003 of 2 September 2003 laying down detailed rules for the application of Council Regulation (EC) No 343/2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national, OJ L 222 of 05 September 2003, p. 1

▶ Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted, OJ L 304 of 30 September 2004, p. 12

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

- Resolution adopted 30 November 1992 on a harmonised approach to questions concerning host third countries: Document WG I 1283;
- Resolution adopted 30 November 1992 on manifestly unfounded applications for asylum: Document WG I 1282 REV 1;
- Conclusions adopted the 30 November 1992 concerning countries in which there is generally no serious risk of persecutions: Document WG I 1281;
- Council Resolution of 20 June 1995 on minimum guarantees for asylum procedures: OJ N°274 of 19 September 1996, p. 13;
- Council Decision of 26 June 1997 on monitoring the implementation of instruments adopted concerning asylum, OJ N° L 178 of 7 July 1997, p. 6;

II. EXTERNAL BORDERS

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY); COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY); INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC

- Joint Action 96/197/JHA of 4 March 1996 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union on airport transit arrangements, OJ L 063 of 13 March 1996, p. 8⁴;
- Joint Position 96/622/JHA of 25 October 1996 defined by the Council on the basis of Article K.3 (2) (a) of the Treaty on European Union, on pre-frontier assistance and training assignments : OJ N° L 281 of 31 October 1996, p. 1;
- Joint Action 98/700/JHA of 3 December 1998 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union concerning the setting up of a European Image Archiving System (FADO – False and Authentic Documents) OJ L 333 of 9 December 1998, p. 4.
- Council Decision 2000/261/JHA of 27 March 2000 on the improved exchange of information to combat counterfeit travel documents; OJ L 81 of 01 April 2000, p.1
- Council Decision 2000/751/EC of 30 November 2000 on declassifying certain parts of the Common Manual adopted by the Executive Committee established by the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985, OJ L 303 of 2 December 2000, p. 29
 - Council Regulation (EC) 2001/790 of 24 April 2001 reserving to the Council implementing powers with regard to certain detailed provisions and practical procedures for carrying out border checks and surveillance, OJ L 116 of 26 April 2001, p. 5
 - O Council Decision (EC) 2002/353 of 25 April 2002 on declassifying Part II of the Common Manual adopted by the Executive Committee established by the

⁴ In relation between the Schengen States Annex 3 of the Common Consular Instructions applies instead of this Joint Action.

Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985, OJ L 123 of 09 May 2002 p. 49

O Common Manual, OJ C 313 of 16 December 2002, p. 97. [Publication of the Common Manual as adopted by the Executive Committee established by the Convention implementing the Schengen Agreement including subsequent modifications; these modifications are listed in the footnote below since this published version is not a formally adopted legal instrument]⁵

- Council Decision 2003/454/EC of 13 June 2003 amending Annex 12 of the Common Consular Instructions and Annex 14a of the Common Manual on visa fees, OJ L 152 of 20 June 2003, p. 82
- Council Decision 2003/585/EC of 28 July 2003 amending Annex 2, Schedule A, of the Common Consular Instructions and Annex 5, Schedule A, of the Common Manual on the visa requirements for holders of Pakistani diplomatic passports, OJ L 198 of 6 August 2003, p. 13
- Council Decision 2003/586/EC of 28 July 2003 on the amendment of Annex 3, Part I, of the Common Consular Instructions and Annex 5a, Part I, of the Common Manual on third country nationals subject to airport visa requirements, OJ L 198 of 6 August 2003, p. 15
- ▶ Council Decision 2004/16 of 22 December 2003 on downgrading Annex 5 to the Common Consular Instructions and the corresponding Annex 14b to the Common Manual and on declassifying Annexes 9 and 10 to the Common Consular Instructions and the corresponding Annexes 6b and 6c to the Common Manual, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 78
- ▶ Council Decision 2004/17 of 22 December 2003 amending Part V, point 1.4, of the Common Consular Instructions and Part I, point 4.1.2 of the Common Manual as regards inclusion of the requirement to be in possession of travel medical insurance as one of the supporting documents for the grant of a uniform entry visa, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 79.
- ▶ Council Decision 2004/466/EC of 29 April 2004 amending the Common Manual in order to include provision for targeted border controls on accompanied minors, OJ L 157 of 30 April 2004, p. 136.
 - ▶ Corrigendum to Council Decision 2004/466/EC of 29 April 2004 amending the Common Manual in order to include provision for targeted border controls on accompanied minors, OJ L 195 of 2 June 2004, p. 44
 - ▶ Council Decision (2004/574/CE) of 29 April 2004 amending the Common Manual, L 261 of 6 August 2004, p. 36

O Council Decision of 13 June 2002 adopting an action programme for administrative cooperation in the fields of external borders, visas, asylum and immigration (ARGO programme), OJ L 161 of 19 June 2002, p. 11⁶

▶ Council Decision No 2004/581/EC of 29 April 2004 determining the minimum indications to be used on signs at external border crossing points, OJ L 261 of 6 August 2004, p. 119.

⁵ – Council Decision (EC) 2002/352 of 25 April 2002 on the revision of the Common Manual, OJ L 123 of 09.05.2002 p. 47

– Council Decision (EC) 2002/587 of 12 July 2002 on the revision of the Common Manual, OJ L 187 of 16.07.2002, p. 50

⁶ Some areas of the former Odysseus-programme, which is no longer in force, have been included within this programme.

► Council Directive 2004/82/EC of 29 April on the obligation of carriers to communicate passenger data, OJ L 261 of 6 August 2004, p. 24

► Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, OJ L 349 of 25 November 2004, p. 1

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Council Recommendation 98/C 189/02 of 28 May 1998 on the provision of forgery detection equipment at ports of entry to the European Union. – OJ C 189 of 17 June 1998, p. 19;

– Resolution 2000/C 310/01 of the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council of 17 October 2000 supplementing the resolutions of 23 June 1981, 30 June 1982, 14 July 1986 and 10 July 1995 as regards the security characteristics of passports and other travel documents; OJ C 310 of 28 October 2000, p. 1

III. VISA

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY); COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY); INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC

– Council Regulation (EC) No 1683/95 of 29 May 1995 laying down a uniform format for visas, OJ L 164, of 14 July 1995, p. 1

○ Council Regulation (EC) No 334/2002 of 18 February 2002 amending Regulation (EC) No 1683/95 laying down a uniform format for visas, OJ L 53 of 23 February 2002, p. 7;

– Council Regulation (EC) NO 539/2001 of 15 March 2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement, OJ L 81 of 21 March 2001, p. 1

– Council Regulation (EC) No 2414/2001 of 7 December 2001 amending Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders of Member States and those whose nationals are exempt from that requirement, OJ L 327 of 12 December 2001, p.1

● Council Regulation (EC) No 453/2003 of 6 March 2003 amending Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement, OJ L 69 of 06 March 2003, p. 10.

● [Communication from the Commission pursuant to Council Regulation (EC) No 539/2001 of 15 March 2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose

nationals are exempt from that requirement as amended by Regulation (EC) No 2414/2001 of 7 December 2001, OJ C 68 of 21 March 2003]⁷

– Council Regulation (EC) NO 789/2001 of 24 April 2001 reserving to the Council implementing powers with regard to certain detailed provisions and practical procedures for examining visa applications, OJ L 116 of 26. April 2001, p. 2

– Council Regulation (EC) No 1091/2001 of 28 May 2001 on freedom of movement with a long-stay visa, OJ L 150 of 6 June 2001, p. 4

O Common Consular Instructions on visas for the diplomatic missions and consular posts, OJ C 313 16 December 2002, p. 1 [Publication of the Common Consular Instructions as adopted by the Executive Committee established by the Convention implementing the Schengen Agreement including subsequent modifications; these modifications are listed in the footnote below since this published version is not a formally adopted legal instrument]⁸

- Council Decision 2003/454/EC of 13 June 2003 amending Annex 12 of the Common Consular Instructions and Annex 14a of the Common Manual on visa fees, OJ L 152 of 20 June 2003, p. 82
- Council Decision 2003/585/EC of 28 July 2003 amending Annex 2, Schedule A, of the Common Consular Instructions and Annex 5, Schedule A, of the Common Manual on the visa requirements for holders of Pakistani diplomatic passports, OJ L 198 of 6 August 2003, p. 13
- Council Decision 2003/586/EC of 28 July 2003 on the amendment of Annex 3, Part I, of the Common Consular Instructions and Annex 5a, Part I, of the Common Manual on third country nationals subject to airport visa requirements, OJ L 198 of 6 August 2003, p. 15
- ▶ Council Decision 2004/14 of 22 December 2003 amending the third subparagraph (Basic criteria for examining applications) of Part V of the Common Consular Instructions 22 December 2003, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 74
- ▶ Council Decision 2004/15 of 22 December 2003 amending point 1.2 of Part II of the Common Consular Instructions and drawing up a new Annex thereto, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 76
- ▶ Council Decision 2004/16 of 22 December 2003 on downgrading Annex 5 to the Common Consular Instructions and the corresponding Annex 14b to the Common Manual and on declassifying Annexes 9 and 10 to the Common

⁷ Just for information purposes.

⁸ – Council Decision 2001/329/EC of 24 April 2001 updating part VI and Annexes 3, 6 and 13 of the Common Consular Instructions and Annexes 5(a), 6(a) and 8 to the Common Manual, OJ L 116 of 26.04.2001, p. 32

– Council Decision 2001/420/EC of 28 May 2001 on the adaptation of Parts V and VI and Annex 13 of the Common Consular Instructions on Visas and Annex 6a to the Common Manual with regard to long-stay visas valid concurrently as short-stay visas, OJ L 150 of 06.06.2001, p. 47

– Council Decision 2002/44/EC of 20 December 2001 amending Part VII and Annex 12 to the Common Consular Instructions and Annex 14a to the Common Manual, OJ L 020 of 23.01.2002, p. 5

– Council Decision 2002/354/EC of 25 April 2002 on the adaptation of Part III of, and the creation of an Annex 16 to, the Common Consular Instructions, OJ L 123 of 09.05.2002, p. 50

– Council Decision 2002/585/EC of 12 July 2002 on the adaptation of parts III and VIII of the common consular instructions, OJ L 187 of 16.07.2002, p. 44

– Council Decision 2002/586/EC of 12 July 2002 on the amendment of part VI of the common consular instructions, OJ, L 187 of 16.07.2002, p. 48

Consular Instructions and the corresponding Annexes 6b and 6c to the Common Manual, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 78

- ▶ Council Decision 2004/17 of 22 December 2003 amending Part V, point 1.4, of the Common Consular Instructions and Part I, point 4.1.2 of the Common Manual as regards inclusion of the requirement to be in possession of travel medical insurance as one of the supporting documents for the grant of a uniform entry visa, OJ L 5 of 09 January 2004, p. 79

O Council Regulation (EC) No 333/2002 of 18 February 2002 on a uniform format for forms for affixing the visa issued by Member States to persons holding travel documents not recognised by the Member State drawing up the form, OJ L 53 of 23 February 2002, p. 4,

- Council Regulation (EC) No 415/2003 of 27 February 2003 on the issue of visas at the border, including the issue of such visas to seamen in transit, OJ L 64 of 07 March 2003, p. 1

- Council Regulation 693/2003/EC of 14 April 2003 establishing a specific Facilitated Transit Document (FTD), a Facilitated Rail Transit Document (FRTD) and amending the Common Consular Instructions and the Common Manual, OJ L 99 of 17 April 2003, p. 8

- Council Regulation No 694/2003 of 14 April 2003 on uniform formats for Facilitated Transit Documents (FTD and Facilitated Rail Transit Documents (FRTD) provided for in Regulation (EC) No 693/2003, OJ L 99 of 17 April 2003, p. 15

- Council Regulation (EC) No 1295/2003 of 15 July 2003 relating to measures envisaged to facilitate the procedures for applying for and issuing visas for members of the Olympic family taking part in the 2004 Olympic or Paralympic Games in Athens, OJ L 183 of 20 July 2003, p. 1

- ▶ Council Decision 2004/512/EC of 8 June 2004 establishing the Visa Information System (VIS), OJ L 213 of 15 June 2004, p. 5

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Council Recommendation 96/C 80/01 of 4 March 1996 relating to local consular cooperation regarding visas: OJ C 80 of 18 March 1996, p. 1.

– Council Recommendation 1999/C 140/01 of 29 April 1999 on the provisions for the detection of falsified documents in the visa departments of representations abroad and in the offices of domestic authorities dealing with the issue or extension of visas. OJ C 140 of 20 May 1999, p. 1;

- ▶ Commission Recommendation 2004/645/EC of 16 September 2004 on the implementation by the consular offices of the Member States of the Memorandum of Understanding between the European Community and the National Tourism Administration of the People's Republic of China on visa and related issues concerning tourist groups from the People's Republic of China (ADS) (notified under document number C(2004) 2886), OJ L 296 of 21 September 2004, p. 23

IV. MIGRATION

Admission

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Joint action adopted by the Council on the basis of Article K.3.2.b of the Treaty on European Union concerning travel facilities for school pupils from third countries resident in a Member State: OJ N° L 327 of 19 December 1994, p. 1;

– O Council Regulation (EC) No 1030/2002 of 13 June 2002 laying down a uniform format for residence permits for third-country nationals, OJ L 157 of 15 June 2002, p. 1;

• Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification, OJ L 251 of 03 October 2003, p. 12

▶ Council Regulation (EC) No 377/2004 of 19 February 2004 on the creation of an immigration liaison officers network, OJ L 64 of 2 March 2004, p. 1

▶ Regulation (EC) N° 491/2004 of the European Parliament and of the Council of 10 March 2004 establishing a programme for financial and technical assistance to third countries in the areas of migration and asylum (AENEAS), OJ L 80 of 18 March 2004, p. 1

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Text adopted by Ministers 11 June 1992 on acceptable/unacceptable travel documents: Document WGI 1506 REV 1;

– Council Resolution of 20 June 1994 on limitation on admission of third-country nationals to the territory of the Member States for employment : OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 3;

– Council Resolution of 30 November 1994 relating to the limitations on the admission of third-country nationals to the territory of the Member States for the purpose of pursuing activities as self-employed persons: OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 7;

– Council Resolution of 30 November 1994 on the admission of third-country nationals to the territory of the Member States for study purposes: OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 10;

– Council Conclusions of 30 November 1994 on the organization and development of the Centre for Information, Discussion and Exchange on the Crossing of Frontiers and Immigration (Cirefi): OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 50 and 51 (this instrument is also relevant for expulsion);

– Council Decision of 22 December 1995 on monitoring the implementation of instruments already adopted concerning admission of third-country nationals : OJ N° C 11 of 16 January 1996, p. 1;

– Council Resolution 96/C 80/02 of 4 March 1996 on the status of third-country nationals residing on a long-term basis in the territory of the Member States: OJ N° C 80 of 18 March 1996, p. 2;

– Council Resolution 97/C 221/03 of 26 June 1997 on unaccompanied minors who are nationals of third countries: OJ N° C 221 of 19 July 1997, p. 23 to 27;

– Council Resolution of 4 December 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience: OJ N° C 328 of 16 December 1997;

– Joint principles for the exchange of data in CIREFI: Doc 9987/98 CIREFI 48;

– Council Decision 98/701/JHA of 3 December 1998 on – common standards for filling in the uniform format for residence permits: – OJ L 333 of 9 December 1998, p. 8.

► Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are longterm residents, L 16 of 23 January 2004, p. 44

Fight against illegal migration

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY); COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY); INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC

– Council Directive 2001/51/EC of 28 June 2001 supplementing the provisions of Article 26 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985, OJ L 187 of 10 July 2001, p. 45

○ Council Framework Decision 2002/496 of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, OJ L 328 of 5 December 2002, p. 1;

○ Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence, OJ L 328 of 5 December 2002, p. 4

► Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities, OJ L 261 of 6 August 2004, p. 19.

► Council Directive 2004/82/EC of 29 April 2004 on the obligation of carriers to communicate passenger data, OJ L 261 of 6 August 2004, p. 24.

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Council Recommendation of 22 December 1995 on harmonizing means of combating illegal immigration and illegal employment and improving the relevant means of control: OJ N° C5 of 10 January 1996, p. 1;

– Council Recommendation of 27 September 1996 on combating the illegal employment of third-country nationals : OJ N° C 304 of 14 October 1996, p. 1;

– Council Decision of 16 December 1996 on monitoring the implementation of instruments adopted by the Council concerning illegal immigration, readmission, the unlawful employment of third country nationals and cooperation in the implementation of expulsion order: OJ N° L 342 of 31 December 1996, p. 5;

○ Comprehensive plan to combat illegal immigration and trafficking of human beings in the European Union, OJ C 142 of 14 June 2002, p.23

Return and readmission

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Council Directive 2001/40/EC of 28 May 2001 on the mutual recognition of decisions on the expulsion of third country nationals, OJ L 149 of 02 June 2001, p. 34

• Council Directive 2003/110/EC of 25 November 2003 on assistance in cases of transit for the purposes of removal by Air, OJ L 321 of 06 December 2003, p. 26

▶ Council Decision of 23 February 2004 setting out the criteria and practical arrangements for the compensation of the financial imbalances resulting from the application of Directive 2001/40/EC on the mutual recognition of decisions on the expulsion of third-country nationals, OJ L 60 of 27 February 2004, p. 55

▶ Council Decision of 17 December 2003 concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and the Government of the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China on the readmission of persons residing without authorisation, OJ L 17 of 24 January 2004, p. 23

▶ Information on the entry into force of the Agreement between the European Community and the Government of the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China on the readmission of persons residing without authorisation, OJ L 64 of 2 March 2004, p. 38

▶ Council Decision 2004/424/EC of 21 April 2004 concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and the Macao Special Administrative Region of the People's Republic of China on the readmission of persons residing without authorisation, OJ L 143 of 30 April 2004, p. 97⁹

▶ Agreement between the European Community and the Macao Special Administrative Region of the People's Republic of China on the readmission of persons residing without authorisation, OJ L 143 of 30 April 2004, p. 99

▶ Council Decision (2004/573/EC) of 29 April 2004 on the organisation of joint flights for removals from the territory of two or more Member States, of third-country nationals who are subjects of individual removal orders, OJ 261 of 6 August 2004, p. 28

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Recommendation of 30 November 1992 regarding practices followed by Member States on expulsion: Document WGI 1266;

– Recommendation of the 30 November 1992 concerning transit for the purpose of expulsion: Document WGI 1266;

– Recommendation of the 1st June 1993 concerning checks on and expulsion of third country nationals residing or working without authorisation: Document WGI 1516;

– Council Recommendation of 30 November 1994 concerning the adoption of a standard travel document for the expulsion of third-country nationals : OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 18;

– Council Recommendation of 30 November 1994 concerning a specimen bilateral readmission agreement between a Member State and a third country : OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 20 to 24;

⁹ Entered into force on June 1, 2004.

- Council Recommendation of 24 July 1995 on the guiding principles to be followed in drawing up protocols on the implementation of readmission agreements: OJ N° C 274 of 19 September 1996, p. 25;
- Council Recommendation of 22 December 1995 on concerted action and cooperation in carrying out expulsion measures: OJ N° C 5 of 10 January 1996, p. 3 to 7;
- Council Conclusions of 4 March 1996 concerning readmission clauses for future mixed agreements: Documents 4272/96 ASIM 6 and 5457/96 ASIM 37;
- Mise a jour des clauses types de readmission figurant dans les accords communautaires et dans les accords mixtes. Doc. 13409/99 MIGR 69;
- Council Decision of 26 May 1997 on the exchange of information concerning assistance for the voluntary repatriation of third-country nationals: OJ N° L 147 of 5 June 1997, p. 3
- Return action programme -adopted on 28 November 2002 – Council document 14673/02

V. ORGANISED CRIME, FRAUD AND CORRUPTION

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

- a) Indicative list of conventions and instruments to which the new Member States must accede in accordance with Article 3(4) of the Act of Accession (see annex)*
- Convention of 26 July 1995 on the protection of the European Communities' Financial Interests: OJ C 316 of 27 November 1995 (also relevant for judicial cooperation in penal matters);
 - Explanatory report on the convention on the protection of the European Communities' financial interests, OJ C 191 of 23 June 1997;
 - Protocol of 27 September 1996 to the Convention on the Protection of Community Financial Interests: OJ C 313 of 23 October 1996 (also relevant for judicial cooperation in penal matters);
 - Explanatory Report on the Protocol to the Convention on the protection of the European Communities' financial interest. OJ C 11 of 15 January 1998;
 - Second Protocol to the Convention on the protection of the European Communities' financial interests : OJ C 221 of 19 July 1997;
 - Explanatory Report on the Second Protocol to the Convention on the protection of the European Communities' financial interest. OJ C 91 of 31 March 1999; (4)
 - Protocol on the interpretation, by way of preliminary rulings by the Court of the European Communities of the convention on the protection of the European Communities financial interests OJ C 151 of 20 May 1997;
 - Convention of 26 May 1997 on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union: OJ C 195 of 25 June 1997 (also relevant for judicial cooperation in penal matters);
 - Explanatory report on the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union: OJ C 391 of 15 December 1998;
 - Council Decision 2003/642/JHA of 22 July 2003 concerning the application to Gibraltar of the Convention on the fight against corruption involving officials

of the European Communities or officials of Member States of the European Union, OJ L 226 of 10 September 2003, p. 27

Europol

- Council Act of 26 July 1995 drawing up the Convention on the establishment of a European Police Office: OJ C 316 of 27 November 1995;
- Protocol of 23 July 1996 on the interpretation, by way of preliminary rulings, by the Court of Justice of the EC of the Convention on the establishment of a European Police Office: OJ C 299 of 9 October 1996;
- Protocol of 19 June 1997 on the privileges and immunities of Europol, the members of its organs, the Deputy Director and employees of Europol: OJ C 221 of 19 July 1997;
- Protocol of 30 November 2000 drawn up on the basis of Article 43(1) of the Convention on the establishment of a European Police Office (Europol Convention) amending Article 2 and the Annex to that Convention (extension of Europol's competence to money laundering in general, regardless of the type of offences from which the laundered proceeds originate); OJ C 358 of 13 December 2000, p.1

O Council act of 28 November 2002 drawing up a Protocol amending the Convention on the establishment of a European Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the privileges and immunities of Europol, the members of its organs, the deputy directors and the employees of Europol : OJ C 312 of 16 December 2002.

► Council Act 2004/C 2/01 of 27 November 2003 drawing up, on the basis of Article 43(1) of the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention), a Protocol amending that Convention, OJ C2 of 06 January 2004, p. 1

Europol – Implementing measures

- Act of the Management Board of Europol laying down its rules of procedures. Adopted by the Management Board 1 October 1998: doc EUROPOL 91; OJ 1999/C26/08;
- Act of the Management Board of Europol concerning the rights and obligations of Europol liaison officers. Adopted by the Management Board 1 October 1998: doc EUROPOL 86; OJ 1999/C26/09;
- Act of the Management Board of Europol concerning the rules on external relations of Europol with bodies linked to the EU. Adopted by the Management Board 1 October 1998: doc EUROPOL 95;
- Council Act laying down rules governing Europol's external relations with third states and non- European Union related bodies. Adopted 3 November 1998: doc EUROPOL 94; OJ 1999/C26/04;
- Council Act adopting rules of the confidentiality of Europol. Adopted 3 November 1998. Doc EUROPOL 89; OJ 1999/C26/02
 - Council Act of 5 June 2003 amending the Council Act of 3 November 1998 adopting rules on the confidentiality of Europol information, OJ C 152 of 28 June 2003, p. 1
- Council Act laying down rules concerning the receipt of information by Europol from third parties. Adopted 3 November 1998: doc EUROPOL 92; OJ 1999/C26/03;

- Council Act adopting rules applicable to Europol analysis files. Adopted 3 November 1998: doc EUROPOL 87; OJ 1999/C26/01;
- Council Act laying down the staff regulations applicable to Europol employees. Adopted 3 December 1998. Doc EUROPOL 88; OJ 1999/C26/07;
 - Council Decision of 2 December 1999 amending the Council Act of 3 December 1998 laying down the staff regulations applicable to Europol employees, with regard to the establishment of remuneration, pensions and other financial entitlements in euro. OJ C 364 of 17 December 1999;
 - Council Act of 15 March 2001 amending the Staff Regulations applicable to Europol employees, OJ C 112 of 12 April 2001, p. 1
 - Council Act of 19 December 2002 amending the Staff Regulations applicable to Europol employees, OJ C 24 of 31 January 2003, p.1
 - Council Act of 5 June 2003 amending the Staff Regulations applicable to Europol employees, OJ C 152 of 28 June 2003, p. 2
- Council Act on the rules governing the transmission of personal data by Europol to third states and third bodies. Adopted 12 March 1999. OJ C 88 of 30 March 1999.
 - Council Act of 28 February 2002 amending the Council Act of 12 March 1999 adopting the rules governing the transmission of personal data by Europol to third States and third bodies, OJ C 76 of 27 March 2002, p.1
- Act of the Supervisory Board of Europol laying down its rules of procedures. OJ C 149 of 20 May 1999;
- Council Act appointing the Director and Deputy Directors of Europol. Adopted 29 April 1999. OJ C 149 of 28 May 1999;
- Council Act adopting the Financial Regulation applicable to the budget of Europol and repealing Council Act 1999/C 25/01. Adopted 4 October 1999. OJ C 312 of 29 October 1999;
 - Amending Budget of Europol for 2003, OJ C 152 of 28 June 2003, p. 16
 - Europol Budget for 2004, OJ C 152 of 28 June 2003, p. 9
- Council Decision of 2 December 1999 adjusting the remuneration and allowances applicable to Europol employees. OJ C 364 of 17 December 1999;
- Council Decision of 27 March 2000 authorising the Director of Europol to enter into negotiations on agreements with third States and non-EU related bodies; OJ C106 of 13 April 2000, p.1
 - Council Decision of 6 December 2001 amending the Council Decision of 27 March 2000 authorising the Director of Europol to enter into negotiations on agreements with third States and non-EU-related bodies, OJ C 358 of 15 December 2001, p. 1
 - Council Decision of 13 June 2002 amending the Council Decision of 27 March 2000 authorising the Director of Europol to enter into negotiations on agreements with third States and non-EU related bodies, OJ C 150 of 22 June 2002, p. 1
 - ▶ Council Decision 2004/773/EC of 25 October 2004 amending the Decision authorising the Director of Europol to enter into negotiations on agreements with third States and non-EU-related bodies, OJ L 342 of 18 November 2004, p. 27
- Council Decision of 17 October 2000 concerning arrangements for cooperation between financial intelligence units of the Member States in respect of exchanging information; OJ L 271 of 24 October 2000, p. 4

– Council Act of 17 December 2001 appointing a Deputy Director of Europol, OJ C 371 of 28 December 2001, p. 1

O Council Decision of 13 June 2002 adjusting the basic salaries and allowances applicable to Europol staff, OJ C 150 of 22 June 2002, p. 2¹⁰

- Council Decision of 5 June 2003 adjusting the basic salaries and allowances applicable to Europol staff, OJ C 152 of 28 June 2003, p. 7
- Council Act 2003/C 113/01 of 8 May 2003 appointing two Deputy Directors of Europol, OJ C 113 of 13 May 2003, p.1

Other measures relevant to Europol:

– Council Decision supplementing the definition of the form of crime "traffic in human beings" in the Annex to the Europol Convention. OJ C 026 of 30 January 1999, p.21.

– Council recommendation to Member States in respect of requests made by Europol to initiate criminal investigations in specific cases OJ C 289 of 28 September 2000, p.8

– Council recommendation to Member States in respect of Europol's assistance to joint investigative teams set up by the Member States; OJ C 357 of 30 November 2000, p. 7

– Council Decision of 6 December 2001 on the protection of the euro against counterfeiting, OJ L 329 of 14 December 2001, p. 1

– Council Decision of 6 December 2001 extending Europol's mandate to deal with the serious forms of international crime listed in the Annex to the Europol Convention, OJ C 362 of 18 December 2001, p.1

- Declarations to the Council Decision extending Europol's mandate to deal with the serious forms of international crime listed in the Annex to the Europol Convention, OJ C 362 of 18 December 2001, p.2¹¹

c) Indicative list of international agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede in accordance with Article 6(2) of the Act of Accession (see annex)

- UN Convention against Transnational Organized Crime, Palermo December 2000.
 - Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted 15 November 2000)
 - Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted 15 November 2000)
 - Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted 31 May 2001)
 - ▶ Council Decision 2004/579/EC of 29 April 2004 on the conclusion, on behalf of the European Community, of the United Nations Convention Against Transnational Organised Crime, OJ L 261 of 6 August 2004, p. 69.

¹⁰ Replaces previous Council Decisions of 15 March 2001 adjusting the basic salaries and allowances applicable to Europol staff.

¹¹ Herewith obsolete: Council Decision extending Europol's mandate to deal with forgery of money and means of payment. OJ C 149 of 28 May 1999.

► UN Convention against Corruption, Merida 2004

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)¹²

- Council of Europe Convention on Cybercrime, 23rd November 2001.¹³
 - Protocol to the Convention on cybercrime of the Council of Europe, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems, signed on the 28th January 2003
- European Convention of 8 November 1990 on Money Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the proceeds from crime (Council of Europe) (also relevant for judicial cooperation in penal matters);¹⁴

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

- Joint Action of 29 November 1996 concerning the creation and maintenance of a directory of specialised competences, skills and expertise in the fight against international organised crime, in order to facilitate law enforcement cooperation between the Member States: OJ L 342 of 31 December 1996;
- Joint Action of 9 June 1997 for the refining of targeting criteria, selection methods and collection of customs and police information: OJ L 159 of 17 June 1997;
- Joint Action of 5 December 1997 establishing a mechanism for evaluating the application and implementation at national level of international undertakings in the fight against organised crime (also relevant for judicial cooperation);
- Joint Action on Corruption in the Private Sector, OJ L 358 of 31 December 1998;
- Joint Action to make it a criminal offence to participate in a criminal organisation in the Member States of the European Union. Official Reference: OJ L 351 of 29 December 1998.
- Joint Action on money laundering, the identification, detection, freezing or seizure of the instruments and proceeds of crime. Official Reference: OJ L 333 of 9 December 1998;
- Council Decision to combat child pornography on the Internet ; OJ L 138 of 9 June 2000, p.1

¹² This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

¹³ A framework decision, building upon this Convention, is in the final stages of adoption by the Council.

¹⁴ Linked to the acquis through the Joint Action on money laundering, the identification, detection, freezing or seizure of the instruments and proceeds of crime (OJ L 333, 9.12.1998) which called on Member States to ensure that Articles 2 and 6 of the Convention are fully implemented. The 1991 Money Laundering Directive also refers to the Convention as a basis for fighting money laundering in the EU.

► Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on combating the sexual exploitation of children and child pornography, OJ L 13 of 20 January 2004, p. 44 (also relevant for judicial cooperation)

– Council Decision concerning arrangements for cooperation between financial intelligence units of the Member States in respect of exchanging information; OJ L 271 of 24 October 2000, p.4

– Council Framework Decision of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment, OJ L 149 of 02 June 2001, p. 1

– Council Framework Decision of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime, OJ L 182 of 05 July 2001, p. 1

○ Council Framework Decision (2002/629/JHA) of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings, OJ L 203 of 01 August 2002, p. 1

○ Council decision (JHA) 187/2002 of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, OJ L 63 of 06 March 2002, p. 1¹⁵

○ Rules of procedure of Eurojust, OJ C 286 of 22 November 2002, p. 1

- Council Decision 2003/659/JHA of 18 June 2003 amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, OJ L245 of 29 September 2003, p. 44.

- Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector, OJ L 192 of 31 July 2003, p. 54

- Council Decision 2003/170/JHA of 27 February 2003 on the common use of liaison officers posted abroad by the law enforcement agencies of the Member States, OJ L 67 of 12 March 2003, p.27.

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Resolution of 23 November 1995 on the Protection of Witnesses in the Fight Against International Organised Crime: OJ C 327 of 7 December 1995 (also relevant for judicial cooperation in penal matters);

– Resolution of 20 December 1996 on Individuals who co-operate with the judicial process in the fight against international organised crime: OJ C 10 of 11 January 1997 (also relevant for judicial cooperation in criminal matters).

– Action plan to combat organised crime (adopted by the Council on 28 April 1997): OJ C 251 of 15 August 1997;

– Pre-accession Pact on Organised Crime between the Member States of the European Union and the candidates of central and Eastern Europe and Cyprus. Official Reference OJ C220 of 15 July 1998;

– Council Resolution on the Prevention of Organised Crime with Reference to the Establishment of a Comprehensive Strategy for Combating it. Official reference OJ C 408 of 29 December 1998;

– European Union action plan on common action for the Russian Federation on combating organised crime, OJ C 106 of 13 April 2000, p. 5-12

– The prevention and control of organised crime: a European Union strategy for the beginning of the new millennium, OJ C 124 of 3 May 2000, p.1

¹⁵ Herewith obsolete: Council Decision of 14 December 2000 setting up a Provisional Judicial Cooperation Unit; OJ L 324 of 21/12/00, p.2

- Council Conclusions of 8 May 2003 (Brussels Declaration on preventing and combating trafficking in human beings), OJ C 137 of 12 June 2003, p. 1.
- Joint declaration by the Ministers of Justice and Home Affairs of the Member States of the European Union and the candidate countries in association with the European Commission on the protection of commercial drivers engaged in export trade from becoming victims of organised crime, OJ C 24 of 31 January 2003, p.9.

D. OTHER CONVENTIONS (ACCESSION DESIRABLE)

- OECD-Convention on Combating Bribery of foreign public officials in International Business Transactions, of 17 December 1997¹⁶; (also relevant for judicial cooperation in penal matters)
- Council of Europe Criminal Law convention on Corruption, opened to signature on 27 January 1999;¹⁷ (also relevant for judicial cooperation in penal matters)
- Council of Europe Civil Law convention on corruption, opened to signature on 4 November 1999.

VI. DRUGS

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)¹⁸

- Single Convention on Narcotic Drugs (New York, 30 March 1961)¹⁹
 - Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs (Geneva, 25 March 1972);
- Convention on Psychotropic Substances (Vienna, 21 February 1971)²⁰;
- United Nations Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Vienna, 20 December 1988) (also relevant for judicial cooperation in criminal matters);

¹⁶ As well as the members of OECD this Convention is open for signing or accession by non-members participating fully in the Working group on Bribery in International Transactions.

¹⁷ The Joint Positions of 6 October 1997 and 13 November 1997 on negotiations held in the Council of Europe and the OECD on the fight against Corruption have therefore been deleted.

¹⁸ This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

¹⁹ Linked to the *acquis* through the EU drugs policy, e.g. Drugs Conventions of 1961 and 1972 are indirectly quoted in the EU Action Plan on Drugs (2000-2004). Concerning the Convention of 1988 (to which the Community is part for article 12 on chemical precursors), the provisions of the relevant Council Regulation will apply.

²⁰ Linked to the *acquis* through the EU drugs policy.

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Joint Action of 29 November 1996 concerning the exchange of information on the chemical profiling of drugs to facilitate improved cooperation between Member States in combating illicit drug trafficking: OJ L 322 of 12 December 1996;

– Joint Action of 17 December 1996 concerning the approximation of the laws and practices of the Member States of the EU to combat drug addiction and to prevent and combat illegal drug trafficking: OJ L 342 of 31 December 1996 (also relevant for judicial cooperation in penal matters);

– Joint Action of 16 June 1997 concerning the information exchange, risk assessment and the control of new synthetic drugs: OJ L 167 of 25 June 1997;

– Council Decision of 13 September 1999 defining 4-MTA as a new synthetic drug which is to be made subject to control measures and criminal penalties. OJ L 244 of 16 September 1999;

– Council Decision of 28 May 2001 on the transmission of samples of controlled substances, OJ L 150 of 06 June 2001, p. 1

○ Council Decision of 28 February 2002 concerning control measures and criminal sanctions in respect of the new synthetic drug PMMA. OJ L 63 of 06 March 2002 p 14

● Council Decision 2003/847/JHA of 27 November 2003 concerning control measures and criminal sanctions in respect of the new synthetic drugs 2C-I, 2C-T-2, 2C-T-7 and TMA-2, OJ L 321 of 06 December 2003, p. 64

▶ Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking, OJ L 335 of 11 November 2004, p. 8

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Council Regulation (EEC) No 302/93 of 8 February 1993 on the establishment of a European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, OJ L 036 of 12 February 1993, p.1
Amended by:

– Council Regulation 2220/2000/EC of 28 September 2000 amending Regulation (EEC) No 302/93 on the establishment of a European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, OJ L 253 of 07 October 2000, p.1

– Council Decision of 28 September 2000 on the conclusion of an agreement between the European Community and the Kingdom of Norway on the participation of Norway in the work of the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, OJ L 257 of 11 October 2000, p. 23

● Council Regulation (EC) No 1651/2003 of 18 June 2003 amending Regulation (EEC) No 302/93 on the establishment of a European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, OJ L 245 of 29 September 2003, p. 30.

– Resolution of 29 November 1996 on the drawing up of police/customs agreements in the fight against drugs: OJ C 375 of 12 December 1996;

– Resolution of 29 November 1996 on measures to address the drug tourism problem within the EU: OJ C 375 of 12 December 1996,

– Resolution of 16 December 1996 on measures to combat and dismantle the illicit cultivation and production of drugs within the EU: OJ C 389 of 23 December 1996;

– Resolution of 20 December 1996 on Sentencing for Serious Illicit Drug Trafficking: OJ C 10 of 11 January 1997.

– EU-Action Plan on drugs 2000-2004 : docs. 9283/00 CORDROGUE 32 + COR 1

– Council Recommendation on the alignment of law enforcement drug and diverted precursors seizure statistics STUP 29/2001, STUP 26/2001

○ Council Recommendation of 25 April 2002 on improving investigation methods in the fight against organised crime linked to organised drug trafficking: simultaneous investigations into drug trafficking by criminal organisations and their finances/assets, OJ C 114 of 15 May 2002, p.1

○ Council Recommendation of 25 April 2002 on the need to enhance cooperation and exchanges of information between the various operational units specialising in combating trafficking in precursors in the Member States of the European Union, OJ C 114 of 15 May 2002, p. 3

▶ Council Resolution of 17 December 2003 on training for drug law enforcement officers, OJ C 38 of 12 February 2004, p. 1

▶ Council Recommendation of 30 March 2004 regarding guidelines for taking samples of seized drugs, OJ C 86 of 8 June 2004, p. 10

▶ Council Resolution of 27 November 2003 on the posting of liaison officers with particular expertise in drugs to Albania, OJ C 97 of 22 April 2004, p. 6

D. OTHER CONVENTIONS

– Agreement on illicit traffic by sea, implementing Article 17 of the United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances (ETS No. 156 – Strasbourg, 31 January 1995) (also relevant for judicial co-operation in criminal matters).

VII. TERRORISM

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)²¹

– European Convention on the Suppression of Terrorism (Strasbourg, 27 January 1977)²²;

- Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism of the Council of Europe (STE 190), signed on the 15th May 2003.

²¹ This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

²² Referred to in various instruments of the *acquis* (96 Convention, i.e. art 3, art. 5, FD on combating terrorism, FD on the European Arrest Warrant).

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Joint Action of 15 October 1996 concerning the creation and maintenance of a Directory of specialised counter-terrorist competences, skills and expertise to facilitate counter-terrorist-cooperation between the Member States of the EU: OJ L 273 of 25 October 1996.

– Council Common Position of 27 December 2001 on combating terrorism, OJ L 344 of 28 December 2001, p. 90²³

– Council Common Position of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism, OJ L 344 of 28 December 2001, p. 93

– Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism, OJ L 164 of 22 June 2002, p. 3

– Council Decision of 28 November 2002 establishing a mechanism for evaluating the legal systems and their implementation at national level in the fight against terrorism, OJ L 349 of 24 December 2002, p. 1.

• Council Decision 2003/48/JHA of 19 December 2002 on the implementation of specific measures for police and judicial cooperation to combat terrorism in accordance with Article 4 of Common Position 2001/931/CFSP, OJ L 16 of 22 January 2003, p.68.

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Declaration of 30 November 1993 on financing of terrorism.

– Declaration on terrorism (La Gomera Declaration) of 14 October 1995 issued by the Ministers of Home Affairs and Justice;

VIII. POLICE COOPERATION²⁴

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

²³ Please see also Council Regulation (EC) No 2580/2001 of 27 December 2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism, OJ L344 of 28 December 2001, p. 70 (as amended by Commission Regulation (EC) No 745/2003 of 28 April 2003) and Council Decision of 28 October 2002 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Decision 2002/460/EC, 2002/848/EC, OJ L295 of 30.10.2002, p. 12, and Council Decision of 27 June 2003 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Decision 2002/974/EC, OJ L160 of 28 June 2003, p. 81, and Council Decision of 2 April 2004 implementing Article 2(3) of Regulation (EC) No 2580/2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism and repealing Decision 2003/902/EC, OJ L 99 of 3 April 2004, p. 28. Please take into consideration further related Council decisions.

²⁴ Police action should be in accordance with the European Code of Police Ethics, Council of Europe Recommendation (2001) 10, adopted by the Committee of Ministers of the CoE on 19 September 2001.

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

- Joint Action of 26 May 1997 with regard to cooperation on law and order and security: OJ L 147 of 5 June 1997;
- Council Decision establishing a European Police College (CEPOL); OJ L 336 of 30 December 2000, p.1
 - ▶ Council Decision 2004/566/JHA of 26 July 2004 amending Decision 2000/820/JHA establishing a European Police College (CEPOL), OJ L 251 of 27 July 2004, p. 19
 - ▶ Council Decision 2004/567/JHA of 26 July 2004 amending Decision 2000/820/JHA establishing a European Police College (CEPOL), OJ L 251 of 27 July 2004, p. 20
- Council Decision of 28 May 2001 setting up a European crime prevention network, OJ L 153 of 08 June 2001, p. 1
 - Council Decision (JHA) 348/2002 of 25 April 2002 concerning security in connection with football matches with an international dimension. OJ L 121 of 08 May 2002 p. 1
 - Council Decision of 13 June 2002 setting up a network of contact points in respect of persons responsible for genocide, crimes against humanity and war crimes. OJ L 167 of 26 June 2002, p.1.
 - Council Decision (2002/630/JHA) of 22 July 2002 establishing a framework programme on police and judicial cooperation in criminal matters (AGIS), OJ L 203 of 01 August 2002, p. 5²⁵
 - Council Decision of 28 November 2002 setting up a European Network for the Protection of Public Figures, OJ L 333 of 10 December 2002.
 - Council Decision 2003/335/JHA of 8 May 2003 on the investigation and prosecution of genocide, crimes against humanity and war crimes, OJ L 118 of 14 May 2003, p. 12
 - Council Resolution of 17 November 2003 on the use by Member States of bans on access to venues of football matches with an international dimension, OJ C 281 of 22 November 2003, p. 1

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS²⁶

- Recommandation sur la responsabilite des organisateurs de manifestations sportives (29-30 novembre 1993);
- Recommandation sur la criminalite contre l'environnement (29-30 novembre 1993);

²⁵ This instrument is also mentioned under the section on “judicial co-operation in criminal matters. AGIS is a framework programme replacing the Grotius, Oisin, Stop, Hippocrate and Falcone programmes. It runs from 2003 till 2007.

²⁶ Attention is also drawn to the Council of Europe Recommendation n° R (87) 15 regulating the use of personal data in the police state (referred to in Article 129 of the Convention implementing the Schengen Agreement).

– Council Recommendation of 22 April 1996 on guidelines for preventing and restraining disorder connected with football matches, (22 April 1996): OJ C 131 of 3 May 1996;

– Resolution of 9 June 1997 on preventing and restraining football hooliganism through the exchange of experience, exclusion from stadiums and media policy OJ C 193 of 24 June 1997;

– Resolution of 9 June 1997 on the exchange of DNA analysis results: OJ C 193 of 24 June 1997;

– Council resolution of 25 June 2001 on the exchange of DNA analysis results, OJ C 187 of 03 July 2001, p. 1

– Council resolution of 21 June 1999 concerning a hand book for international police cooperation and measures to prevent and control violence and disturbances in connection with international football matches. OJ C 196 of 13 June 1999 ;

– Council recommendation of 25 June 2001 on contact points maintaining a 24-hour service for combating high-tech crime, OJ C 187 of 25 June 2001, p. 5

O Council Resolution of 6 December 2001 concerning a handbook with recommendations for international police cooperation and measures to prevent and control violence and disturbances in connection with football matches with an international dimension, in which at least one Member State is involved, OJ C 22 of 24 January 2002, p.1

O Council Recommendation of 13 June 2002 regarding cooperation between the competent national authorities of Member States responsible for the private security sector; OJ C 153 of 27 June 2002, p.1.

IX. CUSTOMS COOPERATION

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

a) Indicative list of conventions and instruments to which new Member States must accede in accordance with Article 3(4) of the Act of Accession (see annex)

– Convention of 26 July 1995 on the use of information technology for customs purposes: OJ C 316 of 27 November 1995;

– Protocol drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on the interpretation, by way of preliminary rulings, by the Court of Justice of the European Communities of the Convention on the use of information technology for customs purposes – Declaration concerning the simultaneous adoption of the Convention on the use of information technology for customs purposes and the Protocol on the interpretation by way of preliminary rulings, by the Court of Justice of the European Communities, of that Convention – Declaration made pursuant to Article 2 (OJ C 151, 20 May 1997, p. 16

– Protocol of 29 November 1996 on the interpretation, by way of preliminary rulings, by the Court of Justice of the EC of the Convention on the use of information technology for customs purposes;

– [Agreement of 26 July 1995 on provisional application between certain Member States of the EU of the Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the

- Treaty on EU on the use of information technology for customs purposes (OJ C 316 of 27 November 1995, p. 0058-0064)^{27]}
- [Council Act of 12 March 1999 concerning the protocol on the scope of the laundering of proceeds in the Convention on the use of information technology for customs purposes and the inclusion of registration number of the means of transport in the convention. OJ C 91 of 31 March 1999, p. 2.^{28]}
 - Council act of 8 May 2003 drawing up a Protocol amending, as regards the creation of a customs files identification database, the Convention on the use of information technology for customs purposes, OJ C 139 of 13 June 2003, p. 1
- Convention of 18 December 1997 on Mutual Assistance and Co-operation between customs administrations: (Naples II-Convention) OC J 24 of 23 January 1998²⁹;

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

- Joint Action of 29 November 1996 on Cooperation between customs authorities and business organisations on combating drugs trafficking: OJ L 322 of 12 December 1996;

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

- Resolution of 9 June 1997 concerning a handbook for joint customs surveillance operations: OJ C 193 of 24 June 1997;
- Council Resolution of 2 October 2003 on a strategy for customs cooperation, OJ C 247 of 15 October 2003, p. 1

D. OTHER CONVENTIONS (ACCESSION DESIRABLE)

- Agreement of 26 July 1995 on provisional application between certain Member States of the EU of the Convention on the use of information technology for customs purposes: OJ C 316 of 27 November 1995;

²⁷ Until Belgium and Germany will not have ratified the Convention on the use of information technology for customs purposes new Member States will have to accede also to this agreement. However, no ratification required, but simply a declaration of provisional application by the government. Not all new Member States may be able to make such declaration. Background: the Convention was agreed before Amsterdam and consequently a specific agreement on provisional application was necessary. Conventions which are concluded after Amsterdam enter automatically provisionally in force if a majority of Member States has ratified.

²⁸ Even though new Member States will not need to ratify this Protocol because of the provisions of Article 5 of the protocol they should be aware that their accession to the Conventions does include the Protocol.

²⁹ With its entry into force, this Convention replaces the Convention on Mutual Assistance between customs administrations (“Naples Convention”), signed in Rome on 7 September 1967. In the light of this Convention, Directors General of Customs have adopted the following declarations: Wiesbaden (1971), Dromoland 1 (1976), Istanbul 1 (1977), Istanbul 2 (1977), Iraklion (1978), London (1974), Munich (1975), Harrogate (1992).

X. JUDICIAL COOPERATION IN CIVIL MATTERS

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

a) Indicative list of conventions and instruments to which the new Member States must accede in accordance with Article 3(4) of the Act of Accession (see annex)

– [Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (Brussels, 27 September 1968)³⁰; Protocol on the interpretation by the Court of Justice of the Convention of 27 September 1968 (Luxembourg, 3 June 1971), consolidated version OJ C27, 26. 1; 1998, p. 1]

as amended by

- Convention on the Accession of the Hellenic Republic to the Brussels Convention ([1982] OJ L 388, p. 1)
- Convention on the Accession of the Kingdom of Spain and the Portuguese Republic to the Brussels Convention ([1989] OJ L 285, p. 1])
- Convention on the Accession of the Republic of Austria, the Republic of Finland and the Kingdom of Sweden to the Brussels Convention ([1997] OJ C 15, p. 2)

b) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede in accordance with Article 5(1) and 5(2) of the Act of Accession (see annex)

– Convention on the Law applicable to Contractual Obligations (Rome, 19 June 1980); 1st Protocol to the Convention on the Law applicable to Contractual Obligations on Interpretation by the Court of Justice (Brussels, 19 December 1988) and 2nd Protocol to the Convention on the Law applicable to Contractual Obligations (Brussels, 19 December 1988);^{31 32}

As amended by:

- Convention on the Accession of the Hellenic Republic to the Rome Convention of 1980 (Luxembourg, 10 April 1984);

³⁰ The Brussels Convention has been largely replaced by Regulation 44/2001. However, this regulation, as a Title IV instrument, is not applicable to Denmark. Nor does it apply to certain overseas territories which fall within the geographical scope of the Brussels Convention. The Brussels Convention therefore continues to have a residual application. The conclusion of a specific agreement with Denmark is under way, as in the case of the Dublin Convention, *supra*, and options are being explored to resolve the situation of the overseas territories.

³¹ A consolidated version was published in OJ C 27, 26.1.1998, p.34.

This Convention, the Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters (Lugano, 16 September 1988) and the Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters are covered under Chapter 5 of the accession-negotiations.

³² The Commission has presented a Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation (COM (2002) 654 final) of 14.1.2003).

- Convention on the Accession of the Kingdom of Spain and the Portuguese Republic to the Rome Convention of 1980 (Funchal, 18 May 1992);
- Convention of 29 November 1996 on the Accession of the Republic of Austria, the Republic of Finland and the Kingdom of Sweden to the Rome Convention of 1980: OJ C 15 of 15 January 1997;

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)³³

– Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction (The Hague, 25 October 1980)³⁴;

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

– Joint Action of 22 November 1996 adopted by the Council on the basis of Articles J.3 and K.3 of the Treaty on European Union concerning measures protecting against the effects of the extra-territorial application of legislation adopted by a third country, and actions based thereon or resulting therefrom: OJ N° L 309 of 29 November 1996, p. 7;

– Council Regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings (entry into force : 31/5/2002) – OJ L 160 of 30 June 2000, p.1.

- Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ L 338 of 23 December 2003, p.1³⁵

- [Council Regulation (EC) No 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses (entry into force: 1/3/2001) – OJ L 160 of 30 June 2000, p.19³⁶]

- O [Commission Regulation (EC) No 1185/2002 of 1 July 2002 amending the list of competent courts in Annex I to Council Regulation (EC) No 1347/2000 of

³³ This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

³⁴ Note: This convention is being referred to the Council regulation (EC) No. 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in matrimonial matters and in matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 and amending Regulation (EC) No 44/2001.

³⁵ This Regulation will abrogate the regulations 1347/2000 (Brussels II) and 1185/2002 (list of Courts) as from 1.3.2005. Member States shall notify their competent courts by 1.8.2004 for application as from 1.3.2005.

³⁶ With the entry into force of Regulation No 2201/2003 as from 1.3.2005 this instrument will be obsolete. (The Convention on Jurisdiction, Recognition and Enforcement of Decisions in Matrimonial Matters („Brussels II“) of 28 May 1998 has already become obsolete.)

29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses, OJ L 173 of 3 July 2002, p. 3]³⁷

– Council Regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil and commercial matters (entry into force: 31 May 2001) – OJ L 160 of 30 June 2000, p.37³⁸

– Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (entry into force 01 March 2002); OJ L 012 of 16 January 2001, p.1³⁹

– Corrigendum to Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (OJ L 12 of 16 January 2001) – OJ L 307 of 24 November 2001, p. 28.

O Commission Regulation (EC) No 1496/2002 of 21 August 2002 amending Annex I (the rules of jurisdiction referred to in Article 3(2) and Article 4(2)) and Annex II (the list of competent courts and authorities) to Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters, OJ L 225 of 22 August 2002, p. 13⁴⁰

▶ Commission Regulation (EC) No 1937/2004 of 9 November 2004 amending Annexes I, II, III and IV to Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 334 of 10 November 2004, p. 3

³⁷ With the entry into force of Regulation No 2201/2003 as from 1.3.2005 this instrument will be obsolete.

³⁸ Relevant information in order to operate the regulation can be found in:

– 2001/781/EC Commission Decision of 25 September 2001 adopting a manual of receiving agencies and a glossary of documents that may be served under Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, OJ L 298 15.11.2001, p. 1

– 2002/350/EC Commission Decision of 3 April 2002 amending Commission Decision 2001/781/EC adopting a manual of receiving agencies and a glossary of documents that may be served under Council Regulation (EC) No 1348/2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, OJ L 125, 13.5.2002 p. 1.

– Information communicated by Member States under Article 23 of Council Regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, OJ C 151, 22.5.2001, p. 4 and its updates from 18.7.2001 (OJ C 202, p. 10), 6.10.2001 (OJ C 282, p. 2), 17.1.2002 (OJ C 13, p. 2) and 11.6.2003 (OJ C 136, p. 11), 11.2.2004 (OJ C 37, p.12).

³⁹ With the entry into force of Regulation (EC) No 44/2001, the Brussels Convention from 1968 [Brussels Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters, 27 September 1968] continues to apply to the relations of Member States with Denmark and certain overseas territories. The Commission has been authorised by the Council to start negotiations with Denmark for conclusion of a specific agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark in which the provisions of Regulation No 44/2001 to be layed down. The Commission is still exploring the options to resolve the question with the application of the Convention in French and Dutch overseas territories.

⁴⁰ Please take also into consideration the Statement of the Council and the Commission on Articles 15 and 73 of the Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters.

– Council decision of 28 May 2001, 2001/470/EC, establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters, OJ L 174 of 27 June 2001, p. 25⁴¹

– Council regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters, OJ L 174 of 27 June 2001, p. 1⁴²

○ Council Regulation (EC) NO 743/2002 of 25 April 2002 establishing a general Community framework of activities to facilitate the implementation of judicial cooperation in civil matters. OJ L 115 of 01 May 2002 p. 1

○ [Council Decision of 18 November 2002 authorising the Member States, in the interest of the Community, to ratify or accede to the International Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea, 1996 (the HNS Convention), OJ L337, 13 December 2002, p.55].⁴³

○ [Council Decision 2002/762/EC of 19 September 2002 authorising the Member States, in the interest of the Community, to sign, ratify or accede to the International Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage, 2001 (the Bunkers Convention), OJ L256, 25 September 2002, p.7].⁴⁴

- Council Decision of 19 December 2002 authorising the Member States, in the interest of the Community, to sign the 1996 Hague Convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and cooperation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children, OJ L 048 of 21 February 2003, p. 1.

- Council Directive 2003/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes, OJ L 026 of 31 January 2003, p. 41-47 .

- Council Decision 2003/882/EC of 27 November 2003 authorising the Member States which are Contracting Parties to the Paris Convention of 29 July 1960 on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy to sign, in the interest of the European Community, the Protocol amending that Convention, OJ L 338 of 23 December 2003, p. 30

- ▶ Council Decision of 8 March 2004 authorising the Member States which are Contracting Parties to the Paris Convention of 29 July 1960 on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy to ratify, in the interest of the European Community, the Protocol amending that Convention, or to accede to it, OJ L 97 of 1 April 2004, p. 53

- ▶ [Council Decision 2004/246/EC of 2 March 2004 authorising the Member States to sign, ratify or accede to, in the interest of the European Community, the Protocol of 2003 to the International Convention on the Establishment of an International Fund for Oil Pollution Damage, 1992, and authorising Austria and Luxembourg, in the interest of the European Community, to accede to the underlying instruments, OJ No L 78 of 16 March 2004].

- ▶ Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims, OJ L 261, 6 August 2004, p.15.

- ▶ Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims, OJ L 143, 30 April 2004, p.15.

⁴¹ This Decision applies as from 1 December 2002, except for Articles 2 and 20 which shall apply from the date of notification of the Decision to the Member States to which it is addressed.

⁴² This Regulation applies as from 1 January 2004, except for Articles 19,1 and 22, which shall apply from 1 July 2001

⁴³ Should be covered by chapter on transport.

⁴⁴ Should be covered by chapter on transport.

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters, OJ C 12 of 15 January 2001.

▶ Communication of the European Commission on the creation of European journey of civil justice /C (2003) 1553 of 8 May 2003/

D. OTHER CONVENTIONS

– [Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters (Lugano, 16 September 1988)]⁴⁵

XI. JUDICIAL CO-OPERATION IN CRIMINAL MATTERS

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

a) Indicative list of conventions and instruments to which new Member States must accede in (see annex)

– Convention of 10 March 1995 on Simplified Extradition Procedures between the Member States of the European Union: OJ C nr 78 of 30 March 1995;⁴⁶

– Explanatory report on simplified extradition procedure between the Member State of the European Union. OJ C 375 of 12 December 1996

– Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, of 27 September 1996 relating to Extradition between the Member States of the European Union: OJ C 313 of 23 October 1996, p. 12.⁴⁷

– Explanatory report on extradition procedure between the Member State of the European Union. OJ C 191/13 of 23 June 1997

- Council Decision 2003/169/JHA of 27 February 2003 determining which provisions of the 1995 Convention on simplified extradition procedure between the Member States of the European Union and of the 1996 Convention relating to extradition between the Member States of the European Union constitute developments of the Schengen acquis in accordance with the Agreement

⁴⁵ A new Convention between the European Community and the “Lugano” states is under preparation, in order to replace the current Lugano Convention.

⁴⁶ Although this instrument will in the long run be replaced by the Framework Decision on the European arrest warrant, some Member States declared at the time of adoption of the Framework Decision in conformity with its Article 32 that as executing Member States they would continue to deal with requests relating to acts committed before 1 January 2004 respectively 1 November 1993 in accordance with the formerly applicable extradition system. It is therefore necessary for new Member States to ratify the 1995 and 1996 European conventions on extradition.

⁴⁷ Although this instrument will in the long run be replaced by the Framework Decision on the European arrest warrant, some Member States declared at the time of adoption of the Framework Decision in conformity with its Article 32 that as executing Member States they would continue to deal with requests relating to acts committed before 1 January 2004 respectively 1 November 1993 in accordance with the formerly applicable extradition system. It is therefore necessary for new Member States to ratify the 1995 and 1996 European conventions on extradition.

concerning the Republic of Iceland's and the Kingdom of Norway's association with the implementation, application and development of the Schengen acquis, OJ L 67 of 12 March 2003, p. 25.

– Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union on Driving Disqualification. Official Reference OJ C 216 of 10 July 1998;

– Explanatory report on the Convention on Driving Disqualification. OJ C 211 of 23 July 1999

– Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union OJ C 197 of 12 July 2000, p.3

– Explanatory report on the Convention of 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union (Text approved by the Council on 30 November 2000); OJ C 379 of 29 December 2000, p.7

– Final Report on the first evaluation exercise – mutual legal assistance in criminal matters, OJ C 216 of 01 August 2001, p. 14

– Protocol of 16 October 2001 to the Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union, OJ C 326 of 21 November 2001, p.1

O Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union (Text approved by the Council on 14 October 2002), OJ C 257 of 24 October 2002, p. 1

▶ Council Decision of 17 December 2003 on the signing of the Agreement between the European Union and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway on the application of certain provisions of the Convention of 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union and the 2001 Protocol thereto, OJ L 26 of 29 January 2004, p. 1

▶ Agreement between the European Union and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway on the application of certain provisions of the Convention of 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union and the 2001 Protocol thereto, OJ L 26 of 29 January 2004, p.3

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)⁴⁸

– European Convention on Extradition (Paris, 13 December 1957)⁴⁹;

– The first additional Protocol to the European Convention on Extradition (Strasbourg, 15 October 1975);

⁴⁸ This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

⁴⁹ Linked to the acquis through the 1995 (Art. 1, 1st para) and 1996 Conventions on extradition which refer to this convention. This instrument will be replaced by the arrest warrant but there are still specific rules in force as regards Austria and Italy.

- The second additional Protocol to the European Convention on Extradition (Strasbourg, 17 March 1978);
- European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters (Strasbourg, 20 April 1959)⁵⁰;
- The first additional Protocol to the European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters (Strasbourg, 17 March 1978)
- The second additional protocol to the European Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters (Strasbourg, 8 November 2001)

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

- Joint Action of 22 April 1996 concerning a framework for the exchange of liaison magistrates to improve judicial cooperation between the Member States of the European Union: OJ L 105 of 27 April 1996.
- Joint Action of 15 July 1996 concerning Action to Combat Racism and Xenophobia: OJ L 185 of 24 July 1996;
- Joint Action of 29 June 1998 on Good Practice in Mutual Legal Assistance in Criminal Matters. Official Reference OJ L 191 of 7 July 1998;
- Joint Action of 29 June 1998 on the creation of a European Judicial Network (EJN). Official Reference OJ L 191 of 7 July 1998;
- Council Framework Decision 2000/383/JHA on increasing protection by criminal penalties and other sanctions against counterfeiting in connection with the introduction of the euro; OJ L140 of 14/06/00, p.1
 - Council Framework Decision of 6 December 2001 amending Framework Decision 2000/383/JHA on increasing protection by criminal penalties and other sanctions against counterfeiting in connection with the introduction of the euro, OJ L 329 of 14 December 2001, p. 3
 - Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings, OJ L82 of 22 March 2001, p. 1
- O Council Framework Decision of 13 June 2002 on joint investigation teams, OJ L162 of 20 June 2002, p. 1
- O Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States – Statements made by certain Member States on the adoption of the Framework Decision, OJ L 190 of 18 July 2002, p. 1
 - Statements provided for in Article 31(2) of Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedure between Member States, OJ L246 of 29 September 2003, p. 1
- O Council Decision (2002/630/JHA) of 22 July 2002 establishing a framework programme on police and judicial cooperation in criminal matters (AGIS), OJ L 203 of 01 August 2002, p. 5⁵¹

⁵⁰ Linked to the *acquis* through the 2000 Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union (Art.1, para 1 a).

⁵¹ AGIS is a framework programme replacing the Grotius, Oisin, Stop, Hippocrate and Falcone programmes. It runs from 2003 till 2007. This instrument is also mentioned under the section on „police co-operation“.

O Council decision (JHA) 187/2002 of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, OJ L 63 of 06 March 2002, p. 1⁵²

O Rules of procedure of Eurojust, OJ C 286 of 22 November 2002, p. 1⁵³

- Council Decision 2003/659/JHA of 18 June 2003 amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, OJ L245 of 29 September 2003, p. 44⁵⁴.

• Council Framework decision of 27 January 03 on the protection of the environment through criminal law, OJ L 29 of 5 February 2003, p. 55.

• Council Decision of 6 June 2003 2003/516/EC concerning the signature of the Agreements between the European Union and the United States of America on extradition and mutual legal assistance in criminal matters, OJ L 181 of 19 June 2003, p. 25

• Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of orders freezing property or evidence, OJ L 196 of 2 August 2003, p. 45

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Council Resolution on increasing protection by penal sanctions against counterfeiting in connection with the introduction of the euro. Adopted 28 May 1999. OJ C 171 of 18 June 1999.

– Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters; OJ C 12 of 15/01/01, p.10

• Council recommendation of 8 May 2003 on a model agreement for setting up a joint investigation team (JIT), OJ C 121 of 23 May 2003, p. 1

D. OTHER CONVENTIONS (ACCESSION DESIRABLE)

– Convention on the Transfer of Sentenced Persons (Strasbourg, 21 March 1983);

- Additional Protocol to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons (Strasbourg, 18 December 1997)

XII. HUMAN RIGHTS RELATED INSTRUMENTS

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

d) Indicative list of agreements, conventions and protocols to which the new Member States must accede (obligations arising indirectly from Article 2 of the Act of Accession) (see annex)⁵⁵

– European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Rome, 4 November 1950) as amended by Protocol No. 11 and its Protocol of 1952;

⁵² Herewith obsolete: Council Decision of 14 December 2000 setting up a Provisional Judicial Cooperation Unit; OJ L 324 of 21/12/00, p.2. This instrument is also mentioned under Fight against organised crime.

⁵³ This instrument is also mentioned under Fight against organised crime.

⁵⁴ This instrument is also mentioned under Fight against organised crime.

⁵⁵ This list contains the conventions for which the obligation to accede is not explicitly spelled out in the Act of Accession, but results from the binding force of secondary legislation, from Council Conclusions or from Article 10 EC, as referred to in Article 2 of the Act of Accession.

- Protocol N°4 of 1963 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Rome, 4 November 1950) and its Protocol of 1952
- Protocol N°6 concerning the abolition of the death penalty of 1983
- UN Convention on the elimination of all forms of racial discrimination (New-York, 7 March 1966)⁵⁷;
- Council of Europe Convention on the protection of individuals with regard to automatic processing of personal data (Strasbourg, 28 January 1981)⁵⁸;
- European Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Strasbourg, 26 November 1987)⁵⁹;
- UN Convention on the rights of the child (New-York, 20 November 1989).

*B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY);
COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS
AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY);
INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC*

- Council Decision establishing a secretariat for the joint supervisory data-protection bodies set up by the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention), the Convention on the Use of Information Technology for Customs Purposes and the Convention implementing the Schengen Agreement on the gradual abolition of checks at the common borders (Schengen Convention); OJ L 271 of 24 October 2000, p.1

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

- Charter of fundamental rights of the European Union, OJ C 364 of 18 December 2000, p.1

D. OTHER CONVENTIONS (ACCESSION DESIRABLE)

The following protocols to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Rome, 4 November 1950) as amended by Protocol No. 11:

- Protocol N°4 of 1963
- Protocol N°6 on the abolition of the death-penalty of 1983
- Protocol N°7 of 1984.
- Protocol N°12 of 2000.
- Protocol N°13 of 2002

⁵⁶ Linked to the *acquis* through Art. 6 EU of the EC Treaty. Protocol No. 11 has replaced Protocols 2, 3, 5, 8, 9 and 10

⁵⁷ Linked to the *acquis* through Art. 6 EU and 13 of the EC Treaty.

⁵⁸ Data protection in Schengen is based on this agreement (see Art. 115 Schengen Agreement). Attention is also drawn to the Council of Europe Recommendation n° R (87) 15 regulating the use of personal data in the police state (referred to in Article 129 of the Convention implementing the Schengen Agreement).

⁵⁹ Linked to the *acquis* through Art. 6 EU of the EC Treaty.

XIII. SCHENGEN (HORIZONTAL ISSUES) / SIS⁶⁰

– Council Decision 1999/435/EC of 20 May 1999 concerning the definition of the Schengen acquis for the purpose of determining, in conformity with the relevant provisions of the Treaty establishing the European Community and the Treaty on European Union, the legal basis for each of the provisions or decision which constitute the acquis, OJ L 176 of 10 July 1999, p. 1;

– The Schengen acquis as referred to in Article 1(2) of Council Decision 1999/435/EC of 20 May 1999, OJ L 239 of 22 September 2000, p.1

– Council Decision 1999/436/EC of 20 May 1999 determining, in conformity with the relevant provisions of the Treaty establishing the European Community and the Treaty on European Union, the legal basis for each of the provisions or decisions which constitute the Schengen acquis. OJ L 176 of 10 July 1999, p. 17.

– Council Decision 1999/437/EC of 17 May 1999 on certain arrangements for the application of the Agreement concluded by the Council of the European Union and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the association of those two states with the implementation, application and development of the Schengen acquis. OJ L 176 of 10 July 1999, p. 31;

– Council Decision 1999/323/EC of 3 of May 1999 on the establishment of a Financial Regulation governing the budgetary aspects of the management of the Secretary- General of the Council of contracts concluded in his name, on behalf of certain Member States in relation to the installation and the functioning of the Help Desk Server of the management Unit and of the Sirene Network Phase II. OJ L 123 of 13 May 1999, p. 51;⁶¹

– Council Decision 1999/439/EC of 17 May 1999 on the conclusion of the agreement with the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the latter's association with the implementation, application and development of the Schengen acquis; OJ L 176 of 10 July 1999, p. 35;

– Council Decision 2000/29/EC of 28 June 1999 on the Agreement with the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway on the establishment of rights and obligations between Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the one hand, and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway on the other, in areas of the Schengen acquis which apply to these States; OJ L 15- of 20. January 2000, p. 1;

– Decision No 1/1999 of the EU/Iceland and Norway Mixed Committee established by the agreement concluded by the Council of the European Union and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the latter's association in the implementation, application and development of the Schengen acquis adopting its Rules of Procedure, OJ C 211 of 23 July 1999, p.9;

– Council Decision 1999/848/EC of 13 December 1999 on the full application of the Schengen acquis in Greece; OJ L 327 of 21 December 1999, p. 58;

– Council Decision 2000/265/EC of 27 March 2000 on the establishment of a financial regulation governing the budgetary aspects of the management by the Deputy Secretary- General of the Council, of contracts concluded in his name, on behalf of certain Member States, relating to the installation and the functioning of the communication infrastructure for the Schengen environment, Sisnet, OJ L 85 of 6 April 2000, p. 12.

⁶⁰ Council Directive 2001/51/EC of 28 June 2001 supplementing the provisions of Article 26 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985, OJ L 187 of 10.07.2001, p. 45 is listed under the section on migration.

⁶¹ Even though still in force (23 September 2003) it is intended to repeal this Council decision.

Amended by:

- Council Decision 2000/664/EC of 23 October 2000 amending Decision 2000/265/EC on the establishment of a financial regulation governing the budgetary aspects of the management by the Deputy Secretary-General of the Council of contracts concluded in his name, on behalf of certain Member States, relating to the installation and the functioning of the communication infrastructure for the Schengen environment, "SISNET", OJ 278 of 31 October 2000, p. 24.
- Council Decision 2003/171/EC of 27 February 2003 amending Decision 2000/265/EC on the establishment of a financial regulation governing the budgetary aspects of the management by the Deputy Secretary-General of the Council, of contracts concluded in his name, on behalf of certain Member States, relating to the installation and the functioning of the communication infrastructure for the Schengen environment, "Sisnet", OJ L 69 of 13 March 2003, p. 10.
- Council Decision of 27 November 2003 on the repeal of the Financial Regulation governing the budgetary aspects of the management by the Secretary-General of the Council, of contracts concluded in his name, on behalf of certain Member States, relating to the installation and the functioning of the "Help Desk Server" of the Management Unit and of the Sirene Network Phase II, OJ L 318 of 03 December 2003, p. 23
- Council Decision 2000/365/EC of 29 May 2000 concerning the request of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to take part in some of the provisions of the Schengen acquis, OJ L 131 of 01 June 2000, p.43
- Council Decision 2000/586/JHA of 28 September 2000 establishing a procedure for amending Articles 40(4) and (5), 41(7) and 65(2) of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 on the gradual abolition of checks at common borders, OJ L 248 of 3 October 2000, p. 1.
- Council Decision 2000/645/EC of 17 October 2000 correcting the Schengen acquis as contained in Schengen Executive Committee SCH/Com-ex (94)15 rev.; OJ L 272 of 25 October 2000, p.24
- Council Decision No 2000/641/JHA of 17 October 2000 establishing a secretariat for the joint supervisory data-protection bodies set up by the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention), the Convention on the Use of Information Technology for Customs Purposes and the Convention implementing the Schengen Agreement on the gradual abolition of checks at the common borders (Schengen Convention), OJ L 271 of 24 October 2000, p. 1
- Council Decision 2000/777/EC of 1 December 2000 on the application of the Schengen acquis in Denmark, Finland and Sweden, and in Iceland and Norway, OJ L 309 of 9 December 2000, p. 24.
- Council Regulation (EC) No 2424/2001 of 6 December 2001 on the development of the second generation Schengen Information System (SIS II), OJ L 328 of 13 December 2001, p. 4.
- Council Decision 2001/886/JHA of 6 December 2001 on the development of the second generation Schengen Information System (SIS II), OJ L 328 of 13 December 2001, p.1
- O Council Decision 2002/192/EC of 28 February 2002 concerning Ireland's request to take part in some of the provisions of the Schengen acquis, OJ L 64 of 07 March 2002, p. 20
- Council Decision 2003/725/JHA of 2 October 2003 amending the provisions of Article 40(1) and (7) of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 on the gradual abolition of checks at common borders, OJ L 260 of 11 October 2003, p. 37

- Council Decision of 27 November 2003 on the repeal of the decision authorising the Secretary-General of the Council in the context of the integration of the Schengen acquis into the framework of the European Union to act as representative of certain Member States for the purposes of concluding contracts relating to the installation and the functioning of the "Help Desk Server" of the Management Unit and of the Sirene Network Phase II and to manage such contracts, OJ L 318 of 03 December 2003, p. 22
- ▶ Council Regulation (EC) No 378/2004 of 19 February 2004 on procedures for amending the Sirene Manual, OJ L 64 of 2 March 2004, p. 5
 - ▶ Council Decision 2004/201/JHA of 19 February 2004 on procedures for amending the Sirene Manual, OJ L 64 of 2 March 2004, p. 45
- ▶ Council Regulation (EC) No 871/2004 of 29 April 2004 concerning the introduction of some new functions for the Schengen Information System, including in the fight against terrorism, OJ L 162 of 30 April 2004, p. 29

XIV. OTHER

A. CONVENTIONS TO WHICH ACCESSION IS OBLIGATORY

None

B. JOINT ACTIONS, JOINT POSITIONS (MAASTRICHT TREATY); COMMON POSITIONS, FRAMEWORK DECISIONS AND DECISIONS (AMSTERDAM TREATY); INSTRUMENTS ADOPTED UNDER THE TEC

– Joint Action to institute a mechanism for the collective evaluation of the adoption, application and effective implementation by the candidate countries of the Acquis of the European Union in the field of justice and home affairs: Official Reference OJ L 191 of 7 July 1998.

C. OTHER EUROPEAN UNION INSTRUMENTS AND DOCUMENTS

– Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998, OJ C 019 , 23 January 1999 p1 to 15.

Annex 1: extracts from Articles 3, 5 and 6 of the Treaty of Accession (10 new MS)

ARTICLE 3

(...)

4. The new Member States undertake in respect of those conventions or instruments in the field of justice and home affairs which are inseparable from the attainment of the objectives of the EU Treaty:

– **to accede to those which, by the date of accession, have been opened for signature by the present Member States, and to those which have been drawn up by the Council in accordance with Title VI of the EU Treaty and recommended to the Member States for adoption;**

– to introduce administrative and other arrangements, such as those adopted by the date of accession by the present Member States or by the Council, to facilitate practical cooperation between the Member States' institutions and organisations working in the field of justice and home affairs.

ARTICLE 5

1. The new Member States accede by this Act to the decisions and agreements adopted by the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council. They undertake to accede from the date of accession to all other **agreements concluded by the present Member States relating to the functioning of the Union or connected with the activities thereof.**

2. The new Member States undertake to accede to **the conventions provided for in Article 293 of the EC Treaty and to those that are inseparable from the attainment of the objectives of the EC Treaty, and also to the protocols on the interpretation of those conventions by the Court of Justice, signed by the present Member States** and to this end they undertake to enter into negotiations with the present Member States in order to make the necessary adjustments thereto.

3. The new Member States are in the same situation as the present Member States in respect of declarations or resolutions of, or other positions taken up by, the European Council or the Council and in respect of those concerning the Community or the Union adopted by common agreement of the Member States; they will accordingly observe the principles and guidelines deriving from those declarations, resolutions or other positions and will take such measures as may be necessary to ensure their implementation.

ARTICLE 6

1. The agreements or conventions concluded or provisionally applied by the Community or in accordance with Article 24 or Article 38 of the EU Treaty, with one or more third States, with an international organisation or with a national of a third State, shall, under the conditions laid down in the original Treaties and in this Act, be binding on the new Member States.

2. The new Member States undertake to accede, **under the conditions laid down in this Act, to the agreements or conventions concluded or provisionally applied by the present Member States and the Community, acting jointly, and to the agreements concluded by those States which are related to those agreements or conventions.**

The accession of the new Member States to the agreements or conventions mentioned in paragraph 6 below, as well as the agreements with Belarus, China, Chile, Mercosur and Switzerland which have been concluded or signed by the Community and its Member States jointly shall be agreed by the conclusion of a protocol to such agreements or conventions between the Council of the European Union, acting unanimously on behalf of the Member States, and the third country or countries or international organisation concerned. This procedure is without prejudice to the Community's own competences and does not affect the allocation of powers between the Community and the Member States as regards the conclusion of such agreements in the future or any other amendments

not related to accession. The Commission shall negotiate these protocols on behalf of the Member States on the basis of negotiating directives approved by the Council, acting by unanimity, and in consultation with a committee comprised of the representatives of the Member States. It shall submit a draft of the protocols for conclusion to the Council.

3. Upon acceding to the agreements and conventions referred to in paragraph 2 the new Member States shall acquire the same rights and obligations under those agreements and conventions as the present Member States.

(...)

IV.
МЕЖДУНАРОДНО
ПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО
И МЕЖДУНАРОДНА
ПРАВНА ПОМОЩ

ДОГОВОРИ ЗА МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЩ, ДЕЙСТВАЩИ МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Веселина Малева*

От 16.11.2001 г. е в сила Законът за международните договори на Република България, обнародван в „Държавен Вестник“, бр. 97 от 13.11.2001 г., който отменя действащия до този момент Указ № 1496 от 1975 г. на Държавния съвет за участие на Народна република България в международни договори. Всички посочени по-долу договори са сключени по реда на тези два акта.

Част от двустранните договори за правна помощ, които са в сила понастоящем и са сключени преди 1989 година, имат по-различна структура и съдържание от сключените през последните 15 години. Те уреждат взаимоотношения в гражданскоправната и наказателноправната материя, обединени в един-единствен договор за правна помощ, съдържащ както процесуални, така и колизионни материалноправни норми, напр. личен статут и семейно право, вкл. сключване и разтрогване на брак между гражданите на двете договарящи държави, взаимоотношения между съпрузи и между родители и деца, осиновяване, завещание, право на наследяване и др.

През последните години се разшири сътрудничеството на България с държави от Европа, Азия, Африка и Америка в наказателноправната и гражданско-правната област. Двустранните отношения с държавите от тези континенти в областта на двустранната правна помощ се развиха чрез сключването на договори за правна помощ, съобразени с най-добрите образци, изготвени от съответните международни организации – ООН, Съвет на Европа, Европейски съюз и др. Сключваните през последните години договори биват четири отделни вида: 1) за правна помощ по наказателни дела; 2) за правна помощ по граждански дела; 3) за екстрадиция и 4) за трансфер на осъдени лица. По този начин се даде възможност за разширение и усъвършенстване на разпоредбите в отделните видове договори, уреждащи съответната материя. Констатира се, че освен до значително разширяване на правното сътрудничество, новите видове двустранни договори заедно с многостранните, по които Република България е страна, водят до улесняване и подобряване на правната помощ и сътрудничеството на българските правосъдни органи с правосъдните органи на другите държави. Те са и правната рамка, която до голяма степен гарантира правата на българските граждани и юридически лица при контактите им с правосъдните органи на другите договарящи държави. Значителен брой държа-

* Началник на отдел „Международна правна помощ“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието

ви проявяват интерес за сключване на двустранни договори за правна помощ с България и в бъдеще ще продължи разширяването на сътрудничеството и правната помощ с тези държави на основата на сключени двустранни договори за правна помощ.

СПИСЪК НА ДОГОВОРИТЕ ЗА ПРАВНА ПОМОЩ ПО ГРАЖДАНСКИ И НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

АВСТРИЯ

ДОГОВОР между Народна република България и Република Австрия за правна помощ по граждански дела и документи

Ратифициран с Указ 79 на Президиума на Народното събрание от 6.10.1969 г. – ДВ, бр.12 от 1968 г. Обн., бр. 79 от 10.10.1969 г., в сила за България от 22.08.1969 г.

АЗЕРБАЙДЖАН

ДОГОВОР за екстрадиция между Република България и Република Азербайджан

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 16.05.1996 г. – ДВ, бр. 46 от 17.04.1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 78 от 8.07.1998 г., в сила за България от 26.09.1997 г.

ДОГОВОР за правна помощ по граждански дела между Република България и Република Азербайджан

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 16.05.1996 г. – ДВ, бр. 46 от 1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 78 от 8.07.1998 г., в сила за България от 26.09.1997 г.

ДОГОВОР за правна помощ по наказателни дела между Република България и Република Азербайджан

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 16.05.1996 г. – ДВ, бр. 46 от 17.04.1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 78 от 8.07.1998 г., в сила за България от 26.09.1997 г.

АРМЕНИЯ

ДОГОВОР за екстрадиция между Република България и Република Армения

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 27.02.1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 81 от 15.07.1998 г., в сила за България от 7.12.1997 г.

ДОГОВОР за правна помощ по граждански дела между Република България и Република Армения

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 27.02.1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 81 от 15.07.1998 г., в сила за България от 7.12.1997 г.

ДОГОВОР за правна помощ по наказателни дела между Република България и Република Армения
Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 27.02.1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 81 от 15.07.1998 г., в сила България от 7.12.1997 г.

АЛЖИР

ДОГОВОР за съдебна и правна помощ по граждански, търговски, семейни и наказателни дела между Народна република България и Алжирската демократична и народна република
Ратифициран с Указ 87 на Държавния съвет на НРБ от 29.01.1975 г. – ДВ, бр. 13 от 13.02.1976 г. Обн., ДВ, бр. 27 от 5.04.1985 г., в сила за България от 1.04.1985 г.

БЕЛГИЯ

КОНВЕНЦИЯ за екстрадиция между България и Белгия
Ратифицирана с Указ 46 на цар Фердинанд I от 18.12.1908 г. Обн., ДВ, бр. 89 от 1909 г. и бр. 107 от 1909 г., в сила за България от 6.06.1908 г.

КОНВЕНЦИЯ между България и Белгия по някои съдебни въпроси
Ратифицирана с Указ 12 на цар Борис III от 13.06.1932 г. Обн., ДВ, бр. 65 от 1932 г., в сила за България от 4.07.1932 г.

ВИЕТНАМ

ДОГОВОР за правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела между Народна република България и Социалистическа република Виетнам
Ратифициран с Указ № 3861 на Държавния съвет от 13.11.1986 г. – ДВ, бр. 90 от 21.11.1986 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 69 от 4.09.1987 г., в сила за България от 5.07.1987 г.

ГРУЗИЯ

ДОГОВОР за правна помощ по граждански дела между Република България и Република Грузия
Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 3 от 10.01.1997 г., в сила за България от 6.06.1996 г.

ДОГОВОР за правна помощ по наказателни дела между Република България и Република Грузия
Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 3 от 10.01.1997 г., в сила за България от 6.06.1996 г.

ГЪРЦИЯ

ДОГОВОР за правна помощ по граждански и наказателни дела между Народна република България и Република Гърция
Ратифициран с Указ 1198 на Държавния съвет от 6.08.1976 г. – ДВ, бр. 68 от 24.08.1976 г. Обн., ДВ, бр. 49 от 24.06.1980 г., в сила за България от 26.04.1980 г.

ИТАЛИЯ

ДОГОВОР между Народна република България и Италианската република за правна помощ и изпълнение на решения по граждански дела

Ратифициран с Решение на Великото Народно събрание от 4.01.1991 г., обн., ДВ, бр. 11 от 8.02.1991 г., с поправка, публикувана в ДВ, бр. 13 от 15.02.1991 г.

ИНДИЯ

ДОГОВОР за екстрадиция между Република България и Република Индия

Ратифициран с Решение на 39-ото Народно събрание от 22.07.2004 г. Обн., ДВ, бр. 68 от 03.08.2004 г.

ИСПАНИЯ

ДОГОВОР за взаимна правна помощ по граждански дела между Република България и Кралство Испания

Ратифициран със Закон, приет от Народното събрание на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 10.05.1994 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 10 от 31.01.1995 г., в сила за България от 1.07.1994 г.

ДОГОВОР за екстрадиция и взаимна правна помощ между Република България и Кралство Испания

Ратифициран със закон, приет от 36-ото Народно събрание на 27 април 1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 11 от 1.02.1995 г., в сила за България от 1.07.1994 г.

ЙЕМЕН

ДОГОВОР между Народна република България и Народна демократична република Йемен

за правна помощ по граждански и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 881 на Държавния съвет на Народна република България от 22.07.1988 г. – ДВ, бр. 58 от 29.07.1988 г. Обн., ДВ, бр. 11 от 7.02.1989 г., в сила за България от 22.01.1989 г.

КИПЪР

ДОГОВОР за правна помощ по граждански и наказателни дела между Народна република България и Република Кипър

Ратифициран с Указ № 1792 на Държавния съвет от 17.06.1983 г. – ДВ, бр. 49 от 24.06.1983 г. Обн., ДВ, бр. 4 от 15.01.1985 г., в сила за България от 11.01.1985 г.

КИТАЙ

ДОГОВОР между Република България и Китайската народна република за правна помощ по наказателни дела

Ратифициран със закон, приет от 37-ото Народно събрание на 15.02.1996 г. – ДВ, бр. 17 от 1996 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 22 от 14.03.1997 г., в сила за България от 27.05.1996 г.

ДОГОВОР между Република България и Китайската народна република за съдебна помощ по граждански дела

Ратифициран със закон, приет от 36-ото Народно събрание на 12.01.1994 г. – ДВ, бр. 6 от 1994 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 60 от 4.07.1995 г., в сила за България от 30.06.1995 г.

ДОГОВОР за екстрадиция

между Република България и Китайската народна република

Ратифициран със закон, приет от 37-ото НС на 12.02.1997 г. – ДВ, бр. 16 от 1997 г. Издаден от Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция, обн., ДВ, бр. 78 от 8.07.1998 г., в сила за България от 3.07.1997 г.

КОРЕЯ

ДОГОВОР между Народна република България

и Корейската народнодемократична република

за оказване на взаимна правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 1587 на Държавния съвет от 4.08.1989 г. – ДВ, бр. 62 от 11.08.1989 г. Обн., ДВ, бр. 15 от 20.02.1990 г., в сила за България от 15.02.1990 г.

КУВЕЙТ

ДОГОВОР между Народна република България и държавата Кувейт

за правна и съдебна помощ по граждански и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 185 на Държавния съвет от 7.02.1989 г. – ДВ, бр. 13 от 14.02.1989 г. Обн., ДВ, бр. 59 от 1.08.1989 г., в сила за България от 6.07.1989 г.

КУБА

ДОГОВОР между Народна република България и Република Куба

за правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 1959 на Държавния съвет от 2.11.1979 г. – ДВ, бр. 90 от 13.11.1979 г. Обн., ДВ, бр. 85 от 31.10.1980 г., в сила за България от 25.07.1980 г.

ЛИБИЯ

ДОГОВОР между Народна република България

и Социалистическа народна либийска арабска джамахирия

за правно сътрудничество

Ратифициран с Указ № 1169 на Държавния съвет от 17.04.1984 г. – ДВ, бр. 33 от 24.04.1984 г. Обн., ДВ, бр. 65 от 20.08.1985 г., в сила за България от 5.08.1985 г.

ЛИВАН

ДОГОВОР между правителството на Република България и правителството на Ливанската република за правна помощ по наказателни дела

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 25.10.2001 г. – ДВ, бр. 95 от 2001 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 45 от 27.05.2004 г., в сила за България от 10.04.2004 г.

ДОГОВОР между правителството на Република България и правителството на Ливанската република за правна помощ по граждански дела

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 25.10.2001 г. – ДВ, бр. 95 от 2001 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 45 от 27.05.2004 г., в сила за България от 10.04.2004 г.

ДОГОВОР между правителството на Република България и правителството на Ливанската република за екстрадиция

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 25.10.2001 г. – ДВ, бр. 95 от 6.11.2001 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 45 от 27.05.2004 г., в сила за България от 10.04.2004 г.

ДОГОВОР между правителството на Република България и правителството на Ливанската република за трансфер на осъдени лица

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 25.10.2001 г. – ДВ, бр. 95 от 6.11.2001 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 45 от 27.05.2004 г., в сила за България от 10.04.2004 г.

МАКЕДОНИЯ

ДОГОВОР за правна помощ по граждански дела

между Република България и Република Македония

Ратифициран със закон, приет от 38-то НС на 12.01.2001 г., ДВ, бр. 7 от 23.01.2001 г.; попр., бр. 10 от 2001 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 40 от 19.04.2002 г., в сила за България от 7.04.2002 г.

МОНГОЛИЯ

ДОГОВОР между Народна република България

и Монголската народна република за оказване на взаимна правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 1127 на Президиума на Народното събрание от 24.12.1968 г. – ДВ, бр. 2 от 7.01.1969 г. Обн., ДВ, бр. 88 от 14.11.1969 г., в сила за България от 10.04.1969 г.

ПОЛША

ДОГОВОР между Народна република България

и Полската народна република за правна помощ

и правни отношения по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 172 на Президиума на Народното събрание от 7.04.1962 г. – Изв., бр. 31 от 17.04.1962 г. Обн., Изв., бр. 37 от 10.05.1963 г., в сила за България от 20.04.1963 г.

РУМЪНИЯ

ДОГОВОР между Народна република България

и Румънската народна република

за правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 33 на Президиума на Народното събрание от 24.01.1959 г. – Изв., бр. 9 от 30.01.1959 г. Обн., Изв., бр. 18 от 1.03.1960 г., в сила за България от 4.07.1959 г.

САЩ

ДОГОВОР за предаване между България и Съединените щати на Америка
Ратифициран с Указ № 3210 на цар Борис III от 19.06.1924 г. – ДВ, бр. 67 от 1924 г. Обн., ДВ, бр. 67 от 1924 г., в сила за България от 24.06.1924 г.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ДОГОВОР за екстрадиция
между България и Съединените щати на Америка
Ратифициран с Указ № 62 на цар Борис III от 17.07.1934 г. – ДВ, бр. 188 от 1935 г. Обн., ДВ, бр. 188 от 1935 г., в сила за България от 15.08.1935 г.

СИРИЯ

ДОГОВОР между Народна република България
и Сирийската арабска република
за правна помощ по семейни, граждански и наказателни дела
Ратифициран с Указ № 1341 на Държавния съвет от 12.09.1976 г. – ДВ,
бр. 77 от 28.09.1976 г. Обн., ДВ, бр. 53 от 8.07.1980 г., в сила за България от
5.12.1977 г.

СССР

ДОГОВОР между Народна република България
и Съюза на съветските социалистически републики
за правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела
Ратифициран с Указ № 784 на Държавния съвет от 15.04.1975 г., – ДВ,
бр. 33 от 25.04.1975 г. Обн., ДВ, бр. 12 от 10.02.1976 г., в сила за България от
18.01.1975 г.

СФРЮ

ДОГОВОР между Народна република България
и Федеративна народна република Югославия за взаимна правна помощ
Ратифициран с Указ № 167 на Президиума на Народното събрание от
8.06.1956 г. – Изв., бр. 16 от 1957 г. Обн., Изв., бр. 16 от 1.03.1957 г., в сила за
България от 26.01.1957 г.

ТУРЦИЯ

ДОГОВОР между Република България и Република Турция
за трансфер на осъдени лица
Ратифициран със закон, приет от 36-ото Народно събрание на 15.07.1993 г. –
ДВ, бр. 65 от 1993 г. Издаден от Министерство на правосъдието, обн., ДВ, бр. 61
от 7.07.1995 г., в сила за България от 24.06.1995 г.

ДОГОВОР за правна помощ по граждански и наказателни дела
между Народна република България и Република Турция
Ратифициран с Указ № 160 на Държавния съвет от 18.02.1976 г. – ДВ, бр.
20 от 9.03.1976 г. Обн., ДВ, бр. 16 от 23.02.1979 г., в сила за България от
27.10.1976 г.

ТУНИС

ДОГОВОР между Народна република България и Туниската република за правна помощ по граждански и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 2464 на Държавния съвет от 26.12.1975 г. – ДВ, бр. 3 от 9.01.1976 г. Обн., ДВ, бр. 91 от 16.11.1976 г., в сила за България от 31.08.1976 г.

УЗБЕКИСТАН

ДОГОВОР между Република България и Република Узбекистан за екстрадиция

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 26.05.2004 г. – ДВ, бр. 49 от 8.06.2004 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 105 от 30.11.2004 г., в сила за България от 11.11.2004 г.

ДОГОВОР между Република България

и Република Узбекистан за правна помощ по граждански дела

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 26.05.2004 г. – ДВ, бр. 49 от 8.06.2004 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 105 от 30.11.2004 г., в сила за България от 11.11.2004 г.

ДОГОВОР между Република България и Република Узбекистан

за правна помощ по наказателни дела

Ратифициран със закон, приет от 39-ото НС на 26.05.2004 г. – ДВ, бр. 49 от 8.06.2004 г. Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 105 от 30.11.2004 г., в сила за България от 11.11.2004 г.

УНГАРИЯ

ДОГОВОР между Народна република България и Унгарската народна република

за правна помощ по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 595 на Президиума на Народното събрание от 4.08.1966 г. Обн., ДВ, бр. 29 от 11.04.1967 г., в сила за България от 10.03.1967 г.

ФРАНЦИЯ

ДОГОВОР за взаимна правна помощ по граждански дела

между правителството на Народна република България

и правителството на Френската република

Ратифициран с Указ № 269 на Държавния съвет от 28.02.1989 г. – ДВ, бр. 18 от 1989 г. Обн., ДВ, бр. 92 от 28.11.1989 г., в сила за България от 1.10.1989 г.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ДОГОВОР между Народна република България

и Чехословашката социалистическа република

за правна помощ и уреждане на отношения

по граждански, семейни и наказателни дела

Ратифициран с Указ № 538 на Държавния съвет от 15.04.1977 г. – ДВ, бр. 34 от 1977 г. Обн., ДВ, бр. 20 от 14.03.1978 г., в сила за България от 6.01.1978 г.

МЕЖДУНАРОДНИ КОНВЕНЦИИ, ПО КОИТО МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО Е ЦЕНТРАЛЕН ОРГАН ИЛИ ИЗПЪЛНЯВА ОПРЕДЕЛЕНИ ФУНКЦИИ

*Веселина Малева**

През последните години Република България усилено работи по присъединяване към международните конвенции на ООН, на Съвета на Европа, на Хагската конференция по международно частно право и др. както в наказателната, така и в гражданската област. Министерството на правосъдието отговаря приоритетно за уеднаквяване на българското наказателно право, наказателнопроцесуално право, гражданско право и гражданскопроцесуално право с достиженията на Европейския съюз и е централен и/или компетентен орган по международните конвенции в тези области.

През 1994 г. Република България стана страна по няколко конвенции на Съвета на Европа в наказателноправната област, въз основа на които започна да осъществява правната помощ по наказателни дела, да извършва екстрадициите и трансферите на осъдени лица с другите държавистрани по тези конвенции. Разширяването на многостранното сътрудничество, необходимостта от създаване на нови форми, методи и институти, особено във връзка със засилване на ефективността на борбата с международната престъпност, наложиха през последните няколко години създаване на значителен брой международни актове.

Присъединяването на България към многостранните конвенции отговаря и на изискванията на международния икономически и правен обмен. В тази връзка в България засилен интерес се прояви към изработените от Хагската конференция по международно частно право конвенции в гражданскоправната област.

През 1999 г. Република България стана държава – членка на Хагската конференция по международно частно право. В резултат на огромното движение на хора се пораждат множество сложни правоотношения в областта на гражданското и семейното право, които налагат регламентирането им с международни договори. Съвременното развитие в областта на производството, търговията и инвестициите също води до потребност от унифициране на международното частно право. Необходими са сигурност и предвидимост на правоотношенията с международен елемент чрез прилагането на едни и същи норми от съдилищата, независимо от това къде е предявен искът. Вън от съмнение е, че в голям брой случаи само международното сътрудничество би могло да осигури задоволителна правна рамка на отношенията.

* Началник на отдел „Международна правна помощ“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

Министерството на правосъдието осъществи конкретна подготовка за присъединяването на страната ни най-напред към някои Хагски конвенции, които са особено значими за правния обмен, международната правна помощ, защитата на децата.

България е страна и успешно прилага и конвенциите на ООН за борба с трафика на наркотици, хора и ядрени материали.

Нашата държава прави значителни усилия както да приеме, така и да прилага точно разпоредбите на конвенциите, като създава съответните механизми, необходими за прилагането им, и проучва и възприема опита на държавите, които прилагат конвенциите отдавна.

Процесът на присъединяване към този вид международни актове стана непрекъснат и все по-интензивен. България участва равностойно и в процеса на създаването на нови конвенции в различните международни организации.

КОНВЕНЦИИ, ПО КОИТО МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО Е ЦЕНТРАЛЕН ОРГАН ИЛИ ИЗПЪЛНЯВА ОПРЕДЕЛЕНИ ФУНКЦИИ

Конвенции, приети от Организацията на обединените нации

1. КОНВЕНЦИЯ за признаване и изпълнение по чуждестранни арбитражни решения от 10 юни 1958 г. (Обн., ДВ, бр. 2 от 8 януари 1965 г.)

2. ЕДИННА КОНВЕНЦИЯ по упойващите вещества от 1961 г. (Обн., ДВ, бр. 67 от 1968 г., в сила за Република България от 24 ноември 1968 г.), изменена с Протокола от 1972 г., изменящ Единната конвенция по упойващите вещества от 1961 г. от 8 август 1975 г. (Обн., ДВ, бр. 87 от 15 октомври 1996 г., в сила за Република България от 17 август 1996 г.)

3. КОНВЕНЦИЯ на ООН за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества от 20 декември 1988 г. (Обн., ДВ, бр. 89 от 19 октомври 1993 г., в сила за Република България от 23. декември 1992 г., попр., ДВ, бр. 58 от 29 юни 2001 г.)

Конвенции, приети от Съвета на Европа

1. КОНВЕНЦИЯ за защита на правата на човека и основните свободи от 20 март 1952 г. (Обн., ДВ, бр. 80 от 2 октомври 1992 г., в сила за Република България от 7 септември 1992 г., изм., ДВ, бр. 137 от 20 ноември 1998 г., в сила от 1 ноември 1998 г.)

2. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за екстрадиция от 13 декември 1957 г. (Обн., ДВ, бр. 8 от 24 януари 1995 г., в сила за Република България от 1 октомври 1994 г.)

3. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за взаимопомощ по наказателноправни въпроси от 20 април 1959 г. (Обн., ДВ, бр. 8 от 24 януари 1995 г., в сила за Република България от 15 септември 1994 г.)

4. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за обмен на правна информация между държави от 7 юни 1968 г. (Обн., ДВ, бр. 43 от 31 май 1991 г., в сила за Република България от 1 май 1991 г.)

5. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за международно признаване на присъди от 28 май 1970 г. (Обн., ДВ, бр. 104 от 26 ноември 2004 г., в сила за Република България от 1 юли 2004 г.)

6. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за трансфер на производства по наказателни дела от 15 май 1972 г. (Обн., ДВ, бр. 104 от 26 ноември 2004 г., в сила за Република България от 1 юли 2004 г.)

7. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за борба с тероризма от 27 януари 1977 г. (Обн., ДВ, бр. 95 от 6 ноември 2001 г., в сила за Република България от 18 май 1998 г.)

8. ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права от 20 май 1980 г. (Обн., ДВ, бр. 104 от 28 ноември 2003 г., в сила за Република България от 1 октомври 2003 г.)

9. КОНВЕНЦИЯ за трансфер на осъдени лица от 21 март 1983 г. (Обн., ДВ, бр. 8 от 24 януари 1995 г., в сила за Република България от 15 септември 1994 г.)

10. КОНВЕНЦИЯ относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от престъпление от 8 ноември 1990 г. (Обн., ДВ, бр. 43 от 27 май 1994 г., в сила за Република България от 1 октомври 1993 г.)

11. НАКАЗАТЕЛНА КОНВЕНЦИЯ относно корупцията от 27 януари 1999 г. (Обн., ДВ, бр. 73 от 26 юли 2002 г., в сила за Република България от 1 юли 2002 г.)

12. ГРАЖДАНСКА КОНВЕНЦИЯ за корупцията от 4 ноември 1999 г. (Обн., ДВ, бр. 102 от 21 ноември 2003 г., в сила за Република България от 1 ноември 2003 г.)

Конвенции, приети от Хагската конференция по международно частно право

1. КОНВЕНЦИЯ за премахване на изискването за легализация на чуждестранни публични актове от 5 октомври 1961 г. (Обн., ДВ, бр. 45 от 11 май 2001 г., в сила за Република България от 30 април 2001 г.)

2. КОНВЕНЦИЯ за връчване в чужбина на съдебни и извънсъдебни документи по граждански или търговски дела от 15 ноември 1965 г. (Обн., ДВ, бр. 65 от 8 август 2000 г., в сила за Република България от 31 юли 2000 г.)

3. КОНВЕНЦИЯ за събиране на доказателства в чужбина по граждански или търговски дела от 18 март 1970 г. (Обн., ДВ, бр. 13 от 15 февруари 2000 г., в сила за Република България от 22 януари 2000 г.)

4. ХАГСКА КОНВЕНЦИЯ за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 25 октомври 1980 г. (Обн., ДВ, бр. 82 от 16 септември 2003 г., в сила за Република България от 1 август 2003 г.)

5. КОНВЕНЦИЯ за международен достъп до правосъдие от 25 октомври 1980 г. (Обн., ДВ, бр. 13 от 15 февруари 2000 г., в сила за Република България от 1 февруари 2000 г.)

6. КОНВЕНЦИЯ за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване от 29 май 1993 г. (Обн., ДВ, бр. 78 от 13 август 2002 г., в сила за Република България от 1 септември 2002 г.)

ИЗМЕНЕНИЯ В НПК ВЪВ ВРЪЗКА С ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ МЕЖДУНАРОДНИ АКТОВЕ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА В ОБЛАСТТА НА ПРАВНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

*Веселина Малева**

*Любомира Димитрова***

*Митка Захарлиева****

В хода на преговорния процес по глава 24 „Сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи“ България е поела конкретен ангажимент за присъединяване към Европейската конвенция за международно признаване на присъдите, (Хага, 1970 г.), Европейската конвенция за трансфер на производства по наказателни дела (Страсбург, 1972 г.), Допълнителния протокол към Конвенцията за трансфер на осъдени лица (Страсбург, 1997 г.) и Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси (Страсбург, 2001). Конвенциите и Допълнителният протокол към Конвенцията за трансфер на осъдени лица бяха ратифицирани от Народното събрание на 28 януари 2004 г. (обн., ДВ, бр. 11 от 10 февруари 2004 г.), а Вторият допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси – на 18 февруари 2004 г. (обн., ДВ, бр. 16 от 27 февруари 2004 г.).

Тези международни актове уреждат нови форми на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Присъединяването на Република България към конвенциите и протоколите на Съвета на Европа и приемането на релевантно законодателство за изпълнението им дават възможност на страната ни да прилага инструментите на Европейския съюз в същата област, които следва да бъдат въведени във вътрешното ни право преди датата на присъединяването ни към ЕС.

Европейската конвенция за международно признаване на присъди е разработена в рамките на Експертен комитет на Съвета на Европа и открита за подписване на 28 май 1970 г.

* Началник на отдел „Международна правна помощ“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

** Държавен експерт в отдел „Международно правно сътрудничество и евроинтеграция“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

*** Държавен експерт в отдел „Международно правно сътрудничество и евроинтеграция“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

Идеята за разработването на унифицирани европейски разпоредби за признаване и изпълнение на съдебни актове по наказателни дела, издадени от съдебни органи на чужди държави, е възникнала вследствие отчитане на новите реалности, свързани с нарастващия международен характер на извършваните престъпни деяния. Необходимостта, от една страна, националните законодателства на държавите-членки да отговарят адекватно на тези нови тенденции и от друга страна – все по-нарастващото значение, което се отдава на хуманното третиране на извършителите и тяхната ресоциализация в наказателноправните доктрини на европейските държави, са довели до разработването на международен правен акт, който създава изключения от класическата концепция за националния суверенитет в наказателноправната област и води до разширяване на обхвата на валидност на чуждестранните присъди. По този начин общопризнатите форми на международно съдебно сътрудничество в наказателноправната област: екстрадиция и правна помощ по наказателни дела, са развити чрез признаване и изпълнение в една държава на присъда, постановена в друга държава, като е използван вече съществуващият опит в някои европейски държави.

Конвенцията урежда условията за признаване и изпълнение на чужди присъди и международните последици от чуждите присъди.

Правата и задълженията на осъждащата и изпълняващата държава, възникващи в резултат от изпращането и приемането на искане за изпълнение, са също детайлно уредени от Конвенцията.

Конвенцията регламентира и формалните изисквания, на които трябва да отговарят молбите за изпълнение.

За централен орган по приемането и изпращането на молби за изпълнение на присъда е посочено Министерството на правосъдието.

Европейската конвенция за трансфер на производства по наказателни дела е изработена от Експертен комитет в рамките на Съвета на Европа паралелно с Европейската конвенция за международно признаване на присъди по наказателни дела и открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, на 15 май 1972 г.

До изработването и приемането на тази Конвенция се е стигнало след задълбочен анализ на практическите проблеми, свързани с признаването на чужди присъди и тяхното изпълнение, които не могат да бъдат адекватно адресирани, без да се обърне внимание на етапите на наказателното производство, които предшават издаването на съдебното решение.

В случаите на престъпления с международен елемент в повечето национални законодателства съществуват идентични доктрини за наказателната им юрисдикция – териториални, персонални и универсални, което често води до позитивен или негативен конфликт на юрисдикциите по отношение на едно и също престъпление. Ето защо основната цел на Конвенцията е да разреши ефективно въпроса с приложимото национално наказателно законодателство, като даде възможност при определени условия и съобразно всеки конкретен случай договарящите държави да могат да прехвърлят започнато в една от тях наказателно производство на юрисдикцията на друга от тях.

В Конвенцията са уредени основните принципи, условия и формални критерии, на които се основава прехвърлянето на едно наказателно производство от юрисдикцията на една договаряща страна към юрисдикцията на друга.

Замолената държава може да приеме молба за прехвърляне на наказателно производство само ако нейните наказателни съдилища имат компетенцията да

разгледат престъплението и ако тя може да приложи или своето собствено право, или това на молещата държава (разширена/субсидиарна компетентност). Принципите, които трябва да бъдат съобразени, за да е възможно извършване на трансфер на наказателно производство, са: принцип на двойната наказуемост и принцип на справедливото правораздаване.

Процедурата по осъществяване на този вид международна правна помощ, регламентирана в Конвенцията, е ясна и бърза и не се отличава по същество от процедурите по другите европейски конвенции за взаимопомощ по наказателно-правни въпроси.

От особено значение за приложението на Конвенцията е на проведеното в молещата държава наказателно производство да се придаде същата правна сила, както ако е било проведено в замолената държава.

Централни органи по приемането и изпращането на искания за прехвърляне на наказателни производства по смисъла на Конвенцията са Върховната касационна прокуратура – за фазата на досъдебното производство, и Министерството на правосъдието – за съдебната фаза.

Допълнителният протокол към Конвенцията за трансфера на осъдени лица е открит за подписване в Страсбург на 18 декември 1997 г. и е влязъл в сила на 1 юни 2000 г. Протоколът допълва Конвенцията за трансфер на осъдени лица, в сила за Република България от 1994 г.

Основната цел на Допълнителния протокол е да уреди правилата, приложими към трансфера на изпълнението на присъди, без съгласието на осъденото лице, в два случая:

I. Когато осъденото лице е избягало от осъдилата го държава в държавата, чийто гражданин е:

Конвенцията, която Протоколът допълва, не може да бъде приложена в този случай, защото осъденото лице не се намира в осъдилата го държава и не подлежи на трансфер. Конвенцията изисква съгласието на осъденото лице, за да може то да бъде предадено на собствената му държава за изпълнение на наказанието. Философията на Допълнителния протокол е, че щом лицето съзнателно възпрепятства правосъдието чрез бягство извън страната, то се е поставило извън рамките на Конвенцията и следователно необходимостта да бъде взето неговото съгласие вече не е налице.

II. Осъденото лице ще бъде експулсирано или депортирано като последица от присъдата:

Съгласно Протокола целите на ресоциализацията на осъденото лице няма да бъдат изпълнени, ако то остане да изтърпява наказанието си в осъдилата го държава, когато е ясно, че след като изтърпи наказанието, на него ще му е забранено да остане в тази държава: лицето следва да бъде експулсирано или депортирано като последица от присъдата.

Отново не се изисква съгласието на осъденото лице, а само съгласие на държавите, тъй като в наказанието на лицето се включва забрана да остане на територията на осъдилата го държава.

С Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси, открит за подписване в Страсбург на 8 ноември 2001 г., се създават нови форми и институти за осъществяване на международната правна помощ, някои от които са напълно непознати на българското наказа-

телнопроцесуалното право, като например разпит чрез видеоконференция и разпит чрез телефонна конференция. Други форми за осъществяване на правна помощ – трансгранично наблюдение, контролирани доставки, разследване под прикритие, съвместни екипи за разследване, до момента са се прилагали само при полицейското сътрудничество и сега за първи път се уреждат законодателно и за целите на международното правно сътрудничество по наказателни дела.

Условие за ефективното прилагане на тези международни актове бе в българското законодателство да се създадат необходимите за прилагането им механизми чрез изменение и допълнение на Наказателнопроцесуалния кодекс. Поради това ЗИД на НПК, включващ текстове по прилагането на конвенциите и протоколите, беше приет от Народното събрание на 30 септември 2004 г. (ДВ, бр. 89 от 12 октомври 2004 г.)

МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАВАНЕ НА ПРИСЪДИ

За приложението на разпоредбите на Европейската конвенция за международно признаване на присъдите не съществуват пречки във вътрешното ни законодателство, тъй като чл. 4, ал. 3 от НПК и чл. 8 от НК дават възможност на българските органи да вземат предвид и да изпълняват влезлите в сила присъди на чужд съд при наличието на ратифициран, обнародван и влязъл в сила за Р България договор за правна помощ с друга държава.

В глава 22 се предвиди създаването на нов раздел IIIa „Признаване и изпълнение на присъди на чужд съд“ (чл. 449а-449е). Новите текстове съдържат условията, при които компетентният български съд признава и изпълнява присъда на чуждестранен съд (чл. 449а), както и условията за отказ за признаване и изпълнение на присъда на чуждестранен съд (чл. 449б). Тези текстове съответстват на предвидените в чл. 6 и чл. 7 от Конвенцията условия.

Чл. 449в посочва компетентните съдебни органи по разглеждането на делата за признаване и изпълнение на чужди присъди. Чл. 449в съдържа подробна процедура за разглеждане и признаване на чужда присъда от компетентния български съд. Текстът на чл. 449г приравнява действието на признатата чужда присъда с присъда, постановена от български съд. Чл. 449д регламентира възможност за налагане на мярка за неотклонение „задържане под стража“ за обезпечаване на изпълнението на наложеното с чужда присъда наказание „лишаване от свобода“. Новите текстове уреждат и специфични въпроси, свързани с изпълнението от компетентните български органи на признати чужди присъди (чл. 449е). Новата разпоредба на чл. 449ж дава възможност на компетентните съдебни органи да признават и изпълняват и други съдебни актове на чуждестранен съд, с които се постановява отнемане или конфискация на средствата на престъплението и на имуществото, придобито чрез престъпление, по реда за признаване и изпълнение на чуждите присъди. Тази разпоредба е в изпълнение на задълженията на България като страна по Конвенцията на Съвета на Европа относно изпирането, издирването, изземването и конфискацията на придобитото от престъпление.

ТРАНСФЕР НА НАКАЗАТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО

Предвиждането на законодателна възможност за предаване и приемане на наказателно производство от и на Република България произтича от задължението на държавите – страни по Европейската конвенция, за трансфер на наказателни производства да предоставят чрез своето национално законодателство право-

мощие на своите органи на наказателното производство да провеждат наказателно разследване по престъпления, за които е приложимо чуждо право. Това наложи предвиждането на тази възможност в НПК с оглед обезпечаване ефективното приложение на конвенцията.

Създаденият нов раздел VI на глава 22 от НПК (чл. 466а-466в) урежда възможността и процедурата за трансфер на наказателно производство. Новият чл. 466а посочва централните органи по получаването и изпращането на искания за трансфер на наказателно производство. В ал. 2 на същия член се съдържат условията за приемане на искането за трансфер от българските компетентни органи, в съответствие с чл. 8 от Конвенцията. Чл. 466б регламентира условията, при които се отправят искания от българските компетентни органи за прехвърляне на наказателно производство в чужда държава. Ал. 5 на този член предвижда хипотезите, при които българските компетентни органи възобновяват прекратеното и прехвърлено в чужда държава производство в съответствие с чл. 12 от Конвенцията. Чл. 466в предоставя правото на преценка на Върховна касационна прокуратура като централен орган по Конвенцията дали българските съдебни органи да образуват наказателно производство в случаите на чл. 4 от НПК, когато е получена информация от друга държава за започнато наказателно производство срещу същото лице за същото деяние, извършено на територията на другата държава (т.нар. решение по субсидиарната компетентност).

ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНИ ЛИЦА

Конвенцията за трансфер на осъдени лица, която България прилага от 1994 г., предвижда осъденото на лишаване от свобода лице да бъде предадено на собствената му държава за изтърпяване на наказанието, след като лицето е дало изрично съгласието си за това. В този смисъл беше и уредбата на трансфера на осъдени лица в НПК: чл. 442 предвижда предаване на осъдено лице за изтърпяване на наказание лишаване от свобода в собствената му държава само при наличие на неговото писмено съгласие. Изменението на Наказателнопроцесуалния кодекс уреди възможността за предаване на лицето и без неговото съгласие, за да може Република България ефективно да изпълнява задълженията си, поети с ратифициране на Допълнителния протокол към Конвенцията за трансфер на осъдени лица. За тази цел се създаде **нов член 442 а**, който обхваща трансфера на изпълнението на присъди, без да е необходимо съгласието на осъденото лице, а именно:

– когато присъдата или последващото административно решение на осъдилата държава включва заповед за експулсиране (депортиране) или друг акт, по силата на който лицето след освобождаването му от мястото за лишаване от свобода не може да остане на територията на осъдилата го държава, и

– когато преди да изтърпи присъдата, осъденото лице е избягало от осъдилата го държава на територията на държавата, чийто гражданин е.

Изменено бе и заглавието на раздела, уреждащ предаването на осъдени лица за изтърпяване на наказание лишаване от свобода в държавата, чиито граждани са, и заменя на изразите „предаване и приемане“ в чл. 442 и чл. 445 с „трансфер“. Предложението е в съответствие с възприетата терминология през годините, в които Република България се присъединява към международните правни актове, уреждащи тази материя. Законите за ратифициране както на Европейската конвенция за трансфер на осъдени лица, така и на Допълнителния протокол към нея въведо-

ха в правния език термина „трансфер на осъдени лица“. Необходимо беше основният законодателен акт, който съдържа нормативната уредба на тази материя, да бъде приведен в съответствие с наложилата се терминология и с цел избягване на смесване между институтите на предаване на осъдени лица за изтърпяване на наказание (трансфер) и предаване на лица, отклонили се от наказателното производство, за изправяне пред съд (екстрадиция).

МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

Направените **изменения и допълнения на чл. 87, чл. 95, чл. 97а, чл. 98 и чл. 122 от Наказателнопроцесуалния кодекс** предвиждат възможност за извършване на разпити на обвиняеми, свидетели и експерти чрез видеоконференция и/или телефонна конференция. Това са съвременни способи за разпит, които са въведени законодателно в голяма част от държавите – членки на Европейския съюз, и в някои други европейски държави. Те улесняват извършването на разпити, когато личното явяване на лицето, което трябва да бъде разпитано, е невъзможно или нежелателно. Съвременното развитие на технологиите направи възможно извършването на разпитите чрез посочените способи и в посочените случаи.

В раздела „Правна помощ по наказателни дела“ на Глава двадесет и втора от НПК се направиха изменения и допълнения, насочени към създаване на вътрешноправен механизъм за прилагане на нови форми за международна правна помощ и сътрудничество, както и за да се отразят промените в досега прилаганите, съгласно изискванията на Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси.

Новата редакция на ал. 2 на чл. 461 от НПК отразява в пълнота всички форми на международна правна помощ, предвидени в международните договори, по които Република България е страна понастоящем. При тази редакция не се налага допълвяне и промяната на текста в бъдеще, когато България стане страна и по други международни договори в областта на международната правна помощ.

Новият чл. 463а от същата глава на НПК урежда използването на специалните способи – видеоконференция и телефонна конференция, при разпит на лица в качеството им на свидетели, експерти и обвиняеми. В регламентираните случаи способите се прилагат, ако обвиняемият, респ. свидетелят или експертът, се намират извън страната, където се води наказателното производство. Предвидени са и специални правила по отношение на протоколирането на извършването на разпитите, както са посочени във Втория допълнителен протокол към Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси.

Тъй като разпоредбите на българския НПК се прилагат и при изпълнението на съдебни поръчки на друга държава (чл. 2, ал. 2 от НПК), се създаде разпоредба, съобразно която да се приемат за изпълнение от българските органи, осъществяващи наказателното производство (разследващи органи, прокуратура, съд), на молби за правна помощ и приложенията към тях, получени чрез факс и по електронен път. Така тези молби имат същия процесуален режим (да бъдат разглеждани и изпълнявани по същия начин и ред) като молбите, изпратени по стандартната процедура. Разпоредбата е включена като ал. 2 на чл. 465, в Глава 22, раздел V на НПК – „Международна правна помощ по наказателни дела“. Тя цели ускоряване на международната правна помощ чрез използване и на съвре-

менните далекосъобщителни средства, като същевременно създава възможност за извършване на проверка на автентичността на материалите и за получаването им в оригинал.

Разпоредбата на чл. 17 от Втория допълнителен протокол урежда „трансграничното наблюдение“ на лица за целите на международната правна помощ между органите, които събират доказателствата в наказателния процес. Ето защо беше необходимо този институт да се въведе в НПК.

Разпоредбите на чл. 18 и чл. 19 от Протокола уреждат съответно „контролирани доставки“ и „разследване под прикритие“ като способности за събиране на доказателства, които да послужат на наказателното производство в молещата държава. Предвид нуждите на сътрудничеството в областта на противодействие на международната организирана престъпност тези способности бяха въведени във вътрешното ни законодателство за целите на международната правна помощ.

Създадените нови ал. 4, ал. 5, ал. 6 и ал. 7 на чл. 465 от НПК – глава 22, раздел V „Международна правна помощ по наказателни дела“ посочват Върховна касационна прокуратура като компетентен орган да подава молби и да се произнася по молби на други държави за извършване на трансгранично наблюдение, контролирани доставки и разследване чрез прикритие. Регламентирани са някои специфични условия за отделните способности и е определено изпълнението на молбите да се извършва от компетентния разследващ орган със съдействието на полицейски, митнически и други административни органи.

Разпоредбата на чл. 20 от Протокола урежда дейността на „съвместни екипи за разследване“, която също не беше регламентирана в българското законодателство. Аргументите за извършената уредба в националното ни законодателство на дейността им са идентични с тези за „трансграничното наблюдение“, „контролираните доставки“ и „разследването под прикритие“. Особеност при формирането на „съвместните екипи за разследване“ е сключването на споразумение между участващите страни. Приетият текст на ал. 3 на чл. 465 от НПК урежда създаването и действието на „съвместните екипи за разследване“ и определя Върховна касационна прокуратура като компетентен орган от българска страна за взимане на решения във връзка с формирането им.

Рамковото решение относно Европейската заповед за арест и процедурата за предаване между държавите-членки е прието на 13 юни 2002 г. от Съвета на Европейския съюз. Решението влезе в сила за държавите – членки на ЕС, на 1 януари 2004 г., като в срок до 31 декември 2003 г. те трябваше да приведат своите национални правни норми в съответствие с него.

За държавите-кандидатки Решението има действие от момента на влизане в сила на договора за присъединяване към ЕС, като и при тях е задължително предварително въвеждане на разпоредбите на Решението във вътрешното им законодателство.

Рамковото решение създава изцяло нова концепция за предаване на лица за съдене между държавите – членки на ЕС, която заменя досега съществуващите процедури за екстрадиция. Европейската заповед за арест представлява акт (присъда, решение, определение, постановление), издаден от съдебен орган на една държава (съд, прокуратура), който се изпълнява от съответните съдебни органи в друга държава на основата на взаимното признаване и изпълнение на чужди съдебни решения по наказателни дела. Целта е да се опрости и ускори максимално пре-

даването на извършители на тежки умишлени престъпления и най-вече да се противодейства на транснационалната организирана престъпна дейност.

Решението отменя съответните разпоредби на европейските актове за екстрадиция между държавите – членки на ЕС.

Рамковото решение ревизира приложението на досега действащите при екстрадиционна процедура принцип на двойната наказуемост, принцип на специалността, принцип на непредаване на собствени граждани, основания за отказ от екстрадиция. За 32 тежки умишлени престъпления, изрично изброени в чл. 2 на Рамковото решение, не се прилага двойна наказуемост. Исканото за предаване лице може да декларира отказ от приложението на принципа на специалност при задържането му за предаване или в момента на вземането на решение за предаването му от съответния съдебен орган на изпълняващата държава (чл. 13, чл. 27). Основанията за отказ са разделени в три категории – абсолютни (чл. 3), относителни (чл. 4) и условни (чл. 5). Непредаването на собствен гражданин на изпълняващата държава вече не се разглежда като абсолютно основание за отказ.

Решението поставя кратки императивни срокове за изпълнение на Европейската заповед за арест: 10 дни, когато лицето е дало съгласие за предаването му; 60 дни при липса на съгласие, които могат да бъдат удължени с още 30 дни в специфични случаи (чл. 17). Единственото изключение за неспазване на сроковете е при извънредни обстоятелства, които изпълняващата държава трябва да посочи. Всяко забавяне и неспазване на сроковете трябва да бъде мотивирано от изпълняващата държава, в противен случай неоснователното забавяне се съобщава на Евроджаст за предприемане на мерки и санкции срещу неизпълняващата страна.

Всички тези нови изисквания доведоха до необходимост от сериозни промени в екстрадиционното законодателство на повечето от държавите – членки и кандидати, а предаването на собствени граждани предполага за болшинството от държавите, в това число и за България, конституционни промени.

Ролята на централния орган (а такъв във всички държави – членки и кандидати, е Министерството на правосъдието) според Рамковото решение се редуцира само до трансфериращ орган между съответните компетентни съдебни органи на издаващата и изпълняващата държава. Държавите, в които окончателното решение за предаване на лицето се взема от министъра на правосъдието в хода на административно по своя характер производство, трябваше да променят тази процедура и да предвидят окончателен характер на съдебното решение за предаване, за да се избегне политически елемент при екстрадициите чрез намесата на изпълнителната власт в производството. В България екстрадиционната процедура е чисто съдебна и е в съответствие с това изискване.

Рамковото решение относно европейската заповед за арест е документ на Европейския съюз, с който българските компетентни органи са добре запознати. Хармонизирането на българските национални правни разпоредби със стандартите на това Рамково решение е в ход. То обхваща предложения за законодателни изменения, включително за промени в Конституцията. Конституционните промени, свързани с присъединяването на България към Европейския съюз, в това число и предложението за предаване на български граждани на чужда държава или международен съд за целите на наказателното преследване, са в сила със Закона за изменение и допълнение на Конституцията на Република България (обн., ДВ, бр. 18 от 25 февруари 2005 г.).

Нормите на Рамковото решение ще бъдат въведени с проекта на Закон за екстрадицията, изработен в Министерството на правосъдието. Законопроектът е внесен в Народното събрание на 21 януари 2005 г.

Република България започна организирането и провеждането на обучения за запознаване на правоприлагащите органи с нормите на Рамковото решение.

Прилагането на конвенциите и протоколите на Съвета на Европа в наказателноправната област, както и на Рамковото решение относно европейската заповед за арест ще допринесе за реализиране на един от важните приоритети на Република България за активно участие в международното сътрудничество за борба с организираната трансгранична престъпност. Въвеждането на разпоредбите на тези международни актове във вътрешното ни законодателство значително подобрява възможностите на България за съдебно сътрудничество в наказателната област с европейските държави.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г.
Издадена от Министерството на правосъдието,
обн., ДВ, бр. 8 от 24.01.1995 г. и бр. 9 от 27.01.1995 г.
В сила за Република България от 1.10.1994 г.*

Подписалите конвенцията правителства, членове на Съвета на Европа, считайки, че целта на Съвета на Европа е постигането на по-голямо единство между неговите членове, считайки, че тази цел може да бъде постигната чрез сключването на споразумения и чрез общи действия в правната област, считайки, че приемането на еднакви правила относно екстрадицията може да подпомогне тази дейност по уеднаквяване, се споразумяха за следното:

Член 1

Задължение за екстрадиция

Договарящите страни се задължават да си предават взаимно съгласно разпоредбите и условията, установени в тази конвенция, всички лица, които компетентните органи на молещата страна преследват заради престъпление или издирват за изпълнение на присъда или на наложена мярка за неотклонение.

Член 2

Престъпления, даващи основание за екстрадиция

1. Екстрадицията се разрешава при престъпления, които се наказват по законите на молещата и на замолената страна с лишаване от свобода или мярка за неотклонение задържане под стража за максимален срок най-малко една година или с по-тежко наказание. Когато присъдата или наложената мярка за неотклонение са издадени на територията на молещата страна, присъденото наказание трябва да е най-малко за срок от четири месеца.

2. Ако молбата за екстрадиция включва няколко отделни престъпления, всяко от които е наказуемо по законите на молещата и на замолената страна с лишаване от свобода или задържане под стража, но някои от тях не отговарят на условията относно тежестта на наказанието, замолената страна има право да разреши екстрадицията и за тези престъпления.

3. Всяка договаряща страна, чието законодателство не разрешава екстрадиция за някои от посочените в ал. 1 на този член престъпления, може да ги изключи от прилагането на тази конвенция.

4. Всяка договаряща страна, която желае да се възползва от предоставеното в ал. 3 на този член право, при депозиране на документа си за ратификация или присъединяване предава на генералния секретар на Съвета на Европа списък на престъпленията, за които се разрешава екстрадиция, или списък на престъпления-

та, за които тя се изключва, като посочва правните разпоредби, допускащи или изключващи екстрадицията. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща тези списъци на останалите подписали страни.

5. Ако впоследствие екстрадицията бъде изключена по отношение на други престъпления от законодателството на договаряща страна, тя уведомява за това генералния секретар. Генералният секретар уведомява другите подписали страни. Това уведомление влиза в сила три месеца след датата на получаването му от генералния секретар.

6. Всяка страна, възползвала се от правото по ал. 4 и 5 на този член, може по всяко време да прилага тази конвенция по отношение на престъпления, които са били изключени от нея. Тя уведомява за такива изменения генералния секретар на съвета, който уведомява другите подписали страни.

7. Всяка страна може да прилага взаимност спрямо престъпления, изключени от прилагането на тази конвенция съгласно този член.

Член 3

Политически престъпления

1. Екстрадиция не се разрешава, ако престъплението, за което тя се иска, се счита от замолената страна за политическо или за свързано с политическо престъпление.

2. Същото правило се прилага, ако замолената страна има сериозни основания да счита, че молбата за екстрадиция за престъпление от общ характер има за цел преследване или наказване на лицето заради раса, религия, гражданство или политически убеждения или че положението на това лице може да бъде утежнено поради някоя от тези причини.

3. За целите на тази конвенция посегателство или опит за посегателство върху живота на държавен глава или на член на неговото семейство не се счита за политическо престъпление.

4. Този член не засяга задълженията, които договарящите страни са поели или могат да поемат по друга международна многостранна конвенция.

Член 4

Военни престъпления

Екстрадиция за престъпления по военното право, които не са престъпления по общото наказателно право, се изключва от приложното поле на тази конвенция.

Член 5

Данъчни престъпления

Екстрадиция се разрешава съгласно разпоредбите на тази конвенция за престъпления, свързани с такси, данъци, мита или обмен на валута, само ако това е решено от договарящите страни по отношение на такова престъпление или категория престъпления.

Член 6

Екстрадиция на граждани

1. а) Всяка договаряща страна има право да откаже екстрадиция на свои граждани.

б) Всяка договаряща страна може чрез декларация, направена при подписването

или при депозирането на документ за ратификация или присъединяване, да определи, доколкото е заинтересувана, термина „граждани“ по смисъла на тази конвенция.

с) Гражданството се определя към момента на решението за екстрадиция. Независимо от това, ако исканото лице е признато първо за гражданин на замолената страна през периода между момента на решението и предвидената за предаването дата, замолената страна може да се възползва от разпоредбата на буква „а“ на тази алинея.

2. Ако замолената страна не екстрадира свой гражданин, тя трябва по молба на молещата страна да предостави случая на своите компетентни органи с цел провеждане на наказателно преследване, ако има основания за това. За тази цел делата, информацията и вещите, свързани с престъплението, се предават безплатно по начина, предвиден в чл. 12, ал. 1. Молещата страна се уведомява за резултата от молбата ѝ.

Член 7

Място на извършване на престъплението

1. Замолената страна може да откаже екстрадиция на лице, искано заради престъпление, което според нейното законодателство е извършено изцяло или частично на нейна територия или на място, възприето като нейна територия.

2. Ако престъплението, за което се иска екстрадиция, е извършено извън територията на молещата страна, екстрадицията може да бъде отказана само ако законодателството на замолената страна не разрешава преследване за такива престъпления, извършени извън територията на последната, или не разрешава екстрадиция за престъплението, посочено в молбата.

Член 8

Висящо наказателно производство за същите престъпления

Замолената страна може да откаже екстрадиране на исканото лице, ако нейните компетентни органи са образували наказателно производство срещу него заради престъплението или престъпленията, за които се иска екстрадиция.

Член 9

Non bis in idem

Екстрадиция не се разрешава, ако е издадена окончателна присъда от компетентните органи на замолената страна за исканото лице заради престъплението или престъпленията, за които се иска екстрадиция. Екстрадицията може да бъде отказана, ако компетентните органи на замолената страна са решили да не образуват или да приключат наказателно преследване за същото престъпление или престъпления.

Член 10

Давност

Екстрадицията не се разрешава, ако давностният срок за наказателното преследване или наказанието е изтекъл съгласно законодателството на молещата или на замолената страна.

Член 11

Смъртно наказание

Ако престъплението, за което се иска екстрадиция, е наказуемо със смърт съгласно законодателството на молещата страна и ако за такова престъпление не

се предвижда смъртно наказание съгласно законодателството на замолената страна или обикновено то не се изпълнява, екстрадиция може да бъде отказана, освен ако молещата страна даде уверения, които замолената страна приеме като достатъчни, че смъртното наказание няма да бъде изпълнено.

Член 12

Молба и придружителни документи

1. Молбата трябва да бъде писмена и да бъде предадена по дипломатически път. Друг начин за предаване може да се уговори пряко между две или повече страни.

2. Молбата се придружава от:

а) оригинал или заверено копие от присъда или заповед за задържане или друг документ със същата сила, издаден по реда, предвиден от закона на молещата страна;

б) описание на престъпленията, за които се иска екстрадиция. Времето и мястото на тяхното извършване, правната им характеристика и приложимите спрямо тях законови разпоредби се посочват по възможно най-ясен начин; и

в) копие от приложимите законови разпоредби или при невъзможност изложение на приложимото право, както и възможно най-точно описание на исканото лице, придружено от всяка друга информация, подпомагаща установяването на самоличността и гражданството му.

Член 13

Допълнителна информация

Ако предоставената от молещата страна информация бъде оценена като недостатъчна от замолената страна за вземане на решение съгласно тази конвенция, замолената страна ще поиска необходимата допълнителна информация и може да определи срок за нейното получаване.

Член 14

Принцип на особеността

1. Екстрадираното лице няма да бъде преследвано, осъждано или задържано за изпълнение на присъда или на мярка за неотклонение задържане под стража заради престъпление, извършено преди предаването му и различно от това, заради което е екстрадирано, нито да бъде подложено по други причини на ограничаване на личната му свобода, освен в следните случаи:

а) когато екстрадиращата го страна се съгласи. Молбата за съгласие трябва да бъде представена заедно с посочените в чл. 12 документи и официален протокол за всяко изявление на екстрадираното лице. Съгласието се дава, ако за престъплението, заради което се иска, се предвижда екстрадиция съгласно разпоредбите на тази конвенция;

б) когато екстрадираното лице е имало възможност да напусне страната, в която е предадено, и не го е направило до 45 дни след окончателното си освобождаване или се е завърнало на тази територия, след като я е напуснало.

2. Въпреки това молещата страна може да предприеме необходимите мерки за извеждане на лицето от своята територия или други необходими мерки съгласно нейното законодателство, включително задочно производство, за да предотврати изтичане на давност.

3. При изменение на определението на подсъдното деяние в процеса на наказателното производство екстрадираното лице може да бъде преследвано или осъдено само дотолкова, доколкото по новото определение съставът на престъплението го определя като престъпление, за което се допуска екстрадиция.

Член 15

Повторна екстрадиция за трета страна

Освен предвиденото по чл. 14, ал. 1, буква „b“ молещата страна не може без разрешение на замолената страна да предава на друга страна или на трета държава лице, екстрадирано в молещата страна и издирвано от посочената друга страна или трета държава за извършени преди предаването престъпления. Замолената страна може да поиска издаването на посочените в чл. 12, ал. 2 документи.

Член 16

Временно задържане под стража

1. При спешни случаи компетентните органи на молещата страна могат да поискат временно задържане под стража на издирваното лице. Компетентните органи на замолената страна се произнасят по случая съгласно вътрешното право на своята държава.

2. Молбата за временно задържане под стража трябва да посочва съществуването на един от посочените в чл. 12, ал. 2, буква „a“ документи и намерение за изпращане на молба за екстрадиция. Тя посочва също за какво престъпление се иска екстрадицията, както и място и време на извършване на престъплението и, доколкото е възможно, описание на издирваното лице.

3. Молбата за временно задържане под стража се изпраща до компетентните органи на замолената страна по дипломатически път или пряко по пощата или телеграфа, или чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол), или по какъвто и да е друг начин, позволяващ писменото доказване, или одобрен от замолената страна начин. Молещата страна трябва да бъде уведомена незабавно за резултата на молбата.

4. Временното задържане под стража може да приключи, ако в срок от 18 дни след задържането замолената страна не е получила молбата за екстрадиция и посочените в чл. 12 документи. Във всеки случай молбата не може да закъснее повече от 40 дни от датата на задържането. Временното освобождаване на исканото лице е възможно по всяко време, но замолената страна трябва да предприеме всички мерки, които сметне за необходими, за предотвратяване на бягството му.

5. Освобождаването не може да попречи на ново задържане или екстрадиция, ако молбата за екстрадиция бъде получена впоследствие.

Член 17

Множество молби

Ако екстрадиция е поискана едновременно от повече от една държава за едно и също или за различни престъпления, замолената страна взема решение, като преценява всички обстоятелства и по-специално относителната тежест и мястото на извършване на престъпленията, съответните дати на молбите, гражданството на исканото лице и възможността за последваща екстрадиция в друга държава.

Член 18**Предаване на екстрадираното лице**

1. Замолената страна уведомява молещата страна по посочените в чл. 12, ал. 1 начини относно решението си за екстрадиция.

2. Всеки цялостен или частичен отказ трябва да бъде мотивиран.

3. При удовлетворяване на молбата молещата страна трябва да бъде уведомена за мястото и датата на предаване и за срока от време, за който исканото лице е било задържано с цел екстрадиция.

4. Като се спазват разпоредбите на ал. 5 на този член, ако исканото лице не е прието на определената дата, то може да бъде освободено след изтичането на 15 дни от тази дата, но във всеки случай ще бъде освободено след изтичането на 30 дни. Замолената страна може да откаже да го екстрадира за същото престъпление.

5. Ако независещи от нея обстоятелства попречат на страна да предаде или приеме лице, подлежащо на екстрадиция, заинтересуваната страна уведомява за това другата страна. Двете страни се споразумяват за нова дата на предаване, като се прилагат разпоредбите на ал. 4 на този член.

Член 19**Отложено или условно предаване**

1. Замолената страна може, след като се произнесе по молбата за екстрадиция, да отложи предаването на исканото лице, за да може тя да го съди, или ако то вече е осъдено, да изтърпи наказанието си на територията на тази страна за престъпление, различно от това, за което се иска екстрадицията.

2. Замолената страна може вместо отлагане на предаването временно да предаде исканото лице на молещата страна при условия, определени от двустранно споразумение между страните.

Член 20**Предаване на вещи**

1. Замолената страна може, доколкото нейното законодателство позволява и по молба на молещата страна, да изземва и предава вещи:

а) които могат да бъдат изисквани като доказателства; или

б) които са придобити от престъплението и са намерени при ареста в притежание на исканото лице или са открити впоследствие.

2. Посочените в ал. 1 на този член вещи се предават, дори ако вече разрешената екстрадиция не може да се осъществи поради смърт или бягство на исканото лице.

3. Когато посочените вещи подлежат на изземване или конфискация на територията на замолената страна, последната може във връзка с висящо наказателно производство временно да задържи вещите или да ги предаде с условие да бъдат върнати.

4. Всички права, които замолената страна или трети страни са придобили върху посочените вещи, се запазват. При наличие на такива права вещите ще бъдат върнати безплатно на замолената страна възможно най-бързо след делото.

Член 21**Транзит**

1. Транзитът през територията на договаряща страна се разрешава при представяне на молба по посочените в чл. 12, ал. 1 начини, ако престъплението, за което

се иска транзитът, не е смятано от замолената страна за престъпление с политически или чисто военен характер, като се имат предвид чл. 3 и 4 на тази конвенция.

2. По смисъла на чл. 6 замолената страна може да откаже разрешение за транзит на свой гражданин.

3. Като се спазват разпоредбите на ал. 4 на този член, необходимо е издаването на посочените в чл. 12, ал. 2 документи.

4. При използването на въздушен транспорт се прилагат следните разпоредби:

а) ако няма предвидено кацане, молещата страна уведомява страната, над чиято територия се прелита, и удостоверява съществуването на един от посочените в чл. 12, ал. 2, буква „а“ документи. При непредвидено кацане това уведомяване служи като молба за временно задържане под стража, както е предвидено в чл. 16, и молещата страна представя официална молба за транзит;

б) при предвидено кацане молещата страна представя официална молба за транзит.

5. Въпреки това при подписване или при депозиране на документ за ратификация или присъединяване към конвенцията всяка страна може да заяви, че разрешава транзит на лице при някои или при всички условия, при които се разрешава екстрадиция. В този случай може да се прилага принципът на взаимност.

6. Транзит на екстрадирано лице не се извършва през територия, за която има основания да се счита, че животът или свободата му биха били застрашени заради неговата раса, религия, гражданство или политически убеждения.

Член 22

Процедура

Ако конвенцията не разпорежда друго, единствено правото на замолената страна е приложимо по отношение на процедурата по екстрадицията и временно то задържане под стража.

Член 23

Работен език

Документите, които се издават, се съставят на езика на молещата или на замолената страна. Замолената страна може да поиска превод на един от официалните езици на Съвета на Европа по неин избор.

Член 24

Разходи

1. Разходите по екстрадиция, направени на територията на замолената страна, се поемат от нея.

2. Разходите по транзита през територията на замолената за транзитно преминаване страна се поемат от молещата страна.

3. При екстрадиция от извънметрополна територия на замолената страна разходите по пътуването между тази територия и метрополната територия на молещата страна се поемат от последната. Същото правило се прилага за разходи по пътуването между извънметрополна територия на замолената страна и нейната метрополна територия.

Член 25**Определение на „мярка за неотклонение“**

За целите на тази конвенция изразът „мярка за неотклонение“ означава всяка мярка, предвиждаща лишаване от свобода, издадена от наказателен съд, в допълнение или заместващи присъда за лишаване от свобода.

Член 26**Резерви**

1. Всяка договаряща страна може при подписването на тази конвенция или при депозирането на документа за ратификация или присъединяване да формулира резерва по разпоредба или разпоредби на конвенцията.

2. Всяка договаряща страна, формулирала резерва, я оттегля веднага щом обстоятелствата позволят. Оттеглянето става чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Договаряща страна, формулирала резерва по дадена разпоредба на конвенцията, може да иска прилагане на тази разпоредба от друга страна само доколкото тя самата е приела тази разпоредба.

Член 27**Териториално прилагане**

1. Тази конвенция се прилага в метрополните територии на договарящите страни.

2. За Франция тя се прилага също в Алжир и отвъдморските департаменти, а по отношение на Обединено кралство Великобритания и Северна Ирландия – за Англо-нормандските острови и остров Ман.

3. Федерална република Германия може да разшири прилагането на тази конвенция за Ланда на Берлин чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа, който уведомява останалите страни за тази декларация.

4. Прилагането на тази конвенция може да се разшири чрез пряко споразумение между две или повече договарящи страни при условията, залегнали в самото споразумение, за всяка територия на една от тези страни, освен посочените в ал. 1, 2 и 3 на този член територии, за чиито международни отношения въпросната страна отговаря.

Член 28**Отношения между тази Конвенция и двустранни споразумения**

1. По отношение на териториите, за които се прилага, тази конвенция отменя разпоредбите на всеки двустранен договор, конвенция или споразумение, уреждащи екстрадицията между две договарящи страни.

2. Договарящите страни могат да сключват помежду си двустранни или многостранни споразумения единствено като допълнение към разпоредбите на тази конвенция или за улесняване прилагането на залегналите в нея принципи.

3. В случаите, когато между две или повече договарящи страни се осъществява екстрадиция на основата на уеднаквено законодателство, страните могат да уреждат взаимните си отношения във връзка с екстрадицията изключително съгласно този режим, независимо от разпоредбите на тази конвенция. Същият принцип може да се прилага между две или повече договарящи страни, в които е в сила закон, предвиждащ изпълнението на нейна територия на мярка за неотклонение задържане под стража, издадени на територията на друга страна или

страни. Договарящите страни, които изключват или могат да изключат в бъдеще прилагането на тази конвенция помежду си, съгласно тази алинея трябва да уведомяват генералния секретар на Съвета на Европа. Генералният секретар съобщава на останалите договарящи страни за всяко получено съгласно тази точка уведомление.

Член 29

Подписване, ратификация и влизане в сила

1. Тази конвенция е открита за подписване от членовете на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратификация. Документите за ратификация се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Конвенцията влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на третия документ за ратификация.

3. По отношение на всяка подписала държава, която ратифицира конвенцията по-късно, последната влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на документа ѝ за ратификация.

Член 30

Присъединяване

1. Комитетът на министрите на Съвета на Европа може да покани всяка държава, която не е членка на съвета, да се присъедини към тази конвенция. Решението за тази покана трябва да бъде взето при единодушно съгласие на членовете на съвета, ратифицирали конвенцията.

2. Присъединяването се извършва чрез депозиране на документ за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа, който влиза в сила 90 дни след депозирането на документа.

Член 31

Денонсиране

Всяка договаряща страна може, доколкото е заинтересувана, да денонсира тази конвенция чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа. Денонсирането влиза в сила 6 месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 32

Уведомления

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на съвета и правителството на всяка присъединила се към тази конвенция държава относно:

- a) депозирането на всеки документ за ратификация или присъединяване;
- b) датата на влизане в сила на тази конвенция;
- c) всяка декларация, направена съгласно разпоредбата на чл. 6, ал. 1 и чл. 21, ал. 5;
- d) всяка резерва, направена съгласно чл. 26, ал. 1;
- e) оттеглянето на всяка резерва съгласно чл. 26, ал. 2;
- f) всяко уведомление за денонсиране, получено съгласно разпоредбите на чл. 31, и датата, на която то влиза в сила.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Париж на 13 декември 1957 г. на английски и френски език, като двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който ще бъде депозиран в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа ще изпрати заверени копия от тях до подписалите правителства.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ

*Ратифициран със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 10.05.1994 г.
Издаден от Министерството на правосъдието. Обн., ДВ, бр. 9 от 27.01.1995 г.
В сила за Република България от 15.09.1994 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този протокол, имайки предвид разпоредбите на Европейската конвенция за екстрадиция, открита за подписване в Париж на 13 декември 1957 г. (наричана по-долу „конвенцията“), и по-специално чл. 3 и 9 от нея, считайки, че е желателно допълването на тези разпоредби с цел подобряване защитата на човешката общност и личността, се споразумяха за следното:

РАЗДЕЛ I

Член 1

За прилагането на чл. 3 на тази конвенция към политическите престъпления не спадат:

а) престъпленията срещу човечеството, определени в Конвенцията за преследване и наказване на престъпленията по геноцида, приета на 9 декември 1948 г. от Общото събрание на ООН;

б) нарушенията, посочени в чл. 50 на Женевската конвенция за подобряване участието на ранените и болните в действащите въоръжени сили от 1949 г., чл. 51 на Женевската конвенция за подобряване участието на ранените, болните и претърпелите корабкрушение от състава на морските въоръжени сили от 1949 г., чл. 130 от Женевската конвенция за третирането на военнопленниците от 1949 г. и чл. 147 от Женевската конвенция относно закрила на цивилни лица във време на война от 1949 г.;

в) всяко подобно нарушение на действащите в момента на влизане в сила на този протокол военни закони и на военната практика, съществуваща по това време, което не е включено в горепосочените разпоредби на Женевските конвенции.

РАЗДЕЛ II

Член 2

Член 9 на конвенцията е допълнен от следния текст, като оригиналният чл. 9 на конвенцията става ал. 1 и долупосочените разпоредби стават ал. 2, 3 и 4:

„2. Екстрадиция на лице, срещу което е издадена окончателна присъда в трета държава, договаряща страна по конвенцията, за престъпление или престъпления, заради които е представено искането, няма да бъде разрешена:

а) ако горепосочената присъда съдържа и неговото оправдаване;

б) ако срокът на лишаването от свобода или другата наложена мярка:

I) е изцяло изтърпян;

II) е опростен или амнистиран изцяло или за оставащата за изтърпяване част;

с) ако съдът е установил вина, без да постанови санкция.

3. Въпреки това екстрадицията може да бъде разрешена в посочените в ал. 2 случаи:

а) ако престъплението, за което е издадена присъдата, е извършено срещу лице, институция или имущество с обществен характер в молещата държава;

б) ако лицето, срещу което е издадена присъдата, е с обществен статут в молещата държава;

с) ако престъплението, за което е издадена присъдата, е извършено изцяло или частично на територията на молещата държава или на място, възприемано като нейна територия.

4. Разпоредбите на ал. 2 и 3 не засягат действието на по-широкоприложими разпоредби на вътрешното право относно принципа *non bis in idem*, свързан със съдебни решения, произнесени в чужбина.“

РАЗДЕЛ III

Член 3

1. Този протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, подписали конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или утвърждаване. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Протоколът влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на третия документ за ратификация, приемане или утвърждаване.

3. По отношение на подписала държава, която ратифицира, приеме или утвърди протокола впоследствие, той влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на документа ѝ за ратификация, приемане или утвърждаване.

4. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или утвърди този протокол, без да е ратифицирала едновременно или предварително конвенцията.

Член 4

1. Всяка присъединила се към конвенцията държава може да се присъедини към този протокол след влизането му в сила.

2. Това присъединяване се извършва чрез депозиране на документ за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа, който влиза в сила 90 дни след датата на депозиране.

Член 5

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да уточни територията или териториите за прилагане на този протокол.

2. Всяка държава може при депозиране на документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване или във всеки следващ момент чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да разшири прилагането на този протокол за всяка друга уточнена в декларацията територия или територии, за чиито международни отношения тя отговаря или е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена съгласно ал. 2, може да бъде оттеглена по отношение на всяка посочена в тази декларация територия съгласно процедурата по чл. 8 на този протокол.

Член 6

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да декларира, че не приема първи или втори раздел.

2. Всяка договаряща страна може да оттегли направена от нея декларация съгласно ал. 1 чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в сила от датата на нейното получаване.

3. Не могат да се формулират резерви по разпоредбите на този протокол.

Член 7

Европейският комитет по проблемите на престъпността при Съвета на Европа получава информация за прилагането на този протокол и прави необходимото за улесняване на добронамереното разрешаване на всяко затруднение, което би възникнало при неговото изпълнение.

Член 8

1. Всяка договаряща страна може, доколкото е заинтересована, да денонсира този протокол чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Това денонсиране влиза в сила шест месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

3. Денонсирането на конвенцията предизвиква автоматично денонсирането на този протокол.

Член 9

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, и всяка присъединила се към конвенцията държава за:

- а) всяко подписване;
- б) всяко депозиране на документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване;
- в) всяка дата на влизане в сила на този протокол съгласно чл. 3 от него;
- д) всяка декларация, получена в приложение на разпоредбите на чл. 5, и всяко оттегляне на такава декларация;
- е) всяка декларация, направена в приложение на разпоредбите на чл. 6, ал. 1;
- ф) оттеглянето на всяка декларация, направено в приложение на разпоредбите на чл. 6, ал. 2;
- г) всяко уведомление, получено в приложение на разпоредбите на чл. 8, и датата на влизане в сила на денонсирането.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този протокол.

Съставен в Страсбург на 15 октомври 1975 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който ще бъде депозиран в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа ще изпрати заверени копия до всяка от подписалите и присъединили се държави.

ВТОРИ ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ

*Ратифициран със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 10.05.1994 г.
Издаден от Министерството на правосъдието. Обн., ДВ, бр. 9 от 27.01.1995 г.
В сила за Република България от 15.09.1994 г.*

Страните – членки на Съвета на Европа, подписали този протокол, желаяйки да улеснят прилагането на Европейската конвенция за екстрадиция, открита за подписване в Париж на 13 декември 1957 г. (наричана по-долу „конвенцията“), в областта на данъчните престъпления, считайки също, че е желателно конвенцията да се допълни в някои други отношения,
се споразумяха за следното:

РАЗДЕЛ I

Член 1

Член 2, ал. 2 от конвенцията се допълва със следната разпоредба:

„Това право ще се прилага и за престъпления, наказуеми само с парични санкции.“

РАЗДЕЛ II

Член 2

Член 5 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„Член 5

Данъчни престъпления

1. За престъпления, свързани с данъци, такси, мита и валутен обмен, екстрадицията се разрешава между договарящите страни съгласно разпоредбите на конвенцията в случай, че престъплението по законодателството на замолената страна съответства на престъпление от същото естество.

2. Екстрадиция не може да бъде отказана под предлог, че законодателството на замолената страна не налага същия вид данък или мито или не регламентира по същия начин данъците, таксите, митата или валутния обмен, както законодателството на замолената страна.“

РАЗДЕЛ III

Член 3

Конвенцията се допълва със следните разпоредби:

„Задочни съдебни решения

1. Когато една договаряща страна поиска от друга договаряща страна екстрадиция на лице с цел изпълнение на присъда или мярка за неотклонение, постановена с решение, произнесени срещу него в негово отсъствие, замолената страна може да откаже екстрадиция за тази цел, ако по нейна преценка съдебната процедура по осъждането не е удовлетворила минималните права на защита, дължими

на всяко лице, обвинено в извършване на престъпление. Независимо от това екстрадиция се разрешава, ако молещата страна даде уверение, което да се счита за достатъчно, че гарантира на исканото лице правото на повторно разглеждане на делото, при което ще се спази правото на защита. Това решение упълномощава молещата страна или да изпълни въпросната присъда, ако осъденото лице не я обжалва, или в противен случай да заведе дело срещу екстрадираното лице.

2. Когато замолената страна съобщи на лицето, чиято екстрадиция се иска, за произнесеното срещу него задочно съдебно решение, молещата страна няма да счита това съобщение за официално уведомление за целите на наказателното производство в тази държава.“

РАЗДЕЛ IV

Член 4

Конвенцията се допълва със следните разпоредби:

„Амнистия

Екстрадиция няма да се разрешава за престъпление, за което е обявена амнистия в замолената държава, ако дадената държава може да проведе съдебно преследване по силата на своето наказателно право.“

РАЗДЕЛ V

Член 5

Член 12, ал. 1 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„1. Искането се отправя в писмена форма и се адресира от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна; независимо от това се допуска дипломатическият път. Други начини могат да се договорят чрез пряко споразумение между две или повече страни.“

РАЗДЕЛ VI

Член 6

1. Този протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, които са подписали конвенцията. Протоколът подлежи на ратификация, приемане или утвърждаване. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Протоколът влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на третия документ за ратификация, приемане или утвърждаване.

3. За всяка подписала протокола държава, която го ратифицира, приеме или утвърди впоследствие, същият влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или утвърждаване.

4. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или утвърди този протокол, без да е ратифицирала едновременно или предварително конвенцията.

Член 7

1. Всяка държава, която се е присъединила към конвенцията, може да се присъедини към този протокол след неговото влизане в сила.

2. Това присъединяване се извършва чрез депозирането при генералния секретар на Съвета на Европа на документа за присъединяване, който влиза в сила 90 дни след датата на депозирането му.

Член 8

1. Всяка страна може по време на подписването или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване да определи територията или териториите, за които се прилага този протокол.

2. Всяка държава може при депозирането на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване или на всяка следваща дата чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири прилагането на този протокол за всяка друга определена в декларацията територия или територии, за чиито международни отношения тя отговаря или е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходната алинея, може да бъде оттеглена по отношение на всяка посочена в тази декларация територия чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа. Оттеглянето влиза в сила шест месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 9

1. Формулираните от дадена държава резерви по разпоредба от конвенцията се прилагат също по отношение на този протокол, освен ако тази държава не декларира противоположно намерение при подписването или депозирането на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване.

2. Всяка държава може при подписването или депозирането на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да декларира, че си запазва правото да:

а) не приеме раздел I;

б) не приеме раздел II или да го приеме само по отношение на някои престъпления или категории престъпления, посочени в чл. 2;

в) не приеме раздел III или да приеме само ал. 1 на чл. 3;

д) не приеме раздел IV;

е) не приеме раздел V.

3. Всяка договаряща страна, формулирала резерва съгласно предходната алинея, може да я оттегли чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в сила от датата на получаването ѝ.

4. Договарящата страна, която е приложила по отношение на този протокол резерва, формулирана по разпоредба от конвенцията, или която е формулирала резерва по разпоредба на този протокол, не може да изисква прилагането на тази разпоредба от друга договаряща страна; независимо от това тя може, ако резервата е частична или съдържаща условие, да изисква прилагането на тази разпоредба, доколкото самата тя я е приела.

5. Не могат да бъдат формулирани други резерви по разпоредбите на този протокол.

Член 10

Европейският комитет по проблемите на престъпността при Съвета на Европа получава информация за прилагането на този протокол и предприема необходимото за улесняване на добронамереното уреждане на всяка трудност, която би възникнала при неговото изпълнение.

Член 11

1. Всяка договаряща страна може, доколкото е заинтересована, да денонсира този протокол чрез уведомление до Генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Това денонсиране влиза в сила шест месеца след получаването на уведомлението от генералния секретар.

3. Денонсирането на конвенцията предизвиква автоматично денонсирането на този протокол.

Член 12

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, както и всяка страна, присъединила се към конвенцията, за:

- a) всяко подписване на този протокол;
- b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане в сила на този протокол в съответствие с чл. 6 и 7;
- d) всяка декларация, получена в съответствие с разпоредбите на чл. 8, ал. 2 и 3;
- e) всяка декларация, получена в съответствие с разпоредбите на чл. 9, ал. 1;
- f) всяка резерва, формулирана в съответствие с разпоредбите на чл. 9, ал. 2;
- g) оттеглянето на всяка резерва, направено в съответствие с разпоредбите на чл. 9, ал. 3;
- h) всяко уведомление, получено в съответствие с разпоредбите на чл. 11, както и датата на влизане в сила на денонсирането.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този протокол.

Съставен в Страсбург на 17 март 1978 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който ще бъде депозиран в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа ще изпрати заверени копия от тях до всяка от подписалите и присъединили се държави.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г.
Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 8 от 24.01.1995 г.
В сила за Република България от 15.09.1994 г.*

ПРЕАМБЮЛ

Правителствата, подписали тази конвенция, в качеството си на членове на Съвета на Европа,

считайки, че целта на Съвета на Европа е да се постигне по-голямо единство между неговите членове,

убедени, че приемането на общи правила в областта на правната помощ по наказателни дела ще допринесе за постигането на тази цел,

считайки, че правната помощ е свързана с въпроса за екстрадицията, която вече бе предмет на конвенцията, подписана на 13 декември 1957 г.,

се споразумяха за следното:

ГЛАВА I ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Член 1

1. Договарящите страни се задължават да си оказват в съответствие с разпоредбите на тази конвенция възможно най-широка правна помощ в наказателното производство относно престъпления, които попадат към момента на искането за оказване на помощ под юрисдикцията на съдебните власти на молещата страна.

2. Тази конвенция не се прилага по отношение на привеждане в изпълнение на решения за задържане под стража, присъди или престъпления по военните закони, които не са престъпления съгласно общото наказателно право.

Член 2

Помощ може да бъде отказана:

а) ако молбата се отнася до престъпление, което замолената страна счита за политическо престъпление, за свързано с политическо престъпление или за данъчно престъпление,

б) ако замолената страна счита, че изпълнението на молбата би могло да накърни суверенитета, сигурността, обществения ред или други интереси от съществено значение за страната.

ГЛАВА II СЪДЕБНИ ПОРЪЧКИ

Член 3

1. Замолената страна ще изпълни по реда, определен от нейното законодателство, всяка съдебна поръчка по наказателно дело, която е изпратена до нея от съдебните власти на молещата страна с цел извършване на следствени действия или предаване на предмети, служещи като доказателства, сведения или документи.

2. Ако молещата страна би желала свидетели или експерти да дадат показания под клетва, тя трябва изрично да го посочи в молбата и замолената страна ще изпълни молбата, ако нейните закони не ѝ го забраняват.

3. Замолената страна може да предаде заверени преписи или заверени фотокопия на сведенията или документите, които се изискват, освен ако молещата страна изрично е изисквала предаването на оригинали, като в тези случаи замолената страна ще положи всички усилия да изпълни молбата.

Член 4

При изрично искане от молещата страна замолената страна посочва датата и мястото на изпълнение на молбата за оказване на помощ. При съгласие на замолената страна могат да присъстват длъжностни и заинтересувани лица.

Член 5

1. Всяка договаряща страна може при подписването на конвенцията или при депозиране на документа си за ратификация или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да запази правото си да постави изпълнението на молби за оказване на помощ за издирване или изземване на имущество в зависимост от едно или повече от следните условия:

а) престъплението, мотивиращо молбата за оказване на помощ, да е наказуемо както по законодателството на молещата страна, така и по законодателството на замолената страна;

б) престъплението, мотивиращо молбата за оказване на помощ, да се счита за престъпление, обуславящо екстрадирането на престъпника според законодателството на замолената страна;

в) изпълнението на молбата за оказване на помощ да е съвместимо със законодателството на замолената страна.

2. В случай че дадена договаряща страна направи декларация в съответствие с ал. 1 на този член, всяка друга страна може да приложи взаимност.

Член 6

1. Замолената страна може да забави предаването на всякакви предмети, сведения или документи, които са поискани, ако въпросните предмети, сведения или документи са ѝ необходими във връзка с висящо наказателно производство.

2. Всеки предмет, както и оригинални сведения или документи, предадени в изпълнение на съдебна поръчка, се връщат от молещата на замолената страна в най-кратък срок, освен ако последната я е освободила от това задължение.

ГЛАВА III

ВРЪЧВАНЕ НА КНИЖА И ПРЕПИСИ ОТ ПРИСЪДИ –

ЯВЯВАНЕ НА СВИДЕТЕЛИ, ЕКСПЕРТИ,

ОБВИНЯЕМИ И ПОДСЪДИМИ

Член 7

1. Замолената страна връчва книжа и преписи от присъди, които са ѝ предадени за тази цел от молещата страна.

Връчването може да се извърши чрез просто предаване на книгата или преписа на съответното лице. Ако молещата страна изрично е поискала това, връчването се извършва от замолената страна по реда, определен за връчване на аналогични документи според собственото ѝ законодателство или по специален ред съгласно това законодателство.

2. Доказателство за връчването е разписка с дата и подпис на съответното лице или декларация за извършване на връчването, направена от замолената страна, в която се посочват формата и датата на връчването. Един от тези документи се изпраща незабавно на молещата страна. Замолената страна трябва, ако молещата страна е поискала това, да посочи дали връчването е извършено в съответствие със законодателството на замолената страна. Ако не може да извърши връчването, замолената страна незабавно информира молещата страна за причините, поради които връчването не е извършено.

3. При подписването на конвенцията или при депозиране на документа си за ратификация или присъединяване всяка договаряща страна може чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да изисква призовката, която трябва да се връчи на обвиняем или подсъдим, намиращ се на нейна територия, да се предаде на властите ѝ в определен срок преди датата на явяването му. Този срок трябва да се посочи в горната декларация и не може да надвишава 50 дни.

Този срок се взема предвид при определяне на датата за явяване и при предаване на призовката.

Член 8

Свидетел или експерт, който не е отговорил на призовка за явяване, чието връчване е поискано, не може да бъде подлаган на никакво наказание или мярка за задържане, дори и призовката да съдържа съобщение за наказание, освен ако впоследствие доброволно влезе на територията на молещата страна и там отново е призован по съответния ред.

Член 9

Разноските, включително и разноските по прехраната, които трябва да се изплатят, както и пътните разноски, които трябва да се възстановят на свидетел или експерт от молещата страна, трябва да се изчисляват от мястото на постоянното му пребиваване и да са по курс поне равен на този, който е определен в таблиците и правилата, които са в сила в страната, където следва да се проведе процесът.

Член 10

1. Ако молещата страна счита, че личното явяване на свидетел или експерт пред съдебните ѝ власти е особено наложително, тя посочва това в молбата си за

връчване на призовката, а замолената страна следва да покани свидетеля или експерта да се яви.

Замолената страна информира молещата страна за отговора на свидетеля или експерта.

2. В случая по ал. 1 на този член молбата или призовката посочват приблизителните разноски, които ще се изплатят, и пътните разноски и разноските по прехраната, които ще бъдат възстановени.

3. Ако се отправи специална молба, замолената страна може да отпусне авансова сума на свидетеля или експерта. Размерът на аванса се вписва в призовката и се възстановява от молещата страна.

Член 11

1. Задържано лице, чието лично явяване се иска от молещата страна за свидетелски показания или за очна ставка, се предава временно на територията, където следва да се състои разглеждането на делото, при условие, че то ще бъде върнато в срок, определен от замолената страна, и при условията на чл. 12, доколкото те са приложими.

Предаването може да бъде отказано:

- a) ако задържаното лице не е съгласно;
- b) ако присъствието му е необходимо за наказателен процес, който е висящ на територията на замолената страна;
- c) ако предаването му би продължило срока на неговото задържане; или
- d) ако съществуват други много важни причини, поради които то не може да бъде предадено на територията на молещата страна.

2. При условията на чл. 2 в случаите, попадащи под действието непосредствено на предходната точка, транзитното преминаване на задържано лице през територията на трета държава – страна по тази конвенция, се разрешава при наличието на молба, придружена с всички необходими документи, адресирана от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на страната, от която се иска разрешение за транзитно преминаване.

Всяка договаряща страна може да не разреши транзитно преминаване за свои собствени граждани.

3. Прехвърленото лице остава задържано на територията на молещата страна и доколкото е възможно – на територията на страната, през която се иска транзит, освен ако страната, от която се иска прехвърлянето, поиска неговото освобождение.

Член 12

1. Свидетел или експерт, независимо от неговото гражданство, който се яви по призовка пред съдебните власти на молещата страна, не може да бъде преследван или задържан, или да бъде обект на каквото и да е друго ограничение на личната му свобода на територията на тази страна по отношение на действия или присъди, предшествващи излизането му от територията на замолената страна.

2. Лице, независимо от неговото гражданство, призовано пред съдебните власти на молещата страна да отговаря за действия, съставляващи предмет на наказателно производство срещу него, не може да бъде преследвано или задържано или да бъде обект на каквото и да е друго ограничение на личната му свобода за

действия или присъди, предшестващи напускането му на територията на замолената страна и непосочени в призовката.

3. Иmunитетът, предвиден в този член, се прекратява, ако свидетел, експерт, обвиняем или подсъдим, който в продължение на петнадесет последователни дни от датата, на която неговото присъствие вече не се изисква от съдебните власти, е имал възможността да напусне, но въпреки това е останал на територията или след като я е напуснал, отново се е върнал на нея.

ГЛАВА IV РЕГИСТРИ ЗА СЪДИМОСТ

Член 13

1. Замолената страна трябва да предава извадки и информация от регистрите за съдимост, които са ѝ поискани от съдебните власти на договаряща страна и са ѝ необходими за даден наказателноправен въпрос в същата степен, в която те биха могли да бъдат предоставени на собствените ѝ власти в подобен случай.

2. Във всеки друг случай, неуреден от ал. 1 на този член, молбата се изпълнява в съответствие с условията, предвидени от закона, правилата и практиката на замолената страна.

ГЛАВА V ПРОЦЕДУРА

Член 14

1. Молбите за взаимопомощ трябва да съдържат следното:

- a) инстанцията, от чието име е молбата;
- b) предмета и причината за молбата;
- c) по възможност самоличността и гражданството на въпросното лице;
- d) при необходимост името и адреса на лицето, на което трябва да се връчи документът.

2. Молбите за оказване на помощ по чл. 3, 4 и 5 освен това да посочват престъплението и да съдържат кратко изложение на фактите.

Член 15

1. Молбите за оказване на помощ по чл. 3, 4 и 5, както и молбите по чл. 11 се изпращат от Министерството на правосъдието на молящата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна и се връщат по същия канален ред.

2. В неотложни случаи молбите за оказване на помощ могат да се изпратят пряко от съдебните власти на молящата страна до съдебните власти на замолената страна. Те трябва да се върнат заедно с документите, свързани с изпълнението по каналния ред, предвиден в ал. 1 на този член.

3. Молбите по ал. 1 на чл. 13 могат да се изпратят пряко от съдебните власти до съдебните власти на замолената страна и отговорите могат да се изпратят пряко от тези власти. Молбите по ал. 2 на чл. 13 трябва да се изпратят от Министерството на правосъдието на молящата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна.

4. Молбите за правна помощ, освен предвидените в ал. 1 и 3 на този член, и по-специално молби за предварително разследване могат да се предават пряко между съдебните власти.

5. В случаите, в които тази конвенция разрешава прякото предаване на лица, то може да се извърши чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

6. Всяка договаряща страна може при подписването на тази конвенция или при депозиране на своя документ за ратификация или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да уведоми, че някои или всички молби за оказване на помощ трябва да ѝ бъдат изпращани по канали, различни от предвидените в този член, или да изисква в случая, предвиден в ал. 2 на този член, копие от молбите за оказване на помощ да бъде изпращано едновременно и на нейното Министерство на правосъдието.

7. Разпоредбите на този член не засягат разпоредбите по двустранни договори или споразумения, които са в сила между договарящи страни и които уреждат прякото предаване на молбите за оказване на помощ между съответните им инстанции.

Член 16

1. Освен случаите по ал. 2 на този член преводи на молбите и на съпровождащите ги документи не се изискват.

2. Всяка договаряща страна може при подписването или при депозирането на документа си за ратификация или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да запази правото си да изисква молбите и съпровождащите ги документи да ѝ се изпращат заедно с превод на собствения ѝ език или на някой от официалните езици на Съвета на Европа, или на един от тях, специално посочен от нея. Останалите договарящи страни могат да приложат взаимност.

3. Този член не засяга разпоредбите относно превода на молбите или на съпровождащите ги документи, съдържащи се в договорите или споразуменията, които са в сила или ще бъдат сключени между две или повече договарящи страни.

Член 17

Доказателствата или документите, предадени в изпълнение на тази конвенция, не се нуждаят от никаква форма на легализация.

Член 18

Ако институцията, получила молбата за правна помощ, не е компетентна да я изпълни, тя трябва да я препрати до съдебните власти на своята страна, като информира за това молещата страна по пряк канален ред, ако молбата е била адресирана по такъв ред.

Член 19

Всеки отказ за оказване на правна помощ трябва да бъде мотивиран.

Член 20

Освен в случаите по чл. 10, ал. 3 при изпълнението на молби за правна помощ няма да се изисква възстановяване на разноските с изключение на онези, направени във връзка с придружаването на експерти на територията на замолената страна или във връзка с предаването на задържано лице, извършено съгласно чл. 11.

ГЛАВА VI ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ВЪВ ВРЪЗКА С НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

Член 21

1. Информацията, предоставяна от една договаряща страна във връзка с наказателното производство пред съдилищата на друга страна, трябва да бъде предавана между заинтересуваните министерства на правосъдието, освен ако дадена договаряща страна се възползва от възможността, предвидена в ал. 6 на чл. 15.

2. Замолената страна уведомява молещата страна за всяко действие, предприето въз основа на подобна информация, и изпраща копие от всяка произнесена присъда.

3. Разпоредбите на чл. 16 се прилагат и за информация, предоставяна съгласно ал. 1 на този член.

ГЛАВА VII ОБМЕН НА ИНФОРМАЦИЯ ОТ СЪДЕБНИТЕ ДОСИЕТА

Член 22

Всяка договаряща страна информира всяка друга страна за всички присъди и последващи мерки, отразени в регистрите за съдимост, засягащи граждани на последната. Министерствата на правосъдието си изпращат подобна информация поне веднъж годишно. В случаите, когато съответното лице се счита за гражданин на две или повече договарящи страни, информацията се предоставя на всяка от тези страни, освен ако лицето е гражданин на страната, на чиято територия то е било осъдено.

ГЛАВА VIII ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 23

1. Всяка договаряща страна може при подписването на тази конвенция или при депозирането на документа си за ратификация или присъединяване да направи резерва по една или повече разпоредби на конвенцията.

2. Всяка договаряща страна, която е направила резерва, трябва да я оттегли веднага щом обстоятелствата позволяват това. Оттеглянето на резерви се осъществява чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Договаряща страна, която е направила резерва по отношение на разпоредба на конвенцията, не може да иска прилагането на въпросната разпоредба от друга страна, освен ако самата тя е приела разпоредбата.

Член 24

Договаряща страна може при подписването на тази конвенция или при депозирането на документа си за ратификация или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да определи кои институции ще счита за съдебни институции за целите на тази конвенция.

Член 25

1. Тази конвенция ще се прилага за териториите – метрополиите на договарящите страни.

2. По отношение на Франция тя ще се прилага също и за Алжир и за задморските департаменти, а по отношение на Италия тя ще се прилага за територията на Сомалия, която е под италианско управление.

3. Федерална република Германия може да разшири приложението на тази конвенция за Западен Берлин чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа.

4. По отношение на Кралство Холандия конвенцията ще се прилага за неговата европейска територия. Холандия може да разшири приложението на конвенцията за Холандските Антили, Суринам и Холандска Нова Гвинея чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа.

5. Чрез пряко споразумение между две или повече договарящи страни и при условията, определени със споразумението, приложението на тази конвенция може да бъде разширено за всяка територия на някоя от тези страни извън териториите, посочени в ал. 1, 2, 3 и 4 на този член, за чиито международни отношения тази страна отговаря.

Член 26

1. При условията на разпоредбите на чл. 15, ал. 7 и на чл. 16, ал. 3 тази конвенция отменя по отношение на страните, за които се прилага, разпоредбите на всички договори, конвенции или двустранни споразумения, уреждащи правната помощ по наказателни дела между които и да са две договарящи страни.

2. Тази конвенция не засяга задълженията, поети при условията на която и да е друга двустранна или многостранна международна конвенция, която съдържа или би могла да съдържа клаузи, уреждащи специфични въпроси на правната помощ в дадена област.

3. Договарящите страни могат да сключват помежду си двустранни или многостранни споразумения за правна помощ по наказателни дела единствено за да допълнят разпоредбите на тази конвенция или да улеснят прилагането на принципите, залегнали в нея.

4. Когато между две или повече договарящи страни правната помощ по наказателни дела се практикува на основата на уеднаквено законодателство или на специален режим, предвиждащ взаимното прилагане на съответните им територии на мерки за правна помощ, тези страни могат, независимо от разпоредбите на тази конвенция, да уреждат взаимоотношенията си в тази област изключително в съответствие с подобно законодателство или режим. Договарящи страни, които в съответствие с тази точка изключват помежду си приложението на тази конвенция, трябва да уведомят за това генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 27

1. Тази конвенция е открита за подписване от членовете на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратификация. Ратификационните документи се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Конвенцията влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на третия ратификационен документ.

3. По отношение на всяка подписала държава, която ратифицира конвенцията впоследствие, тя влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на нейния ратификационен документ.

Член 28

1. Комитетът на министрите на Съвета на Европа може да покани всяка държава, която не е член на съвета, да се присъедини към тази конвенция при условие, че резолюцията, съдържаща подобна покана, е получила единодушното съгласие на членовете на съвета, ратифицирали конвенцията.

2. Присъединяването се осъществява чрез депозиране при генералния секретар на съвета на документ за присъединяване, който влиза в сила 90 дни след датата на депозирането му.

Член 29

Всяка договаряща страна може да денонсира тази конвенция, доколкото това я засяга, чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа. Денонсирането влиза в действие шест месеца след датата, на която генералният секретар на съвета получи такова уведомление.

Член 30

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на съвета и правителствата на всички държави, които са се присъединили към тази конвенция, за:

- a) наименованията на подписалите държави и депозирането на всеки документ за ратификация или присъединяване;
- b) датата на влизане в сила на тази конвенция;
- c) всяко уведомление, получено в съответствие с разпоредбите на чл. 5, ал. 1, чл. 7, ал. 3, чл. 15, ал. 6, чл. 16, ал. 2, чл. 24, чл. 25, ал. 3 и 4 или чл. 26, ал. 4;
- d) всяка резерва, направена в съответствие с чл. 23, ал. 1;
- e) оттеглянето на всяка резерва в съответствие с чл. 23, ал. 2;
- f) всяко уведомление за денонсиране, получено в съответствие с разпоредбите на чл. 29, и датата, на която такова денонсиране влиза в действие.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 20 април 1959 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от него на подписалите и присъединилите се правителства.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ

*Ратифициран със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г.
Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 8 от 24.01.1995 г.
В сила за Република България от 15.09.1994 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този протокол, желаещи да улеснят прилагането в областта на данъчните престъпления на Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси (наричана по-долу „конвенцията“), открита за подписване в Страсбург на 20 април 1959 г., считайки за желателно да допълнят конвенцията по някои други въпроси, се споразумяха за следното:

ГЛАВА I

Член 1

Договарящите страни няма да упражняват правото по чл. 2, буква „а“ на конвенцията да отказват помощ единствено на основание, че молбата се отнася до престъпление, което замолената страна счита за данъчно престъпление.

Член 2

1. В случаите, когато договаряща страна постави изпълнението на молби за търсене или конфискация на имущество под условие, че престъплението, мотивиращо молбите, е наказуемо както по закона на молещата страна, така и по закона на замолената страна, това условие ще бъде изпълнено относно данъчните престъпления, ако престъплението е наказуемо по закона на молещата страна и отговаря на престъпление от същото естество по закона на замолената страна.

2. Изпълнението на молбата не може да се откаже на основание, че законът на замолената страна не налага същия вид данък или такса или не съдържа данък, такса, митнически такси и правила за обмяна на валута от същия вид, каквито предвижда законът на молещата страна.

ГЛАВА II

Член 3

Конвенцията се прилага също за:

а) документи, отнасящи се до влязла в сила присъда, плащането на глоба като обезщетение или плащането на разноски за съдебно производство;

б) мерки, отнасящи се до отлагане произнасянето на присъда или нейното влизане в сила, до условно освобождаване, до отлагане на началния момент на влизане в сила на присъда или до прекъсването действието на такава присъда.

ГЛАВА III

Член 4

Член 22 от конвенцията се допълва със следния текст, като оригиналният чл. 22 от конвенцията става ал. 1, а посочените по-долу разпоредби стават ал. 2:

„2. Освен това всяка договаряща страна, която е предоставила посочената по-горе информация, изпраща на заинтересуваната страна, по нейна молба и за конкретни случаи, копие на въпросните присъди и мерки, а така също и всяка друга отнасяща се към случая информация, за да спомогнат тя да реши дали е необходимо вземането на мерки на национално ниво. Тези връзки се осъществяват между съответните министерства на правосъдието.“

ГЛАВА IV

Член 5

1. Този протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, които са подписали конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Протоколът влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на третия документ за ратификация, приемане или одобряване.

3. По отношение на подписала държава, която го ратифицира, приеме или одобри впоследствие, протоколът влиза в сила 90 дни след датата на депозиране на нейния документ за ратификация, приемане или одобряване.

4. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или одобри този протокол без едновременно или преди това да е ратифицирала конвенцията.

Член 6

1. Всяка държава, която се е присъединила към конвенцията, може да се присъедини към този протокол, след като той влезе в сила.

2. Присъединяването се осъществява чрез депозиране при генералния секретар на Съвета на Европа документ за присъединяване, който влиза в сила 90 дни след датата на депозирането му.

Член 7

1. Всяка държава може при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване да определи територията или териториите, за които ще се прилага този протокол.

2. Всяка държава може при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване или на по-късна дата чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири действието на този протокол за всяка друга територия или територии, определени в декларацията и за които тя отговаря или от чието име е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходната алинея, може да бъде оттеглена по отношение на всяка територия, посочена в такава декларация, чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа. Подобно оттегляне влиза в сила 6 месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 8

1. Резервите, направени от договаряща страна по отношение на разпоредба на конвенцията, са приложими също и за този протокол, освен ако страната заяви друго при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване. Същото се отнася и до декларациите, направени по силата на чл. 24 от конвенцията.

2. Всяка държава може при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване да заяви, че си запазва правото:

а) да не приеме глава I или да я приеме само по отношение на определени престъпления или на определени категории престъпления, предвидени в чл. 1, или да не изпълни молби за оказване на помощ за търсене и конфискуване на собственост по отношение на данъчни престъпления;

б) да не приеме глава II;

в) да не приеме глава III.

3. Всяка договаряща страна може да оттегли декларация, която е направила в съответствие с предходната алинея, чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в действие от датата на нейното получаване.

4. Договаряща страна, която е приложила по отношение на този протокол резерва, направена по отношение на разпоредба на конвенцията, или която е направила резерва по отношение на разпоредба на този протокол, не може да иска прилагането на тази разпоредба от друга договаряща страна. Тя може обаче, ако резервата е частична или зависи от някакво условие, да изисква прилагането на тази разпоредба дотолкова, доколкото тя самата я е приела.

5. Никаква друга резерва не може да бъде направена по отношение на разпоредбите на този протокол.

Член 9

Разпоредбите на този протокол не засягат по-широко приложими правила или двустранни или многостранни споразумения, сключени между договарящи страни в приложение на чл. 26, ал. 3 от конвенцията.

Член 10

Европейският комитет на Съвета на Европа по проблемите на престъпността ще бъде информиран за прилагането на този протокол и ще предприема необходимото за улесняване приятелското уреждане на всяка трудност, която може да възникне при изпълнението му.

Член 11

1. Всяка договаряща страна може да денонсира този протокол, доколкото това я засяга, чрез уведомление, адресирано до Генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Денонсирането влиза в сила шест месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

3. Денонсирането на конвенцията автоматично води до денонсирането на този протокол.

Член 12

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на съвета, и всяка държава, която се е присъединила към конвенцията, за:

- a) всяко подписване на този протокол;
- b) всяко депозиране на документ за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане в сила на този протокол в съответствие с чл. 5 и 6;
- d) всяка декларация, получена в изпълнение на разпоредбите на ал. 2 и 3 на чл. 7;
- e) всяка декларация, получена в изпълнение на разпоредбите на ал. 1 на чл. 8;
- f) всяка резерва, направена в изпълнение на разпоредбите на ал. 2 на чл. 8;
- g) оттеглянето на всяка резерва, извършено в изпълнение на разпоредбите на ал. 3 на чл. 8;
- h) всяко уведомление, получено в изпълнение на разпоредбите на чл. 11, и датата, на която денонсирането влиза в действие.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени, подписаха този протокол.

Съставен в Страсбург на 17 март 1978 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от него на всяка една от подписалите и присъединили се държави.

ВТОРИ ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ

*Ратифициран със закон, приет от НС на 18.02.2004 г. – ДВ, бр. 16 от 27.02.2004 г.
Издаден от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 94 от 22.10.2004 г.
В сила за Република България от 1.09.2004 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този протокол, като имат предвид задълженията си съгласно Статута на Съвета на Европа, в желанието си да допринесат за гарантиране на правата на човека, поддържане на върховенството на закона и опазване на демократичната основа на обществото, като за тази цел намират за необходимо да укрепят своята индивидуална и колективна способност за противодействие на престъпността, решени да усъвършенстват и допълнят в някои насоки Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси, открита за подписване на 20 април 1959 г. в Страсбург (по-нататък наричана „конвенцията“), както и Допълнителния протокол към нея, открит за подписване на 17 март 1978 г. в Страсбург, като вземат предвид Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, открита за подписване на 4 ноември 1950 г. в Рим, както и Конвенцията за защита на лицата при автоматизирана обработка на лични данни, открита за подписване на 28 януари 1981 г. в Страсбург, постигнаха съгласие за следното:

ГЛАВА I

Член 1

Обхват

Член 1 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„1. Страните се задължават своевременно да си оказват в съответствие с разпоредбите на тази конвенция възможно най-широка правна помощ в наказателното производство относно престъпленията, които попадат към момента на искането за оказване на помощ под юрисдикцията на съдебните власти на молещата страна.

2. Тази конвенция не се прилага по отношение на привеждане в изпълнение на решения за задържане под стража и на присъди или по отношение на престъпления по военните закони, които не са престъпления по общото наказателно право.

3. Правна помощ може да бъде оказана и в производствата, образувани от административни органи относно деяния, които поради тяхната неправомерност са наказуеми по националното законодателство на молещата или замолената страна, ако решението може да доведе до производство пред съд, на който са подсъдни наказателни дела.

4. Не се допуска отказване на правна помощ единствено поради обстоятелството, че тя е поискана във връзка с деяния, за които юридическо лице може да носи отговорност в молещата страна.“

Член 2**Присъствие на длъжностни лица на молещата страна**

Член 4 от конвенцията се допълва, както следва, като досегашният текст става алинея 1, а разпоредбата по-долу става алинея 2:

„2. Исканията за присъствие на длъжностни или заинтересувани лица не трябва да бъдат отхвърляни, когато чрез тяхното присъствие оказаната помощ би съответствала в по-висока степен на нуждите на молещата страна и така би отпаднала нуждата от допълнителни искания за оказване на помощ.“

Член 3**Временно предаване на задържани лица на територията на молещата страна**

Член 11 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„1. Задържано лице, чието лично явяване е поискано от молещата страна за целите на доказването, с изключение на даването му под съд, се предава временно на нейна територия при условие, че ще бъде върнато в срока, определен от замолената страна, и при условията на чл. 12 от тази конвенция, доколкото те са приложими.

Предаването може да бъде отказано, ако:

- а) задържаното лице не е съгласно;
- б) присъствието му е необходимо за наказателно производство, което е висящо на територията на замолената страна;
- в) предаването му би продължило срока на неговото задържане; или
- д) съществуват други важни причини, поради които то не може да бъде предадено на територията на молещата страна.

2. При условията на чл. 2 от конвенцията, в случаите по ал. 1, транзитното преминаване на задържаното лице през територията на трета договаряща страна се разрешава при наличието на молба, придружена с всички необходими документи и изпратена от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на страната, през чиято територия се иска разрешение за транзитно преминаване. Всяка договаряща страна може да откаже да разреши транзитно преминаване за свои собствени граждани.

3. Предаденото лице остава задържано на територията на молещата страна и доколкото е възможно, на територията на страната, през която се иска транзит, освен ако страната, замолена да го предаде, поиска неговото освобождаване.”

Член 4**Ред за установяване на връзки**

Член 15 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„1. Молбите за оказване на правна помощ и информацията без поискване се изпращат в писмена форма от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна и се връщат по същия ред. Те могат да бъдат изпращани и пряко от съдебните органи на молещата страна до съдебните органи на замолената страна и връщани по същия ред.

2. Молбите по чл. 11 от тази конвенция и по чл. 13 от Втория допълнителен протокол към нея във всички случаи се изпращат от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна и се връщат по същия ред.

3. Молби за правна помощ във връзка с производствата по чл. 1, ал. 3 от тази конвенция могат да бъдат изпращани и пряко от административните или съдеб-

ните органи на молещата страна съответно до административните или съдебните органи на замолената страна и връщани по същия ред.

4. Молби за правна помощ съгласно чл. 18 и 19 от Втория допълнителен протокол към конвенцията могат да бъдат изпращани и пряко от компетентните органи на молещата страна до компетентните органи на замолената страна.

5. Молбите по чл. 13, ал. 1 от тази конвенция могат да бъдат изпращани пряко от съответните съдебни органи до компетентните органи на замолената страна, а отговорите се връщат пряко от последните. Молби по чл. 13, ал. 2 от конвенцията се изпращат от Министерството на правосъдието на молещата страна до Министерството на правосъдието на замолената страна.

6. Молби за преписи от присъди и мерки съгласно чл. 4 от Допълнителния протокол към конвенцията могат да бъдат изпращани пряко на компетентните органи. Всяка договаряща страна може по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочи кои органи определя като компетентни органи по смисъла на тази алинея.

7. В спешни случаи, в които тази конвенция допуска пряко изпращане, то може да бъде извършено чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

8. Всяка договаряща страна може по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да си запази правото да обуслови изпълнението на всички или на определени молби за правна помощ от спазването на едно или повече от следните изисквания:

а) копие от молбата да бъде изпращано на централния орган, посочен в декларацията;

б) молбите, с изключение на спешните такива, да бъдат изпращани на централния орган, посочен в декларацията;

в) при пряко изпращане в спешни случаи да бъде изпращано копие едновременно и до нейното Министерство на правосъдието;

г) някои или всички молби за правна помощ да се изпращат до нея по ред, различен от предвидения в този член.

9. Молбите за правна помощ и всички други съобщения по тази конвенция или по протоколите към нея могат да бъдат изпращани чрез всички електронни или други далекосъобщителни средства, при условие че молещата страна е готова във всеки момент при поискване да предостави писмено доказателство за изпращането, както и оригинала. Всяка договаряща страна по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, може да установи условията, при които ще приема и изпълнява молби, получени чрез електронни или други далекосъобщителни средства.

10. Разпоредбите на този член не засягат разпоредбите на действащи двустранни споразумения или договорености между страните, които предвиждат пряко предаване на молбите за правна помощ между съответните им органи.”

Член 5

Разноски

Член 20 от конвенцията се заменя със следните разпоредби:

„1. Страните се задължават да не искат възстановяване на разноските, направени във връзка с прилагането на тази конвенция или на протоколите към нея, с изключение на:

а) разноски, направени във връзка с участието на експерти в производство на територията на замолената страна;

б) разноси, направени във връзка с предаването на задържано лице съгласно чл. 13 или 14 от Втория допълнителен протокол към конвенцията или съгласно чл. 11 от конвенцията;

с) значителни или извънредни разноси.

2. Молещата страна възстановява на замолената страна разноските за установяване на видеовръзка или телефонна връзка, разноските по обслужването на видеовръзка или телефонна връзка в замолената страна, възнаграждението на осигурените от нея преводачи, както и дневните разноси на свидетелите и пътните им разходи в замолената страна, освен ако страните се споразумеят за друго.

3. Договарящите страни се консултират помежду си за уреждане заплащането на разноските, чието възстановяване може да бъде поискано съгласно ал. 1, буква „с“ по-горе.

4. Разпоредбите на този член се прилагат, без да се засяга действието на чл. 10, ал. 3 от конвенцията.“

Член 6

Съдебни власти

Член 24 от конвенцията се заменя със следната разпоредба:

„Всяка държава при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване посочва в декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, властите, които определя като съдебни власти по смисъла на тази конвенция. Впоследствие държавата може по всяко време и по същия ред да промени условията на декларацията си.“

ГЛАВА II

Член 7

Отлагане изпълнението на молби

1. Замолената страна може да отложи извършването на действия по молба за правна помощ, ако тези действия биха попречили на разследвания, търсене на наказателна отговорност или свързани с тях производства от нейни органи.

2. Преди да откаже или отложи оказването на помощ, замолената страна преценява при нужда след консултации с молещата страна дали молбата може да бъде изпълнена частично или поставена в зависимост от условия, които тя счита за необходими.

3. Отлагането на изпълнението на молба трябва да бъде мотивирано. Замолената страна уведомява молещата страна и за всички причини, които правят невъзможно изпълнението на молбата или биха го забавили съществено.

Член 8

Процедура

Независимо от разпоредбите на чл. 3 от конвенцията, ако в молбата са посочени форма или ред, необходими по законодателството на молещата страна, дори когато не са законодателно установени в замолената страна, последната изпълнява молбата, доколкото исканото действие не противоречи на основни принципи на нейното право, освен ако този протокол предвижда друго.

Член 9

Разпит чрез видеоконференция

1. Ако едно лице се намира на територията на договаряща страна и трябва да бъде разпитано като свидетел или експерт от съдебните органи на друга договаряща

страна, а личното явяване на лицето, което трябва да бъде разпитано, на територията на другата страна е невъзможно или нежелателно, тази друга страна може да поиска разпитът да бъде проведен чрез видеоконференция в съответствие с ал. 2 до 7.

2. Замолената страна е длъжна да се съгласи с провеждането на разпит чрез видеоконференция, ако използването на видеоконференция не противоречи на основни принципи на нейното право и при условие, че разполага с технически средства за провеждане на разпита. Ако замолената страна няма достъп до технически средства за видеоконференция, такива се предоставят на нейно разположение от молещата страна по взаимно споразумение.

3. Наред с информацията по чл. 14 от конвенцията в молбата за провеждане на разпита чрез видеоконференция се отбелязват причината, поради която личното явяване на свидетеля или експерта е нежелателно или невъзможно, названието на съдебния орган и имената на лицата, които ще проведат разпита.

4. Съдебният орган на замолената страна призовава съответното лице да се яви при спазване на формата, предвидена в нейното законодателство.

5. Към видеоконференциите се прилагат следните правила:

а) съдебен орган на замолената страна, при необходимост подпомаган от преводач, присъства на разпита и осигурява установяването на самоличността на лицето, което трябва да бъде разпитано, и спазването на основните принципи на правото на замолената страна. Ако съдебният орган на замолената страна прецени, че по време на разпита се нарушават основните принципи на правото на тази страна, той незабавно предприема нужните мерки разпитът да продължи в съответствие с тези принципи;

б) при необходимост компетентните органи на молещата и замолената страна уговарят мерките за защита на лицето, което ще бъде разпитано;

с) разпитът се провежда пряко от съдебния орган на молещата страна или под негово ръководство в съответствие със законодателството на тази страна;

д) по искане на молещата страна или на лицето, което трябва да бъде разпитано, замолената страна, ако е необходимо, осигурява преводач, който да подпомага лицето;

е) лицето, което трябва да бъде разпитано, може да се позове на правото си да откаже да свидетелства, предоставено му от законодателството на замолената или молещата страна.

6. При спазване на уговорените мерки за защита на лицата след приключване на разпита съдебният орган на замолената страна съставя протокол, в който отбелязва датата и мястото на провеждане на разпита, данните на разпитаното лице, данните и функциите на всички други лица от замолената страна, участвали в разпита, положените клетви и техническите условия, при които е проведен разпитът. Документът се изпраща от компетентния орган на замолената страна до компетентния орган на молещата страна.

7. Всяка договаряща страна предприема нужните мерки, за да осигури прилагането на своето национално законодателство в случаите, когато свидетели или експерти се разпитват на нейна територия и откажат да свидетелстват при наличието на задължение да се свидетелства или дадат неверни показания, както ако разпитът би бил проведен в хода на национално производство.

8. Страните могат по своя преценка да приложат разпоредбите на този член и при разпит чрез видеоконференция с участието на обвиняемия или заподозрения, ако намерят това за подходящо и получат съгласието на своите компетентни съдебни органи. В този случай решението за провеждане на видеоконференция и начинът на провеждането ѝ подлежат на договаряне между участващите договаря-

щи страни в съответствие с тяхното национално законодателство и приложимите международни актове. Разпити с участието на обвиняемия или заподозрения се провеждат само с негово съгласие.

9. Всяка договаряща страна може по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да заяви, че няма да се ползва от възможността, предвидена в ал. 8, относно прилагане на разпоредбите на този член към разпити чрез видеоконференции с участието на обвиняемия или заподозрения.

Член 10

Разпит чрез телефонна конференция

1. Ако едно лице се намира на територията на договаряща страна и трябва да бъде разпитано като свидетел или експерт от съдебните органи на друга договаряща страна, последната може, ако националното ѝ законодателство предвижда това, да поиска помощ от първата страна за провеждане на разпита чрез телефонна конференция в съответствие с ал. 2 до 6.

2. Разпитът може да бъде проведен чрез телефонна конференция само ако свидетелят или експертът се съгласи с провеждането му чрез този метод.

3. Замолената страна е длъжна да се съгласи с провеждането на разпит чрез телефонна конференция, когато това не противоречи на основни принципи на нейното право.

4. Наред с информацията по чл. 14 от конвенцията в молбата за провеждане на разпит чрез телефонна конференция се отбелязват названието на съдебния орган и имената на лицата, които ще проведат разпита, както и обстоятелството, че свидетелят или експертът желае да участва в разпит, проведен чрез такава конференция.

5. Практическите подробности, свързани с разпита, се уговарят между съответните страни. При уговарянето на тези подробности замолената страна се задължава да:

- а) уведоми съответния свидетел или експерт за времето и мястото на провеждане на разпита;
- б) осигури установяването на самоличността на свидетеля или експерта;
- в) провери дали свидетелят или експертът е съгласен с провеждането на телефонна конференция.

6. Замолената страна може да даде съгласието си в зависимост от спазването – изцяло или отчасти, на разпоредбите на чл. 9, ал. 5 и 7.

Член 11

Предоставяне на информация без поискване

1. Като не пречат собствените си разследвания или съдебни производства, компетентните органи на договаряща страна могат без предварителна молба да изпратят на компетентните органи на друга договаряща страна информацията, получена при собственото им разследване, когато смятат, че разкриването на тази информация би помогнало на получаващата страна да започне или проведе разследване или съдебно производство или би довело до изпращане на молба от получаващата страна съгласно конвенцията или протоколите към нея.

2. Предоставящата страна може в съответствие със собственото си национално законодателство да постави условия за използването на тази информация от получаващата страна.

3. Получаващата страна е длъжна да спазва поставените условия.

4. Всяка договаряща страна може по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да заяви, че си запазва правото да спази условията, поставени от предоставящата страна съгласно ал. 2 по-горе, само ако е била предварително уведомена за естеството на информацията, която ще бъде изпратена, и е дала съгласие за изпращането ѝ.

Член 12

Връщане на вещи

1. По искане на молещата страна и без да се засягат правата на трети добросъвестни лица, замолената страна може да предостави вещите, придобити по престъпен начин, на разположение на молещата страна с цел връщането им на техните законни собственици.

2. При прилагането на чл. 3 и 6 от конвенцията замолената страна може да се откаже, преди или след като е предала вещите на молещата страна, от правото те да бъдат върнати, ако това би улеснило връщането им на техните законни собственици. Правата на третите добросъвестни лица не се засягат.

3. В случай на отказ от връщане, преди вещите да бъдат предадени на молещата страна, замолената страна се задължава да не упражнява право, свързано с обезпечение, или друго свое право по отношение на тези вещи съгласно данъчното или митническото законодателство.

4. Отказът по ал. 2 не засяга правото на замолената страна да събере данъци или мита от законния собственик.

Член 13

Временно предаване на задържани лица на замолената страна

1. При наличието на споразумение между компетентните органи на договарящи страни страна, поискала разследване, за което е нужно присъствието на лице, задържано на нейна територия, може временно да предаде това лице на територията на страната, в която ще бъде проведено разследването.

2. Споразумението урежда подробностите, свързани с временното предаване на лицето, и датата, на която то трябва да бъде върнато на територията на молещата страна.

3. Когато за предаването се изисква съгласието на засегнатото лице, на замолената страна своевременно се изпраща декларация за съгласие или препис от нея.

4. Предаденото лице остава задържано на територията на замолената страна, а при нужда – и на територията на страната, от която е поискано разрешение за транзитно преминаване, освен ако страната, която е предала лицето, поиска освобождаването му.

5. Срокът на задържане на територията на замолената страна се приспада от срока на задържане, което съответното лице изтърпява или ще бъде задължено да изтърпи на територията на молещата страна.

6. Разпоредбите на чл. 11, ал. 2 и чл. 12 от конвенцията се прилагат съответно.

7. Всяка договаряща страна може по всяко време да заяви чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, че преди постигането на споразумение по ал. 1 на този член ще изисква съгласието по ал. 3 по-горе или ще го изисква при условията, посочени в декларацията.

Член 14**Лично явяване на предадени осъдени лица**

Разпоредбите на чл. 11 и 12 от конвенцията се прилагат съответно и към лица, задържани в замолената страна, след предаването им за изтърпяване на наказание, наложено в молещата страна, когато молещата страна поиска те да се явят лично за преразглеждане на присъдата.

Член 15**Език на процесуалните документи и съдебните решения, подлежащи на връчване**

1. Разпоредбите на този член се прилагат към всяка молба за връчване на документи по чл. 7 от конвенцията или по чл. 3 от Допълнителния протокол към нея.

2. Процесуалните документи и съдебните решения винаги се изпращат на езика или езиците, на които са съставени.

3. Независимо от разпоредбата на чл. 16 от конвенцията, когато органът, издал книгата, знае или има причини да приеме, че адресатът разбира само някой друг език, книгата или поне най-важните им пасажии се придружават от превод на този език.

4. Независимо от разпоредбата на чл. 16 от конвенцията за улеснение на органите на замолената страна процесуалните документи и съдебните решения се придружават от кратко резюме на съдържанието им, преведено на езика или на един от езиците на тази страна.

Член 16**Връчване по пощата**

1. Компетентните съдебни органи на всяка договаряща страна могат да изпращат пряко по пощата процесуални документи и съдебни решения на лица, които са на територията на друга договаряща страна.

2. Процесуалните документи и съдебните решения се придружават от съобщение, в което се отбелязва, че адресатът може да получи информация от органа, посочен в съобщението, относно своите права и задължения във връзка с връчването на книгата. Към съобщението се прилага разпоредбата на ал. 3 на чл. 15 от този протокол.

3. Разпоредбите на чл. 8, 9 и 12 от конвенцията се прилагат съответно и за връчване по пощата.

4. За връчването по пощата се прилагат и разпоредбите на ал. 1, 2 и 3 на чл. 15 от този протокол.

Член 17**Трансгранично наблюдение**

1. Служители на договаряща страна, които в хода на разследване наблюдават в своята страна предполагаем участник в престъпление, за което може да се поиска екстрадиция, или лице, за което съществуват сериозни основания да се приеме, че ще допринесе за установяване на самоличността или местонахождението на такъв участник, получават разрешение да продължат наблюдението си на територията на друга договаряща страна, когато последната е допуснала трансгранично наблюдение в отговор на молба за правна помощ, изпратена предварително. Разрешението може да съдържа определени условия.

При поискване наблюдението се поверява на служители на страната, на чиято територия се извършва.

Молбата за правна помощ по първия абзац на ал. 1 се изпраща на орган, определен от всяка договаряща страна и компетентен да издаде или изпрати исканото разрешение.

2. Когато поради особената спешност на случая не може да бъде поискано предварително разрешение от другата страна, служителите, които извършват наблюдение в хода на разследване, имат право да продължат отвъд границата наблюдението на предполагаем извършител на някое от престъпленията, посочени в ал. 6, при спазване на следните условия:

а) определените по ал. 4 органи на договарящата страна, на чиято територия трябва да бъде продължено наблюдението, се уведомяват незабавно в хода на наблюдението за пресичането на границата;

б) незабавно се изпраща молба за правна помощ в съответствие с ал. 1, в която се посочват основанията за пресичане на границата без предварително разрешение.

Наблюдението се прекратява незабавно, ако страната, на чиято територия то се провежда, поиска това след уведомление по буква „а“ или молба по буква „б“ или ако не е получено разрешение в срок от 5 часа след пресичане на границата.

3. Наблюдението по ал. 1 и 2 се извършва само при спазване на следните общи условия:

а) служителите, които извършват наблюдението, трябва да спазват разпоредбите на този член и законодателството на страната, на чиято територия действат; те трябва да изпълняват указанията на компетентните местни органи;

б) с изключение на случаите по ал. 2 в хода на наблюдението служителите носят документ, който удостоверява, че е дадено разрешение;

в) служителите, които извършват наблюдението, по всяко време трябва да бъдат в състояние да представят доказателство, че действат в служебно качество;

д) служителите, които извършват наблюдението, могат да носят служебното си оръжие в хода на наблюдението, освен ако замолената страна изрично е решила друго; използването на оръжието е разрешено само при законна самоотбрана;

е) забранено е влизането в частни жилища и в места, до които няма обществен достъп;

ф) служителите, които извършват наблюдението, не могат да спират и разпитват наблюдаваното лице, нито да го задържат;

г) всички операции трябва да бъдат докладвани на органите на страната, на чиято територия са били извършени; от служителите, които извършват наблюдението, може да бъде поискано да се явят лично;

h) когато бъдат замолен от органите на страната, на чиято територия е било извършено наблюдението, органите на страната, изпратила наблюдаващите служители, съдействат на разследването, резултат от операцията, в която са участвали служителите, включително и на съдебното производство.

4. Договарящите страни при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, посочват служителите и органите, които определят за целите на ал. 1 и 2 от този член. Впоследствие те могат по всяко време и по същия ред да променят условията на декларацията си.

5. Страните могат на двустранна основа да разширят приложното поле на този член и да приемат допълнителни мерки за изпълнението му.

6. Наблюдението по ал. 2 може да бъде извършвано само за някое от следните престъпления:

- политическо убийство;
- умишлено убийство;
- изнасилване;
- умишлен палеж;
- подправка;
- въоръжен грабеж и вещно укривателство;
- изнудване;
- вземане на заложници и отвличане;
- трафик на хора;
- незаконен трафик на наркотици и упойващи вещества;
- нарушение на нормативните актове за оръжията и взривните вещества;
- използване на взривни вещества;
- незаконен превоз на токсични и опасни отпадъци;
- незаконно превеждане през граница на чужденци;
- сексуално посегателство над деца.

Член 18

Контролирани доставки

1. Всяка договаряща страна се задължава да гарантира възможност за извършването на контролирани доставки на нейна територия по молба на друга договаряща страна при разследването на престъпления, за които може да бъде поискана екстрадиция.

2. Решението за извършване на контролирани доставки се взема за всеки отделен случай от компетентните органи на замолената страна при спазване на нейното законодателство.

3. Контролираните доставки се извършват по реда, установен в замолената страна. Правомощия да извършват действия, да ръководят или контролират операциите имат компетентните органи на тази страна.

4. Договарящите страни при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване определят чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, компетентните органи по смисъла на този член. Впоследствие те могат да променят условията на декларацията си по всяко време и по същия ред.

Член 19

Разследване под прикритие

1. Молящата и замолената страна могат да се споразумеят да си оказват помощ при разследване на престъпления от служители, които действат под прикритие или под фалшива самоличност (разследване под прикритие).

2. Решение по молбата се взема във всеки отделен случай от компетентните органи на замолената страна при спазване на нейното национално законодателство и ред. Времетраенето на разследването под прикритие, подробните условия и правното положение на съответните служители в хода на такова разследване се уговарят от страните при спазване на тяхното национално законодателство и ред.

3. Разследването под прикритие се извършва според законодателството и по реда на страната, на чиято територия се осъществява. Участващите страни си сътрудничат за осигуряване на подготовката и ръководството на разследването под прикритие и за предприемане на мерки за сигурността на служителите, които действат под прикритие или под фалшива самоличност.

4. Договарящите страни при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване определят чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, компетентните органи по смисъла на ал. 2 на този член. Впоследствие те могат да променят условията на декларацията си по всяко време и по същия ред.

Член 20

Съвместни екипи за разследване

1. Компетентните органи на две или повече договарящи страни могат по взаимно споразумение да сформират съвместен екип за разследване за конкретна цел и за ограничен срок, който може да бъде продължен по взаимно съгласие, за да се разследва престъпление в една или повече от страните, сформирали екипа. Съставът на екипа се определя в споразумението.

По-конкретно съвместен екип за разследване може да бъде сформиран, когато:

а) разследване на престъпление от една от договарящите страни изисква трудни проучвания и проучвания, свързани с използване на значителни средства и засягащи и други договарящи страни;

б) няколко договарящи страни извършват разследване на престъпление, при което обстоятелствата по делото изискват координирани успоредни действия в участващите страни.

Молба за сформирание на съвместен екип за разследване може да бъде отправена от всяка от заинтересуваните договарящи страни. Екипът се сформира в една от страните, в които трябва да бъде проведено разследването.

2. Наред с информацията, посочена в приложимите разпоредби на чл. 14 от конвенцията, молбите за сформирание на съвместен екип за разследване съдържат предложения за състава на екипа.

3. Съвместният екип за разследване действа на територията на договарящите страни, които са го сформирали, при спазване на следните общи условия:

а) ръководителят на екипа трябва да бъде представител на компетентния орган, който участва в разследването от името на договарящата страна, в която действа екипът; ръководителят на екипа действа в пределите на компетентността си по националното законодателство;

б) екипът извършва операциите си съгласно законодателството на страната, в която действа; членовете и командированите членове на екипа изпълняват задачите си под ръководството на лицето по буква „а“, като вземат предвид условията, поставени от техните собствени органи в споразумението за сформирание на екипа;

с) договарящата страна, в която действа екипът, предприема нужните организационни мерки за извършване на операциите му.

4. „Членове“ по смисъла на тези разпоредби са членовете на съвместния екип за разследване от договарящата страна, в която действа екипът, а „командировани членове“ са членовете от договарящи страни, различни от тази, в която действа екипът.

5. Командированите членове на съвместния екип за разследване имат право да присъстват при извършването на следствени действия в договарящата страна, където се провежда операцията. Ръководителят на екипа може да вземе друго решение поради особени причини и в съответствие със законодателството на договарящата страна, в която действа екипът.

6. В съответствие със законодателството на договарящата страна, в която действа съвместният екип за разследване, ръководителят на екипа може да възло-

жи на негови командировани членове да извършат някои следствени действия, когато за това има съгласие от компетентните органи на страната, където се провежда операцията, и от командироващата страна.

7. Когато на съвместния екип за разследване е нужно следствени действия да бъдат предприети в една от договарящите страни, сформирали екипа, командированите членове от тази страна могат да поискат от нейните компетентни органи да извършат действията. В същата страна искането за извършване на тези действия се преценява с оглед на условията, които биха се спазвали, ако такова искане е направено в хода на национално производство.

8. Когато съвместният екип за разследване има нужда от помощ от договаряща страна, неучаствала в сформирането на екипа, или от трета държава, компетентните органи на държавата, където се провежда операцията, могат да отправят молба за оказване на правна помощ до компетентните органи на другата заинтересована държава в съответствие с приложимите актове или договорености.

9. В съответствие с националното законодателство на своята страна и в пределите на своята компетентност командирован член на съвместния екип за разследване може да предоставя на екипа информация, с която разполага командировалата го страна, за целите на разследването, извършвано от екипа.

10. Информация, правомерно получена от член или от командирован член при работа в съвместен екип за разследване, която не е достъпна на компетентните органи на заинтересуваните договарящи страни по друг начин, може да бъде използвана за следните цели:

а) за целите, за които е сформирани екипът;

б) с предварителното съгласие от договарящата страна, в която е получена информацията – за разкриване, разследване и търсене на наказателна отговорност за други престъпления; съгласие може да бъде отказано само в случаи, в които използването на информацията би създавало опасност за разследването на престъпление в съответната договаряща страна или в които същата страна може да откаже оказването на правна помощ;

в) за предотвратяване на непосредствена и сериозна заплаха за обществената сигурност и без да се засяга действието на буква „б“, ако впоследствие бъде започнато разследване на престъпление;

г) за други цели, доколкото това е уговорено между страните, сформирали екипа.

11. Този член не засяга действието на други съществуващи разпоредби или договорености относно сформирането или дейността на съвместни екипи за разследване.

12. Доколкото законодателството на участващите договарящи страни или разпоредбите на нормативен акт, приложим в отношенията помежду им, допускат това, може да бъде уговорено в дейността на екипа да участват лица, които не са представители на компетентните органи на страните, сформирали екипа. Тези лица нямат правата, които настоящата разпоредба предоставя на членовете или командированите членове на екипа, освен ако споразумението изрично предвижда друго.

Член 21

Наказателна отговорност на длъжностните лица

В хода на операциите по чл. 17, 18, 19 или 20 длъжностните лица на договаряща страна, където не се провеждат операциите, се смятат във връзка с престъпле-

нията, извършени от или срещу тях, за длъжностни лица на страната, където се провеждат операциите, освен ако участващите договарящи страни са се споразумели за друго.

Член 22

Гражданска отговорност на длъжностните лица

1. Когато длъжностни лица на една договаряща страна действат в друга договаряща страна в съответствие с чл. 17, 18, 19 или 20, първата страна отговаря за всички вреди, причинени от тях по време на операциите им, в съответствие със законодателството на страната, на чиято територия се извършват операциите.

2. Страната, на чиято територия са причинени вредите по ал. 1, дължи обезщетение за тях според законовите разпоредби относно вреди, причинени от нейни длъжностни лица.

3. Страната, чиито длъжностни лица са причинили вреди на лице на територията на друга договаряща страна, изцяло възстановява на последната сумите, които тази друга страна е изплатила на пострадалите или на други правоимащи лица.

4. Без да се засяга упражняването на правата ѝ спрямо трети лица и с изключение на случаите по ал. 3, в случаите по ал. 1 всяка договаряща страна е длъжна да се въздържа от търсене на обезщетение за вредите, които са ѝ причинени от друга договаряща страна.

5. Разпоредбите на този член се прилагат при условие, че договарящите страни не са се споразумели за друго.

Член 23

Защита на свидетели

Когато договаряща страна поиска правна помощ по конвенцията или по някой от протоколите към нея във връзка със свидетел, който е изложен на риск да бъде заплашен или се нуждае от защита, компетентните органи на молещата и замолената страна полагат усилия да уговорят мерки за защита на съответното лице съгласно националните си законодателства.

Член 24

Временни мерки

1. По молба на молещата страна замолената страна може да предприеме временни мерки в съответствие с националното си законодателство с цел опазване на доказателства, запазване на съществуващо положение или защита на застрашени правни интереси.

2. Замолената страна може да уважи молбата частично или при спазване на определени изисквания, по-специално срок на временните мерки.

Член 25

Поверителност

Молещата страна може да поиска от замолената страна да не огласява факта на получаване на молбата и нейното съдържание, ако и доколкото това не е нужно за изпълнението ѝ. Ако замолената страна не може да спази изискването за поверителност, тя незабавно уведомява за това молещата страна.

Член 26**Защита на данни**

1. Личните данни, предадени от една договаряща страна на друга в изпълнение на молба по конвенцията или по някой от протоколите към нея, могат да бъдат използвани от страната, на която са предадени, само:

а) за целите на производство, към което се прилага конвенцията или някой от протоколите;

б) за друго съдебно или административно производство, пряко свързано с производство по буква „а“;

в) за предотвратяване на непосредствена и сериозна заплаха за обществената сигурност.

2. Такива данни могат да бъдат използвани за други цели, ако за това е дадено предварително съгласие от договарящата страна, от която са предадени данните, или от субекта на данните.

3. Всяка договаряща страна може да откаже да предаде лични данни, получени при изпълнението на искане по конвенцията или по някой от протоколите към нея, когато:

– тези данни са защитени според националното ѝ законодателство и

– договарящата страна, на която трябва да бъдат предадени данните, не е страна по Конвенцията за защита на лицата при автоматизирана обработка на лични данни, откритата за защита на 28 януари 1981 г. в Страсбург, освен ако тази страна се задължи да осигури на данните защитата, поискана от предоставящата страна.

4. Договаряща страна, която предава лични данни, получени вследствие изпълнението на молба по конвенцията или по някой от протоколите към нея, може да поиска от договарящата страна, на която са предадени данните, информация за начина, по който те са били използвани.

5. Всяка договаряща страна може чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да постави изискване в смисъл, че при производствата, при които тя би отказала или ограничила предаването или използването на лични данни в съответствие с конвенцията или някой от протоколите към нея, личните данни, предадени на друга договаряща страна, да бъдат използвани от последната за целите по ал. 1 само с предварителното съгласие на предалата ги страна.

Член 27**Административни органи**

Страните могат по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочат кои органи определят като административни органи по смисъла на чл. 1, ал. 3 от конвенцията.

Член 28**Съотношение с други договори**

Разпоредбите на този протокол не засягат действието на по-подробните правила, които се съдържат в двустранни или многостранни споразумения, сключени между договарящите страни в изпълнение на чл. 26, ал. 3 от конвенцията.

Член 29**Приятелско уреждане**

Европейският комитет по въпросите на престъпността следи за тълкуването и прилагането на конвенцията и протоколите към нея и при необходимост съдейства за приятелското уреждане на трудностите, възникнали при прилагането им.

ГЛАВА III**Член 30****Подписване и влизане в сила**

1. Този протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, които са страни по конвенцията или са я подписали. Той подлежи на ратифициране, приемане или одобрение. Държава, която подписва протокола, може да го ратифицира, приеме или одобри само ако преди това или едновременно ратифицира, приеме или одобри конвенцията. Документите за ратификация, приемане или одобрение се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Протоколът влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата на депозиране на третия документ за ратификация, приемане или одобрение.

3. По отношение на всяка подписала държава, която впоследствие депозира документа си за ратификация, приемане или одобрение, протоколът влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата на депозиране.

Член 31**Присъединяване**

1. Всяка държава, която не е член на Съвета на Европа и се е присъединила към конвенцията, може да се присъедини към този протокол след влизането му в сила.

2. Присъединяването се извършва чрез депозиране на документ за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Протоколът влиза в сила за всяка присъединила се държава на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата на депозиране на документа ѝ за присъединяване.

Член 32**Териториално действие**

1. Всяка държава може при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване да посочи територията или териториите, на които ще се прилага този протокол.

2. Всяка държава може по всяко време чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, да разпростре действието на протокола върху друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила за тази територия на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата, на която генералният секретар е получил декларацията.

3. Всяка декларация, подадена съгласно предходните алинеи, може да бъде оттеглена по отношение на всяка посочена в нея територия чрез уведомление, отправено до генералния секретар. Оттеглянето влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата, на която генералният секретар е получил уведомлението.

Член 33**Резерви**

1. Резервите, формулирани от договаряща страна към разпоредба на конвенцията или протокола към нея, се прилагат и към този протокол, освен ако страната заяви друго при подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване. Същото важи за декларациите, направени във връзка или по силата на разпоредба на конвенцията или на протокола към нея.

2. При подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване всяка държава може да заяви, че се възползва от правото да не приеме изцяло или частично чл. 16, 17, 18, 19 и 20. Други резерви не се допускат.

3. Всяка държава може изцяло или частично да оттегли резерва, която е направила съгласно предходните алинеи, чрез декларация, отправена до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в сила в деня на получаването ѝ.

4. Договаряща страна, формулирала резерва по някоя разпоредба на протокола от посочените в ал. 2 на този член, не може да претендира прилагане на същата разпоредба от друга договаряща страна. Ако резервата е частична или условна, договарящата страна може да претендира прилагане на същата разпоредба до степенята, до която я е приела.

Член 34**Денонсиране**

1. Всяка договаряща страна може да денонсира този протокол по отношение на действието му спрямо нея чрез уведомление, отправено до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Денонсирането влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на тримесечен срок от датата, на която генералният секретар е получил уведомлението.

3. Денонсирането на конвенцията води автоматично до денонсиране на този протокол.

Член 35**Уведомления**

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява всички държави – членки на Съвета на Европа, и всяка държава, присъединила се към този протокол, за:

- a) всяко подписване;
- b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане, одобрение или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане на протокола в сила съгласно чл. 30 и 31;
- d) всеки друг акт, декларация, уведомление или съобщение, свързани с този протокол.

В уверение на горното долуподписаните, надлежно упълномощени за тази цел, подписаха този протокол.

Съставен в Страсбург на осмия ден от месец ноември 2001 г. на английски и френски език, като двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия на всяка държава – членка на Съвета на Европа, и на държавите нечленки, присъединили се към конвенцията.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАВАНЕ НА ПРИСЪДИ

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 28.01.2004 г. – ДВ, бр. 11 от 10.02.2004 г.
Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.
В сила за Република България от 1.07.2004 г.*

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали тази конвенция, като вземат предвид, че борбата срещу престъпността все повече се превръща в международен проблем, призовават към използване на съвременни и ефективни методи в международен мащаб,

убедени в необходимостта от провеждането на единна политика по отношение на престъпността с цел защитата на обществото,

като осъзнават необходимостта от зачитане на човешкото достойнство и насърчаване на реабилитацията на правонарушителите,

като вземат предвид, че целта на Съвета на Европа е постигането на по-голямо единство между неговите членове,

се договориха за следното:

ЧАСТ I ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Член 1

За целите на тази конвенция:

а) „Европейско съдебно решение по наказателно дело“ означава всяко окончателно решение на наказателен съд на договаряща държава, постановено в резултат на наказателно производство;

б) „деяние“ означава както престъпленията, така и деянията, включени в Приложение II към тази конвенция, при условие че когато тези деяния се наказват от административен орган, заинтересуваното лице има възможност да ги обжалва по съдебен ред;

с) „присъда“ означава налагане на наказание;

д) „наказание“ означава всяко наказване или друга мярка, изрично наложена на лице за извършено деяние с европейско съдебно решение по наказателно дело или с наказателно постановление („ordonnance penale“);

е) „лишаване от права“ означава всяко отнемане или временно лишаване от права или всяка забрана или загуба на правоспособност;

ф) „задочно постановено съдебно решение“ означава всяко решение по смисъла на чл. 21, ал. 2;

г) наказателно постановление („ordonnance penale“) е всяко решение, постановено в друга договаряща държава и посочено в Приложение III към тази конвенция.

ЧАСТ II ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

РАЗДЕЛ I ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

A – ОБЩИ УСЛОВИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Член 2

Тази част се прилага по отношение на:

- a) наказания, предвиждащи лишаване от свобода;
- b) глоби или конфискация;
- c) лишаване от права.

Член 3

1. Всяка договаряща държава е компетентна в случаите и при условията, предвидени в тази конвенция, да привежда в изпълнение наказание, наложено в друга договаряща държава, което подлежи на изпълнение в последната държава.

2. Тази компетентност може да бъде упражнена само по искане на другата договаряща държава.

Член 4

1. Наказанието не може да бъде приведено в изпълнение от друга договаряща държава, освен ако съгласно нейното законодателство деянието, за което е било наложено наказанието, би представлявало престъпление, в случай че е било извършено на нейна територия, и ако лицето, на което е наложено наказанието, би носило наказателна отговорност, в случай че е извършило деянието там.

2. Ако присъдата се отнася за две или повече деяния и не всички от тях отговарят на изискванията на ал. 1, осъждащата държава определя каква част от наказанието се отнася за деянията, които отговарят на тези изисквания.

Член 5

Осъждащата държава може да поиска друга договаряща държава да приведе в изпълнение наказанието само ако са налице едно или повече от следните условия:

- a) ако осъденото лице постоянно пребивава в другата държава;
- b) ако изпълнението на наказанието в другата държава би могло да подобри възможностите за социална реабилитация на осъденото лице;
- c) ако в случай на наказание, предвиждащо лишаване от свобода, наказанието може да бъде изпълнено след изпълнението на друго наказание, предвиждащо лишаване от свобода, което осъденото лице изтърпява или трябва да изтърпи в другата държава;
- d) ако другата държава е държавата на произход за осъденото лице и тя е заявила, че желае да приеме изпълнението на това наказание;
- e) ако тя прецени, че не може сама да изпълни наказанието, дори и чрез екстрадиция, а другата държава има възможност да направи това.

Член 6

Изпълнение, поискано в съответствие с предходните разпоредби, не може да бъде напълно или частично отказано, с изключение на случаите:

a) в които изпълнението противоречи на основните принципи на правната система на замолената държава;

b) когато замолената държава прецени, че деянието, за което е постановена присъдата, има политически характер или представлява чисто военно престъпление;

c) когато замолената държава прецени, че има съществени основания да се счита, че присъдата е постановена или утежнена по мотиви от расов, религиозен, национален или политически характер;

d) когато изпълнението е в противоречие с международните задължения на замолената държава;

e) когато деянието вече е предмет на наказателно производство в замолената държава или когато замолената държава реши да започне наказателно производство по отношение на това деяние;

f) когато компетентните органи в замолената държава са решили да не започват наказателно производство или да прекратят вече започнало наказателно производство по отношение на същото деяние;

g) когато деянието е извършено извън територията на молещата държава;

h) когато замолената държава не е в състояние да изпълни наказанието;

i) когато искането се основава на чл. 5, буква „e“ и не е изпълнено нито едно от другите условия по този член;

j) когато замолената държава прецени, че молещата държава сама може да изпълни наказанието;

k) когато възрастта на осъденото лице по време на извършване на деянието не е позволявала то да бъде съдено в замолената държава;

l) когато съгласно закона на замолената държава поради изтекла давност е отпаднала възможността наложено наказание да бъде изпълнено;

m) когато и доколкото присъдата налага лишаване от права.

Член 7

Искането няма да се изпълнява, ако изпълнението противоречи на принципите, признати в разпоредбите на част III, раздел 1 на тази конвенция.

В – ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРЕХВЪРЛЯНЕТО НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО

Член 8

За целите на чл. 6, ал. 1 и резервата по буква „с“ на Приложение I на тази конвенция всяко действие, валидно извършено от властите на осъждащата държава, което спира или прекратява давностния срок, се счита за пораждащо същите последици при изчисляване на давностния срок в замолената държава съгласно нейния закон.

Член 9

1. Осъдено лице, задържано в молещата държава, което е било предадено на замолената държава за целите на изпълнението, няма да бъде преследвано, съдено или задържано във връзка с изтърпяването на наказание или решение за задържане за деяние, извършено преди неговото предаване, различно от това, за което му

е наложена подлежащата на изпълнение присъда, и свободата му няма да бъде ограничавана по други причини освен в следните случаи:

а) когато държавата, която го е предала, даде съгласието си за това; за целта се изпраща искане за нейното съгласие, придружено от всички необходими документи и от съдебен протокол, съдържащ всички обяснения на осъденото лице във връзка със съответното деяние; съгласие се дава, когато деянието, за което то се иска, би било предмет на екстрадиция по закона на държавата, която прави искане за изпълнение, или когато екстрадицията може да бъде отказана единствено поради размера на наказанието;

б) когато осъденото лице е имало възможност да напусне територията на държавата, на която е било предадено, но не е направило това в 45-дневен срок от неговото освобождаване, или ако то се е завърнало на тази територия, след като я е било напуснало.

2. Държавата, замолена да приведе в изпълнение присъдата, може обаче да предприеме всички необходими мерки за извеждане на лицето от своята територия или да предприеме други мерки, необходими съгласно нейното законодателство, включително да започне задочно наказателно производство, за да предотврати правните последици от изтичане на давностния срок.

Член 10

1. Изпълнението се урежда от закона на замолената държава и единствено тази държава е компетентна да вземе всички необходими решения, включително и решение за условно предсрочно освобождаване.

2. Само молещата държава има право да се произнася по всяка жалба за преразглеждане на присъдата.

3. Всяка една от държавите може да упражни правото на амнистия или помилване.

Член 11

1. От момента на подаване на искането за изпълнение отпада възможността за осъждащата държава да започне изпълнение на наказанието, което е предмет на това искане. Осъждащата държава може обаче да започне изпълнение на наказание, предвиждащо лишаване от свобода, когато осъденото лице вече е задържано на територията на тази държава в момента на изпращането на искането.

2. Молещата държава си възстановява правото на изпълнение:

а) ако тя оттегли своето искане, преди замолената държава да я е информирала за намерението си да предприеме действия по искането;

б) ако замолената държава съобщи своя отказ да предприеме действия по искането;

в) ако замолената държава изрично се откаже от правото си на изпълнение; такъв отказ е възможен само ако двете заинтересувани държави се съгласят или ако отпадне възможността за изпълнение в замолената държава; в последния случай отказът е задължителен, ако бъде поискан от молещата държава.

Член 12

1. Компетентните органи в замолената държава прекратяват изпълнението веднага след като узнаят за помилване, амнистия или жалба с искане за прераз-

глеждане на присъдата или за всяко друго решение, на основание на което наказанието престава да бъде изпълняемо. Същото се прилага по отношение на изпълнението на глоба, която осъденото лице е платило на компетентния орган в молещата държава.

2. Молещата държава информира незабавно замолената държава за всяко решение или процесуално действие, предприето на нейна територия, което прекратява правото на изпълнение съгласно предходната алинея.

С – ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ

Член 13

1. Транзитното преминаване през територията на договаряща държава на задържано лице, което трябва да бъде предадено в трета договаряща държава в изпълнение на тази конвенция, се разрешава по искане на държавата, в която лицето е задържано. Държавата на транзитно преминаване може да поиска да ѝ се предоставят необходимите документи, преди да вземе решение по искането. Предаваното лице остава задържано под стража на територията на държавата на транзитно преминаване, освен ако държавата, от която то се предава, не поиска неговото освобождаване.

2. Освен в случаите, когато предаването се иска на основание чл. 34, всяка договаряща държава може да откаже транзитно преминаване:

- a) на едно от основанията по чл. 6, букви „b“ и „c“;
- b) на основание, че лицето е неин гражданин.

3. Ако се използва въздушен транспорт, се прилагат следните разпоредби:

a) когато не се предвижда кацане, държавата, от която се предава лицето, може да уведоми държавата, над чиято територия ще бъде извършен полетът, че въпросното лице се предава в изпълнение на тази конвенция; в случай на непредвидено кацане такова уведомление има действие на искане за временно задържане под стража по чл. 32, ал. 2 и следва да бъде направено официално искане за транзитно преминаване;

b) когато се предвижда кацане, се прави официално искане за транзитно преминаване.

Член 14

Договарящите държави не предявяват претенции една към друга за възстановяване на разходи, направени в резултат на прилагането на тази конвенция.

РАЗДЕЛ 2 ИСКАНИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Член 15

1. Всички искания, предвидени в тази конвенция, се отправят в писмена форма. Исканията и цялата кореспонденция, необходима за прилагането на тази конвенция, се изпращат или от Министерството на правосъдието на молещата държава до Министерството на правосъдието на замолената държава, или ако договарящите държави се споразумеят за това, директно от съдебните органи на молещата държава до съдебните органи на замолената държава. Документите се връщат обратно по същия ред.

2. В спешни случаи искания и документи могат да бъдат изпращани чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

3. Всяка договаряща държава може чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да съобщи за намерението си да прилага други канали за връзка, различни от посочените в ал. 1 на този член.

Член 16

Искането за изпълнение се съпровожда от оригинала или от заверено копие на решението, чието изпълнение се иска, и от всички други необходими документи. Оригиналът или заверено копие на цялото или част от наказателното дело се изпраща на замолената държава, ако тя поиска това. Компетентният орган на молещата държава удостоверява, че решението подлежи на изпълнение.

Член 17

Ако замолената държава прецени, че информацията, предоставена от молещата държава, не е достатъчна, за да приложи тази конвенция, тя иска необходимата допълнителна информация. Тя може да посочи срок за получаване на тази информация.

Член 18

1. Органите на замолената държава своевременно информират органите на молещата държава за предприетите действия по искането за изпълнение.

2. Органите на замолената държава, когато е необходимо, изпращат до властите на молещата държава документ, удостоверяващ, че наказанието е изпълнено.

Член 19

1. С изключение на ал. 2 на този член не се изисква превод на исканията и на придружаващите ги документи.

2. Всяка договаряща държава може по време на подписването или при депозирането на документа си за ратификация, приемане или присъединяване с декларация, изпратена до генералния секретар на Съвета на Европа, да си запази правото да изисква исканията и придружаващите ги документи да бъдат съпроводени от превод на собствения ѝ език или на един от официалните езици на Съвета на Европа, или на един от езиците, които тя посочи. Другите договарящи държави могат да приложат правилото на реципрочността.

3. Този член не накърнява други разпоредби, отнасящи се до превода на искания и придружаващите ги документи, съдържащи се в споразумения или договорености, които вече са в сила или които могат да бъдат сключени между две или повече договарящи държави.

Член 20

Доказателствата и документите, предавани във връзка с прилагането на тази конвенция, не се нуждаят от легализиране.

РАЗДЕЛ 3

ЗАДОЧНО ПОСТАНОВЕНИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ И НАКАЗАТЕЛНИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ („ORDONNANCES PENALES“)

Член 21

1. Изпълнението на задочно постановените съдебни решения и на наказателните постановления („ordonnances penales“) е предмет на същите правила, както и изпълнението на други съдебни решения, доколкото в тази конвенция не е предвидено друго.

2. С изключение на предвиденото в ал. 3, задочно постановено съдебно решение за целите на тази конвенция означава всяко решение, постановено от съд в договаряща държава в резултат на наказателно производство, когато осъденото лице не е присъствало лично на съдебното заседание.

3. Без да се накърнява действието на чл. 25, ал. 2, чл. 26, ал. 2 и чл. 29, за постановени в състезателен процес се считат съдебни решения:

а) всяко задочно постановено съдебно решение и всяко наказателно постановление („ordonnance penale“), които са били потвърдени или постановени в осъждащата държава след направено възражение от страна на осъденото лице;

б) всяко задочно постановено съдебно решение по обжалване, при условие че жалбата срещу решението на първоинстанционния съд е подадена от осъденото лице.

Член 22

Всяко задочно постановено съдебно решение и всяко наказателно постановление („ordonnance penale“), които все още не са били предмет на обжалване или възражение, могат веднага след произнасянето им да бъдат изпратени на замолената държава с цел уведомяване и с оглед на бъдещо изпълнение.

Член 23

1. Ако замолената държава е готова да предприеме действия по искането за изпълнение на задочно постановено съдебно решение или на наказателно постановление („ordonnance penale“), тя уведомява осъденото лице за решението, постановено в молещата държава.

2. В уведомлението до осъденото лице се посочва, че:

а) е било изпратено искане за изпълнение в съответствие с тази конвенция;

б) единственото средство за обжалване, с което разполага лицето, е възражението по чл. 24 на тази конвенция;

в) възражението трябва да бъде подадено до органа, който му е посочен; че допустимостта на възражението се урежда от разпоредбите на чл. 24 на тази конвенция и че осъденото лице може да поиска да бъде изслушано от органите на осъждащата държава;

д) ако не бъде подадено възражение в определения срок, съдебното решение ще се счита за целите на тази конвенция за произнесено в състезателен процес.

3. Копие от уведомлението незабавно се изпраща до органа, който е поискал изпълнението.

Член 24

1. След като е направено уведомление по чл. 23, възражението е единственото средство за защита, с което разполага осъденото лице. Възражението се разглежда, по избор на осъденото лице, от компетентния съд в молещата държава или в замолената държава. Ако осъденото лице не направи своя избор, възражението се разглежда от компетентния съд в замолената държава.

2. В случаите, посочени в предходната алинея, възражението е допустимо, ако е подадено до компетентния орган на замолената държава в срок от 30 дни от датата, на която е направено уведомлението. Този срок се изчислява съгласно закона на замолената държава. Компетентният орган на тази държава своевременно уведомява органа, който е направил искането за изпълнение.

Член 25

1. Ако възражението е било разгледано в молещата държава, осъденото лице се призовава да се яви за ново разглеждане на делото в тази държава. Призовката се връчва лично не по-късно от 21 дни преди заседанието. Този срок може да бъде съкратен със съгласието на осъденото лице. Делото се разглежда отново от компетентния съд на молещата държава в съответствие с процедурата на тази държава.

2. Ако осъденото лице не се яви лично или не бъде представлявано в съответствие със закона на молещата държава, съдът обявява възражението за недействително и решението на съда се изпраща на компетентния орган на замолената държава. Същата процедура се следва, ако съдът обяви възражението за недопустимо. И в двата случая за целите на тази конвенция задочно постановеното съдебно решение или наказателното постановление („*ordonnance penale*“) се считат за произнесени в състезателен процес.

3. Ако осъденото лице се яви лично или е представлявано в съответствие със закона на молещата държава и ако възражението е обявено за допустимо, искането за изпълнение се счита за недействително.

Член 26

1. Ако възражението е било разгледано в замолената държава, осъденото лице се призовава да се яви за ново разглеждане на делото в тази държава. Призовката се връчва лично не по-късно от 21 дни преди това ново разглеждане на делото. Този срок може да бъде съкратен със съгласието на осъденото лице. Делото се разглежда отново от компетентния съд на замолената държава в съответствие с процедурата на тази държава.

2. Ако осъденото лице не се яви лично или не бъде представлявано в съответствие със закона на замолената държава, съдът обявява възражението за недействително. В този случай, ако съдът обяви възражението за недопустимо, за целите на тази конвенция задочно постановеното решение или наказателното постановление („*ordonnance penale*“) се считат за произнесени в състезателен процес.

3. Ако осъденото лице се яви лично или е представлявано в съответствие със закона на замолената държава и ако възражението е допустимо, деянието се разглежда от съда като деяние, извършено в тази държава. Не се допуска обаче съдът да разглежда делото, ако наказателното преследване е погасено по давност. Присъдата, постановена в молещата държава, се счита за нищожна.

4. Всяко действие във връзка със съдебно или досъдебно производство, предприето в осъждащата държава съгласно действащите в нея закони и подзаконови

актове, има същата стойност в замолената държава като действие, предприето от нейните органи, при условие че не придобива по-голяма доказателствена тежест, отколкото би имало в молещата държава.

Член 27

За целите на подаденото възражение и на последващото производство задочно осъденият или лицето, по отношение на което е издадено наказателно постановление („*ordonnance penale*“), има право на правна помощ в случаите и при условията, посочени в закона на замолената държава, а когато е уместно – на молещата държава.

Член 28

Всички съдебни решения, постановени съгласно чл. 26, ал. 3, и тяхното изпълнение се уреждат само от закона на замолената държава.

Член 29

Ако задочно осъденият или лицето, по отношение на което е издадено наказателно постановление („*ordonnance penale*“), не подаде възражение, за целите на тази конвенция решението се счита за постановено в състезателен процес.

Член 30

Когато по независещи от него причини лицето не е спазило сроковете по чл. 24, 25 и 26 или не се е явило лично на заседанието, насрочено за новото разглеждане на делото, правата му се възстановяват в пълен обем съгласно съответното вътрешно законодателство.

РАЗДЕЛ 4 ВРЕМЕННИ МЕРКИ

Член 31

Ако осъденото лице се намира в молещата държава след получаване на уведомлението за приемане на нейното искане за изпълнение на присъда, предвиждаща лишаване от свобода, тази държава може, ако прецени това за необходимо с цел обезпечаване на изпълнението, да го задържи с оглед на предаването му съгласно разпоредбите на чл. 43.

Член 32

1. Когато молещата държава е поискала изпълнение, замолената държава може да задържи осъденото лице:

- а) ако съгласно закона на замолената държава за извършеното деяние се предвижда задържане под стража; и
- б) ако има опасност то да се укрие или в случай на задочно постановено съдебно решение има опасност от укриване на доказателства.

2. Когато молещата държава обяви намерението си да поиска изпълнение, замолената държава може по молба на молещата държава да задържи осъденото лице, при условие че са спазени изискванията на букви „а“ и „б“ на предходната алинея. В молбата следва да се посочат деянието, за което е осъдено лицето, времето и мястото на неговото извършване и да се даде възможно най-точно описание на осъденото лице. Тя трябва да съдържа освен това кратко описание на фактите, на които се основава съдебното решение.

Член 33

1. Осъденото лице се задържа под стража в съответствие със закона на замолената държава. Законът на тази държава определя и условията, при които то може да бъде освободено.

2. Задържаното лице се освобождава, когато:

а) срокът на ефективното задържане достигне срока на лишаване от свобода, наложен с присъдата;

б) то е било задържано в съответствие с чл. 32, ал. 2 и замолената държава не е получила в 18-дневен срок от датата на задържането му искането, придружено от документите, посочени в чл. 16.

Член 34

1. Лице, което е задържано в замолената държава в съответствие с чл. 32 и е призовано да се яви пред компетентния съд в молещата държава във връзка с подадено от него възражение по чл. 25, се предава за тази цел на молещата държава.

2. След предаването на молещата държава лицето се освобождава от задържане под стража, ако е спазено условието по чл. 33, ал. 2, буква „а“ или ако молещата държава не е поискала изпълнение на нова присъда. Лицето следва незабавно да бъде върнато в замолената държава, освен ако то не е било освободено.

Член 35

1. Лице, призовано да се яви пред компетентния съд на молещата държава в резултат на подадено от него възражение, няма да бъде преследвано, съдено или задържано с оглед изтърпяване на наказание или в изпълнение на заповед за задържане, нито по друга причина ще бъде ограничавана неговата лична свобода за деяние или правонарушение, което е извършено преди напускане на територията на замолената държава и което не е посочено в призовката, освен ако то не даде изрично писменото си съгласие за това. В случая по чл. 34, ал. 1 копие от направеното заявление за съгласие се изпраща на държавата, от която това лице е било предадено.

2. Предходната алинея не се прилага, когато призованото лице не е напуснало територията на молещата държава в 15-дневен срок от датата на издаване на съдебното решение по неговото възражение или ако то се завърне на тази територия, след като я е напуснало, без да е било призовано отново.

Член 36

1. Ако молещата държава е поискала изпълнението на конфискация на имущество, замолената държава може временно да иземе съответното имущество, при условие че нейният закон предвижда изземване при подобни обстоятелства.

2. Изземването се извършва в съответствие със закона на замолената държава, в който следва да бъдат определени и условията, при които изземването може да бъде отменено.

РАЗДЕЛ 5 ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА

А – ОБЩИ УСЛОВИЯ

Член 37

Наказание, наложено в молещата държава, не се изпълнява в замолената държава освен по решение на съда на замолената държава. Всяка договаряща държава може да оправомощи други органи да приемат такива решения, в случай че наказанието, което се изпълнява, е само глоба или конфискация, и ако тези решения подлежат на обжалване пред съд.

Член 38

Ако замолената държава прецени, че ще предприеме действия по искането за изпълнение, делото се внася в съда или пред органа, оправомощен по чл. 37.

Член 39

1. Преди съдът да се произнесе с решение по искането за изпълнение, той изслушва осъденото лице. По негова молба осъденото лице се разпитва чрез съдебна поръчка или лично от съдия. Разпореждане за лично изслушване се дава след изрично искане за това от лицето.

2. Съдът може да реши да приеме искането за изпълнение в отсъствие на осъденото лице, което е пожелало да бъде изслушано лично, ако то е задържано в молещата държава. При тези обстоятелства всяко решение за замяна на наказанието по чл. 44 се отлага, докато на осъденото лице не бъде дадена възможност да се яви в съда, след предаването му в замолената държава.

Член 40

1. Съдът или органът, оправомощен по чл. 37, който разглежда делото, проверява дали:

- а) наказанието, чието изпълнение се иска, е наложено с европейско съдебно решение по наказателно дело;
- б) са спазени изискванията на чл. 4;
- в) не е изпълнено условието на чл. 6, буква „а“ или то не се явява пречка за изпълнението;
- г) член 7 не се явява пречка за изпълнението;
- д) в случай на задочно постановено съдебно решение или на наказателно постановление („ordonnance penale“) са спазени изискванията на раздел 3 на тази част.

2. Всяка договаряща държава може да възложи на съда или на органа, оправомощен по чл. 37, да разгледа и други условия за изпълнение, предвидени в тази конвенция.

Член 41

Съдебните решения по искането за изпълнение, приети съгласно този раздел, както и по обжалвани решения на административния орган по чл. 37 подлежат на обжалване.

Член 42

Замолената държава е обвързана от установените факти, доколкото те са посочени в решението или решението се позовава косвено на тях.

***В – УСЛОВИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАНИЯТА,
ПРЕДВИЖДАЩИ ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА*****Член 43**

Когато осъденото лице е задържано в молещата държава, то трябва да бъде предадено на замолената държава веднага след като молещата държава бъде уведомена за приемането на искането за изпълнение, освен ако законът на молещата държава не предвижда друго.

Член 44

1. Ако искането за изпълнение е прието, съдът заменя наказанието лишаване от свобода, наложено в молещата държава, с наказание, което се предвижда от закона на замолената държава за същото деяние. Това наказание може съобразно условията по ал. 2 да бъде различно по характер и продължителност от наложеното в молещата държава. Ако това наказание е по-малко от минималното, предвидено по закона на замолената държава, съдът не е обвързан от този минимум и налага наказание, което съответства на наказанието, наложено в молещата държава.

2. При определяне на наказанието съдът не може да утежнява положението на осъденото лице, създадено в резултат на съдебното решение, постановено в молещата държава.

3. Всяка част от наложеното наказание в молещата държава и всеки срок на временно задържане под стража, изтърпени от лицето в резултат на постановената присъда, се приспадат изцяло. Същото се прилага и за всеки период на задържане под стража в молещата държава, преди лицето да бъде осъдено, доколкото законът на тази държава предвижда това.

4. Всяка договаряща държава може по всяко време да депозира при генералния секретар на Съвета на Европа декларация, с която да поиска да ѝ се предостави правото съгласно тази конвенция да наложи наказание, предвиждащо лишаване от свобода, със същия характер като наложеното в молещата държава, дори ако срокът на това наказание превишава максимума, предвиден от нейното вътрешно законодателство за деяние от същия вид. Това правило се прилага само в случаите, когато вътрешното законодателство на тази държава допуска по отношение на същото деяние налагането на наказание със същата продължителност като наложеното в молещата държава, но по-тежко по характер. Наказанието, наложено по тази алинея, може да бъде изпълнено в място за изтърпяване на друг вид наказания, ако неговата продължителност и цел изискват това.

С – УСЛОВИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ГЛОБИ И КОНФИСКАЦИИ**Член 45**

1. Ако искането за изпълнение на глоба или конфискация на парична сума бъде прието, съдът или органът, оправомощен по чл. 37, конвертира сумата във валутата на замолената държава по официалния обменен курс към момента на приемане на решението. Той определя размера на глобата, или сумата, подлежаща на конфискация, който не може да надхвърля максималната сума, определена от закона на тази

държава за същото деяние, или ако няма такъв максимум, не може да надхвърля максималния размер, определен обикновено в замолената държава за подобно деяние.

2. Съдът или органът, оправомощен по чл. 37, може обаче да потвърди налагането на глоба до размера, наложен в молещата държава, или конфискация, когато такава санкция не е предвидена от закона на замолената държава за същото деяние, но този закон разрешава налагането на по-строги наказания. Същото се прилага, ако наказанието, наложено в молещата държава, превишава максимума, предвиден в закона на замолената държава за същото деяние, но този закон допуска налагането на по-тежки наказания.

3. Всички възможности за отложено или разсрочено плащане, които са били предоставени в молещата държава, се уважават в замолената държава.

Член 46

1. Когато искането за изпълнение се отнася до конфискация на определен предмет, съдът или органът, оправомощен по чл. 37, могат да постановят конфискацията на този предмет само и доколкото такава конфискация е разрешена от закона на замолената държава за същото деяние.

2. Съдът или органът, оправомощен по чл. 37, могат да потвърдят конфискацията, постановена в молещата държава, когато такава наказание за същото деяние не се предвижда по закона на замолената държава, но този закон разрешава налагането на по-строги наказания.

Член 47

1. Приходите от глоби и конфискации се внасят в държавните фондове на замолената държава, без да се накърняват правата на трети лица.

2. Конфискуваното имущество, което представлява особен интерес, може да бъде върнато на молещата държава, ако тя поиска това.

Член 48

Ако глобата не може да бъде събрана, съдът на замолената държава може да наложи алтернативно наказание, включително лишаване от свобода, доколкото законите на двете държави предвиждат това за такива деяния, освен ако молещата държава изрично не ограничи искането си само до изпълнение на глобата. Ако съдът реши да наложи друго наказание, предвиждащо лишаване от свобода, се прилагат следните правила:

а) Ако в присъдата, произнесена в молещата държава, или в закона на тази държава се предвижда замяна на глобата с наказание, предвиждащо лишаване от свобода, съдът на замолената държава определя вида и продължителността на това наказание в съответствие с правилата, предвидени в закона на съда. Ако наказанието лишаване от свобода, което е предвидено в молещата държава, е по-малко от минимума, който може да бъде наложен по закона на замолената държава, съдът не се съобразява с минимума и налага наказание, което съответства на наказанието в молещата държава. При определяне на наказанието съдът не може да утежнява положението на осъденото лице, създадено в резултат на решението, постановено в молещата държава.

б) Във всички други случаи съдът на замолената държава заменя глобата в съответствие със своя закон, като взема предвид ограниченията, предвидени в закона на молещата държава.

*D – СПЕЦИАЛНИ КЛАУЗИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО
НА НАКАЗАНИЕТО ЛИШАВАНЕ ОТ ПРАВА*

Член 49

1. В случаите, в които е направено искане за изпълнение на наказание лишаване от права, такова лишаване от права, наложено от молещата държава, може да бъде изпълнено в замолената държава само ако законът на последната предвижда лишаване от права за същото деяние.

2. Съдът, който разглежда делото, преценява възможността за изпълнение на наказанието лишаване от права на територията на своята страна.

Член 50

1. Ако съдът постанови изпълнението на наказанието лишаване от права, той определя продължителността му в рамките на сроковете, предписани от неговия закон, но без да се превишават сроковете, определени в съдебното решение на молещата държава.

2. Съдът може да постанови изпълнение на наказанието лишаване от права само по отношение на правата, лишаването от които или ограничаването на които е постановено в присъдата.

Член 51

Член 11 не се прилага по отношение на лишаване от права.

Член 52

Замолената държава има право да възстанови правата, от които е било лишено осъденото лице, с решение, прието в изпълнение на този раздел.

**ЧАСТ III
МЕЖДУНАРОДНИ ПОСЛЕДИЦИ
НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ
ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА**

**РАЗДЕЛ 1
NE BIS IN IDEM**

Член 53

1. Лице, по отношение на което е произнесено европейско съдебно решение по наказателно дело, не може да бъде преследвано, съдено или да изтърпява наказание в друга договаряща държава за същото деяние:

а) ако то е било оправдано;

б) ако наложеното наказание:

i) е било изцяло изтърпяно или се изтърпява в момента,

ii) е било предмет на помилване или амнистия изцяло или по отношение на неизтърпяната част,

iii) не може да бъде изпълнено поради изтичане на давностния срок;

с) ако съдът е осъдил дееца, без да му налага наказание.

2. Договарящата държава не е задължена да признае действието на принципа

ne bis in idem, ако деянието е било насочено срещу лице, институция или благо с обществено значение в тази държава или ако деецът заема определено обществено положение в тази държава, освен ако тази държава сама не е поискала наказателното производство.

3. Всяка договаряща държава, в която е било извършено деянието или в която деянието е признато за престъпление със закон, не е длъжна да признае действието на принципа ne bis in idem, освен ако тази държава сама не е поискала наказателното преследване.

Член 54

Ако срещу лице, което е било осъдено за същото деяние в друга договаряща държава, започне ново съдебно производство, всеки срок на лишаване от свобода в резултат на изпълнена присъда се приспада от наказанието, което може да му бъде наложено.

Член 55

Този раздел не изключва прилагането на по-разширителни разпоредби на вътрешното законодателство по отношение на действието на принципа ne bis in idem във връзка с чуждестранни съдебни решения по наказателни дела.

РАЗДЕЛ 2 ВЗЕМАНЕ ПОД ВНИМАНИЕ НА ПРЕДИШНИ ПРИСЪДИ

Член 56

Всяка договаряща държава предприема необходимите законодателни мерки, за да даде възможност на нейните съдилища при постановяването на своите решения да вземат под внимание всяко предишно европейско съдебно решение по наказателно дело, произнесено за друго деяние в състезателен съдебен процес, с оглед прибавяне към тази присъда на всички или на някои от последиците, произтичащи съгласно нейното законодателство от съдебните решения, постановени на нейна територия. Тя определя условията, при които това съдебно решение се взема под внимание.

Член 57

Всяка договаряща държава предприема необходимите законодателни мерки, за да позволи всяко европейско съдебно решение по наказателно дело, произнесено в състезателен съдебен процес, да бъде взето под внимание, така че да позволи изпълнението на лишаването от всички или от част от правата, което нейният закон свързва с присъдите, постановени на нейна територия. Тя определя условията, при които това съдебно решение се взема под внимание.

ЧАСТ IV ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 58

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, представени в Комитета на министрите на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратификация или приемане. Документите за ратификация или приемане се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Конвенцията влиза в сила три месеца след датата на депозиране на третия документ за ратификация или приемане.

3. По отношение на държава, подписала конвенцията, която впоследствие я ратифицира или приеме, конвенцията влиза в сила три месеца след датата на депозиране на нейните документи за ратификация или приемане.

Член 59

1. След влизането в сила на тази конвенция Комитетът на министрите на Съвета на Европа може да покани всяка една държава, нечленуваща в него, да се присъедини към нея, при условие че резолюцията, съдържаща такава покана, бъде приета единодушно от държавите – членки на Съвета на Европа, които са ратифицирали конвенцията.

2. Присъединяването се извършва чрез депозиране на документ за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа, който влиза в сила три месеца след датата на неговото депозиране.

Член 60

1. Всяка договаряща държава може при подписването или при депозирането на документите си за ратификация, приемане или присъединяване да определи територията или териториите, на които конвенцията се прилага.

2. Всяка договаряща държава може при депозиране на документите си за ратификация, приемане или присъединяване или на по-късна дата с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да разшири действието на тази конвенция върху всяка друга територия или територии, определени в декларацията и за чиито международни отношения тя отговаря или от чието име тя е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходната алинея по отношение на определена територия, може да бъде оттеглена в съответствие с процедурата по чл. 66 на тази конвенция.

Член 61

1. Всяка договаряща държава може при подписването или при депозирането на документите си за ратификация, приемане или присъединяване да декларира, че ще се възползва от една или повече от резервите, предвидени в Приложение I към тази конвенция.

2. Всяка договаряща държава може изцяло или частично да оттегли резервата, която е направила в съответствие с предходната алинея, с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в сила от датата на нейното получаване.

3. Договаряща държава, която е направила резерва по някоя от разпоредбите на тази конвенция, не може да иска прилагането на тази разпоредба от която и да е друга договаряща държава, но може, ако резервата ѝ е частична или условна, да иска прилагането на тази разпоредба в степента, в която самата тя я е приела.

Член 62

1. Всяка договаряща държава може по всяко време с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да посочи правните разпоредби, които следва да бъдат включени в Приложение II или III на тази конвенция.

2. Всяко изменение на вътрешноправните разпоредби, изброени в Приложение II или III, се съобщава на генералния секретар на Съвета на Европа, ако такава промяна би се отразила на точността на информацията в тези приложения.

3. Всички промени по предходната алинея, направени в Приложение II или III, влизат в сила за всяка договаряща държава един месец след датата на тяхното съобщаване от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 63

1. Всяка договаряща държава при депозиране на документите за ратификация, приемане или присъединяване предоставя на генералния секретар на Съвета на Европа съответната информация за приложимите наказания в тази държава и тяхното изпълнение за целите на прилагането на тази конвенция.

2. Всяко последващо изменение, което прави неточна предоставената информация в съответствие с предходната алинея, се съобщава на генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 64

1. Тази конвенция не накърнява правата и задълженията, произтичащи от договорите за екстрадиция и международните многостранни конвенции по специални въпроси, както и разпоредбите по въпросите, които са предмет на тази конвенция и които се съдържат в други действащи конвенции между договарящите държави.

2. Договарящите държави не могат да сключват двустранни или многостранни споразумения по въпросите, които са предмет на тази конвенция, освен с цел да допълнят нейните разпоредби или да улеснят прилагането на заложените в нея принципи.

3. В случай обаче, че две или повече договарящи държави вече са установили отношенията си в тази област на основата на единно законодателство или са въвели специален режим помежду си или възнамеряват да направят това в бъдеще, те имат право да уреждат тези свои отношения независимо от реда и условията на тази конвенция.

4. Договарящите държави, които са в процес на преустановяване на прилагането на реда и условията на тази конвенция към взаимните си отношения в тази област, уведомяват генералния секретар на Съвета на Европа за това.

Член 65

Европейският комитет по наказателноправни въпроси на Съвета на Европа ще бъде информиран за изпълнението на тази конвенция и ще прави всичко необходимо за улесняване на извънсъдебното уреждане на всички трудности, които могат да възникнат при нейното прилагане.

Член 66

1. Тази конвенция е с неограничен срок на действие.

2. Всяка заинтересована договаряща държава може да денонсира тази конвенция чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Денонсирането влиза в сила шест месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 67

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите-членки, представени в Комитета на министрите на Съвета на Европа, и всяка държава, която се е присъединила към конвенцията, за:

- a) всяко подписване;
- b) всяко депозиране на документи за ратификация, приемане или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция в съответствие с чл. 58 от нея;
- d) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 19, ал. 2;
- e) всяка декларация, получена съгласно чл. 44, ал. 4;
- f) всяка декларация, получена съгласно чл. 60;
- g) всяка резерва, направена съгласно чл. 61, ал. 1, и за оттеглянето на такава резерва;
- h) всяка декларация, получена съгласно чл. 62, ал. 1, и за всяко последващо уведомление, получено съгласно ал. 2 на този член;
 - i) всяка информация, получена в съответствие с чл. 63, ал. 1, и за всяко последващо уведомление, получено съгласно ал. 2 на този член;
 - j) всяко уведомление за двустранни или многостранни споразумения, сключени в съответствие с чл. 64, ал. 2, или за единно законодателство, въведено съгласно чл. 64, ал. 3;
 - k) всяко уведомление, получено в съответствие с чл. 66, и датата, на която денонсирането влиза в сила.

Член 68

Тази конвенция и декларациите и уведомленията, които тя допуска, се прилагат само за изпълнение на решения, произнесени след влизането ѝ в сила за заинтересованите договарящи държави.

В уверение на горното долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Хага на 28 май 1970 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архива на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от нея на всяка една от подписалите и присъединилите се към нея държави.

Приложение I

Всяка договаряща държава може да декларира, че си запазва правото:

- a) да откаже изпълнение, ако прецени, че присъдата се отнася за данъчно престъпление или за престъпление на религиозна основа;
- b) да откаже изпълнение на наказание за деяние, което съгласно законодателството на замолената държава би било от изключителната компетентност на административен орган;
- c) да откаже изпълнението на европейско съдебно решение по наказателно дело, което органите на молещата държава са произнесли на дата, на която съгласно нейния закон наказателното производство за това деяние е трябвало да бъде прекратено по давност;

d) да откаже изпълнението на задочно постановени съдебни решения и на наказателни постановления („ordonnances penales“) или само на една от тези категории;

e) да откаже прилагането на разпоредбите на чл. 8 в случаите, в които държавата има първична компетентност, и да признае в тези случаи само равнозначност на действията, извършени в молящата държава, които спират или прекратяват давностните срокове;

f) да приеме прилагането само на един от двата раздела на част III.

Приложение II

Списък на деянията, които не съставляват престъпления

Следните деяния се приравняват на престъпления:

– във Франция: всяко противоправно поведение, което се наказва с административно наказание („contravention de grande voirie“);

– във Федерална република Германия: всяко противоправно поведение, което се разглежда съгласно процедурата по Закона за нарушение на административните норми (Gesetz Über Ordnungswidrigkeiten) от 24 май 1968 г. (Държавен вестник – BGBL 1968, I 481);

– в Италия: всяко противоправно поведение, за което е приложим Закон № 317 от 3 март 1967 г.

Приложение III

Списък на наказателните постановления („Ordonnances penales“)

Австрия

Извънсъдебно наказателно решение (Strafverfügung) – чл. 460-462 от Наказателнопроцесуалния кодекс.

Дания

Наказателни постановления и извънсъдебни наказателни решения (Bodeforelaeg or Udenretlig bodevedtagelse) – чл. 931 от Закона за администриране на правосъдието.

Франция

1. Постановление за глоба (Amende de Composition) – чл. 524-528 от Наказателнопроцесуалния кодекс, изменен с чл. R42 – R50.

2. Наказателно постановление (Ordonnance penale) – приложимо само в провинциите Долен и Горен Рин и Мозел.

Федерална република Германия

1. Наказателно решение за леки престъпления (Strafbefehl) – чл. 407-412 от Наказателнопроцесуалния кодекс.

2. Наказателно постановление (Strafverfügung) – чл. 413 от Наказателнопроцесуалния кодекс.

3. Наказателно постановление за налагане на глоба (Bussgeldbescheid) – чл. 65-66 от Закона от 24 май 1968 г. (Държавен вестник – BGBL 1968 I, 481).

Италия

1. Наказателно постановление (Decreto penale) – чл. 506-510 от Наказателно-процесуалния кодекс.

2. Наказателно постановление по финансови дела (Decreto penale) – Закон № 4 от 7 януари 1929 г.

3. Наказателно постановление (Decreto penale) по навигационни дела – чл. 1242-1243 от Закона за навигацията.

4. Решение, издадено по Закон № 317 от 3 март 1967 г.

Люксембург

1. Наказателно постановление (Ordonnance penale) – Закон от 31 юли 1924 г. за уреждане на наказателните постановления (ordonnances penales).

2. Наказателно постановление (Ordonnance penale) – чл. 16 от Закон от 14 февруари 1955 г. за движението по обществените магистрали.

Норвегия

1. Постановление (Forelegg) – чл. 287-290 от Закона за гражданската процедура в наказателни дела.

2. Постановление за глоба (Forenklet forelegg) – чл. 31В от Кодекса за движението по пътищата от 18 юни 1965 г.

Швеция

1. Наказателно постановление за глоба (Strafforelaggande) – глава 48 от Процесуалния кодекс.

2. Наказателно постановление за глоба на място (Forelaggande av ordningsbot) – глава 48 от Процесуалния кодекс.

Швейцария

1. Наказателно решение за леки престъпления (Strafbefehl) – кантони Аргау, Бале-регион, Бале-град, Шафнаузен, Швиц, Ури, Зуг, Цюрих. Наказателно постановление (Ordonnance penale) – Фрибург, Вале.

2. Наказателна заповед (Strafantrag) – Долен Унтервалден.

3. Наказателно решение за глоба (Strafbescheid) – Св. Гален.

4. Наказателна заповед (Strafmandat) – Берн, Граубунден, Солотурн, Горен Унтервалден.

5. Наказателно постановление (Strafverfugung) – Апензел Оутер Роден, Глапус, Шафхаузен, Тургау.

6. Съдебно решение за изменение на мярката (Abwandlungserkenntnis) – Люцерн.

7. Съдебно решение за налагане на административна мярка (Bussenentscheid) – Апензел Инер Роден.

8. Осъдително постановление (Ordonnance de condamnation) – Во.

9. Заповед за ограничаване (Mandat de repression) – Нюшател.

10. Решение за нарушение (Avis de contravention) – Женева, Во.

11. Административен акт (Prononce prefectoral) – Во.

12. Акт за нарушение (Prononce de contravention) – Вале.

13. Обвинително постановление (Decreto di accusa) – Тицино.

Турция

Наказателно постановление (Ceza Kararnamesi) – чл. 386-391 от Наказателно-процесуалния кодекс и всички други решения, с които административните органи налагат санкции.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ТРАНСФЕР НА ПРОИЗВОДСТВА ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 28.01.2004 г. – ДВ, бр. 11 от 10.02.2004 г.
Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.
В сила за Република България от 1.07.2004 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали тази конвенция, като взеха предвид, че целта на Съвета на Европа е постигането на по-голямо единство между неговите членове, желаяйки да дадат своя принос към вече постигнатото в областта на наказателното право с оглед на налагането на по-справедливи и по-ефикасни наказания, като отчитат, че за тази цел е полезно да се осигури в дух на взаимно доверие организирането на наказателното производство на международно равнище и като при това се избягнат евентуалните неудобства, произтичащи от конфликта на компетентност,

се споразумяха за следното:

ЧАСТ I ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Член 1

За целите на тази конвенция:

- a) „деяние“ означава както деяния, съставляващи престъпления, така и деяния, включени в Приложение III към тази конвенция, при условие, че когато тези деяния се наказват от административен орган, заинтересованото лице има възможност да обжалва по съдебен ред;
- b) „санкция“ означава всяко наказание или друга мярка, наложена или постановена за престъпление или за административно нарушение на законовите разпоредби, изброени в Приложение III.

ЧАСТ II КОМПЕТЕНТНОСТ

Член 2

1. За целите на прилагането на тази конвенция всяка договаряща държава има компетентност да извършва наказателно преследване съгласно собствения ѝ наказателен закон на всяко деяние, спрямо което е приложим наказателният закон на друга договаряща държава.

2. Компетентността, предоставена на договарящата държава по силата на ал. 1 на този член, може да бъде упражнявана само в случай на искане за наказателно производство, отправено от друга договаряща държава.

Член 3

Всяка договаряща държава, която има компетентност съгласно своя закон да преследва дадено деяние, може за целите на прилагането на тази конвенция да не започне или да прекрати започнато производство срещу заподозряно лице, което е било или ще бъде наказателно преследвано за същото деяние от друга договаряща държава. Имайки предвид чл. 21, ал. 2, всяко решение за отказ или за прекратяване на производството е временно до постановяването на окончателно решение в другата договаряща държава.

Член 4

Замолената държава прекратява производството, образувано изключително на основание на чл. 2, когато узнае, че правото за налагане на наказание е погасено съгласно закона на молещата държава по причина, различна от давността, по отношение на която се прилагат чл. 10, буква „с“, чл. 11, букви „f“ и „g“ и чл. 22, 23 и 26.

Член 5

Разпоредбите на част III на тази конвенция не ограничават компетентността, предоставена на замолената държава от нейното вътрешно право по отношение на наказателното преследване.

ЧАСТ III ТРАНСФЕР НА ПРОИЗВОДСТВА

РАЗДЕЛ I ИСКАНЕ ЗА ПРОИЗВОДСТВО

Член 6

1. Когато едно лице е заподозряно в извършване на деяние съгласно закона на договаряща държава, тази държава може да поиска друга договаряща държава да започне производството в случаите и съгласно условията, определени в тази конвенция.

2. Ако съгласно разпоредбите на тази конвенция една договаряща държава може да поиска друга договаряща държава да започне производство, компетентните органи на първата държава вземат под внимание тази възможност.

Член 7

1. Производството не може да започне в замолената държава, освен ако деянието, за което е направено искането за производство, би съставлявало престъпление, ако е извършено на нейна територия и когато при тези обстоятелства лицето би носело отговорност по нейния закон.

2. Ако деянието е било извършено от лице, заемащо държавна или обществена длъжност, или срещу лице, заемащо държавна или обществена длъжност, институция или благо с публичен характер в молещата държава, то се счита в замолената държава за извършено от лице, заемащо държавна или обществена длъжност, или срещу такова лице, институция или благо със същия характер.

Член 8

1. Всяка договаряща държава може да поиска друга договаряща държава да започне производството във всеки един или в няколко от следните случаи:

а) ако заподозряното лице е постоянно пребиваващо в замолената държава;

б) ако заподозряното лице е гражданин на замолената държава или ако тази държава е държавата на неговия произход;

в) ако заподозряното лице изтърпява или следва да изтърпи присъда, предвиждаща лишаване от свобода в замолената държава;

д) ако в замолената държава срещу заподозряното лице е започнало производство за същото или за други деяния;

е) ако тя прецени, че трансферът на производството е в интерес на установяване на истината и по-конкретно, че най-важните доказателства се намират в замолената държава;

ф) ако тя прецени, че изпълнението на евентуална присъда в замолената държава вероятно ще подобри възможностите на осъденото лице за обществена реабилитация;

г) ако тя прецени, че присъствието на обвиняемия не може да бъде осигурено по време на наказателното производство в молещата държава и че личното му присъствие по време на производството може да бъде осигурено в замолената държава;

х) ако тя прецени, че сама не може да изпълни евентуална присъда дори чрез екстрадиция, а замолената държава би могла да направи това.

2. Когато заподозряното лице е било окончателно осъдено в договаряща държава, тази държава може да поиска трансфер на производство в един или няколко от случаите, посочени в ал. 1 на този член, само ако тя не може сама да изпълни присъдата дори чрез екстрадиция и ако друга договаряща държава не приема изпълнението на чуждестранна присъда по принцип или отказва да изпълни такава присъда.

Член 9

1. Компетентните органи в замолената държава разглеждат искането за производство, направено в съответствие с предходните членове. Те решават какви действия да предприемат по него в съответствие със своето законодателство.

2. Когато законът на замолената държава предвижда наказване на деянието от административен орган, тази държава уведомява по най-бързия начин молещата държава за това, освен ако замолената държава е направила декларация по ал. 3 на този член.

3. Всяка договаряща държава може в момента на подписването или при депозиране на инструментите си за ратификация, приемане или присъединяване или на по-късна дата да посочи с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа условията, при които нейното национално законодателство разрешава наказването на определени деяния от административен орган. Такава декларация замества уведомяването, предвидено в ал. 2 на този член.

Член 10

Замолената държава не предприема никакви действия по искането:

а) ако искането не отговаря на разпоредбите на чл. 6, ал. 1 и чл. 7, ал. 1;

б) ако започването на производство противоречи на разпоредбите на чл. 35;

с) ако към датата на искането за започване на наказателно производство давностният срок е изтекъл в молещата държава съгласно нейното законодателство.

Член 11

Без да се накърнява действието на чл. 10, замолената държава не може да откаже да приеме искането изцяло или частично, освен в един или в няколко от следните случаи:

а) ако тя прецени, че основанията, с които искането е мотивирано съгласно чл. 8, не са достатъчни;

б) ако заподозряното лице не пребивава постоянно в замолената държава;

с) ако заподозряното лице не е гражданин на замолената държава и не е пребивавало постоянно на територията на тази държава в момента на извършване на деянието;

д) ако тя прецени, че деянието, за което е направено искането за производство, е от политически характер или е чисто военно или чисто данъчно нарушение;

е) ако тя прецени, че има съществени основания да се счита, че искането за производство е било извършено от съображения, свързани с расова, религиозна, национална принадлежност или политически убеждения;

ф) ако нейният закон е приложим към деянието и ако съгласно този закон при получаване на искането наказателното преследване е било погасено по давност; в този случай не се прилага чл. 26, ал. 2;

г) ако нейната компетентност се основава изключително на чл. 2 и ако съгласно нейния закон при получаване на искането производството е било погасено по давност, като е било взето под внимание предвиденото в чл. 23 удължаване на давностния срок с шест месеца;

h) ако деянието е било извършено извън територията на молещата държава;

и) ако производството би противоречало на международните задължения на замолената държава;

j) ако производството би противоречало на основните принципи на правото на замолената държава;

к) ако молещата държава е нарушила процедурно правило, предвидено в тази конвенция.

Член 12

1. Замолената държава оттегля приемането на искането, ако след приемането възникне основание съгласно чл. 10 на тази конвенция да не бъде даден ход на искането.

2. Замолената държава може да оттегли приемането на искането:

а) ако се окаже, че личното присъствие на заподозряното лице не може да бъде осигурено по време на производството в тази държава, или ако присъдата, която би могла да бъде постановена, не може да бъде изпълнена в тази държава;

б) ако преди делото да бъде внесено за разглеждане в съда възникне едно от основанията за отказ по чл. 11; или

с) в други случаи, ако молещата държава даде своето съгласие.

РАЗДЕЛ 2 ПРОЦЕДУРА ПО ТРАНСФЕРА

Член 13

1. Всички искания, предвидени в тази конвенция, се правят писмено. Те и цялата кореспонденция, необходима за прилагането на тази конвенция, се изпращат или от Министерството на правосъдието на молещата държава до Министерството на правосъдието на замолената държава, или по силата на специални взаимни договорености директно от органите на молещата държава до тези на замолената държава. Документите се връщат обратно по същия ред.

2. В спешни случаи исканията и съобщенията могат да бъдат изпращани чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

3. Всяка договаряща държава може с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да съобщи за намерението си да приеме по отношение на своите действия правила за трансфер, различни от правилата, предвидени в ал. 1 на този член.

Член 14

Ако договарящата държава прецени, че информацията, предоставена от друга договаряща държава, не е достатъчна и не дава възможност за прилагането на тази конвенция, тя изисква от нея необходимата допълнителна информация. Тя може да определи срок за получаване на такава информация.

Член 15

1. Към искането за наказателно производство се прилага оригиналът или заверено копие от наказателното дело и всички други необходими документи. Ако заподозряното лице е задържано под стража съгласно разпоредбите на раздел 5 и ако молещата държава не е в състояние да приложи тези документи към искането за производство, документите могат да бъдат изпратени по-късно.

2. Молещата държава информира писмено замолената държава за всички предприети от нея процесуални действия или мерки по наказателното преследване след предаването на искането. Към тази информация се прилагат всички необходими документи.

Член 16

1. Замолената държава уведомява незабавно молещата държава за решението си по искането за започване на производство.

2. Замолената държава информира също така молещата държава за отказ от производство или за решението, постановено в резултат на производството. На молещата държава се изпраща заверено копие от всяко прието писмено решение.

Член 17

Ако компетентността на замолената държава се основава изключително на чл. 2, тази държава информира заподозряното лице за искането за започване на производство, за да му даде възможност то да бъде изслушано, преди да вземе решение по искането.

Член 18

1. При условията на ал. 2 на този член не се изисква превод на документите във връзка с прилагането на тази конвенция.

2. Всяка договаряща държава може при подписването или при депозирането на инструментите си за ратификация, приемане или присъединяване с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да си запази правото да изисква посочените документи да бъдат придружавани от превод, с изключение на копие от писменото решение, посочено в чл. 16, ал. 2. Другите договарящи държави изпращат преводите или на националния език на държавата получател, или на един от официалните езици на Съвета на Европа, който бъде посочен от държавата получател. Такова посочване не е задължително. Другите договарящи държави могат да прилагат правилото за реципрочност.

3. Този член не накърнява други разпоредби, отнасящи се до превода на искания и придружаващи документи, които могат да се съдържат в споразумения или договорености, които вече са в сила или могат да бъдат сключени между две или повече договарящи държави.

Член 19

Предаваните документи във връзка с прилагането на тази конвенция са освободени от формалностите по тяхното легализиране.

Член 20

Договарящите държави се ангажират да не предявяват претенции една към друга за възстановяване на разноски, направени в резултат на прилагането на тази конвенция.

РАЗДЕЛ 3 ПОСЛЕДИЦИ ОТ ИСКАНЕТО ЗА ЗАПОЧВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВО В МОЛЕЩАТА ДЪРЖАВА

Член 21

1. Когато молещата държава направи искане за производство, тя не може да преследва заподозряното лице за деянието, за което е било поискано производството, или да изпълнява присъда, постановена в тази държава срещу него за същото деяние. До получаване на решението на замолената държава по искането за производство молещата държава си запазва правото да предприема всякакви процесуални действия, различни от тези, които биха имали за последица внасянето на делото в компетентния съд или пред компетентния административен орган.

2. Молещата държава си възстановява правото на преследване и изпълнение:

а) ако замолената държава я информира за взетото решение съгласно чл. 10 да не предприема действия по искането;

б) ако замолената държава я информира за прието решение съгласно чл. 11 да откаже да приеме искането;

в) ако замолената държава я информира за взетото решение съгласно чл. 12 да оттегли приемането на искането;

д) ако замолената държава я информира за решение да не започва производството или да го прекрати;

е) ако тя оттегли своето искане, преди замолената държава да я е информирала за решението си да предприеме действия по искането.

Член 22

Искането за производство, направено в съответствие с разпоредбите на този раздел, води до удължаване на давностния срок за производството в замолената държава с шест месеца.

РАЗДЕЛ 4 ПОСЛЕДИЦИ ОТ ИСКАНЕТО ЗА ПРОИЗВОДСТВО В ЗАМОЛЕНАТА ДЪРЖАВА

Член 23

Ако компетентността на замолената държава е основана изключително на чл. 2, давностният срок за производството в тази държава се удължава с шест месеца.

Член 24

1. Ако производството и в двете държави се образува по жалба, то жалбата, подадена в молещата държава, има същото действие като жалба, подадена в замолената държава.

2. Ако жалбата е необходима само в замолената държава, тази държава може да започне производство и без подаването на жалба, ако лицето, упълномощено да внесе жалбата, не направи възражение в срок от един месец от датата на получаване на уведомление от компетентните органи за това негово право.

Член 25

В замолената държава по отношение на деянието се прилага наказанието, предвидено в нейния закон, освен ако този закон не предвижда друго. Когато компетентността на замолената държава е основана изключително на чл. 2, наказанието, постановено в тази държава, не може да бъде по-строго от наказанието, което се предвижда по закона на молещата държава.

Член 26

1. Всяко действие във връзка с производството, извършено в молещата държава в съответствие с нейното законодателство, има в замолената държава силата на действие, предприето от органите на тази държава, без при това да му се придава по-голяма доказателствена тежест, отколкото в молещата държава.

2. Всяко действие, което прекъсва давностния срок и което е валидно извършено в молещата държава, има същите последици в замолената държава и обратно.

РАЗДЕЛ 5 ВРЕМЕННИ МЕРКИ В ЗАМОЛЕНАТА ДЪРЖАВА

Член 27

1. Когато молещата държава обяви своето намерение да направи искане за наказателно производство и ако компетентността на замолената държава се основава изключително на чл. 2, замолената държава може по искане на молещата държава и в съответствие с конвенцията да наложи мярка временно задържане по отношение на заподозряното лице:

а) ако законът на замолената държава предвижда задържане под стража за това деяние; и

б) ако има основания да се предполага, че заподозряното лице ще се укрие или че ще създаде опасност за укриване на доказателства.

2. В молбата за временно задържане се посочва, че има издадена заповед за задържане или друг акт със същото действие съгласно процесуалното законодателство на молещата държава. В молбата се посочват деянието, за което ще се направи искане за производство, времето и мястото на извършването на деянието и се дава възможно най-точно описание на заподозряното лице. В нея се съдържа също така и кратко описание на фактите по случая.

3. Молбата за временно задържане се изпраща директно от органите на молещата държава, посочени в чл. 13, до съответните органи в замолената държава по пощата, с телеграма или чрез всяко друго средство за комуникация, оставящо писмена следа или прието от замолената държава. Молещата държава се уведомява незабавно за хода на нейната молба.

Член 28

При получаване на искане за производство, придружено от документите по чл. 15, ал. 1, замолената държава има право да прилага всякакви временни мерки, предвидени в нейния закон, включително задържане под стража на заподозряното лице и изземване на собственост, ако деянието, за което е поискано производство, е извършено на нейна територия.

Член 29

1. Временните мерки, предвидени в чл. 27 и 28, се прилагат по реда на тази конвенция и съгласно закона на замолената държава. Законът на тази държава или конвенцията определят и условията, при които мерките могат да бъдат прекратени.

2. Тези мерки се прекратяват в случаите, посочени в чл. 21, ал. 2.

3. Задържаното лице се освобождава, ако е било задържано в съответствие с чл. 27 и замолената държава не получи искане за производство в 18-дневен срок от датата на задържането.

4. Задържаното лице се освобождава, ако е било задържано в съответствие с чл. 27 и документите, които трябва да съпровождат искането за производство, не са получени от замолената държава в 15-дневен срок от получаване на искането за производство.

5. Срокът на задържане под стража, приложен единствено на основание чл. 27, не може да бъде по-дълъг от 40 дни.

ЧАСТ IV

МНОЖЕСТВО НАКАЗАТЕЛНИ ПРОИЗВОДСТВА

Член 30

1. Всяка договаряща държава, която преди започването или в хода на производството за деяние, за което тя смята, че не е от политически или от военен характер, узнае за висящо производство в друга договаряща държава срещу същото лице за същото деяние, преценява дали да прекрати, или временно да спре своето производство, или да го трансферира в другата държава.

2. Ако при дадените обстоятелства тя прецени за целесъобразно да не прекратява или да не спира своето производство, тя своевременно уведомява другата държава за това, но във всички случаи преди да бъде взето решение по същество.

Член 31

1. В случаите, посочени в чл. 30, ал. 2, заинтересованите държави полагат максимални усилия, за да определят, след като направят преценка на обстоятелствата по чл. 8, коя от тях да продължи производството. По време на тази консултативна процедура заинтересованите държави отлагат постановяването на съдебното решение по съществото на делото с не повече от 30 дни, считано от изпращането на уведомлението по чл. 30, ал. 2.

2. Разпоредбата на ал. 1 не е задължителна:

а) за държавата, изпратила уведомлението по чл. 30, ал. 2, ако съдебните прения в тази държава са започнали в присъствието на подсъдимия преди изпращането на уведомлението;

б) за държавата, до която е изпратено уведомлението, ако съдебните прения в тази държава са започнали в присъствието на обвиняемия преди получаване на уведомлението.

Член 32

С оглед установяване на обективната истина и налагането на подходящото наказание заинтересованите държави преценяват дали е уместно една от тях сама да извърши производството и ако това е така, полагат усилия да определят коя от тях да го започне в следните случаи:

а) когато няколко деяния, различни по характер, които са наказуеми по наказателното законодателство на всяка от държавите, са извършени от едно или няколко лица, действали в сговор;

б) когато е извършено деяние, наказуемо по наказателното законодателство на всяка от държавите, от няколко лица, действали в сговор.

Член 33

Решенията, постигнати съгласно чл. 31, ал. 1 и чл. 32, пораждат между заинтересованите държави всички последици от трансфера на производство, предвидени в тази конвенция. Счита се, че страната, която прекратява своето производство, трансферира това производство в другата държава.

Член 34

Процедурата по трансфера, предвидена в част III, раздел 2, се прилага, доколкото нейните разпоредби съответстват на разпоредбите в тази част.

**ЧАСТ V
NE BIS IN IDEM****Член 35**

1. Лице, по отношение на което е произнесена влязла в сила и подлежаща на изпълнение присъда, не може да бъде преследвано, съдено или наказвано за същото деяние в друга договаряща държава:

a) ако е било оправдано;

b) ако наложеното наказание:

i) е било изпълнено или се изпълнява в момента, или

ii) е предмет на помилване или амнистия, изцяло или по отношение на неизпълнената част, или

iii) не може да бъде изпълнено поради изтичане на давностния срок;

c) ако съдът е осъдил извършителя, без да му налага наказание.

2. Договарящата държава не е задължена да признае действието на принципа *ne bis in idem*, ако деянието, довело до осъдителна присъда, е било насочено срещу лице, институция или друго благо с обществен характер в тази държава или ако самият извършител е имал обществено положение в тази държава, освен ако страната не е поискала производството.

3. Договарящата държава, в която деянието е било извършено или в която то е обявено за престъпление със закон, не е задължена да признае действието на принципа *ne bis in idem*, освен ако тази държава сама не е поискала производството.

Член 36

Ако започне производство срещу лице, което в друга договаряща държава е осъдено за същото деяние, всеки срок на лишаване от свобода в изпълнение на присъда се приспада от срока на наказанието, което може да му бъде наложено.

Член 37

Тази част не изключва прилагането на по-разширителни разпоредби в националното законодателство по отношение на действието на принципа *ne bis in idem* във връзка с чужди присъди.

**ЧАСТ VI
ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ****Член 38**

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратификация или приемане. Документите за ратификация или приемане се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Конвенцията влиза в сила три месеца след датата на депозиране на третия документ за ратификация или приемане.

3. По отношение на държава, подписала конвенцията, която впоследствие я ратифицира или приеме, конвенцията влиза в сила три месеца след датата на депозиране на нейните документи за ратификация или приемане.

Член 39

1. След влизането в сила на тази конвенция Комитетът на министрите на Съвета на Европа може да покани всяка държава, нечленуваща в него, да се присъедини към нея, при условие че резолюцията, съдържаща такава покана, бъде приета единодушно от държавите – членки на Съвета на Европа, които са ратифицирали конвенцията.

2. Присъединяването се извършва чрез депозиране при генералния секретар на Съвета на Европа на документ за присъединяване, който влиза в сила три месеца след датата на неговото депозиране.

Член 40

1. Всяка договаряща държава може при подписването или при депозирането на документите си за ратификация, приемане или присъединяване да определи територията или териториите, на които конвенцията ще се прилага.

2. Всяка договаряща държава може при депозиране на документите си за ратификация, приемане или присъединяване или на по-късна дата с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да разшири действието на тази конвенция върху всяка друга територия или територии, определени в декларацията, за чиито международни отношения тя отговаря или от чието име тя е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходната алинея по отношение на определена територия, може да бъде оттеглена в съответствие с процедурата на чл. 45 на тази конвенция.

Член 41

1. Всяка договаряща държава може при подписването или при депозирането на документите си за ратификация, приемане или присъединяване да декларира, че ще се възползва от една или повече от резервите, предвидени в Приложение I, или да направи декларация съгласно Приложение II към тази конвенция.

2. Всяка договаряща държава може изцяло или частично да оттегли резервата или декларацията, която е направила в съответствие с предходната алинея, с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа, която влиза в сила от датата на нейното получаване.

3. Договаряща държава, която е направила резерва по някоя от разпоредбите на тази конвенция, не може да иска прилагането на тази разпоредба от която и да е друга договаряща държава, но може, ако резервата ѝ е частична или условна, да иска прилагането на тази разпоредба, доколкото тя самата я е приела.

Член 42

1. Всяка договаряща държава може по всяко време с декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да посочи правните разпоредби, които следва да бъдат включени в Приложение III към тази конвенция.

2. Всяко изменение на вътрешноправните разпоредби, посочени в Приложение III, се съобщава на генералния секретар на Съвета на Европа, ако такава промяна би се отразила на точността на информацията в това приложение.

3. Всички промени, направени в Приложение III в съответствие с предходната алинея, влизат в сила във всяка договаряща държава един месец след датата на тяхното съобщаване от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 43

1. Тази конвенция не накърнява правата и задълженията, произтичащи от договорите за екстрадиция и от международните многостранни конвенции по специални въпроси, нито разпоредбите по въпроси, които са предмет на тази конвенция и които се съдържат в други действащи конвенции между договарящите държави.

2. Договарящите държави не могат да сключват двустранни или многостранни споразумения помежду си по въпросите, които са предмет на тази конвенция, освен с цел да допълнят нейните разпоредби или да улеснят прилагането на заложените в нея принципи.

3. В случай обаче, че две или повече договарящи държави вече са установили отношенията си в тази област на основата на единно законодателство или са въвели специален режим помежду си или възнамеряват да направят това в бъдеще, те имат право да уреждат тези свои отношения независимо от реда и условията на тази конвенция.

4. Договарящите държави, които са в процес на преустановяване на прилагането на тази конвенция във взаимните си отношения в тази област в съответствие с разпоредбите на предходната алинея, уведомяват генералния секретар на Съвета на Европа за това.

Член 44

Европейският комитет по наказателноправни въпроси на Съвета на Европа ще следи постоянно за изпълнението на тази конвенция и ще прави всичко необходимо за улесняване на извънсъдебното уреждане на всички трудности, които могат да възникнат при нейното прилагане.

Член 45

1. Тази конвенция е с неограничен срок на действие.

2. Всяка заинтересована договаряща държава може да денонсира тази конвенция чрез уведомление, отправено до генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Денонсирането влиза в сила шест месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 46

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, и всяка държава, която се е присъединила към конвенцията, за:

а) всяко подписване;

б) всяко депозиране на документи за ратификация, приемане или присъединяване;

с) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция в съответствие с чл. 38 от нея;

д) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 9, ал. 3;

- е) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 13, ал. 3;
- ф) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 18, ал. 2;
- г) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 40, ал. 2 и 3;
- h) всяка декларация, получена съгласно разпоредбите на чл. 41, ал. 1;
- и) всяко оттегляне на резерва или декларация, направени съгласно разпоредбите на чл. 41, ал. 2;
- ж) всяка декларация, получена съгласно чл. 42, ал. 1, и всяко последващо уведомление, получено в съответствие с ал. 2 на този член;
- к) всяко уведомление, получено в съответствие с разпоредбите на чл. 43, ал. 4;
- л) всяко уведомление, получено в съответствие с разпоредбите на чл. 45, и датата, на която денонсирането влиза в сила.

Член 47

Тази конвенция и уведомленията и декларациите, които тя допуска, се прилагат само по отношение на деянията, извършени след влизането ѝ в сила за заинтересованите договарящи държави.

В уверение на горното долуподписаните, надлежно упълномощени за тази цел, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 15 май 1972 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архива на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от нея на правителствата на всяка една от подписалите и присъединилите се към нея държави.

Приложение I

Всяка договаряща държава може да декларира, че си запазва правото:

- а) да откаже искане за производство, ако прецени, че деянието е чисто религиозно;
- б) да откаже искане за производство за деяние, наказанието за което съгласно собственото ѝ законодателство може да бъде наложено само от административен орган;
- в) да не приеме чл. 22;
- г) да не приеме чл. 23;
- д) да не приеме разпоредбата на чл. 25, изречение второ по причини от конституционен характер;
- е) да не приеме разпоредбата на чл. 26, ал. 2, когато тя е компетентна съгласно нейния закон;
- ж) да не прилага чл. 30 и 31 по отношение на деяние, наказанието за което съгласно собственото ѝ законодателство или съгласно законодателството на другата заинтересована държава може да бъде налагано само от административен орган;
- з) да не приеме част V.

Приложение II

Всяка договаряща държава може да декларира по причини от конституционен характер, че може да отправя или получава искания за производства само при обстоятелствата, определени в нейното вътрешно законодателство.

Всяка договаряща държава може с декларация да определи, доколкото това я засяга, понятието „гражданин“ за целите на тази конвенция.

Приложение III

Списък на деянията, различни от деянията, съставляващи престъпления

Следните деяния се приравняват на престъпления:

– във Франция:

всяко незаконно поведение, което се санкционира като нарушение с голяма тежест „*contravention de grande voirie*“;

– във Федерална република Германия:

всяко незаконно поведение, което се разглежда съгласно процедурата по Закона за нарушенията на реда („*Gezetz über Ordnungswidrigkeiten*“ от 24 май 1968 г. – *BGBI* 1968, I, 481);

– в Италия:

всяко незаконно поведение, по отношение на което се прилага Закон № 317 от 3 март 1967 г.

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА БОРБА С ТЕРОРИЗМА

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 14.01.1998 г. – ДВ, бр. 9 от 23.01.1998 г.
Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 95 от 6.11.2001 г.
В сила за Република България от 18.05.1998 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали тази конвенция, считайки, че целта на Съвета на Европа е да постигне по-голямо единство между неговите членове;

съзнавайки растящото безпокойство, причинено от увеличаването на терористичните актове;

желаейки да бъдат взети ефикасни мерки, така че извършителите на подобни актове да не могат да избягнат преследването и наказанието;

убедени, че екстрадицията е особено ефикасно средство, за да се постигне този резултат,

се договориха за следното:

Член 1

За целите на екстрадицията между договарящите държави никое от престъпленията, посочени по-долу, няма да се счита за политическо престъпление, за престъпление, свързано с политическо престъпление, или за престъпление по политически подбуди:

а) престъпленията, включени в обсега на прилагане на Конвенцията за борба с незаконното завладяване на самолети, подписана в Хага на 16 декември 1970 г.;

б) престъпленията, включени в обсега на прилагане на Конвенцията за преследване на незаконните актове, насочени против безопасността на гражданската авиация, подписана в Монреал на 23 септември 1971 г.;

с) тежките престъпления, изразяващи се в посегателство срещу живота, физическата цялост или свободата на лица, ползващи се с международна защита, в това число дипломатическите агенти;

д) престъпленията, включващи отвлечане, вземане на заложници или противозаконно задържане;

е) престъпленията, включващи използването на бомби, гранати, ракети, автоматични огнестрелни оръжия или писма или колетни с взривни устройства, ако това използване представлява опасност за други лица;

ф) опитът или съчастието в извършването на посочените по-горе престъпления.

Член 2

1. За целите на екстрадицията между договарящите държави договаряща държава може да не счита за политическо престъпление, за престъпление, свързано с политическо престъпление, или за престъпление по политически подбуди всяко опасно действие на насилие, което не е споменато в чл. 1 и което е насочено срещу живота, физическата цялост или свободата на личността.

2. Същото се отнася и за всяко опасно действие срещу имущество, освен посочените в чл. 1, когато то е предизвикало колективна опасност за други.

3. Същото се отнася и за опита или съучастието в извършването на посочените по-горе престъпления.

Член 3

Разпоредбите на всички договори и споразумения за екстрадиция, които се прилагат между договарящите държави, включително Европейската конвенция за екстрадиция, се изменят, доколкото те са несъвместими с тази конвенция.

Член 4

За целите на тази конвенция и ако някое от престъпленията, посочени в чл. 1 и 2, не е включено в списъка на престъпленията, даващи основание за екстрадиция по договор или конвенция за екстрадиция в сила между договарящите държави, то то се счита за включено.

Член 5

Нито една от разпоредбите на тази конвенция няма да бъде тълкувана като съдържаща задължение за екстрадиция, ако замолената държава има сериозни основания да счита, че молбата за екстрадиция за престъпления, посочени в чл. 1 или чл. 2, има за цел преследване или наказание на лицето заради раса, религия, гражданство или политически убеждения, или че положението на това лице може да бъде утежнено поради някоя от тези причини.

Член 6

1. Всяка договаряща държава взема необходимите мерки, за да упражни юрисдикция по отношение на престъпление, посочено в чл. 1, в случай че заподозреният извършител се намира на нейна територия и ако държавата не го екстрадира, след като е получила молба за екстрадиция от договаряща държава, чиято юрисдикция се основава на разпоредба, съществуваща и в законодателството на замолената държава.

2. Тази конвенция не изключва никаква наказателна юрисдикция, упражнявана съгласно националните закони.

Член 7

Договарящата държава, на чиято територия заподозреният в извършване на престъпление, посочено в чл. 1, е открит и която е получила молба за екстрадиция при условията на ал. 1 на чл. 6, в случай че не екстрадира това лице, представя делото без никакво изключение и без неоправдано забавяне на своите компетентни власти за целите на наказателното преследване. Тези власти взимат решение като за всяко друго тежко престъпление в съответствие със законите на тази държава.

Член 8

1. Договарящите държави си оказват възможно най-широка правна помощ по наказателни дела във връзка с всяко производство, касаещо престъпленията, посочени в чл. 1 или чл. 2. Във всички случаи, отнасящи се до правната помощ по наказателни дела, се прилага законът на замолената държава. Въпреки това прав-

на помощ не може да бъде отказана на единственото основание, че се отнася за политическо престъпление, за престъпление, свързано с политическо престъпление, или за престъпление по политически подбуди.

2. Нито една от разпоредбите на тази конвенция не трябва да се тълкува като съдържаща задължението да се окаже правна помощ, ако замолената държава има сериозни основания да счита, че молбата за помощ за престъпление, посочено в чл. 1 или чл. 2, има за цел преследване или наказание на лицето заради раса, религия, гражданство или политически убеждения, или че положението на това лице може да бъде утежнено поради някоя от тези причини.

3. Разпоредбите на всички договори и споразумения за правна помощ по наказателни дела, приложими между договарящите държави, включително Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси, се изменят, доколкото те са несъвместими с тази конвенция.

Член 9

1. Европейският комитет по проблемите на престъпността при Съвета на Европа следи за прилагането на тази конвенция.

2. Той прави необходимото за улесняване на приятелското уреждане на всяко затруднение, което би възникнало от изпълнението на конвенцията.

Член 10

1. Всеки спор между договарящи държави, отнасящ се до тълкуването или прилагането на тази конвенция, който не е бил уреден в рамките на ал. 2 на чл. 9, ще бъде по молба на една от страните по спора възложен на арбитраж. Всяка от страните ще назначи арбитър, а двамата арбитри ще назначат трети арбитър. Ако в срок 3 месеца, считано от датата на искането за арбитраж, една от страните не е назначила арбитър, арбитърът ще бъде назначен по молба на другата страна от председателя на Европейския съд по правата на човека. Ако председателят на Европейския съд по правата на човека е гражданин на една от страните по спора, то назначаването на арбитър се извършва от заместник-председателя на съда, или ако заместник-председателят на съда е гражданин на една от страните по спора – от члена с най-продължителен стаж в съда, който не е гражданин на една от страните по спора. Същата процедура се прилага, ако двамата арбитри не могат да постигнат съгласие за избора на трети арбитър.

2. Арбитражният съд определя процедурата. Неговите решения се взимат с мнозинство. Решението му е окончателно.

Член 11

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа. Тя ще бъде ратифицирана, приета и одобрена. Документите за ратификация, приемане или одобрение ще бъдат депозирани при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Конвенцията ще влезе в сила 3 месеца след датата на депозиране на третия документ за ратификация, приемане или одобрение.

3. Тя ще влезе в сила спрямо всяка подписала я държава, която я ратифицира, приеме или одобри впоследствие, 3 месеца след датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или одобрение.

Член 12

1. Всяка държава може в момента на подписването или в момента на депозирането на документа си за ратификация, приемане или одобрение да посочи територията или териториите, за които ще се прилага тази конвенция.

2. Всяка държава може в момента на депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобрение или по-късно по всяко друго време да разшири прилагането на тази конвенция чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, за всяка друга територия, посочена в декларацията, за чиито международни отношения тя отговаря или е упълномощена да поема задължения.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходната алинея, може да бъде оттеглена по отношение на всяка посочена в тази декларация територия чрез уведомяване, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа. Оттеглянето влиза в сила незабавно или на по-късна дата, посочена в уведомлението.

Член 13

1. Всяка държава може в момента на подписването или в момента на депозирането на документа си за ратификация, приемане или одобрение да декларира, че си запазва правото да откаже екстрадиция за всяко престъпление, посочено в чл. 1, което тя счита за политическо престъпление, за престъпление, свързано с политическо престъпление, или за престъпление по политически подбуди, при условие че тя се задължи да вземе, както подобава предвид, при определяне характера на престъплението особената му опасност, включително:

а) че то е създавало колективна опасност за живота, физическата цялост или свободата на други лица; или

б) че е засегнало лица, които са чужди на подбудите за извършването му; или

с) че за извършването му са били използвани жестоки или коварни средства.

2. Всяка държава може да оттегли изцяло или частично направена от нея съгласно предходната алинея резерва чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, която ще влезе в сила на датата на получаването ѝ.

3. Държава, която е направила резерва съгласно ал. 1 от този член, не може да иска прилагането на чл. 1 от друга държава; въпреки това тя може, ако резервата е частична или условна, да иска прилагането на този член, доколкото тя също го е приела.

Член 14

Всяка договаряща държава може да денонсира тази конвенция, като изпрати писмено уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа. Денонсирането влиза в сила незабавно или от по-късна дата, посочена в уведомлението.

Член 15

Конвенцията престава да действа спрямо всяка договаряща държава, която се оттегли от Съвета на Европа или която престане да членува в него.

Член 16

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета, за:

- а) всяко подписване;
- б) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобрение;
- в) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция съгласно чл. 11;
- г) всяка декларация или уведомление, получени съгласно разпоредбите на чл. 12;
- д) всяка резерва, направена съгласно ал. 1 на чл. 13;
- е) оттеглянето на всяка резерва, извършено съгласно ал. 2 на чл. 13;
- ж) всяко получено уведомление съгласно чл. 14 и датата, на която денонсирането влиза в сила;
- з) всяко спиране действието на конвенцията съгласно чл. 15.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за тази цел, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 27 януари 1977 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от нея на всяка една от подписалите я държави.

КОНВЕНЦИЯ ЗА ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНИ ЛИЦА

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 27.04.1994 г. – ДВ, бр. 39 от 1994 г.
Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 8 от 24.01.1995 г.
В сила за Република България от 15.09.1994 г.*

Държавите – членки на Съвета на Европа, и другите държави, подписали тази конвенция,

считайки, че целта на Съвета на Европа е осъществяването на по-тясно единство между неговите членове,

желайки да развият още повече международното сътрудничество в областта на наказателното право,

считайки, че това сътрудничество трябва да подпомага осъществяването на целите на правосъдието и социалното приобщаване на осъдените лица, считайки, че за осъществяването на тези цели на чужденците, които са лишени от свобода поради извършване на престъпление, трябва да се предостави възможност да изтърпят наказанието в тяхната собствена социална среда,

считайки, че най-доброто средство за постигането на тази цел е те да бъдат предадени на собствената им страна, се споразумяха за следното:

Член 1

Определения

За целите на тази конвенция:

а) изразът „наказание“ означава всяко наказание или мярка на лишаване от свобода, наложена от съд, за определен или неопределен срок за извършено престъпление;

б) изразът „присъда“ означава съдебно решение, с което се налага наказание;

с) изразът „осъдила държава“ означава държавата, в която е осъдено лицето, което може да бъде предадено или е вече предадено;

д) изразът „изпълняваща държава“ означава държавата, на която осъденото лице може да бъде предадено или е вече предадено, за да изтърпи там наказанието си.

Член 2

Общи принципи

1. Страните се задължават да осъществяват в съответствие с разпоредбите на тази конвенция възможно най-пълно взаимно сътрудничество в областта на трансфера на осъдени лица.

2. Лице, осъдено на територията на дадена страна, може да бъде предадено в съответствие с разпоредбите на тази конвенция на територията на друга страна, за да изтърпи наказанието, което му е наложено. За тази цел то може да изрази пред осъдилата го държава или пред изпълняващата държава желанието си да бъде предадено съгласно тази конвенция.

3. Трансферът може да се поиска както от осъдилата го държава, така и от изпълняващата държава.

Член 3

Условия за трансфер

1. Осъдено лице може да бъде предадено в съответствие с тази конвенция само при следните условия:

- a) осъденият да бъде гражданин на изпълняващата държава;
- b) присъдата да бъде окончателна;
- c) в момента на получаване на молбата за трансфер срокът от присъдата, останал за изтърпяване от осъдения, да бъде най-малко шест месеца или неопределен;
- d) осъденият или ако една от двете държави счита за необходимо поради възрастта му или физическото или психическото му състояние, неговият представител да е дал съгласието си за трансфер;
- e) действията или бездействията, за които е наложено наказанието, да съставляват престъпление съгласно правото на изпълняващата държава или биха съставлявали престъпление, ако бъдат извършени на нейна територия, и
- f) осъдилата държава и изпълняващата държава да са се споразумели за предаването.

2. В изключителни случаи страните могат да се споразумеят за трансфер, дори ако срокът от присъдата, останал за изтърпяване от осъденото лице, не надвишава предвидения в ал. 1, буква „с“.

3. Всяка държава може при подписването или депозирането на документа за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочи, че възнамерява да изключи прилагането на някоя от процедурите по чл. 9, ал. 1, букви „а“ и „б“ в отношенията си с другите страни.

4. За целите на тази конвенция всяка държава може във всеки момент чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да определи, доколкото е заинтересувана, изрази „гражданин“.

Член 4

Задължение за предоставяне на информация

1. Всяко осъдено лице, по отношение на което може да се прилага тази конвенция, трябва да бъде информирано от осъдилата го държава за съдържанието на тази конвенция.

2. Ако осъденото лице е изразило пред осъдилата го държава желание да бъде предадено съгласно тази конвенция, тази държава трябва да уведоми за това изпълняващата държава във възможно най-кратък срок след окончателното произнасяне на присъдата.

3. Информацията съдържа:

- a) име, дата и място на раждане на осъденото лице;
- b) неговия адрес в изпълняващата държава, ако има такъв;
- c) изложение на фактите, които обосновават наказанието;
- d) характера, срока и началната дата на изпълнение на наказанието.

4. Ако осъденото лице е изразило пред изпълняващата държава желанието си да бъде предадено в съответствие с тази конвенция, осъдилата го държава съобщава на тази държава по нейно искане сведенията по ал. 3 от този член.

5. Осъденото лице се уведомява писмено за всяко действие, предприето от осъдилата го държава или от изпълняващата държава в изпълнение на предходните точки, както и за всяко решение, взето от някоя от тези държави по отношение на молба за трансфер.

Член 5

Молби и отговори

1. Молбите за трансфер и отговорите се съставят в писмена форма.
2. Тези молби се изпращат от Министерството на правосъдието на молещата държава до Министерството на правосъдието на замолената държава. Отговорите се изпращат по същия начин.
3. Всяка страна може чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочи, че ще използва други начини за връзки.
4. Замолената държава трябва да уведоми в най-кратък срок държавата, изготвила молбата, за своето решение да приеме или да откаже искания трансфер.

Член 6

Допълнителни документи

1. Изпълняващата държава трябва по искане на осъдилата държава да ѝ предостави:

а) документ или декларация, в който се посочва, че осъденото лице е гражданин на тази държава;

б) копие от правните разпоредби на изпълняващата държава, по силата на които действията или бездействията, за които е наложено наказанието в осъдилата държава, съставляват престъпление съгласно правото на изпълняващата държава или биха съставлявали престъпление, ако са извършени на нейна територия;

с) декларация, съдържаща посочените в чл. 9, ал. 2 сведения.

2. Ако има молба за трансфер, осъдилата държава предоставя на изпълняващата държава следните документи, освен ако някоя от тези държави вече е заявила, че няма да даде своето съгласие за трансфер:

а) заверено копие от присъдата и от приложените правни разпоредби;

б) удостоверение за срока на наказанието, който вече е изтърпян, включително сведения за всяко предварително задържане, отменяне или друго действие, отнасящо се до изпълнението на наказанието;

с) декларация, съдържаща съгласието за предаване, посочено в чл. 3, ал. 1, буква „d“; и

д) всякакви сведения от медицински или социален характер за осъденото лице, ако има такива, всякаква информация за лечението му в осъдилата го държава и препоръка за продължение на лечението му в изпълняващата държава.

3. Осъдилата държава и изпълняващата държава могат да поискат да им бъдат предоставени някои от документите или декларациите, посочени в ал. 1 и 2, преди да съставят молба за трансфер или да вземат решение за приемане или отказване на трансфера.

Член 7

Съгласие и проверка

1. Осъдилата държава трябва да осигури лицето, което дава съгласие за транс-

фера в съответствие с чл. 3, ал. 1, буква „d“, да направи това доброволно и в пълно съзнание за правните последствия, които произтичат. Процедурата за даване на съгласие се определя от закона на осъдилата го държава.

2. Осъдилата държава трябва да предостави на изпълняващата държава възможността да провери чрез консул или друг служител, определен със съгласието на изпълняващата държава, че съгласието е дадено в съответствие с условията, предвидени в ал. 1.

Член 8

Последствия от трансфера за осъдилата държава

1. Приемането на осъденото лице от органите на изпълняващата държава има действие на прекъсване изпълнението на наказанието в осъдилата държава.

2. Осъдилата държава не може повече да изпълнява наказанието, ако изпълняващата държава счита изпълнението на наказанието като приключило.

Член 9

Последствия от трансфер за изпълняващата държава

1. Компетентните органи на изпълняващата държава трябва:

а) да продължат изпълнението на наказанието незабавно или на основата на съдебно или административно решение при условията по чл. 10; или

б) да преобразуват наказанието чрез съдебна или административна процедура в решение на тази държава, като по този начин заместят санкцията, наложена в осъдилата държава, със санкция, предвидена в законодателството на изпълняващата държава за същото престъпление при условията на чл. 11.

2. Изпълняващата държава трябва, ако има искане за това, да уведоми осъдилата държава преди предаването на осъденото лице коя от тези процедури ще следва.

3. Изпълнението на наказанието се регламентира от закона на изпълняващата държава, която е единствено компетентна да взема всякакви необходими решения.

4. Всяка държава, чието вътрешно право не позволява да се прилага някоя от процедурите по ал. 1 за осъществяването на мерки, приложими на територията на друга държава по отношение на лица, които поради душевното си състояние са освободени от наказателна отговорност за дадено престъпление, и която е готова да приеме такива лица с цел продължаване на лечението им, може чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочи процедурите, които ще прилага в тези случаи.

Член 10

Продължаване изпълнение на наказанието

1. В случай че се продължи изпълнение на наказанието, изпълняващата държава е обвързана с правния характер и срока на наказанието, както са определени от осъдилата държава.

2. Ако обаче характерът или срокът на наказанието са несъвместими със законодателството на изпълняващата държава или ако законодателството на тази държава го изисква, изпълняващата държава може чрез съдебно или административно решение да приспособи тази санкция към наказание или мярка, предвидена

от нейното законодателство за престъпления от същия характер. По отношение на характера си това наказание или мярка трябва да съответства, доколкото е възможно, на наложеното от присъдата за изпълнение. Тя не може да утежни с характера или срока си санкцията, наложена в осъдилата държава, нито да надвиши максимума, предвиден от закона на изпълняващата държава.

Член 11

Преобразуване на наказанието

1. В случай на преобразуване на наказанието се прилага процедурата, предвидена от националното законодателство на изпълняващата държава. При преобразуване на наказанието компетентният орган:

- a) се ръководи от фактите, доколкото те са изложени или се подразбират от присъдата, произнесена в осъдилата държава;
- b) не може да замени санкция на лишаване от свобода с парична санкция;
- c) приспада целия срок на лишаване от свобода, изтърпян от осъденото лице; и
- d) не може да утежнява наказателноправния статут на осъденото лице и не се обвързва с минималното наказание, което се предвижда от законодателството на изпълняващата държава за извършеното или извършените престъпления.

2. Ако процедурата по преобразуване на наказанието се осъществява след трансфера на осъденото лице, изпълняващата държава трябва да държи това лице под арест или да вземе други мерки с цел осигуряване на неговото присъствие в изпълняващата държава до приключването на тази процедура.

Член 12

Помилване, амнистия, смекчаване на наказанието

Всяка страна може да разреши помилване, амнистия или смекчаване на наказанието в съответствие със своята конституция или други правни разпоредби.

Член 13

Преразглеждане на присъдата

Единствено осъдилата държава има право да взема решение по всяка молба за преразглеждане на присъдата.

Член 14

Прекратяване на изпълнението

Изпълняващата държава прекратява изпълнението на наказанието веднага след като е била уведомена от осъдилата държава за всяко решение или мярка, в резултат на които наказанието подлежи на прекратяване.

Член 15

Информация за изпълнението

Изпълняващата държава предоставя на осъдилата държава информация за изпълнение на наказанието:

- a) когато счете изпълнението на наказанието за приключено;
- b) ако осъденото лице избяга преди приключване изпълнението на наказанието; или
- c) ако осъдилата държава поиска от нея специален доклад.

Член 16**Транзитно преминаване**

1. Всяка страна трябва в съответствие със своето законодателство да удовлетвори молба за транзитно преминаване на осъдено лице през нейната територия, ако молбата е направена от друга страна, която се е споразумяла с друга страна или с трета държава за трансфер на осъденото лице на или от нейна територия.

2. Страната може да откаже транзитно преминаване:

а) ако осъденото лице е неин гражданин; или

б) ако престъплението, за което е наложено наказанието, не съставлява престъпление по нейното законодателство.

3. Молбите за транзитно преминаване и отговорите се предават по начините, предвидени в чл. 5, ал. 2 и 3.

4. Страната може да удовлетвори молба за транзитно преминаване на осъдено лице през нейна територия, направена от трета държава, ако тази държава се е споразумяла с друга страна за предаването на или от нейна територия.

5. Страната, към която е отправена молбата за транзитно преминаване, може да държи осъденото лице под арест само за такъв срок от време, който е необходим за транзитното преминаване през нейна територия.

6. Страната, към която е отправена молба за транзитно преминаване, може да бъде поканена да представи гаранции, че осъденото лице няма да бъде преследвано или задържано, с изключение на случаите по предходната алинея, нито подложено на каквото и да е друго ограничение на личната му свобода на територията на държавата на транзитно преминаване за престъпления или наказания, извършени или наложени преди напускането му на територията на осъдилата го държава.

7. Не е необходима молба за транзитно преминаване, ако превозването се осъществява по въздуха над територията на дадена страна и не е предвидено кацане в нея. Всяка държава може обаче чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, при подписването или депозирането на своя документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да изисква уведомяване за всяко транзитно преминаване над нейна територия.

Член 17**Език и разходи**

1. Информацията по чл. 4, ал. 2 до 4 трябва да бъде съставена на езика на страната, на която се предоставя, или на един от официалните езици на Съвета на Европа.

2. Като се спазват разпоредбите на ал. 3, не е необходим превод на молбите за трансфер или на съпровождащите ги документи.

3. Всяка държава може при подписването или депозирането на своя документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да изисква молбите за трансфер и допълнителните документи да се придружават с превод на нейния собствен език или на един от официалните езици на Съвета на Европа, или на езици, които тя посочи. В тази връзка тя може да заяви, че е готова да приеме преводи на всеки друг език, освен на официалния език или официалните езици на Съвета на Европа.

4. С изключение на случаите по чл. 6, ал. 2, буква „а“ документите, предавани в съответствие с тази конвенция, не се нуждаят от заверка.

5. Разходите, възникнали при прилагането на тази конвенция, са за сметка на изпълняващата държава, с изключение на разходите, възникнали изключително на територията на осъдилата държава.

Член 18

Подписване и влизане в сила

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, и от държавите нечленки, които са участвали в нейното изработване. Тя подлежи на ратификация, приемане или утвърждаване. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Тази конвенция влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата, на която три държави – членки на Съвета на Европа, са изразили своето съгласие да се присъединят към конвенцията в съответствие с разпоредбите на ал. 1.

3. За всяка подписала държава, която изрази впоследствие съгласието си да се обвърже с конвенцията, тя влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или утвърждаване.

Член 19

Присъединяване на държави нечленки

1. След влизането в сила на тази конвенция Комитетът на министрите на Съвета на Европа може след консултации с договарящите държави да покани всяка държава, която не е член на съвета и не е посочена в чл. 18, ал. 1, да се присъедини към тази конвенция с решение, взето с мнозинството по чл. 20.d на Статута на Съвета на Европа и с единодушие на представителите на договарящите държави, имащи право да заседават в комитета.

2. За всяка присъединила се държава конвенцията влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на депозиране на документа за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 20

Териториално приложение

1. Всяка държава може при подписването или при депозирането на своя документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да посочи територията или териториите, за които ще се прилага тази конвенция.

2. Всяка държава може по всяко време след това чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири прилагането на тази конвенция по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. Конвенцията влиза в сила по отношение на тази територия на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на такава декларация от генералния секретар.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходните алинеи, може да бъде оттеглена по отношение на която и да е от посочените в нея територии

чрез уведомление, адресирано до генералния секретар. Оттеглянето влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

Член 21

Приложение във времето

Тази конвенция се прилага за изпълнение на наказания, наложени както преди, така и след влизането ѝ в сила.

Член 22

Отношения с други конвенции и споразумения

1. Тази конвенция не засяга правата и задълженията, произтичащи от договорите за екстрадиция и от други договори за международно сътрудничество в областта на наказателното право, които предвиждат предаване на задържани лица с цел очна ставка или свидетелски показания.

2. Ако две или повече страни вече са сключили или предстои да сключат споразумение или договор за трансфер на осъдени лица или са установили или предстои да уредят по друг начин отношенията си в тази област, те имат право да прилагат това споразумение или договор или да осъществяват това сътрудничество вместо тази конвенция.

3. Тази конвенция не засяга правото на държавите, страни по Европейската конвенция за международната валидност на наказателните присъди, да сключват помежду си двустранни или многостранни споразумения по въпроси, регламентирани в тази конвенция, с цел допълване на нейните разпоредби или улесняване прилагането на принципите, заложили в нея.

4. Ако молба за трансфер попада под действието на тази конвенция и на Европейската конвенция за международната валидност на наказателните присъди или на друго споразумение, или друг договор за трансфер на осъдени лица, молещата държавата трябва да уточни въз основа на кой международен акт е направена молбата.

Член 23

Приятелско уреждане

Европейският комитет по въпросите на престъпността ще следи за прилагането на тази конвенция и ще прави всичко необходимо за улесняване приятелското уреждане на всяко затруднение, възникнало при прилагането ѝ.

Член 24

Денонсиране

1. Всяка страна може по всяко време да денонсира тази конвенция чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Денонсирането влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

3. Но тази конвенция ще продължи да се прилага по отношение изпълнение на наказанията на осъдени лица, предадени в съответствие с разпоредбите на конвенцията преди датата на влизане в сила на денонсирането.

Член 25**Уведомления**

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, държавите нечленки, които са участвали в изработването на тази конвенция, както и всяка държава, присъединила се към нея, за:

- a) всяко подписване;
- b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция в съответствие с чл. 18, ал. 2 и 3, чл. 19, ал. 2 и чл. 20, ал. 2 и 3;
- d) всеки друг акт, декларация, уведомление или съобщение, отнасящи се до тази конвенция.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 21 март 1983 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от нея на всяка държава – членка на Съвета на Европа, на държавите нечленки, участвали в изработването на тази конвенция, и на всяка държава, поканена да се присъедини към нея.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНИ ЛИЦА

*Ратифициран със закон, приет от НС на 28 януари 2004 г. – ДВ, бр. 11 от 2004 г.
Обн., ДВ, бр. 92 от 15 октомври 2004 г.
В сила за Република България от 1 юли 2004 г.*

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – членки на Съвета на Европа, и другите държави, подписали този протокол,

в желанието си да улеснят прилагането на Конвенцията за трансфер на осъдени лица, открита за подписване в Страсбург на 21 март 1983 г. (наричана по-нататък „конвенцията“), и по-специално като следват посочените в нея задачи за подпомагане осъществяването на целите на правосъдието и социалното приобщаване на осъдените лица;

като съзнават, че много държави не могат да екстрадират техните собствени граждани; като считат, че е желателно конвенцията да се допълни в някои отношения, се договориха за следното:

Член 1

Общи разпоредби

1. Думите и изразите, използвани в този протокол, ще се тълкуват в смисъла, в който се тълкуват в конвенцията.

2. Разпоредбите на конвенцията ще се прилагат дотолкова, доколкото са в съответствие с разпоредбите на този протокол.

Член 2

Лица, избягали от осъдилата ги страна

1. Когато гражданин на страна, срещу когото има постановена влязла в сила присъда на територията на друга страна, се стреми да избегне изпълнението или по-нататъшното изпълнение на присъдата в осъдилата го държава чрез бягство на територията на първата страна, преди да изтърпи присъдата, осъдилата го държава може да поиска другата страна да поеме изпълнението на присъдата.

2. По молба на осъдилата държава изпълняващата държава може преди пристигането на документите, подкрепящи молбата, или преди постановяване на решението по молбата да арестува лицето или да предприеме мерки, за да осигури оставането на осъденото лице на нейна територия в очакване на решението по молбата. Молбите за такива временни мерки включват информацията, посочена в ал. 3 на чл. 4 от конвенцията. Наказателното положение на осъденото лице няма да бъде влошено в резултат на задържането под стража за определен период от време поради причините, посочени в тази алинея.

3. Не се изисква съгласието на осъденото лице, за да бъде прехвърлено изпълнението на присъдата.

Член 3**Осъдени лица със заповед за експулсиране или депортиране**

1. По молба на осъдилата държава изпълняващата държава може на основание на разпоредбите на този член да се съгласи да се предаде осъдено лице без неговото съгласие, когато присъдата, постановена срещу него, или последващо административно решение, постановено на основание на присъдата, включва заповед за експулсиране или депортиране, или има друг акт, по силата на който това лице не може да остане на територията на осъдилата държава, след като е освободено от затвора.

2. Изпълняващата държава дава своето съгласие за целите по ал. 1, след като вземе предвид мнението на осъденото лице.

3. За целите на прилагането на този член осъдилата държава предоставя на изпълняващата държава:

а) декларация, съдържаща мнението на осъденото лице относно неговия трансфер; и

б) копие от заповедта за експулсиране или депортиране или друг акт, по силата на който осъденото лице не може да остане на територията на осъдилата държава, след като е освободено от затвора.

4. Лице, предадено съгласно разпоредбите на този член, няма да бъде наказателно преследвано, осъждано или задържано за изпълнението на присъда или заповед за арест за друго престъпление, извършено преди неговия трансфер, различно от това, за което е постановена присъдата, която следва да бъде изпълнена, нито пък ще бъде ограничена личната му свобода по друга причина, освен в следните случаи:

а) когато осъдилата държава разреши това; молбата за разрешение се подава придружена с всички необходими документи и със съдебен протокол, съдържащ декларациите, направени от осъденото лице; разрешението се дава, когато за престъплението, за което то се иска, може да се поиска екстрадиция по законите на осъдилата държава или когато екстрадицията би могла да бъде изключена само поради размера на наказанието;

б) когато осъденото лице е имало възможност да напусне територията на изпълняващата държава и не е направило това в срок от четиридесет и пет дни от неговото освобождаване или ако се е върнало на тази територия, след като я е напуснало.

5. Независимо от разпоредбите на ал. 4 на този член изпълняващата държава може да предприеме всички необходими мерки съгласно нейното законодателство, включително и да започне задочно производство, за да избегне правните последици от изтичане на давност.

6. Всяка договаряща държава може чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да посочи, че няма да поеме изпълнението на присъди при обстоятелствата, описани в този член.

Член 4**Подписване и влизане в сила**

1. Този протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, и от другите държави, подписали конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или утвърждаване. Подписалата протокола държава не може

да го ратифицира, приеме или утвърди, освен ако преди това или едновременно с това не е ратифицирала, приела или утвърдила конвенцията. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Този протокол влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след депозирването на третия документ за ратификация, приемане или утвърждаване.

3. По отношение на всяка подписала го държава, която депозира своите документи за ратификация, приемане или утвърждаване, протоколът влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на депозирването на документите.

Член 5

Присъединяване

1. След влизането в сила на този протокол всяка държава нечленка, която се е присъединила към конвенцията, може да се присъедини и към този протокол.

2. По отношение на всяка присъединила се държава протоколът влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на депозиране на документите за присъединяване.

Член 6

Териториално приложение

1. Всяка държава може при подписването или при депозирването на нейния документ за ратификация, приемане или утвърждаване да посочи територията или териториите, за които ще се прилага този протокол.

2. Всяка договаряща държава може по всяко време след това чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири прилагането на този протокол на всяка друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила по отношение на тази територия на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаването на такава декларация от генералния секретар.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходните две точки, може да бъде оттеглена по отношение на която и да е от посочените територии чрез уведомление, изпратено до генералния секретар. Оттеглянето ще влезе в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

Член 7

Приложение във времето

Този протокол ще се прилага за изпълнението на присъди, постановени както преди, така и след неговото влизане в сила.

Член 8

Денонсиране

1. Всяка договаряща държава може по всяко време да денонсира този протокол чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Денонсирането влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането

на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Но този протокол ще продължи да се прилага за изпълнението на присъди на лица, предадени в съответствие с разпоредбите както на конвенцията, така и на този протокол преди датата на влизане в сила на денонсирането.

4. Денонсирането на конвенцията автоматически води след себе си до денонсиране на този протокол.

Член 9

Уведомления

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, всяка държава, подписала този протокол, всяка страна и всяка друга държава, която е била поканена да се присъедини към конвенцията, за:

- а) всяко подписване;
- б) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване;
- в) всяка дата на влизане в сила на този протокол в съответствие с членове 4 и 5;
- г) всеки друг акт, декларация, уведомление или съобщение, отнасящи се до този протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този протокол.

Съставен в Страсбург на 18 декември 1997 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа изпраща заверени копия от него на всяка държава – членка на Съвета на Европа, на другите държави, подписали конвенцията, и на всяка държава, поканена да се присъедини към конвенцията.

КОНВЕНЦИЯ ОТНОСНО ИЗПИРАНЕ, ИЗДИРВАНЕ, ИЗЗЕМВАНЕ И КОНФИСКАЦИЯ НА ОБЛАГИТЕ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

*Ратифицирана със закон, приет от НС на 1.04.1993 г. – ДВ, бр. 31 от 1993 г.
Издадена от Министерството на вътрешните работи,
обн., ДВ, бр. 43 от 27.05.1994 г.
В сила за Република България от 1.10.1993 г.*

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – членки на Съвета на Европа, и другите подписали тази конвенция държави,

смятайки, че целта на Съвета на Европа е осъществяването на по-голямо единство между членовете му;

убедени в необходимостта от следване на обща наказателна политика, насочена към защита на обществото; смятайки, че борбата срещу тежките престъпления, които все повече стават международен проблем, изисква съвременни и ефикасни методи на международно ниво;

вярвайки, че един от тези методи е лишаването на престъпника от облагите на престъплението;

смятайки, че за постигането на тази цел трябва също така да бъде установена добре действаща система на международно сътрудничество, се споразумяха за следното:

ГЛАВА I ИЗПОЛЗВАНЕ НА ТЕРМИНИТЕ

Член 1

Използване на термините

За целите на тази конвенция:

а) „облага“ означава всяка икономическа изгода от престъпление. Тя може да представлява всякаква собственост според определението на буква „б“ на този член;

б) „собственост“ включва всякакъв вид собственост, материална или нематериална, движима или недвижима, и юридически документи, доказващи право на собственост или други права върху нея;

в) „средства“ означава всяка собственост, използвана или предназначена за използване по всякакъв начин, изцяло или частично, за да бъде извършено престъпление или престъпления;

д) „конфискация“ означава наказание или мярка, наложена от съд след свързана с едно или няколко престъпления процедура, в резултат на която окончателно се отнема собствеността;

е) „първоначално престъпление“ означава всяко престъпление, от което са извлечени облаги и които могат да бъдат предмет на престъпление по чл. 6 на тази конвенция.

ГЛАВА II

МЕРКИ ЗА ПРЕДПРИЕМАНЕ НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ

Член 2

Мерки за конфискация

1. Всяка страна предприема такива необходими законодателни и други мерки, позволяващи ѝ конфискация на средства и облаги или собственост, чиято стойност съответства на тези облаги.

2. Всяка страна може при подписването или при депозирането на документа за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да заяви, че т. 1 на този член се прилага само по отношение на престъпления или категории престъпления, уточнени в тази декларация.

Член 3

Мерки за разследване и временни мерки

Всяка страна приема такива необходими законодателни и други мерки, позволяващи ѝ идентифициране и проследяване на собственост, подлежаща на конфискация съгласно чл. 2, т. 1, както и предотвратяване на всякаква сделка, трансфер или разпореждане с такава собственост.

Член 4

Специални пълномощия и техники за разследване

1. Всяка страна приема такива необходими законодателни или други мерки, оправомощаващи съдилищата ѝ или други компетентни органи да изискват предоставянето или изземването на банкови, финансови или търговски документи с цел изпълнение на посочените в чл. 2 и 3 действия. Страна не може да се позовава на банковата тайна за отклоняване на изпълнението на действия съгласно този член.

2. Всяка страна разглежда приемането на такива необходими законодателни и други мерки, позволяващи използването на специални техники на разследване за улесняване на идентифицирането и проследяването на облагите и събирането на доказателства по тях. Тези техники могат да включват разпореждания за контрол на банкови сметки, наблюдение, прихващане на телекомуникации, достъп до компютърни системи и разпореждания за издаване на специфични документи.

Член 5

Съдебно обжалване

Всяка страна приема такива необходими законодателни и други мерки, които осигуряват на заинтересованите лица, засегнати от мерките по чл. 2 и 3, ефикасни възможности за съдебно обжалване с цел защита на правата им.

Член 6

Престъпления по изпиране

1. Всяка страна приема такива необходими законодателни и други мерки съгласно вътрешното ѝ право за определянето като престъпления, когато са извършени умишлено:

а) преобразуването или прехвърлянето на собственост със знанието, че тази собственост е облага, за целите на укриване и прикриване на незаконния произход на собствеността или подпомагането на всяко лице, което е замесено в извършването на първоначалното престъпление, с цел избягването на правни последици от неговата дейност;

б) укриването или прикриването на естеството, източника, местоположението, разположението, движението, правата по отношение на собствеността или владението ѝ със знанието, че тази собственост е облага; а също така при спазване на конституционните принципи и основните норми на нейната правна система;

с) придобиването, притежаването или използването на собственост със знанието в момента на получаването, че тази собственост е облага;

д) участие, обединяване или конспирация в извършване, опит за извършване и подпомагане, подбуждане, улесняване и съвети по извършването на някое от престъпленията, установени съгласно този член.

2. За прилагането и спазването на т. 1 на този член:

а) няма значение дали първоначалното престъпление попада под наказателната юрисдикция на страната;

б) може да е предвидено, че посочените в тази точка престъпления не се прилагат за лицата, извършили първоначалното престъпление;

с) необходимите познаване, намерение или цел като елементи на някое от посочените в тази точка престъпления могат да бъдат изведени от обективни, фактически обстоятелства.

3. Всяка страна може да приеме такива мерки, които сметне за необходими, за установяване също така като престъпления съгласно вътрешното ѝ право на всички или някои от действията, посочени в т. 1 на този член, в един или всички от следните случаи, когато извършителят:

а) би трябвало да предполага, че собствеността е някаква облага;

б) действа за цел облагодетелстване;

с) действа за улесняване на продължаването на престъпната дейност.

4. Всяка страна може при подписване или при депозиране на документите си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да заяви, че т. 1 на този член се прилага само при първоначални престъпления или категории подобни престъпления, уточнени в тази декларация.

ГЛАВА III МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

РАЗДЕЛ 1 ПРИНЦИПИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Член 7

Общи принципи и мерки за международно сътрудничество

1. Страните си сътрудничат помежду си във възможно най-голяма степен за разследването и съдебната процедура с цел конфискуване на средствата и облагите.

2. Всяка страна приема такива необходими законодателни и други мерки, позволяващи отговор на следните искания, съгласно залегалите в този раздел условия:

а) за конфискуване на специфично имущество, представляващо облага или средства, както и конфискация на облага, състояща се в изискване за заплащане на сума пари, съответстваща на стойността на облагата;

б) за взаимна помощ при разследването и временни мерки с цел някоя от формите на конфискация, посочена в горната буква „а“.

РАЗДЕЛ 2 ВЗАИМНА ПОМОЩ ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕ

Член 8

Задължение за взаимна помощ

При поискване страните си оказват във възможно най-голяма степен взаимна помощ при идентифициране и проследяване на средства, облаги и друга собственост, които могат да бъдат конфискувани. Тази взаимна помощ включва всяка мярка, подпомагаща събирането и опазването на доказателства, засягащи съществуването, местоположението или движението, естеството, правния статут или стойността на горепосочената собственост.

Член 9

Осъществяване на взаимната помощ

Взаимната помощ съгласно чл. 8 се осъществява съгласно вътрешното право на замолената страна и в съответствие с процедурите, посочени в молбата, доколкото те не противоречат на това право.

Член 10

Предаване на информация без поискване

Без нарушаване на собствените ѝ разследвания и съдебни процедури дадена страна може без предварително искане да предостави на друга страна информация относно средства и облаги, когато сметне, че предоставянето на тази информация може да подпомогне получаващата страна при започването и извършването на разследвания и съдебни процедури или може да доведе до молба от тази страна съгласно тази глава.

РАЗДЕЛ 3 ВРЕМЕННИ МЕРКИ

Член 11

Задължение за предприемане на временни мерки

1. По молба на друга страна, започнала наказателна процедура или процедура за конфискация, дадена страна предприема необходимите временни мерки, като замразяване или изземване, с цел предотвратяване на продажба, трансфер или разпореждане със собственост, която на по-късен етап може да бъде предмет на молба за конфискация или която би позволила удовлетворяване на молбата.

2. Страна, получила молба за конфискация съгласно чл. 13, ако е поискано, може да предприеме посочените в т. 1 на този член мерки по отношение на всяка собственост, предмет на молбата, или която би позволила удовлетворяване на молбата.

Член 12

Осъществяване на временни мерки

1. Посочените в чл. 11 временни мерки се осъществяват съгласно вътрешното право на замолената страна според уточнените в молбата процедури и доколкото те не противоречат на това право.

2. Преди отменяне на временна мярка, предприета съгласно този член, замолената страна, при възможност ще създаде условия за молещата страна да обоснове продължаване на мярката.

РАЗДЕЛ 4 КОНФИСКАЦИЯ

Член 13

Задължение за конфискация

1. Страна, получила молба от друга страна за конфискация на средства или облиги, намиращи се на нейна територия, трябва да:

а) изпълни решение за конфискация, издадено от съд в молещата страна, засягащо тези средства или облиги; или

б) представи молбата пред своите компетентни органи с цел получаване на решение за конфискация и ако бъде издадено това решение, да го изпълни.

2. За прилагането на т. 1, буква „б“ на този член всяка страна при необходимост има компетентност да възбуди процедура за конфискация съгласно своето вътрешно право.

3. Разпоредбите на т. 1 на този член се прилагат също за конфискация, съставляваща изискване за изплащане на сума пари, съответстваща на стойността на облигата, ако собствеността, по отношение на която конфискацията може да влезе в сила, се намира в замолената страна. В тези случаи при изпълнение на конфискацията съгласно т. 1, ако сумата не бъде изплатена, замолената страна предявява иск към която и да е собственост, която може да се използва за тази цел.

4. Ако молбата за конфискация засяга специфична собственост, страните могат да се споразумеят замолената страна да изпълни конфискацията във формата на изискване за плащане на сума пари, съответстваща на стойността на собствеността.

Член 14

Изпълнение на конфискация

1. Процедурите по получаването и изпълнението на конфискацията съгласно чл. 13 се подчиняват на законите на замолената страна.

2. Замолената страна е обвързана от констатацията на фактите, доколкото те са изложени в присъдата или съдебното решение на молещата страна или доколкото тази присъда или съдебно решение са вътрешно основани на тях.

3. Всяка страна може при подписване или при депозиране на документите си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация до

генералния секретар на Съвета на Европа да заяви, че т. 2 на този член се прилага само в съответствие с нейните конституционни принципи и основните норми на правната ѝ система.

4. Ако конфискацията представлява искане за заплащане на сума пари, компетентният орган на замолената страна превръща сумата във валутата на тази страна по курса за обмен, валиден в момента на вземане на решението за изпълнение на конфискацията.

5. В случаите по чл. 13, т. 1, буква „а“ молещата страна единствено има право да взема решение по всяка молба за преразглеждане на решението за конфискация.

Член 15

Конфискувана собственост

Замолената страна се разпорежда съгласно вътрешното си право с всяка конфискувана собственост, ако не е договорено друго със заинтересованите страни.

Член 16

Право на изпълнение и максимална сума за конфискация

1. Молбата за конфискация, отправена съгласно чл. 13, не нарушава правото на молещата страна да изпълни сама решението за конфискация.

2. Нищо в тази конвенция не може да бъде тълкувано като разрешение общата стойност на конфискацията да надвишава паричната сума, уточнена в решението за конфискация. Ако страна установи, че това би могло да се случи, заинтересованите страни започват консултации за избягване на такъв резултат.

Член 17

Принудителни мерки

Замолената страна не може да налага принудителни или някакви други ограничителни мерки на лице в резултат на молба съгласно чл. 13, ако молещата страна е уточнила това в молбата си.

РАЗДЕЛ 5

ОТКАЗ И ОТЛАГАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Член 18

Основания за отказ

1. Съгласно тази глава сътрудничеството може да бъде отказано, ако:

а) исканата мярка противоречи на основните норми на правната система на замолената страна; или

б) изпълнението на молбата може да наруши суверенитета, сигурността, обществения ред или други съществени интереси на замолената страна; или

в) по мнение на замолената страна значимостта на случая, предмет на молбата, не оправдава предприемането на исканата мярка; или

г) престъплението, предмет на молбата, е политическо или финансово; или

д) замолената страна смята, че исканата в молбата мярка би противоречала на принципа на *ne bis in idem*; или

е) престъплението, за което се отнася молбата, не би било престъпление съгласно правото на замолената страна, ако е извършено на територията, попадаща под

нейна юрисдикция. Въпреки това такова основание за отказ се прилага при случаи на сътрудничество съгласно раздел 2 само доколкото исканата взаимна помощ включва принудителна мярка.

2. Сътрудничеството съгласно раздел 2, доколкото исканата взаимна помощ включва принудителна мярка, както и това съгласно раздел 3 на тази глава могат също да бъдат отказани, ако исканите мерки не могат да бъдат предприети съгласно вътрешното право на замолената страна за целите на разследване или съдебна процедура при подобен случай в страната.

3. Когато законите на замолената страна го изискват, сътрудничеството по раздел 2, доколкото исканата взаимна помощ включва принудителна мярка, и това по раздел 3 на тази глава могат също да бъдат отказани, ако исканите мерки или всякакви други мерки с подобни резултати не биха били позволени по законите на молещата страна, или що се отнася до компетентните органи на молещата страна – ако молбата не е разрешена от съдия или друг съдебен орган, включително прокурор, чиито функции са в сферата на наказателните дела.

4. Сътрудничеството по раздел 4 на тази глава може да бъде отказано също, ако:

а) съгласно законите на замолената страна конфискацията не е предвидена за посоченото в молбата престъпление; или

б) без нарушаване на задължението съгласно чл. 13, т. 3 това сътрудничество би противоречало на принципите на вътрешното право на замолената страна относно възможностите за конфискация по отношение на връзката между дадено престъпление и:

i. икономическата изгода, която би могла да бъде определена като облага от него; или

ii. собственост, която може да бъде определена като средство за него; или

с) по законите на замолената страна конфискацията вече не може да бъде наложена или да влезе в сила поради давност; или

д) молбата не се отнася до предишна присъда или решение от съдебно естество или заявление, направено в такова решение, че са извършени едно или няколко престъпления, на които се основава решението за конфискация или се иска такава; или

е) конфискацията не може да бъде изпълнена в молещата страна или все още може да бъде обжалвана по обичайния ред; или

ф) молбата се отнася до решение за конфискация, резултат на решение, издадено *in absentia* на лицето, срещу което е издадено решението, и по мнение на замолената страна съдебната процедура, провеждана от молещата страна, водеща до такова решение, не удовлетворява минималните права за защита, признати като задължителни по отношение на всеки, срещу когото е отправено наказателно обвинение.

5. За целите на т. 4, буква „f“ на този член решението не се смята за издадено *in absentia*, ако:

а) е било потвърдено или произнесено вследствие на жалба от страна на засегнатото лице; или

б) е било издадено след обжалване, при условие че е било обжалвано от засегнатото лице.

6. При преценяването за целите на т. 4, буква „f“ на този член дали минималните права за защита са били спазени замолената страна взема предвид факта, че засегнатото лице съзнателно се е стремяло да избегне правосъдието, или факта, че това лице,

имайки възможност да обжалва по правен път решението, издадено *in absentia*, не го е направило. Същото се прилага, когато засегнатото лице, след като е било призовано по надлежния ред, е предпочело да не се яви, нито да поиска отлагане на делото.

7. Страна няма да се позовава на банковата тайна за отказване на сътрудничество по този раздел. Когато вътрешното ѝ законодателство го изисква, страната може да поиска издаване на молба за сътрудничество, включваща разрешение за оттегляне на банковата тайна, от съдия или друг съдебен орган, включително прокурора или други органи, работещи по наказателни дела.

8. Без нарушаване на основанията за отказ, предвидени в т. 1, буква „а“ на този член:

а) фактът, че лицето, обект на разследване или решение за конфискация, взето от органи на молещата страна, е юридическо лице, няма да бъде изтъкван от замолената страна като препятствие за предоставяне на сътрудничеството съгласно тази глава;

б) фактът, че физическо лице, срещу което има издадено решение за конфискация на облаги, е починало след това, или фактът, че юридическо лице, срещу което има издадено решение за конфискация на облаги, е прекратило съществуването си след това, няма да бъдат изтъквани като препятствие за осъществяване на взаимната помощ съгласно чл. 13, т. 1, буква „а“.

Член 19

Отлагане

Замолената страна може да отложи действията по изпълнение на молба, ако тези действия биха навредили на разследването или съдебната процедура, провеждани от нейните органи.

Член 20

Частично или условно приемане на молба

Преди отказ или отлагане на сътрудничество съгласно този раздел след консултации с молещата страна, ако сметне за подходящо, замолената страна може да обсъди частичното приемане на молбата или приемането ѝ при определени от нея условия.

РАЗДЕЛ 6 ВРЪЧВАНЕ И ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ТРЕТИ СТРАНИ

Член 21

Връчване на документи

1. Страните си предоставят в най-голяма степен взаимна помощ за връчването на съдебните документи на лица, засегнати от временни мерки или конфискация.

2. Нищо в този член не е предназначено да попречи на:

а) възможността за изпращане на съдебни документи чрез пощата директно на лица зад граница;

б) възможността държавни служители, служители или други компетентни лица на страната, издаваща документа, да уведомяват за или да връчват съдебни документи директно чрез консулските органи на тази страна или чрез държавни слу-

жители, служители или други компетентни лица на страната, в която се изпращат, освен ако тази страна декларира обратното пред генералния секретар на Съвета на Европа при подписването или при депозирането на документите за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване.

3. При връчването на съдебни документи на лица зад граница, засегнати от временни мерки или решение за конфискация, издадени в изпращащата страна, тази страна посочва правните възможности за обжалване, от които могат да се ползват тези лица съгласно нейните закони.

Член 22

Признаване на решения на друга държава

1. След представяне на молба за сътрудничество съгласно раздели 3 и 4 замолената страна признава всяко съдебно решение, издадено в молещата страна, относно предявени от трети страни права.

2. Признаването може да бъде отказано, ако:

а) трети страни не са имали съответната възможност да защитят своите права; или

б) решението е несъвместимо с вече взето в замолената страна решение по същия въпрос; или

с) то е несъвместимо с обществения ред на замолената страна; или

д) решението е взето в противоречие с разпоредбите на изключителната юрисдикция, предвидена в законодателството на замолената страна.

РАЗДЕЛ 7 ПРОЦЕДУРНИ И ДРУГИ ОБЩИ ПРАВИЛА

Член 23

Централен орган

1. Страните определят централен орган или при необходимост органи, които да имат отговорността за изпращане и отговор на молби, направени съгласно този раздел, изпълнението им или тяхното изпращане до компетентните органи за изпълнение.

2. Всяка страна при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване ще съобщи на генералния секретар на Съвета на Европа наименованията и адресите на определените органи съгласно т. 1 на този член.

Член 24

Преки съобщения

1. Централните органи поддържат преки съобщения помежду си.

2. При спешни случаи молбите или съобщенията съгласно този раздел могат да бъдат изпращани пряко от съдебните органи, включително прокурора, на молещата страна до тези органи на замолената страна. В такива случаи едновременно се изпраща копие до централния орган на замолената страна чрез централния орган на молещата страна.

3. Всяка молба или съобщение съгласно т. 1 и 2 на този член може да бъде изпратено чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

4. Когато е отправена молба съгласно т. 2 на този член и органът не е компетентен за разглеждането ѝ, последният препраща молбата до компетентен държавен орган и уведомява пряко молещата страна за това.

5. Молби или съобщения съгласно раздел 2 на тази глава, които не включват принудителна мярка, могат да бъдат изпращани директно от компетентните органи на молещата страна до компетентните органи на замолената страна.

Член 25

Форма и език на молбата

1. Всички молби съгласно този раздел трябва да бъдат писмени. Могат да бъдат ползвани съвременни средства за съобщения, например телефакс.

2. Без да се накърняват разпоредбите на т. 3 на този член, не се изискват преводи на молбите или придружителните документи.

3. При подписването или при депозирането на документите за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване всяка страна може да представи на генералния секретар на Съвета на Европа декларация, че тя си запазва правото да изисква отправените до нея молби и придружителните документи да бъдат придружени от превод на собствения ѝ език или на някой от официалните езици на Съвета на Европа или на посочен от нея език. В такъв случай тя заявява готовността си за приемане на преводи на друг език, който тя може да посочи. Другите страни могат да приложат реципрочни правила.

Член 26

Легализация

Изпратените съгласно тази глава документи се освобождават от всички формалности по легализация.

Член 27

Съдържание на молбата

1. Всяка молба за сътрудничество, предвидено в тази глава, трябва да уточнява:

а) органа, който отправя молбата, и органа, който провежда разследването или съдебната процедура;

б) предмета и основанието за молбата;

в) случая, включително съответните факти (като дата, място и обстоятелства на престъплението), за който се отнася разследването или съдебната процедура, освен при наличие на молба за уведомяване;

д) доколкото сътрудничеството включва принудителни мерки:

i. текста на правните разпоредби или ако това не е възможно, изложение на съответното приложимо право; и

ii. указание, че исканата мярка или всяка друга мярка с подобен ефект би могла да бъде предприета на територията на молещата страна съгласно нейното законодателство;

е) ако е необходимо и доколкото е възможно:

i. подробности относно засегнатото лице или лица, включително име, дата и място на раждане, гражданство и местонахождение, и когато се отнася до юридическо лице, неговото седалище; и

ii. собствеността, относно която се иска сътрудничеството, нейното местоположение, нейната връзка със засегнатото лице или лица, всяка връзка с престъплението, както и цялата налична информация относно интересите на други лица по отношение на тази собственост; и

f) всяка конкретна процедура, която молещата страна иска да бъде приложена.

2. Когато молбата за временни мерки съгласно раздел 3 се отнася до изземване на собственост, за която би могло да бъде издадено решение за конфискация, състоящо се в задължение за изплащане на парична сума, в тази молба трябва също да бъде посочена максималната сума, която се иска да бъде взета върху тази собственост.

3. Към посочените в т. 1 указания всяка молба съгласно раздел 4 трябва да съдържа:

a) при случаите по чл. 13, т. 1, буква „а“:

i. заверено копие от решението за конфискация, издадено от съд в молещата страна, и изложение на мотивите, основаващи решението, ако те не са посочени в самото решение;

ii. удостоверение от компетентен орган на молещата страна, че решението за конфискация е в сила и не подлежи на обжалване по обичайния ред;

iii. информация за степента, до която се иска изпълнението на решението; и

iv. информация относно необходимостта от предприемане на временни мерки;

b) при случаите по чл. 13, т. 1, буква „b“ изложение на фактите, изтъквани от молещата страна, достатъчни за замолената страна да вземе решение съгласно своето вътрешно право;

c) при случаите, когато трети страни са предявили правата си, документи, че те са имали възможност да го направят.

Член 28

Пропуски в молбите

1. Ако молбата не съответства на разпоредбите на тази глава или предоставената информация не е достатъчна за вземане на решение по нея от замолената страна, тази страна може да поиска от молещата страна изменение на молбата или допълването ѝ с информация.

2. Замолената страна може да определи срок за получаването на тези изменения или допълнителна информация.

3. До получаването на исканите изменения или информация, свързани с молбата, представена съгласно раздел 4 на тази глава, замолената страна може да предприеме всяка от мерките, посочени в раздели 2 и 3 на тази глава.

Член 29

Множество молби

1. Ако замолената страна получи повече от една молба в съответствие с раздели 3 и 4 на тази глава, отнасяща се до едно и също лице или собственост, наличието на множество молби не препятства тази страна да разглежда молбите, включващи вземане на временни мерки.

2. При наличие на множество молби в съответствие с раздел 4 на тази глава замолената страна предвижда консултации с молещите страни.

Член 30**Задължение за обосноваване**

Замолената страна трябва да обосновава всяко решение за отказ, отлагане или поставяне на условия по сътрудничеството в съответствие с тази глава.

Член 31**Информация**

1. Замолената страна незабавно уведомява молещата страна относно:

a) действие, предприето по отношение на молба, направена в съответствие с тази глава;

b) окончателния резултат от действието, предприето на основание на молбата;

c) решение за отказ, отлагане или поставяне на условия изцяло или частично на сътрудничеството съгласно тази глава;

d) всички обстоятелства, правещи невъзможно изпълнението на исканото действие или които могат да го отложат значително; и

e) в случай на временни мерки, предприети съгласно молба по раздели 2 и 3 на тази глава, онези от разпоредбите на вътрешното ѝ право, които водят автоматично до отменяне на временните мерки.

2. Молещата страна незабавно уведомява замолената страна относно:

a) всяко преразглеждане, решение или друг факт, на чието основание изпълнението на решението за конфискация е изцяло или частично отменено; или

b) всяко изменение, фактическо или правно, на чието основание всяко действие съгласно тази глава вече не е оправдано.

3. Когато страна на основание на едно и също решение за конфискация моли за конфискация в повече от една страна, тя уведомява за тази молба всички засегнати от изпълнението на решението страни.

Член 32**Ограничение на използването**

1. Замолената страна може да постави като условие за изпълнението на молбата изискването информация или доказателства да не бъдат използвани или предавани от органите на молещата страна за целите на разследвания или съдебни процедури, различни от посочените в молбата, без нейното предварително съгласие.

2. Всяка страна може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да заяви, че без предварителното ѝ съгласие информацията или доказателствата, предоставени от нея съгласно тази глава, не могат да бъдат използвани или предавани от органите на молещата страна за целите на разследвания или съдебни процедури, различни от посочените в молбата.

Член 33**Поверителност**

1. Молещата страна може да изиска от замолената страна да запази като поверителни молбата и нейното съдържание до степента, необходима за изпълнение на молбата. Ако замолената страна не може да спази искането за поверителност, тя незабавно трябва да уведоми за това молещата страна.

2. Ако не противоречи на основните принципи на вътрешното ѝ право и ако има молба за това, молещата страна трябва да спазва поверителността на всякак-

ви доказателства и информация, предоставени от замолената страна, до степента, до която нейното откриване е необходимо за разследванията или съдебната процедура, описани в молбата.

3. Като се спазват разпоредбите на вътрешното право, дадена страна, получила информация без поискване съгласно чл. 10, трябва да спазва всяко изискване за поверителност, както се иска от предоставящата информацията страна. Ако другата страна не може да спази това изискване, тя трябва незабавно да уведоми за това изпращачата страна.

Член 34

Разходи

Обикновените разходи по изпълнението на молба се покриват от замолената страна. При необходимост от съществени или извънредни разходи по изпълнението на молба страните се договарят относно условията, при които молбата ще бъде изпълнена, както и начина на поемане на разходите.

Член 35

Вреди

1. В случай че лице е предприело юридически действия за завеждане под отговорност за вреди в резултат от действие или бездействие във връзка със сътрудничеството, предвидено по тази глава, засегнатите страни предвиждат при необходимост консултации помежду си по разпределението на дължимата сума.

2. Страна, ответник по иск за вреди, се задължава да уведоми друга страна за това дело, ако другата страна може да има интерес по случая.

ГЛАВА IV ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 36

Подписване и влизане в сила

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, и държавите, които не са членки, участвали в нейното изработване. Тези държави могат да изразят съгласието си за обвързване чрез:

а) подписване без резерва за ратификация, приемане или утвърждаване; или
б) подписване с резерва за ратификация, приемане или утвърждаване, последвано от ратификация, приемане или утвърждаване.

2. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Тази конвенция влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата, на която три държави, най-малко две от които са членки на Съвета на Европа, са изразили съгласието си за обвързване с конвенцията съгласно разпоредбите на т. 1 на този член.

4. По отношение на всяка подписала държава, която след това изрази съгласието си за обвързване с нея, конвенцията влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на изразяването на съгласието ѝ за обвързване с конвенцията, съгласно разпоредбите на т. 1 на този член.

Член 37**Присъединяване към конвенцията**

1. След влизане в сила на конвенцията Комитетът на министрите на Съвета на Европа след консултации с договарящите държави може да покани всяка държава, която не е членка на Съвета на Европа и не е участвала в изработването ѝ, да се присъедини към тази конвенция чрез решение, взето с мнозинството, посочено в чл. 20, буква „d“ на Устава на Съвета на Европа, и чрез единодушно гласуване на представителите на договарящите държави, имащи право да заседават в комитета.

2. По отношение на всяка присъединяваща се държава конвенцията влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на депозиране на документа за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 38**Териториално прилагане**

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да посочи територията или териториите, по отношение на които ще се прилага тази конвенция.

2. Всяка държава може по всяко време след това чрез декларация до генералния секретар на Съвета на Европа да разшири прилагането на тази конвенция по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. По отношение на тази територия конвенцията влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на тази декларация от генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходните две точки, може да бъде оттеглена по отношение на всяка посочена в тази декларация територия чрез уведомление до генералния секретар. Оттеглянето влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на такова уведомление от генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 39**Отношения с други конвенции и споразумения**

1. Тази конвенция не засяга правата и задълженията, произтичащи от многостранни международни конвенции, отнасящи се до конкретни въпроси.

2. Страните по конвенцията могат да сключат помежду си двустранни или многостранни споразумения по въпросите, регулирани в тази конвенция, с цел допълване или засилване на разпоредбите или улесняване на прилагането на заlegналите в нея принципи.

3. Ако две или повече страни вече са сключили споразумение или договор относно регулиран в конвенцията въпрос или по друг начин са установили отношения по този въпрос, те имат право да прилагат този договор или споразумение вместо тази конвенция, ако това улеснява международното сътрудничество.

Член 40**Резерви**

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване да заяви, че се

възползва от една или повече от резервите, залегнали в чл. 2, т. 2, чл. 6, т. 4, чл. 14, т. 3, чл. 21, т. 2, чл. 25, т. 3 и чл. 32, т. 2. Не могат да се правят други резерви.

2. Всяка държава, направила резерва съгласно предходната точка, може да я оттегли изцяло или частично чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа. Оттеглянето влиза в сила от датата на получаване на това уведомление от генералния секретар.

3. Страна, направила резерва по отношение на разпоредба от тази конвенция, не може да изисква прилагането на същата разпоредба от друга страна; въпреки това, ако резервата е частична или условна, тя може да изисква прилагането на тази разпоредба в степента, в която я приема самата тя.

Член 41

Поправки

1. Всяка страна може да предлага поправки към тази конвенция и те се съобщават от генералния секретар на Съвета на Европа на всички държави – членки на Съвета на Европа, и до всяка държава, която не е членка, присъединила се към конвенцията или поканена за присъединяване съгласно разпоредбите на чл. 37.

2. Всяка предложена от дадена страна поправка се съобщава на Европейския комитет по проблемите на престъпността, който представя мнението си по предложената поправка пред Комитета на министрите.

3. Комитетът на министрите обсъжда предложената поправка и мнението на Европейския комитет по проблемите на престъпността и може да приеме поправката.

4. Текстът на всяка поправка, приета от Комитета на министрите съгласно т. 3 на този член, се изпраща до страните за приемане.

5. Всяка поправка, приета съгласно т. 3 на този член, влиза в сила на тридесетия ден след като всички страни са уведомили генералния секретар на Съвета на Европа за приемането ѝ.

Член 42

Уреждане на спорове

1. Европейският комитет по проблемите на престъпността към Съвета на Европа трябва да бъде осведомяван за тълкуването и прилагането на тази конвенция.

2. При спор между страни по тълкуването или прилагането на тази конвенция те полагат усилия за разрешаване на спора чрез преговори или по друг мирен начин по техен избор, включително предаване на спора пред Европейския комитет по проблемите на престъпността, пред арбитражен съд, чиито решения ще обвързват страните, или пред Международния съд съгласно споразумение между заинтересованите страни.

Член 43

Денонсиране

1. Всяка страна може по всяко време да денонсира тази конвенция чрез уведомление до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Това денонсиране влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

3. Въпреки това тази конвенция продължава да се прилага по отношение на изпълнението съгласно чл. 14 на конфискация, за която е представена молба в съответствие с разпоредбите на тази конвенция преди датата на влизане в сила на денонсирането.

Член 44

Уведомления

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, и всяка държава, присъединила се към тази конвенция, относно:

- a) всяко подписване;
- b) депозиране на всеки документ за ратификация, приемане, утвърждаване или присъединяване;
- c) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция съгласно чл. 36 и 37;
- d) всяка резерва, направена съгласно чл. 40, т. 1;
- e) всеки друг документ, уведомление или съобщение относно конвенцията.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 8 ноември 1990 г. на английски и френски език, като и двата текста са еднакво валидни, в един екземпляр, който ще бъде депозиран в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа ще изпрати заверени копия от тях до всяка държава – членка на Съвета на Европа, до държавите нечленки, които са участвали в изработването на тази конвенция, и до всяка държава, поканена за присъединяване към нея.

НАКАЗАТЕЛНА КОНВЕНЦИЯ ОТНОСНО КОРУПЦИЯТА

*Ратифицирана с резерви със закон, приет от НС на 12.04.2001 г. –
ДВ, бр. 42 от 27.04.2001 г.*

*Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 73 от 26.07.2002 г.
В сила за Република България от 1.07.2002 г.*

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – членки на Съвета на Европа, и другите държави, подписали тази конвенция;

считайки, че целта на Съвета на Европа е да постигне по-голямо единство между своите членове;

признавайки значението на поощряването на сътрудничеството с другите държави, подписали тази конвенция;

убедени в необходимостта да се следва като приоритет обща наказателна политика с цел защита на обществото срещу корупцията, включително приемането на съответно законодателство и превантивни мерки;

подчертавайки, че корупцията представлява заплаха за правовата държава, демокрацията и правата на човека, подкопава доброто управление, безпристрастността и социалната справедливост, накърнява свободната конкуренция, пречи на икономическото развитие и застрашава стабилността на демократичните институции и моралните устои на обществото;

вярвайки, че ефективната борба срещу корупцията изисква едно разширено, бързо и добре функциониращо международно сътрудничество по наказателни дела;

като приветстват последните достижения, които укрепват международното разбирателство и сътрудничество в борбата с корупцията, включително действията на Обединените нации, Световната банка, Международния валутен фонд, Световната търговска организация, Организацията на американските държави, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и Европейския съюз;

като имат предвид Програмата за действие срещу корупцията, приета от Комитета на министрите на Съвета на Европа през ноември 1996 г., в съответствие с препоръките на 19-ата конференция на европейските министри на правосъдието (Ла Валета, 1994 г.);

напомняйки в тази връзка значението на участието на държавите-нечленки в дейността на Съвета на Европа срещу корупцията и приветствайки техния ценен принос в прилагането на Програмата за действие срещу корупцията;

като припомнят, че Резолюция № 1, приета от европейските министри на правосъдието на тяхната 21-а конференция (Прага, 1997 г.), препоръча ускорено прилагане на Програмата за действие срещу корупцията и призова в частност към бързо приемане на наказателна конвенция за съгласувано криминализиране на корупционните деяния, тясно сътрудничество за преследването на тези деяния, както и ефективен последващ контролен механизъм, открит при равни условия за държавите-членки и държавите-нечленки;

като имат предвид, че държавните и правителствените глави на държавите – членки на Съвета на Европа, решиха по случай тяхната втора среща на върха, проведена в Страсбург на 10 и 11 октомври 1997 г., да потърсят общ отговор на предизвикателствата, които поставя нарастващата корупция, и приеха план за действие, за да се поощри сътрудничеството в борбата срещу корупцията, включително при отчитане на нейните връзки с организираната престъпност и изпирането на пари, като възложиха на Комитета на министрите, *inter alia*, да осигури бързото завършване на международните правни инструменти съгласно Програмата за действие срещу корупцията;

като взеха предвид освен това, че Резолюция (97)24 за 20-те ръководни принципи за борба срещу корупцията, приета на 6 ноември 1997 г. от Комитета на министрите на неговата 101-а сесия, подчертава необходимостта от бързо изготвяне на международните правни инструменти съгласно Програмата за действие срещу корупцията;

с оглед приемането от Комитета на министрите на неговата 102-а сесия на 4 май 1998 г. на Резолюция (98)7, разрешаваща частичното и разширено споразумение, с което се създава „Групата държави срещу корупцията – GRECO“, която има за цел подобряване капацитета на своите членове за борба с корупцията чрез последващ контрол на изпълнението на техните задължения в тази област, се споразумяха за следното:

ГЛАВА I УПОТРЕБА НА ТЕРМИНИ

Член 1 – Употреба на термини

За целите на тази конвенция:

(а) „длъжностно лице“ е това, което отговаря на определението „служител“, „държавен служител“, „кмет“, „министър“ или „съдия“ съгласно националния закон на държавата, в която лицето изпълнява тази функция, и както се прилага в нейния наказателен закон;

(б) понятието „съдия“, посочено в предходната буква, включва прокурорите и съдебните служители;

(с) в случай на производство, в което е въввлечено длъжностно лице на друга държава, преследващата държава може да приложи определението на длъжностно лице само доколкото това определение съответства на нейния национален закон;

(д) „юридическо лице“ е това, което има такъв статус съгласно приложимия национален закон, с изключение на държавите или други публични органи при упражняването на държавна власт, и на публичните международни организации.

ГЛАВА II МЕРКИ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ ПРЕДПРИЕТИ НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ

Член 2 – Активен подкуп на национални длъжностни лица

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон, когато са извършени умишлено, на обещаването, предлагането или даването пряко или непряко на каквато и да е наследваща се облага на нейно длъжностно лице, за него или за някой друг, за да извърши или да не извърши действие по служба.

Член 3 – Пасивен подкуп на национални длъжностни лица

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, съгласно вътрешния закон, когато са извършени умишлено, на поискването или получаването от което и да е нейно длъжностно лице пряко или непряко на каквато и да е наследваща се облага за него или за някой друг или на приемането на предложение или обещание за такава облага, за да извърши или да не извърши действие по служба.

Член 4 – Подкуп на членове на национални публични събрания

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията, посочени в чл. 2 и 3, когато е въввлечено лице – член на което и да е национално публично събрание, упражняващо законодателни или административни правомощия.

Член 5 – Подкуп на чужди длъжностни лица

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията, посочени в чл. 2 и 3, когато е въввлечено длъжностно лице на някоя друга държава.

Член 6 – Подкуп на членове на чужди публични събрания

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията, посочени в чл. 2 и 3, когато е въввлечено лице – член на което и да е публично събрание, упражняващо законодателни или административни правомощия в която и да е друга държава.

Член 7 – Активен подкуп в частния сектор

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон, когато са извършени умишлено при осъществяване на търговска дейност, на обещаването, предлагането или даването пряко или непряко на каквато и да е наследваща се облага на лице, което ръководи или изпълнява работа в частно юридическо лице, за него или за някой друг, за да извърши или да не извърши действие в нарушение на неговите задължения.

Член 8 – Пасивен подкуп в частния сектор

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон, когато са извършени умишлено при осъществяване на търговска дейност, на поискването или получаването пряко или непряко от лице, което ръководи или изпълнява работа в частно юридическо лице, на каквато и да е наследваща се облага за него или за някой друг или на приемането на предложение или обещание за такава облага, за да извърши или да не извърши действие в нарушение на неговите задължения.

Член 9 – Подкуп на служители на международни организации

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията по чл. 2 и 3, когато е въввлечен служител или друго наето с договор лице по смисъла на правилата за личния състав на която и да е публична международна или наднационална организация или орган, на които страната е член, и всяко лице, независимо от това дали е командировано или не при такава организация, изпълняващо функции, съответстващи на онези, извършвани от такива служители или агенти.

Член 10 – Подкуп на членове на международни парламентарни събрания

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон, на деянията по чл. 4, когато е въввлечен член на парламентарни събрания на международните или наднационални организации, на които страната е член.

Член 11 – Подкуп на съдии и служители в международни съдилища

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията по чл. 2 и 3, когато е въввлечено лице, изпълняващо съдебни функции в международен съд или е служител в международен съд, чиято юрисдикция е приета от страната.

Член 12 – Търговия с влияние

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление, съгласно вътрешния закон, когато са извършени умишлено, на обещаването, даването или предлагането пряко или непряко на каквато и да е наследваща се облага на всеки, който твърди или потвърждава, че може да упражни влияние при вземането на решение от което и да е лице, посочено в чл. 2, 4 – 6 и 9 – 11, като възнаграждение за това влияние независимо от това дали наследващата се облага е за него или за някой друг, както и на поискването, получаването или приемането на предложение или обещание за такава облага като възнаграждение за това влияние независимо от това дали влиянието е упражнено или независимо от това дали предполагаемото влияние води до желанния резултат.

Член 13 – Изпиране на облиги, придобити от корупционни престъпления

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на деянията по Конвенция № 141 на Съвета на Европа, чл. 6, ал. 1 и 2, съгласно условията, посочени в нея, когато първоначалното престъпление представлява което и да е от престъпленията, установени в съответствие с чл. 2 – 12 на тази конвенция, доколкото страната не е направила резерва или декларация по отношение на тези деяния или не ги смята за достатъчно тежки за целите на своето законодателство в областта на изпирането на пари.

Член 14 – Счетоводни престъпления

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за нарушения, за които да се налагат наказателни или други санкции съгласно нейния вътрешен закон, на следните действия или бездействия, когато са извършени умишлено, за да бъдат извършени, да се скрият или прикрият престъпленията, посочени в чл. 2 – 12, доколкото страната не е направила резерва:

- (а) съставянето или използването на фактура или друг счетоводен документ или запис, съдържащи невярна или непълна информация;
- (б) незаконното пропускане да се осчетоводи плащане.

Член 15 – Съучастие

Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за обявяването за престъпление съгласно вътрешния закон на помагачеството или подбудителството към извършване на някое от престъпленията по тази конвенция.

Член 16 – Имунитет

Разпоредбите на тази конвенция не засягат разпоредбите на който и да е договор, протокол или устав, както и текстовете за тяхното прилагане по отношение снемането на имунитета.

Член 17 – Юрисдикция

1. Всяка страна приема такива законодателни и други мерки, които са необходими за установяването на юрисдикция по отношение на престъпление по чл. 2 – 14 на тази конвенция, когато:

- (а) престъплението е извършено изцяло или частично на нейна територия;
- (б) извършителят е неин гражданин, нейно длъжностно лице или член на някое от нейните национални публични събрания;
- (в) в престъплението е въввлечено нейно длъжностно лице или член на нейни национални публични събрания, или лице, посочено в чл. 9 – 11, което същевременно е неин гражданин.

2. Всяка страна по конвенцията може да заяви по време на подписването или при депозиране на документа за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване с декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, че си запазва правото да не прилага или да прилага само при особени случаи или условия правилата за юрисдикция, установени в ал. 1, букви б) и в) на този член или друга негова част.

3. Ако страната се е възползвала от възможността за резерва, предвидена в ал. 2 на този член, тя приема необходимите мерки за установяване на юрисдикция по отношение на престъпление по тази конвенция в случаите, когато предполагаемият извършител се намира на нейна територия и тя не го екстрадира в друга страна след искане за екстрадиция единствено на основание на неговото гражданство.

4. Конвенцията не изключва каквато и да е наказателна юрисдикция, упражнявана от страна в съответствие с нейното вътрешно законодателство.

Член 18 – Отговорност на юридическите лица

1. Всяка страна приема необходимите законодателни и други мерки, за да гарантира, че от юридическите лица може да се търси отговорност за престъпленията активен подкуп, търговия с влияние и изпиране на пари по тази конвенция, извършени в техен интерес от което и да е физическо лице, действащо индивидуално или като член на орган на юридическото лице, което изпълнява ръководна работа в юридическото лице, на основата на:

- (а) представителна власт на юридическото лице; или
- (б) правомощия за вземане на решения от името на юридическото лице; или
- (в) правомощия за упражняване на контрол в рамките на юридическото лице, както и за участието на такова физическо лице като помагач или подбудител при извършване на посочените по-горе престъпления.

2. Освен случаите, предвидени в ал. 1, всяка страна предприема необходимите мерки, за да гарантира, че от юридическото лице може да се търси отговорност, когато липсата на надзор или контрол от физическо лице по ал. 1 е направила възможно извършването на престъпленията, посочени в ал. 1, в интерес на това юридическо лице от физическо лице, намиращо се под негова власт.

3. Отговорността на юридическото лице по ал. 1 и 2 не изключва наказателно производство срещу физическите лица, които са извършители, подбудители или помагачи на престъпленията, посочени в ал. 1.

Член 19 – Санкции и мерки

1. Като взема предвид тежестта на престъпленията по конвенцията, всяка страна предвижда по отношение на престъпленията по чл. 2 – 14 ефективни, пропорционални и възпиращи санкции и мерки, включително когато са извършени от физически лица, наказание лишаване от свобода, което може да е основание за екстрадиция.

2. Всяка страна по конвенцията гарантира, че в случай на установена отговорност съгласно чл. 18, ал. 1 и 2 на юридическите лица ще бъдат наложени ефективни, пропорционални и възпиращи наказателни или ненаказателни санкции, включително парични санкции.

3. Всяка страна по конвенцията приема необходимите законодателни и други мерки, които да ѝ позволят да конфискува или по друг начин да отнеме средствата и облагите от престъпленията по конвенцията или имущество, чиято стойност съответства на тези облаги.

Член 20 – Специализирани органи

Всяка страна по конвенцията приема необходимите мерки, за да бъдат лицата и органите специализирани в борбата срещу корупцията. Те трябва да имат необходимата независимост съгласно основните принципи на правната система на страната, за да могат да изпълняват техните функции ефективно и без какъвто и да е неправомерен натиск. Страните осигуряват съответстваща квалификация и финансови ресурси за изпълнение на задачите на тези органи.

Член 21 – Сътрудничество между националните власти

Всяка страна по конвенцията приема необходимите мерки, за да гарантира, че държавните органи и всяко длъжностно лице сътрудничат съгласно националното законодателство на онези нейни власти, които отговарят за разследването и наказателното преследване на престъпленията:

(а) като информират тези власти по своя собствена инициатива, когато има достатъчно основания да се смята, че което и да е от престъпленията по чл. 2 – 14 е извършено, или

(б) като предоставят на тези власти при поискване цялата необходима информация.

Член 22 – Защита на лицата, които сътрудничат на правосъдието, и защита на свидетелите

Всяка страна по конвенцията приема необходимите мерки за предоставяне на ефективна и подходяща защита на:

(а) онези, които предоставят информация за престъпленията по чл. 2 – 14 или по някакъв друг начин сътрудничат на властите, които отговарят за разследването и наказателното преследване;

(б) свидетелите, които дават показания относно тези престъпления.

Член 23 – Мерки за улесняване събирането на доказателства и конфискуването на облагите

1. Всяка страна приема законодателни и други мерки, включително такива, които позволяват използването на специални разузнавателни средства, в съответствие с националното законодателство, необходими, за да се улесни събирането на доказателства за престъпленията по чл. 2 – 14 от тази конвенция и за да ѝ позволят да открива, проследява, замразява и изземва средствата и облагите, придоби-

ти чрез корупция, или имуществото, стойността на което съответства на тези облиги, предмет на мерките в ал. 3 на чл. 19 от тази конвенция.

2. Всяка страна приема необходимите законодателни и други мерки, за да оправомощи нейните съдилища или другите компетентни органи да издават нареждане за предоставяне или изземване на банкови, финансови или търговски документи за прилагане на мерките, посочени в ал. 1 на този член.

3. Банковата тайна не е пречка за изпълнение на мерките, предвидени в ал. 1 и 2 на този член.

ГЛАВА III НАБЛЮДЕНИЕ НА ПРИЛАГАНЕТО

Член 24 – Наблюдение

Групата държави срещу корупцията (GRECO) наблюдава прилагането на тази конвенция от страните.

ГЛАВА IV МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Член 25 – Основни принципи и мерки за международно сътрудничество

1. Страните си сътрудничат съгласно разпоредбите на съответните международни инструменти за международно сътрудничество по наказателни дела или договореностите, съгласувани на основата на унифицирано или реципрочно законодателство и в съответствие с тяхното национално законодателство, във възможно най-голяма степен за целите на разследването и производството за престъпленията по тази конвенция.

2. Когато между страните няма влезли в сила международен инструмент или договореност, посочени в ал. 1, се прилагат чл. 26 – 31 от тази глава.

3. Членове 26 – 31 от тази глава се прилагат също и когато те са по-благоприятни, отколкото разпоредбите на международните инструменти или договорености, посочени в ал. 1.

Член 26 – Взаимна помощ

1. Страните предоставят една на друга най-широка взаимна помощ, като обработват без забавяне молбите, получени от властите, които в съответствие с тяхното вътрешно законодателство имат правомощия да разследват или наказателно да преследват престъпленията по тази конвенция.

2. Взаимна правна помощ по ал. 1 на този член може да бъде отказана, ако замолената страна счита, че изпълнението на молбата би навредило на нейните основни интереси, националния суверенитет, националната сигурност или обществения ред.

3. Страните не се позовават на банковата тайна като основание да откажат сътрудничество по тази глава. Когато националното законодателство изисква това, страната може да поиска молбата за сътрудничество, съдържаща искане за вдигане на банкова тайна, да бъде разрешена от съдия или от друг съдебен орган, включително прокуратурата, когато те действат във връзка с престъпления.

Член 27 – Екстрадиция

1. Престъпленията по тази конвенция се считат за престъпления, даващи основание за екстрадиция по всеки договор за екстрадиция между страните. Страните

ните се задължават да включат тези престъпления като престъпления, за които може да се иска екстрадиция, във всеки договор за екстрадиция, който ще бъде сключен между тях.

2. Ако страна, за която наличието на договор е условие за екстрадиция, получи молба за екстрадиция от друга страна, с която тя няма договор за екстрадиция, тя може да счита тази конвенция като правна основа за екстрадиция по отношение на което и да е престъпление по тази конвенция.

3. Страните, за които наличието на договор не е условие за екстрадиция, признават престъпленията по конвенция за престъпления, които дават основание за екстрадиция между тях.

4. Екстрадицията се осъществява при условията, предвидени от закона на замолената страна или от приложимите договори за екстрадиция, включително основанията, на които замолената страна може да откаже екстрадиция.

5. Ако се отказва екстрадиция за престъпление по тази конвенция единствено на основание на гражданството на исканото лице или поради това, че замолената страна счита, че тя има юрисдикция по отношение на престъплението, замолената страна предава случая на своите компетентни власти за осъществяване на наказателно преследване, освен ако не е договорено друго с молещата страна, и своевременно информира молещата страна за окончателния резултат.

Член 28 – Предаване на информация без поискване

Без да се засяга собственото разследване или производство, всяка страна може, без предварително да ѝ бъде поискано, да изпрати на друга страна информация за факти, когато тя счита, че разкриването на тази информация може да помогне на получаващата страна да започне или осъществи разследване или наказателно преследване по отношение на престъпленията по тази конвенция или може да доведе до молба от тази страна съгласно тази глава.

Член 29 – Централни органи

1. Страните определят централен орган или, ако е необходимо, няколко централни органа, които отговарят за изпращане на молби и отговори на молби, направени съгласно тази глава, за изпълнението на тези молби или за предаването им на компетентните органи за тяхното изпълнение.

2. Всяка страна по конвенцията съобщава на генералния секретар на Съвета на Европа по време на подписването или при депозирането на документа за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване имената и адресите на органите, определени в изпълнение на ал. 1 на този член.

Член 30 – Преки съобщения

1. Централните органи се свързват пряко един с друг.

2. В неотложни случаи молби за правна помощ или съобщения във връзка с тях могат да бъдат изпратени направо от съдебните органи, включително прокуратурата, на молещата страна до съответните власти на замолената страна. В тези случаи чрез централния орган на молещата страна едновременно се изпраща копие до централния орган на замолената страна.

3. Всяка молба или съобщение съгласно ал. 1 и 2 на този член могат да бъдат направени чрез Международната организация на криминалната полиция (Интерпол).

4. Когато е отправена молба съгласно ал. 2 на този член и органът не е компе-

тентен да я изпълни, той предава молбата на компетентния национален орган и пряко уведомява за това молещата страна.

5. Молби или съобщения по ал. 2 на този член, които не включват принудителни мерки, могат да бъдат предавани пряко от компетентните органи на молещата страна на компетентните органи на замолената страна.

6. Всяка страна по конвенцията може да уведоми генералния секретар на Съвета на Европа по време на подписването или при депозирането на документа за ратификация, одобряване или присъединяване, че за по-голяма ефикасност молбите по тази глава трябва да бъдат отправени до нейния централен орган.

Член 31 – Информация

Замолената страна уведомява без забавяне молещата страна за предприетите действия по молбата съгласно тази глава и за окончателния резултат от тези действия. Замолената страна уведомява без забавяне молещата страна също и за всякакви обстоятелства, които правят невъзможно предприемането на исканите действия или които вероятно ще ги забавят значително.

ГЛАВА V ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 32 – Подписване и влизане в сила

1. Тази конвенция е открита за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, и от държавите-нечленки, участвали в нейното изработване. Тези държави могат да изразят тяхното съгласие да бъдат обвързани чрез:

(а) подписване без условие за последваща ратификация, приемане или одобрение; или

(б) подписване при условие за последваща ратификация, приемане или одобрение, последвано от ратификация, приемане или одобрение.

2. Документите за ратификация, приемане или одобрение се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Тази конвенция влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата, на която 14 държави са изразили съгласието си да се обвържат с конвенцията съгласно разпоредбите на ал. 1. Всяка от тези държави, която не е член на Групата държави срещу корупцията (GRECO) по време на ратифицирането, става автоматично неин член на датата на влизане в сила на конвенцията.

4. По отношение на всяка подписала държава, която впоследствие изрази съгласие да се обвърже с нея, конвенцията влиза в сила на първия ден на месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата, на която тя е изразила съгласието си да се обвърже с конвенцията съгласно разпоредбите на ал. 1. Всяка подписала държава, която не е член на Групата държави срещу корупцията (GRECO) по време на ратифицирането, става автоматично неин член на датата на влизане в сила на конвенцията по отношение на нея.

Член 33 – Присъединяване към конвенцията

1. След влизането на тази конвенция в сила Комитетът на министрите на Съвета на Европа, след като се консултира с договарящите държави по конвенция-

та, може да покани Европейската общност, както и всяка друга държава – нечленка на Съвета и неучаствала в нейното изработване, да се присъедини към конвенцията с решение, взето с мнозинството, предвидено в чл. 20.d на Статута на Съвета на Европа, и с единодушно гласуване на представителите на договарящите страни, имащи право да заседават в Комитета на министрите.

2. По отношение на Европейската общност и всяка друга присъединила се държава съгласно ал. 1 конвенцията влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на периода от три месеца след датата на депозирането на документите за присъединяване при генералния секретар на Съвета на Европа. Европейската общност и всяка присъединила се държава автоматично става член на Групата държави срещу корупцията (GRECO), ако тя не е вече член по време на присъединяването, на датата, на която конвенцията влиза в сила по отношение на нея.

Член 34 – Териториално прилагане

1. Всяка държава може по време на подписването или депозирането на документите за ратификация, одобряване или присъединяване да определи територията или териториите, за които се прилага тази конвенция.

2. Всяка държава може по всяко време след това с декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири прилагането на тази конвенция за всяка друга територия, посочена в нейната декларация. По отношение на тази територия конвенцията влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на тази декларация от генералния секретар.

3. Всяка декларация, направена съгласно предходните две алинеи, може да бъде оттеглена по отношение на всяка територия, посочена в тази декларация, с уведомление, адресирано до генералния секретар.

Член 35 – Отношение с други конвенции и споразумения

1. Тази конвенция не засяга правата и задълженията, произтичащи от международни многостранни конвенции по специални въпроси.

2. Страните по конвенцията могат да сключват помежду си двустранни или многостранни споразумения по въпроси, уредени в тази конвенция, с цел допълване или укрепване на нейните разпоредби или улесняване прилагането на залегналите в нея принципи.

3. Ако две или повече страни вече са сключили споразумение или договор по въпроси, които са уредени в тази конвенция, или са установили по друг начин отношения по тези въпроси, те могат да прилагат споразумението или договора или да уреждат тези отношения вместо тази конвенция, ако това улеснява международното сътрудничество.

Член 36 – Декларации

Всяка държава може да заяви по време на подписването или депозирането на документите за ратификация, одобряване или присъединяване, че тя ще обяви за престъпления активния и пасивния подкуп на чужди длъжностни лица по чл. 5, на служители на международни организации по чл. 9 или на съдии и служители на международни съдилища по чл. 11 само доколкото служителят или съдията извършват или не извършват действие в нарушение на техните служебни задължения.

Член 37 – Резерви

1. Всяка държава може по време на подписването или депозирането на документа за ратификация, одобряване или присъединяване да запази правото си да не обявява за престъпления съгласно вътрешното право изцяло или частично деянията, посочени в чл. 4, 6 – 8, 10 – 12, или пасивния подкуп по чл. 5.

2. Всяка държава може по времето на подписването или депозирането на документа за ратификация, одобряване или присъединяване да заяви, че ще се възползва от резервата, предвидена в чл. 17, ал. 2.

3. Всяка държава може по времето на подписването или депозирането на документа за ратификация, одобряване или присъединяване да заяви, че тя може да откаже взаимна правна помощ по чл. 26, ал. 1, ако молбата се отнася до престъпление, което замолената страна счита за политическо престъпление.

4. Някоя държава не може да направи резерви в прилагане на ал. 1, 2 и 3 на този член за повече от пет от разпоредбите, посочени там. Други резерви не се допускат. Резерви от един и същ характер по отношение на чл. 4, 6 и 10 се смятат за една резерва.

Член 38 – Валидност и преглед на декларациите и резервите

1. Декларациите по чл. 36 и резервите по чл. 37 са валидни за период от три години от датата на влизане на тази конвенция в сила по отношение на съответната държава. Тези декларации и резерви могат обаче да бъдат подновявани за периоди със същата продължителност.

2. Дванадесет месеца преди изтичането на декларацията или резервата генералният секретариат на Съвета на Европа уведомява съответната държава за това изтичане. Не по-късно от три месеца преди изтичането държавата уведомява генералния секретар, че тя поддържа, изменя или оттегля своята декларация или резерва. При отсъствие на уведомление от съответната държава Генералният секретариат информира тази държава, че нейната декларация или резерва се счита за автоматично продължена за период от шест месеца. Ако държавата не уведоми за намерението си да поддържа или измени своята декларация или резерва преди изтичането на този период, декларацията или резервата отпадат.

3. Когато страна прави декларация или резерва в съответствие с чл. 36 и 37, тя представя преди подновяването или при поискване обяснение на GRECO, съдържащо основанията, оправдаващи нейното продължаване.

Член 39 – Изменения

1. Изменения на тази конвенция могат да бъдат предлагани от всяка страна и генералният секретар на Съвета на Европа уведомява за това държавите – членки на Съвета на Европа, и всяка държава-нечленка, присъединила се или поканена да се присъедини към тази конвенция, съгласно разпоредбите на чл. 33.

2. Всяко изменение, предложено от някоя страна, се изпраща на Европейския комитет по проблеми на престъпността, който представя своето становище по предложеното изменение на Комитета на министрите.

3. Комитетът на министрите разглежда предложеното изменение и представеното становище на Европейския комитет по проблеми на престъпността и след консултация с държавите-нечленки, които са страни по конвенцията, може да одобри изменението.

4. Текстът на всяко изменение, одобрено от Комитета на министрите съгласно ал. 3 на този член, се изпраща на страните за приемане.

5. Всяко изменение, одобрено съгласно ал. 3 на този член, влиза в сила на 30-ия ден, след като всички страни се уведомили генералния секретар за приемането му.

Член 40 – Уреждане на спорове

1. Европейският комитет по проблеми на престъпността към Съвета на Европа ще бъде непрекъснато информиран относно тълкуването и прилагането на тази конвенция.

2. В случай на спор между страните по тълкуването или прилагането на тази конвенция, те търсят уреждане на спора чрез преговори или някакво друго мирно средство по техен избор, включително отнасяне на спора в Европейския комитет по проблеми на престъпността, в арбитражен съд, чието решение е задължително за страните, или в Международния съд, съгласно договореност между съответните страни.

Член 41 – Денонсиране

1. Всяка страна може по всяко време да денонсира тази конвенция чрез уведомление, изпратено до генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Това денонсиране влиза в сила на първия ден от месеца, следващ изтичането на период от три месеца след датата на получаване на уведомлението от генералния секретар.

Член 42 – Уведомления

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява държавите – членки на Съвета на Европа, и всяка държава, присъединила се към тази конвенция, за:

(а) всяко подписване;

(б) депозиране на всеки документ за ратификация, приемане, одобряване или присъединяване;

(с) всяка дата на влизане в сила на тази конвенция съгласно чл. 32 и 33;

(д) всяка декларация или резерва, направени по чл. 36 или чл. 37;

(е) всеки друг акт, уведомление или съобщение, отнасящи се до тази конвенция.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази конвенция.

Съставена в Страсбург на 27 януари 1999 г. на английски и френски език, като двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който ще бъде депозиран в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа ще изпрати заверени копия на всяка държава – членка на Съвета на Европа, на държавите-нечленки, участвали в изработването на конвенцията, и на всяка държава, поканена да се присъедини към нея.

V.
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД
ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПРОЦЕСУАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА БЪЛГАРИЯ ПРЕД СЪДА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СТРАСБУРГ – РАЗВИТИЕ И ЗНАЧЕНИЕ

*Мариана Караджова**

УВОД

България ратифицира Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) на 7.9.1992 г. В същия ден тя влиза в сила за нашата държава.

Оттогава България се задължава да гарантира на лицата, намиращи се под нейна юрисдикция, правата и свободите, предоставени им от ЕКПЧ. Оттогава и за тях възниква правото да използват механизма¹, предоставен от ЕКПЧ, за сезиране на Съда в Страсбург в случай на претенция, че България е нарушила някои от гарантираните им права.

Според този механизъм лицата, намиращи се под българска юрисдикция и претендиращи нарушение на някои от правата им, гарантирани от ЕКПЧ, насочват индивидуалната си жалба срещу българското правителство. Независимо кой е органът, за който се претендира, че е нарушил права, гарантирани от ЕКПЧ, и независимо кое правителство е било на власт по време на претендираното нарушение жалбата се насочва към правителството като такова, което съобразно ЕКПЧ се явява представител на държавата и отговаря за нейните действия.

Правилникът на Европейския съд по правата на човека² определя в своя чл. 35, че високодоговарящите страни се представляват в процеса пред него от правителствени агенти, които в своята дейност могат да бъдат асистирани от съветници. Така насреща на жалбоподателя, претендиращ нарушение на гарантирано му от ЕКПЧ право, и на неговия адвокат застава правителствен агент, чиято роля е да подготви и представи становището на държавата по твърдените нарушения.

Правителственият агент е този, който представя позицията на държавата по всяка жалба, той е този, който защитава действията на държавните и съдебни органи, чието поведение се атакува от жалбоподателя. Така на практика правителственият агент се явява като едно продължение на останалите органи на държавата, като функционер на правителството, който ще синтезира всичко и обоснове

* Ръководител на Звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“, Министерство на правосъдието.

¹ Чл. 34 от ЕКПЧ (според измененията на ЕКПЧ, въведени с Протокол 11 към нея от 1998 г.).

² Правилник на Съда по правата на човека, последни изменения от март 2005 г.

защо държавните и съдебни органи са постъпили по един или друг начин. Така той може да бъде разгледан като помощник на държавните и съдебни органи за аргументиране на тяхната позиция и действия по конкретния казус пред Съда по правата на човека в Страсбург.

Правителственият агент не е нито инспектор на действията на държавните и съдебни органи, нито някакъв висшестоящ орган. Всъщност той се явява като адвокат на правителството. Но, следва да подчертаем, на правителството в широк смисъл. Не на кабинета, който е на власт, не и такъв на административната власт, а **адвокат на държавата и всички нейни органи** по отношение на претендирани нарушения на ЕКПЧ. Защото така се и водят делата пред Съда в Страсбург – X. срещу Държавата (България, Франция, Германия и т.н.), а не X. срещу административната власт. Така че всички публични органи и институции отговарят съвкупно и поотделно за действията си, за които се претендира, че са довели до нарушение на право, гарантирано от ЕКПЧ.

Затова и правителственият агент като изразител на становището на държавата има нужда и следва да работи в тясна връзка с всички държавни институции. Той има нужда от тяхната помощ и подкрепа, за да може да защити **техните** действия на ниво на Съда по правата на човека в Страсбург.

Правителственият агент е този, който осъществява връзката между държавната администрация и Съда в Страсбург. На него му се налага да комуникира ежедневно с Регистратурата на Съда във връзка с движението на конкретните дела.

Но освен със Съда в Страсбург и с държавните органи, чиито действия са визирани в жалбата, на правителствения агент се налага да бъде връзка и с все по-активното в областта на правата на човека гражданско общество, както и с адвокатите – защитници на жалбоподателите.

Защото функцията на правителствения агент е многолика и включва в себе си задължението за промотиране и разпространение на принципите за защита на правата на човека, залегнали в ЕКПЧ. Една от основните функции на агента е не само да подготви и защити позицията на държавата по конкретен казус пред Съда в Страсбург, но и да спомогне за това да не се достига до бъдещи нарушения на гарантирани от ЕКПЧ права. За целта той обобщава и анализира установените нарушения на ЕКПЧ и изготвя предложения за предприемане на конкретни мерки, в т. ч. законодателни, имащи за цел преустановяване или предотвратяване на тези нарушения, но също и съдейства за разпространение на знания по ЕКПЧ и практиката на Съда в Страсбург. Особено голямо е значението на агента за разпространяване на знания сред магистрати и държавни служители, чиито действия са атакуеми с жалба пред Съда в Страсбург. Защото нищо по-хубаво не би могло да има от това да се избягнат нарушенията още на местно или национално ниво.

УРЕДБА НА СТАТУТА НА ПРАВИТЕЛСТВЕНИЯ АГЕНТ

В различните държави процесуалното представителство пред Съда по правата на човека е уредено по различен начин, но общо взето се наблюдават три хипотези.

В около 40% от държавите – страни по ЕКПЧ, правителствените агенти са назначени към министерството на външните работи³. Аргументът за това е, че по принцип Министерствата на външните работи са отговорни и се занимават с международноправни въпроси. В това министерство има обикновено отдел по човешки права, който следи за прилагане на международните инструменти в тази област, ратифицирани от държавата. Представител на това министерство е посланик в мисията на държавата в Страсбург. Така че според част от държавите логично е правителственият агент също да бъде част от апарата на Министерство на външните работи.

В около 40% от останалите държави – страни по ЕКПЧ, правителственият агент е част от Министерство на правосъдието или на Министерство на вътрешните работи. Това е така, защото огромната част от жалбите пред Съда в Страсбург касаят актове на съдилищата или министерствата на вътрешните работи и работещият там правителствен агент би могъл да има по-близка и пряка връзка с тях.

И накрая, около 20% от държавите са създали специални агенции за процесуално представителство пред Съда по правата на човека.

Независимо коя хипотеза обаче избира дадена държава, основните функции и координираща роля на правителствения агент остават същите.

Сред ратифицирането на ЕКПЧ от България през 1992 г., откриващо пътя за сезиране на Съда по правата на човека от лица, намиращи се под българска юрисдикция, както и след първия избор на български представител в тогава съществуващата Комисия по права на човека и на български съдия в Съда по правата на човека в Страсбург се налага регулирането на статута на процесуалното представителство на държавата.

Първото Постановление № 145 на МС от 29.07.1994 г. за създаване институт на правителствен агент на Република България за участие в процедурата пред Европейската комисия за правата на човека и пред Европейския съд за правата на човека се ориентира към една смесена хипотеза на организацията на процесуалното представителство. То определя Министерството на външните работи и Министерството на правосъдието за централни органи по координацията и съвместното осъществяване на процесуалното представителство на Република България пред Европейската комисия за правата на човека и пред Европейския съд за правата на човека⁴. Тази опция изглежда на пръв поглед най-удачната, включваща както министерството, занимаващо се с международно право, така и това, което е отговорно за правосъдието. При добра координация това уреждане на процесуалното представителство би се приближило до ситуацията, съществуваща например в Холандия⁵, и би могло да даде добри резултати.

³ Лекция на Роеланд Бокер, правителствен агент на Холандия: Ролята на правителствените агенти пред Съда в Страсбург и сътрудничеството с националните власти за изработване на становищата на държавата пред Съда. Загреб, 8-9.10.2001 г.

⁴ Чл. 1 от Постановление № 145 на МС от 29.07.1994 г. за създаване институт на правителствен агент на Република България за участие в процедурата пред Европейската комисия за правата на човека и пред Европейския съд за правата на човека, обн., ДВ, бр. 64 от 9.08.1994 г., отм., бр. 37 от 9.05.1997 г., в сила от 9.05.1997 г.

⁵ Лекция на Роеланд Бокер, правителствен агент на Холандия: Ролята на правителствените агенти пред Съда в Страсбург и сътрудничеството с националните власти за изработване на становищата на държавата пред Съда. Загреб, 8-9.10.2001 г.

На практика обаче така предвидената структура не заработва. Може би заради нейната сложност, а може би поради неразбирането на значението на създаване на добър и качествен екип от специалисти, които да подготвят становищата на България по жалби пред Съда в Страсбург. По това време недоброто познаване на ЕКПЧ от българските юристи и общество е причина за сравнително малко допустими жалби пред Съда по правата на човека. Това е може би също повод за подценяване на значението на фигурата на правителствения агент от страна на българската държава.

През 1997 година нещата вече са се променили. На 20 март Европейският съд по правата на човека се произнася по първото дело („Луканов срещу България“⁶), по което България е осъдена за нарушения на права на жалбоподателя, гарантирани му от ЕКПЧ. Държавата започва да разбира, че е необходимо сериозно отношение и подготовка на процесуалното представителство по делата пред Съда по правата на човека. Новото Постановление № 177 на МС от 2.05.1997 г. за процесуалното представителство на Република България пред Европейската комисия по правата на човека и пред Европейския съд по правата на човека⁷ се опитва да внесе повече яснота и да уреди по-детайлно статута на правителствените агенти. В него се посочват конкретно правомощията, задълженията и функциите на правителствените агенти, като изрично се предвижда, че при изпълнение на задълженията си правителственият агент има право да изисква и да получава от всички държавни и съдебни органи, административни и други служби информация, документи и становища във връзка със защитата на държавата пред Европейската комисия по правата на човека и пред Европейския съд по правата на човека. Така държавата се опитва да създаде условия за необходимата координация между съдебните и административни органи, чиито актове се визират в жалбите пред Съда, и правителствените агенти, които изготвят окончателното становище по делата.

И това постановление на МС оставя комбинираната хипотеза на правителствен агент към Министерството на външните работи и съагенти към Министерството на правосъдието. На практика обаче тази структура не съществува. Назначени са единствено съагенти към Министерството на правосъдието и те са тези, които координират и подготвят становищата на България по жалбите пред Съда в Страсбург.

Едва с Постановление № 26 на МС от 2.02.2004 г. за процесуалното представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека⁸ статутът на правителствените агенти се урежда към Министерството на правосъдието. Нещо повече, в това постановление изрично се набляга не само на основната роля на агентите при подготовка на становищата на България по делата пред Съда по правата на човека в Страсбург, но се подчертава функцията им, свързана с осъществяване на необходимите действия по изпълнението на влезлите в сила решения на ЕСПЧ и резолюциите на Комитета на министрите на Съвета на Европа по изпълнението на решенията на Европейския съд по правата на човека по дела, по които Република България е страна.

⁶ „Луканов срещу България“ (№ 21915/93), Решение от 20.03.1997 г.

⁷ Обн., ДВ, бр. 37 от 9.05.1997 г., в сила от 9.05.1997 г., отм., бр. 11 от 10.02.2004 г.

⁸ Обн., ДВ, бр. 11 от 10.02.2004 г.

На правителствените агенти изрично се определя ролята на представители от страна на държавата, които да обобщават и анализират установените нарушения на ЕКПЧ и да изготвят предложения за предприемане на конкретни мерки, в т. ч. законодателни, имащи за цел преустановяване или предотвратяване на тези нарушения.

Те следва също да проучват, анализират и обобщават практиката на Европейския съд по правата на човека по прилагане на ЕКПЧ, като съдействат активно за разпространяването на тази практика. Именно тази последна нова функция е от изключително значение за гарантиране на правата по ЕКПЧ в българския вътрешен правов ред. Защото следенето за спазването на гарантираните по ЕКПЧ права следва да става на национално ниво, а не винаги пред Съда в Страсбург. Българските съдебни и административни органи са тези, които следва да прилагат ратифицираната от България ЕКПЧ. И правителствените агенти са тези, които имат нелеката задача да спомагат за разпространение на практиката на Европейския съд по правата на човека, на принципите на ЕКПЧ и за промяна на менталитета на българските държавни органи към едно по-добро съответствие на действията им с принципите, гарантирани от ЕКПЧ.

Устройственият правилник на Министерството на правосъдието⁹ създава специална структура на пряко подчинение на министъра на правосъдието, която да подготвя становищата на България пред Съда в Страсбург: Звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“. Пред тази нова и все още малобройна структура стои задачата да защитава както интересите на държавата по делата пред Съда по правата на човека в Страсбург, така и да допринася за по-добро гарантиране на правата по ЕКПЧ в българския вътрешноправов ред.

РАЗВИТИЕ НА ДЕЛАТА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

България ратифицира ЕКПЧ през 1992 г. и са нужни няколко години, за да може българското общество, българските юристи и българските държавни органи да осъзнаят действителното значение на тази ратификация, която не е съвсем като другите. Защото се касае не само за ратификация на международна конвенция, но и за приемане на един конкретен юрисдикционен механизъм за контрол относно спазване на гарантираните в ЕКПЧ права. Приемането на възможността за индивидуална жалба¹⁰ дава възможност на всяко лице, намиращо се под българска юрисдикция, да сезира директно Европейския съд по правата на човека (Комисията по пра-

⁹ Устройствен правилник на Министерството на правосъдието, приет с ПМС № 192 от 22.08.2002 г., обн., ДВ, бр. 83 от 30.08.2002 г., изм. и доп., бр. 21 от 7.03.2003 г., изм., бр. 48 от 23.05.2003 г., бр. 53 от 10.06.2003 г., в сила от 10.06.2003 г., изм. и доп., бр. 69 от 5.08.2003 г., бр. 11 от 10.02.2004 г., изм., бр. 18 от 5.03.2004 г., в сила от 5.03.2004 г., бр. 63 от 20.07.2004 г., в сила от 31.07.2004 г., изм. и доп., бр. 68 от 3.08.2004 г., бр. 97 от 2.11.2004 г., в сила от 2.11.2004 г.

¹⁰ Чл. 34 от ЕКПЧ (според измененията на ЕКПЧ, въведени с Протокол 11 към нея от 1998 г.).

вата на човека по текста на ЕКПЧ, съществуващ до ноември 1998 г.) с оплакване относно претендирано нарушение на права, гарантирани му от ЕКПЧ.

В началото нито българските адвокати, нито държавните и съдебни органи са готови да вземат предвид в практиката си този европейски механизъм за защита на основните човешки права. Проходящото гражданско общество също има нужда от време, за да осъзнае и се подготви да използва предоставената му възможност.

Така първите години след ратификацията могат да се приемат като такива на опитване на обстановката. Жалбите до Комисията по правата на човека в Страсбург са редки и в повечето случаи отхвърляни като явно недопустими. Това показва, че на този етап хората все още не вярват в ползата от новата възможност да използват европейския механизъм за защита, както и че българските юристи не са още подготвени да спазват неговите принципи.

Първият пробив се случва през 1997 г., когато за пръв път по делото „Луканов срещу България“¹¹ държавата е осъдена за нарушение по чл.5, ал.1 от ЕКПЧ, който гарантира правото на свобода и сигурност, като определя, че никой не може да бъде лишаван от свобода, освен в изрично изброените в тази алинея случаи и по реда, предвиден от закона.

1998 и 1999 са годините, в които става ясно, че адвокати, запознати вече по-детайлно с ЕКПЧ, ще започнат да атакуват българското правителство за евентуални нарушения на права, гарантирани от ЕКПЧ, и че ЕКПЧ навлиза в българския правен мир като един нормален правен механизъм, съпътстващ и последващ българското правораздаване. Две дела – „Асенов срещу България“¹² и „Николова срещу България“¹³ – полагат наистина основите на българската практика по дела пред Съда по правата на човека в Страсбург. И в трите случая (заедно с делото „Луканов“) се касае за нарушения на чл.5 от ЕКПЧ, гарантиращ правото на свобода и сигурност. Те показват несъвършенства в българското наказателно правораздаване, свързани специално с ролята на прокурора и следователя в досъдебното производство. Именно тези дела довеждат до промяната на НПК, извършена през 1999 г., която въвежда съдебния контрол по отношение на мярката за неотклонение „задържане под стража“ (чл.152а НПК) и правото на задържания да иска отмяна на тази мярка в открито заседание – *habeas corpus* (чл.152б НПК).

През 1999 г. жалбите срещу България, регистрирани в Съда, са вече 197, но от тях само две жалби, разгледани през тази година, са приети за допустими. За сравнение през същата година жалбите срещу Белгия са 137, но приетите за допустими са 11. Т.е. България излиза на сцената на Европейския съд по правата на човека в нормална светлина – сравнително нормален брой жалби, малко от тях допуснати.

През 2000 г. броят на жалбите значително нараства. Те вече са 305. Но приетите за допустими са отново само 3. Три са и решенията на Съда по правата на човека по дела срещу България – „Великова срещу България“¹⁴, „Върбанов срещу България“¹⁵ и „Хасан и Чауш“¹⁶. Отново по двете първи дела се касае за наруше-

¹¹ „Луканов срещу България“ (№ 21915/93), Решение от 20.03.1997 г.

¹² „Асенов срещу България“ (№ 90/1997/874/1086), Решение от 28.10.1998 г.

¹³ „Николова срещу България“, (№ 31195/96), Решение от 25.03.1999 г.

¹⁴ „Великова срещу България“ (№ 41488/98), Решение от 4.10.2000 г.

ния, свързани с действията на полицията и наказателното правораздаване. Но делото „Хасан и Чауш“ поставя на дневен ред други въпроси, възникнали в преходния период след падането на комунизма, а именно тези, свързани с уреждане в новите условия на статута на религиозните организации, с подхода към появили се сред тях конфликти относно религиозните ръководства.

Тенденцията за нарастване на броя на жалбите пред Съда в Страсбург се запазва през следващите години. Българското общество, адвокатите, неправителствените организации вече са запознати и по-добре обучени за възможността за сезиране на Европейския съд по правата на човека и я използват все повече и повече. Става напълно нормално да се пробва защита по правата по ЕКПЧ чрез механизма, предложен от Страсбург.

През 2001 г. регистрираните български жалби са вече 406. Само 1 жалба обаче от разгледаните през тази година е обявена за допустима. Решенията по дела срещу България са отново 3 на брой, като 1 от тях завършва с приятелско споразумение между жалбоподателя и държавата¹⁷. Това дело – „Стефанов срещу България“ – поставя на дневен ред въпроса за алтернативната военна служба.

През 2002 г. тенденцията за увеличаване на регистрираните в Европейския съд по правата на човека жалби срещу България се запазва, въпреки че нарастването не е толкова изявено – жалбите са 465. 15 от разгледаните през тази година жалби са обявени за допустими. Това говори за по-добрата подготовка на адвокатите и гражданското общество в използване на механизма по ЕКПЧ, но въпреки това не можем да не отбележим, че на фона на броя на подаваните през предходните години жалби броят на допуснатите показва, че далеч не всяко сезиране на Съда показва наличие на нарушение на права по ЕКПЧ и че българското процесуално представителство защитава успешно позициите на държавата в далеч поголемия брой от случаи. Решенията по дела срещу България отново са 3 през 2002 г., като 1 от тях е завършило с приятелско споразумение, свързано с принудително задържане на жалбоподателката в психиатрично заведение¹⁸.

Развитието на жалбите срещу България през 2003 г. потвърждава вече посочената тенденция на увеличение, но не драстично, на броя на регистрираните в Съда жалби – 517, както и на тези, обявени за допустими – 26. Решенията по дела срещу България са 11, като в 10 от тях Съдът е намерил нарушения на права, гарантирани по ЕКПЧ, а в едно от тях е намерил, че не е имало нарушение¹⁹.

Основните нарушения по делата през 2003 са по чл.5 от ЕКПЧ, гарантиращ правото на свобода и сигурност – свързани най-вече с права на задържаните в наказателното производство, както и по чл. 6, ал.1 от ЕКПЧ относно разумния срок на разглеждане на делото.

Относно разумен срок е и делото „Хаджикостова“, по което Съдът е намерил, че няма нарушение на чл.6, ал.1 от ЕКПЧ.

През 2004 г. тенденцията се запазва – увеличение на регистрираните жалби срещу България – 739, и на обявените през годината за допустими – 34. Решенията

¹⁵ „Върбанов срещу България“ (№ 31365/96), Решение от 5.10.2000 г.

¹⁶ „Хасан и Чауш срещу България“ (№ 30985/96), Решение от 26.10.2000 г.

¹⁷ „Стефанов срещу България“ (№ 32438/96), Решение от 31.05.2001 г.

¹⁸ „М.С. срещу България“ (№ 40061/98), Решение от 4.07.2002 г.

¹⁹ „Хаджикостова срещу България“ (№ 36843/97), Решение от 4.12.2003 г.

по дела срещу България са 26. От тях едно приятелско споразумение²⁰ и едно решение, по което Съдът е намерил, че няма нарушение на права (чл.6, ал.1 от ЕКПЧ), гарантирани от ЕКПЧ²¹.

Основните нарушения, които Съдът е намерил в останалите решения, са отново най-вече по чл.5, ал.3 и 4 и по чл. 6, ал.1 от ЕКПЧ. И въпреки че може би тази бройка решения с намерени нарушения изглежда вече по-голяма, ако сравним например с Белгия, ще видим, че през 2004 г. по 9 дела срещу нея е намерено нарушение на чл. 6, ал.1, докато делата срещу България с намерено такова нарушение са 8. Няма да споменаваме Италия – „първенец“ по спечени дела срещу нея по чл.6, ал.1 ЕКПЧ (стотици дела за година).

НЯКОИ ОБОБЩЕНИЯ И ИЗВОДИ

Погледът върху развитието на жалбите срещу България, регистрирани в Съда по правата на човека, показва устойчива тенденция за увеличение, което е определено нормално за едно общество, което постепенно е открило и започва да прилага като нормален за правния си ред механизма за контрол върху закрилата на гарантираните от ЕКПЧ права. Още повече, че България е една страна, която след 45 години на комунистически режим тепърва открива, заинтересувана е и вижда упование в международните механизми за закрила на основните човешки права. Нормално е след първоначалния период на непознаване и липса на вяра в ЕКПЧ да се премине през бум на жалби, когато всеки недоволен от нещо, свързано с взаимоотношенията му с българските административни или съдебни органи, гръмко да заявява, че ще отнесе случая в Страсбург.

Положително е, че механизмът, съществуващ по ЕКПЧ, е вече познат на почти всеки български гражданин (въпреки че далеч не всеки знае все още за какво точно може да се жалва в Страсбург) и че ЕКПЧ се явява нормално средство за защита, използвано от българските адвокати.

Това обаче далеч не означава, че всяка жалба, регистрирана от Съда в Страсбург, води до осъждане на държавата за нарушения на права, гарантирани от ЕКПЧ. Напротив, посочените вече по-горе по години цифри показват, че от стотици регистрирани жалби едва няколко десетки се приемат за допустими. Причината за това са безспорно строгите критерии на Съда в Страсбург, но също и работата на правителствените агенти. Така от 57-те комуникирани на правителството жалби през 2004 само 34 са тези, които са обявени за допустими.

Трябва да се подчертае, че механизмът по ЕКПЧ отсява постепенно жалбите и ако накрая имаме 24 решения с установени нарушения, не бива да забравяме, че тези 24 дела са сред стотиците жалби срещу България, постъпващи в Съда в Страсбург за година. Ролята на процесуалното представителство на България пред Съда започва на по-ранен етап и затова работата, вършена от агентите, остава в много случаи незабелязана. Анонсират се само делата, по които държавата е осъдена, а голямата част, обявени за недопустими, изобщо не се споменават. Така у обикно-

²⁰ „Лотер и Лотер срещу България“ (№ 39015/97), Решение от 19.05.2003 г.

²¹ „Хаджикостова срещу България“ (№ 2) (№ 44987/98), Решение от 22.07.2004 г.

вения гражданин остава схващането, че всички дела, заведени в Страсбург, се печелят и държавата не прави почти нищо за своята защита.

Неправилно е да се смята и че България е, ако не страната, най-съдена в Страсбург, то поне сред най-съдените. От 1998 г. до 2004 г. решенията по дела срещу България са 51, докато за същия период тези по дела срещу Белгия са 48. Сравняваме с близка по големина държава, която обаче е сред установените западни демокрации, чиито граждани от десетки години познават възможността да сезират Съда в Страсбург и където преходен период за реформа в административните и съдебни институции не е на дневен ред. Въпреки това виждаме, че решения по дела срещу Белгия не липсват. Така че, вместо да се твърди, че решенията по дела срещу България непременно означават огромна критика към закрилата на правата на човека в България, нека приемем, че механизмът на ЕКПЧ е всъщност един допълнителен, нормален коректив във всяка страна по ЕКПЧ.

За тази цел и във връзка с увеличения брой жалби през последните години е необходимо създаване на по-добра координация между административните и съдебни органи, чиито действия се атакуват в жалбата, и Звеното за процесуално представителство пред Европейския съд по правата на човека.

Когато правителствените агенти се обърнат с молба към съответните органи за предоставяне на информация, изпращане на дела за послужване, изискване на документи, това не бива да се схваща като желание за намеса на администрацията в работата на тези органи.

Напротив, ролята на правителствения агент е да спомогне позицията на българските административни и съдебни органи да бъде представена така, че Съдът в Страсбург да разбере защо органите са постъпили по съответния начин.

Тъй като правителството на всяка държава – страна по ЕКПЧ, е това, което отговаря за действията на всички държавни власти пред Съда в Страсбург, то правителствените агенти, административните и съдебни органи се явяват като един екип, от който зависи представянето на позицията на българската държава.

В този смисъл и трябва да се разглежда тяхното бъдещо сътрудничество.

ПРАВОТО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС ПО ЧЛ. 6 ОТ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ И РЕШЕНИЯТА НА ЕСПЧ ПО ДЕЛА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

*Милена Коцева**

Правото на справедлив съдебен процес е едно от най-важните права, гарантирани от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“). В процентно отношение спрямо останалите права, закрепени в Конвенцията, решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по този текст са най-многобройни. Това важи в пълна степен и по отношение на решенията, постановени по дела срещу България.

Въпреки че в чл. 6¹ се съдържа разнообразен каталог от права, съставляващ общата концепция за справедлив съдебен процес, в светлината на практиката на

* Правителствен агент в Звено „Процесуално представителство на Република България пред Европейския съд по правата на човека“, Министерство на правосъдието.

¹ Член 6:

1. Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения или при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или ако съдът счете това за извънредно необходимо в случаите, в които поради специални обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.

2. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, се счита за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.

3. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, има в частност следните права:

а) да бъде незабавно и в подробности информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език;

б) да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита;

в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато го изискват интересите на правосъдието;

д) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите на обвинението и да изисква призоваването и разпитът на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия, както на свидетелите на обвинението;

е) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.

ЕСПЧ може да се каже, че най-силно се откроява проблемът относно „разумния срок“ на наказателните и гражданските производства.

В гражданската процедура за начален се приема моментът, в който е сезиран първоинстанционният съд. По отношение на наказателната процедура срокът започва да тече от момента, в който е отправено официалното обвинение. Разглежданият период приключва, когато лицето бъде уведомено за окончателното решение на съда и за мотивите към него.

ЕСПЧ преценява продължителността на производството в зависимост от конкретните обстоятелства по всяко дело и все пак, когато преценява разумността на срока, той следва определени критерии.

На първо място такъв критерий е сложността на делото и на второ място – поведението на страните в производството. Когато определя сложността на делото, съдът преценява: естеството на фактите, трудностите във връзка с правната страна на спора, проблемите от процесуално естество (голям брой обвиняеми, свидетели, съдебни поръчки и др.).

От субективна страна в гражданското и наказателното производство поведението на страните е до голяма степен определящо за наличието или липсата на нарушение по чл.6. В най-общ смисъл Конвенцията изисква по отношение на лицето, срещу което има повдигнато обвинение, да съдейства активно на властите, а по отношение на властите – „да действат с необходимото усърдие“.

По-долу са резюмирани някои от случаите, които представляват нарушение на правото на гледане на делото в „разумен срок“ по чл.6 от Конвенцията по дела срещу България.

ДЕЛОТО „ИЛИЙКОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

В решението си от 26.07.2001 г. ЕСПЧ е констатирал, че наказателният процес срещу жалбоподателя продължава пет години и пет месеца. Съдът се е съгласил с правителството, че делото е сравнително сложно, че предварителното производство е проведено с нужната бързина, както и че е имало забавяния, които не са по вина на властите, и отлагания, които са били необходими за събиране на доказателства. Неявяването на свидетели, които са били редовно призовани, е представлявало допълнителна трудност. Окръжният съд в няколко случая предприема специални мерки да избегне нови отлагания чрез налагането на глоби на свидетелите, които не се явявали без уважителни причини, както и изисква полицейска намеса за осигуряване на присъствието им.

Въпреки това ЕСПЧ подчертава, че разглеждането на делото пред Окръжния съд е било съпроводено с множество отлагания и прекомерно продължителни интервали между заседанията. ЕСПЧ отбелязва също, че здравословното състояние на председателя на състава и на съдебните заседатели причинява значителни забавяния. В резултат на това времето между началото на процеса и януари 1996 г. – около една година и десет месеца, е било изгубено. В етапа на второинстанционното производство седем месеца са изминали от подаването на жалбата срещу присъдата през февруари 1997 г. до насрочването на заседание за септември 1997 г. Друго забавяне, причинено от отлагането на делото от януари 1998 г., се дължи на прокурора, който не си е направил отвод своевременно, така че да може да се

привлече друг прокурор по делото. Жалбоподателят е отговорен за отлагането от 10 юни 1998 г. пред Касационния съд. Следващото заседание обаче е насрочено чак след шест месеца, без да са посочени причините, поради които не е било възможно фиксирането на по-ранна дата. Изхождайки от критериите, залегнали в практиката на ЕСПЧ по отношение на горните констатации, ЕСПЧ намира, че наказателното дело срещу жалбоподателя не е било разгледано в „разумен срок“ по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

ДЕЛОТО „ДЖАНГОЗОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

На 08.07.2004 г. ЕСПЧ прие, че българската държава е нарушила правата на жалбоподателя на справедлив съдебен процес и на ефективно вътрешноправно средство за защита, гарантирани от чл. 6, § 1 и чл. 13 на Конвенцията.

След анализ на фактите ЕСПЧ е приел, че периодът, който следва да се вземе предвид, е продължил поне осем години и два месеца, като гражданското производство, образувано по жалба на г-н Джангозов, е било спряно на основание чл. 182, б. „д“ от ГПК до приключване на наказателното производство за обида и клевета, разпространени чрез печатно произведение. На 22.11.2000 г. Районен съд – гр. Първомай, е прекратил наказателното производство, като е констатирал, че процесуални действия са били извършвани само на 5.9.1995 г., когато е било образувано дознанието.

Ръководейки се от своята практика по сходни дела и взимайки предвид фактическата продължителност и забавянията по вина на властите, ЕСПЧ единодушно е приел, че продължителността на производството не удовлетворява изискването за „разумен срок“ и следователно е налице нарушение на член 6, § 1 от Конвенцията.

ДЕЛОТО „ОСМАНОВ И ХЮСЕИНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

Двамата жалбоподатели са обвиняеми по едно и също наказателно дело за престъпление по чл. 216, ал.1 от НК, унищожаване на чуждо имущество, което са извършили в съучастие. През 1999г. двамата подават жалби пред ЕСПЧ.

Фактите по делото могат да се резюмират, както следва:

На 16.2.1994 г. е образувано дознание срещу двамата жалбоподатели. Прокуратурата внася обвинителен акт в съда на 21.12.1995 г.

На 26.9.1996 г. след няколко съдебни заседания съдът констатира, че на фазата предварително производство е допуснато съществено нарушение на процесуалните правила. Съдебното производство е прекратено и делото е върнато на районна прокуратура.

На 18.3.2002 г. наказателното производство е прекратено поради изтичане на абсолютния давностен срок. ЕСПЧ е преценил основателността на твърденията за нарушение на чл.6 в светлината на установените критерии – сложността на делото и поведението на страните. След анализ на фактите по делото той заключава, че най-същественният период на бездействие е продължил 5 години и половина.

ДЕЛОТО „С. Х. К. СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

След анализ на фактите ЕСПЧ е приел, че периодът, който следва да се вземе предвид, е продължил пет години, един месец и осемнадесет дни. Ръководейки се от своята практика по сходни дела, ЕСПЧ е заключил, че поведението на жалбоподателя само по себе си не е достатъчно да оправдае продължителността на производството, тъй като дори той да е бил отговорен за известно забавяне в резултат на молбите му за отвод на съда, общото забавяне се дължи основно на начина, по който властите са гледали делото. Въпреки че жалбоподателят е бил обвинен в извършването на сериозно престъпление – заплаха за убийство, делото не е било от изключителна фактическа или правна сложност, а в продължение на повече от пет години дори не му е даден ход по същество. Поради това ЕСПЧ е направил извода, че продължителността на производството не удовлетворява изискването за „разумен срок“ и следователно, че е налице нарушение на член 6, § 1 от Конвенцията.

„ЯНА ХАДЖИКостова СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“ (№2)

В своята жалба, подадена пред ЕСПЧ на 05.11.1998 г., жалбоподателката твърди, че продължителността на воденото от нея гражданско дело по Закона за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти (6 години и 2 месеца) не е в съответствие с изискването на чл. 6, § 1 от Конвенцията за „разумен срок“, както и че не е разполагала с ефективно вътрешноправно средство за защита срещу това нарушение, каквото е изискването на чл.13 от Конвенцията.

След преценка на фактите по делото и становищата на страните ЕСПЧ е стигнал до заключението, че жалбата е необоснована, тъй като, взети заедно, общата продължителност, сложността на съдебното производство, фактът, че три инстанции са се запознавали със съществото на спора, и забавянията, допуснати по вина на съда, не дават основание да се счита, че продължителността на съдебното производство противоречи на изискването за гледане на делото в „разумен срок“. Поради това ЕСПЧ е констатирал, че няма нарушение на чл. 6, § 1 на Конвенцията.

* * *

Жалбите, подадени пред ЕСПЧ, които касаят повтарящи се нарушения на Конвенцията, могат да се приемат като един от най-верните индикатори за слабостите на системата. Независимо дали те са следствие от определено законодателно решение или са по вина на компетентните власти, винаги става въпрос за необходимостта от създаване на повече гаранции за защитата на човешките права.

Библиография

П. ван Дайк, Г. Й. Х. ван Хууф. Европейска конвенция за правата на човека – теория и практика. София, БАПЧ, 2000.

Andrew Grotrian. Art. 6 of the European Convention on Human Rights. CE, 2000.

Марк-Андре Айсен. Практика на Европейския съд по правата на човека относно продължителността на гражданското и наказателното производство. Инф. център на CE, 1996.

ДЕЛО „ЖБАНОВ с/у БЪЛГАРИЯ“

(Жалба № 45563/99)
ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

РЕШЕНИЕ ПО СЪЩЕСТВО
СТРАСБУРГ
22 ЮЛИ 2004 Г.

ОКОНЧАТЕЛНО
22/10/2004 Г.

По делото „Жбанов с/у България“,

Европейският съд по правата на човека (първо отделение), като заседава в съдебен състав, включващ:

Г-н Хр. Л. Розакис – *председател*,
г-н Дж. Бонело,
г-н Ф. Тулкенс,
г-жа Н. Важич,
г-жа С. Ботушарова,
г-н А. Ковлер,
г-н В. Загребелски, *съдии*
и г-н С. Кесада, *заместник съдебен секретар*,

след разисквания на тайно заседание на 1 юли 2004г.,

Постанови следното решение, което беше прието на споменатата дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. Делото е заведено по жалба (№ 45563/99) срещу Република България, подадена до Европейската комисия по права на човека („Комисията“) на основание отменения текст на чл. 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от г-н Владимир Николаевич **Жбанов**, руски гражданин, роден през 1950 г. и живущ в гр. Киев, Украйна, на 24 март 1998 г.

2. Жалбоподателят не беше правно представляван. Българското правителство („Правителството“) бе представлявано от г-н С. Божиков, заместник-министър

на правосъдието, и впоследствие от правителствения агент г-жа М. Димова от Министерство на правосъдието. Руското правителство, информирано от съдебния секретар на отделението с писмо от 16 септември 2003 г. за правото да се включи в процеса (чл. 36, пар. 1 от Конвенцията и отменения текст на Правило 61 от Правилника на Съда), не се възползва от това свое право.

3. Жалбоподателят твърди основно, че наказателното производство срещу него е продължило необосновано дълго.

4. Жалбата е препратена до Съда на 1 ноември 1998 г., когато Протокол № 11 към Конвенцията влиза в сила (чл. 5, пар. 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата беше разпределена на Първо отделение на Съда (Правило 52, пар. 1). В рамките на това отделение съдебният състав, който ще разглежда жалбата (чл. 27, пар. 1 от Конвенцията), беше конституиран съгласно правило 29, пар. 1.

6. С решението по допустимостта от 13 декември 2001 г. Съдът обяви жалбата за частично недопустима.

7. С решение по допустимостта от 19 юни 2003 г. Съдът обяви жалбата за частично допустима.

8. Страните не направиха забележки по същество.

ФАКТИТЕ

9. Жалбоподателят е роден през 1950 г. в Киев, Украйна.

10. На 16 февруари 1994 г. жалбоподателят, който по това време пребивава в България, е бил разпитван като заподозрян в присвояването на 20 000 лв. от кооперативна ферма в ликвидация, чийто правен съветник е бил.

11. На 30 март 1994 г. започва наказателно производство срещу жалбоподателя.

12. На 27 юли 1994 г. той е разпитван.

13. На 29 юли 1994 г. е направена графологическа експертиза.

14. На 12 декември 1994 г. жалбоподателят е обвинен в присвояване, подправка на официални документи и набедяване. Определена му е парична гаранция в размер на 2000 лв. По приложимите към този момент разпоредби на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) обвиняем с мярка за неотклонение „гаранция“ може да напусне страната само с разрешение на прокуратурата или съда.

15. На 23 февруари 1995 г. върху апартамента на жалбоподателя е наложена възбрана по разпореждане на следователя по делото, очевидно като обезпечаване на бъдещ граждански иск на пострадалите от престъпленията, в които бил обвинен.

нен жалбоподателят. На същата дата на жалбоподателя е било разрешено да се запознае със следственото дело и бил разпитан.

16. На 15 март 1995 г. жалбоподателят е бил задържан. Той е бил освободен на 21 март 1995 г.

17. На 15 март 1995 г. е съставена техническа експертиза.

18. На 27 март 1995 г. жалбоподателят е бил разпитан.

19. На 30 март 1995 г. е съставена още една експертиза.

20. На 4 април 1995 г. жалбоподателят е бил разпитан.

21. На 5 април 1995 г. следователят е приключил работата по делото и намерил, че жалбоподателят трябва да бъде подведен под наказателна отговорност.

22. На 4 май 1995 г. жалбоподателят е бил разпитан.

23. На 2 юни 1995 г. прокурор от Районна прокуратура – гр. Попово е запознал жалбоподателя с променените обвинения и го разпитал.

24. С постановление от 28 март 1996 г. Районна прокуратура – гр. Попово, намирайки, че жалбоподателят не е препятствал наказателното производство и че няма опасност да се укрие, му разрешава да напусне България за месец и половина, за да посети родителите си в гр. Киев, Украйна.

25. Забраната жалбоподателят да напуска страната без предварително разрешение от прокурор или съд е в сила най-малко до 1 януари 2000 г., когато НПК е изменен.

26. На 12 септември 2001 г. прокурор от Районна прокуратура – гр. Попово запознал жалбоподателя с всички материали по делото.

27. На 14 септември 2001 г. Районна прокуратура – гр. Попово, като отчита, че релевантният срок е изтекъл, решава да изключи обвиненията в подправка на официални документи. На същата дата тя е внесла обвинителен акт за присвояване на 20 000 лв. и набедяване в тежко престъпление.

28. На 15 декември 2001 г. жалбоподателят напуснал България и заминал в Украйна, където пребивава оттогава.

29. Първото заседание по делото на жалбоподателя, насрочено в Районен съд – гр. Попово за 17 декември 2001 г., било отложено, защото жалбоподателят и няколко свидетели не присъствали, въпреки че били редовно призовани.

30. Заседанието, насрочено за 8 април 2002 г., също било отложено поради отсъствие на жалбоподателя.

31. Заседанието, насрочено за 3 юни 2002 г., било отложено по същия начин поради отсъствие на жалбоподателя.

32. По времето на последната релевантна информация от страните (м. юни 2002 г.), производството още е висящо пред Районен съд – гр. Попово.

МОТИВИ

1. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 6, ПАР. 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

33. Жалбоподателят твърди, че наказателното производство срещу него продължава необосновано дълго, в нарушение на чл. 6, пар. 1 от Конвенцията.

Чл. 6, пар. 1 гласи следното:

„Всяко лице... при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на... гледане на неговото дело в разумен срок от... съд...“

А. Релевантният период от време

34. Жалбоподателят е бил разпитван за първи път като заподозрян на 16 февруари 1994 г. и наказателното производство формално е започнало на 30 март 1994 г. (вж. параграфи 10 и 11 по-горе). По времето на последната информация от страните (м. юни 2002 г.) производството още е висящо пред първоинстанционния съд (вж. параграф 32 по-горе). Следователно релевантният периодът от време е най-малко осем години и четири месеца.

Б. Обоснованост на продължителността на производството

1. Аргументи на страните

35. Жалбоподателят поддържа, че продължителността на наказателното производство срещу него е изцяло по вина на поведението на властите. Те не са успели да спазват разпоредбите на вътрешното право относно сроковете за приключване на разследването и не са успели да завършат производството за повече от осем години. Нещо повече, по време на производството той не е можел да се разпореза с апартамента си.

36. Правителството твърди, че въпреки че е бил редовно призован, жалбоподателят не се явява на заседанието, насрочено за 17 декември 2001 г. Не е било възможно да бъде призован за следващите заседания, защото е напуснал България през м. декември 2001 г. и не се е завърнал, независимо от факта, че срещу него има висящо наказателно производство. Това поведение показва, че позицията на жалбоподателя за бързо приключване на производството не е последователна.

2. Анализ на Съда

37. Съдът преценява обосноваността на продължителността на производството в светлината на обстоятелствата по делото, като зачита критериите, установе-

ни в собствената си съдебна практика, по-специално сложността на делото и поведението на жалбоподателя и съответните власти. По последния пункт трябва също да се има предвид интересът на жалбоподателя, който е бил застрашен (вж. „Портингтън *с/у* Гърция“, решение от 23 септември 1998 г., Доклади по решения и присъди 1998-VI, стр. 2630, пар. 21; „Кудла *срещу* Полша“ (Голямо отделение), № 30210/96, пар. 124, ЕКПЧ 2000-XI).

38. По отношение сложността на делото, изглежда че производството не се характеризира с изключителна фактическа или правна трудност. Отчитайки интереса на жалбоподателя, който е бил застрашен, Съдът отбелязва, че по време на висящността на производството върху апартамента на жалбоподателя е била наложена възбрана, което е ограничило възможността му да се разпоредва с него за повече от осем години (вж. параграф 15 по-горе). Съдът също така отбелязва, че през 1994 – 1999 г. на жалбоподателя е било забранено да пътува извън страната без разрешение от властите (вж. параграфи 14, 24 и 25 по-горе).

39. Що се отнася до поведението на жалбоподателя, Съдът отбелязва, че единствените отлагания, които са по негова вина, са тези след м. декември 2001 г., когато три заседания са били отложени поради негово отсъствие от България (вж. параграфи 28 – 31 по-горе).

40. По отношение поведението на властите, Съдът отбелязва, че е нямало никакво действие по делото от м. юни 1995 г. до м. септември 2001 г., т.е. за период от над шест години (вж. параграфи 23 – 26 по-горе). Правителството не е представило никакво обяснение за този период на бездействие.

41. Като има предвид критериите, които е разработил в практиката си, и като прави цялостен анализ, Съдът намира, че продължителността на наказателното производство срещу жалбоподателя не отговаря на изискването за разумен срок по чл. 6, пар. 1 от Конвенцията.

Следователно налице е нарушение на тази разпоредба.

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 НА КОНВЕНЦИЯТА

42. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея, и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, Съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна.“

A. Вреди

43. Жалбоподателят претендира 25 000 евро като обезщетение за имуществени и неимуществени вреди. Той твърди, че (i) през 1995 г. е бил задържан за 7 дни

и държан в лоши условия, че (ii) след това е трябвало да плати 2000 лв. гаранция, че (iii) е можел да напусне страната само с разрешение от властите, че (iv) професионалните му умения са пострадали в резултат на производството, че (v) апартаментът му е бил под възбрана и че (vi) поради производството не е могъл да придобие българско гражданство и впоследствие да практикува като адвокат.

44. Правителството твърди, че не имало данни, че жалбоподателят е възнамерявал да кандидатства за българско гражданство и да практикува като адвокат. Нещо повече, от започването на наказателното производство през 1994 г. до напускането на България през 2001 г. жалбоподателят е работил като юрисконсулт и ликвидатор за две търговски дружества. Поради това те искат Съдът да отхвърли иска за имуществени вреди.

Като се позовава на няколко предишни дела срещу България относно продължителността на производство, Правителството поддържа, че размерът на обезщетението, претендиран от жалбоподателя за неимуществени вреди, е твърде висок и неоснователен. По тяхно мнение обезщетението, присъдено от Съда по тази разпоредба, трябва да съответства на принципите на правото.

45. Съдът отбелязва, че задържането на жалбоподателя през 1995г. не е свързано с продължителността на производството; нещо повече, оплакванията на жалбоподателя във връзка със задържането бяха обявени за недопустими (вж. параграф 6 и „Жбанов с/у България“ (решение по допустимостта), № 45563/99, 13 декември 2001 г.). По отношение ограничаването на свободата на движение жалбоподателят не е доказал, че му е било отказано разрешение да напусне България с цел започване на стопанска дейност. Също така жалбоподателят не е бил ограничаван в упражняването на професията си по време на висящността на производството и няма данни за намерението му да кандидатства за българско гражданство. Накрая Съдът отбелязва, че жалбоподателят не е представил доказателства, които да обосноват извода, че възбраната върху апартамента е причинила имуществени вреди, произтичащи например от пропуснатата възможност да се разпорежи с него. Следователно не следва да се присъжда обезщетение за имуществени вреди.

Що се отнася до иска за обезщетение на неимуществени вреди, Съдът приема, че жалбоподателят е претърпял страдания и стрес, свързани с продължителността на производството. Като има предвид всички обстоятелства по делото и решавайки по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя 3500 евро.

Б. Разходи и съдебни разноски

46. Жалбоподателят, който не е бил правно представляван, не претендира разноски.

В. Лихва за забава

47. Съдът намира, че е подходящо лихвата за забава да бъде на основата на пределната лихва по заемите на Европейската централна банка, увеличен с 3 пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че има нарушение на чл. 6, пар. 1 от Конвенцията;

2. *Приема*, че:

(а) държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателя в тримесечен срок от датата, на която решението става окончателно, в съответствие с чл. 44, пар. 2 от Конвенцията 3500 евро (три хиляди и петстотин евро) като обезщетение за неимуществени вреди, конвертирани в български левове по курса на деня при изплащане на задължението, както и какъвто и да било данък, който би се дължал върху горната сума;

(б) след изтичането на горепосочения тримесечен срок върху посочените суми ще се дължи проста лихва върху горепосочената сума в размер на пределната лихва по заемите на Европейската централна банка, увеличен с 3 пункта, до деня на изплащането;

3. *Отхвърля* останалата част от претенциите на жалбоподателя за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и обявено писмено на 22 юли 2004 г. в съответствие с Правило 77, пар. 2 и 3 от Правилника на Съда.

Сантяго Кесада
заместник съдебен секретар

Христос Розакис
председател

*Превод: Искра Братованова**

* Младши експерт в отдел „Международни програми“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ И ПРОТОКОЛИТЕ КЪМ НЕЯ

*Искра Братованова**

Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) е открита за подписване на 4 ноември 1950 г. и влиза в сила на 3 септември 1953 г. Към нея има 14 протокола. Най-голямата ревизия на Конвенцията е осъществена с Единадесети протокол, с който съществено се изменя контролният механизъм и с който на практика се отменят Втори, Трети, Пети и Осми протокол (отмяната не е изрична, но всички разпоредби, изменени или допълнени от тях, са заменени от Единадесети протокол) и изрично се отменя Девети протокол, а Десети загубва значението си. Четиринадесети протокол още не е влязъл в сила. Консолидираният текст на Конвенцията включва текстовете на Втори, Трети, Пети, Осми и Единадесети протокол. Останалите протоколи – Допълнителният, Четвърти, Шести, Седми, Дванадесети и Тринадесети – са структурно отделени от Конвенцията и я допълват с нови права.

България ратифицира Конвенцията на 31 юли 1992 г. (обн., ДВ, бр. 66 от 14 август 1992 г.), като текстът на Конвенцията е с допълненията и измененията на Втори, Трети, Пети и Осми протокол. Със същия закон е ратифициран и Допълнителният протокол. Конвенцията влиза в сила за България от 7 септември 1992 г. Нашата държава ратифицира Единадесети протокол на 5 октомври 1994 г. (обн., ДВ, бр. 84 от 1994 г.), който влиза в сила от 1 ноември 1998 г. България ратифицира последователно Шестия протокол – на 7 юли 1999 г. (обн., ДВ, бр. 65 от 20 юли 1999 г., в сила от 1 октомври 1999 г.), Четвъртия и Седмия протокол (и двата са обнародвани в ДВ, бр. 87 от 24 октомври 2000 г., в сила от 24 октомври 2000 г.) и Тринадесетия протокол (необнародван). България не е ратифицирала Дванадесети и Четиринадесети протокол.

Тук е публикуван консолидираният текст на Конвенцията, както и ратифицираните и влезли в сила за Република България протоколи. Протоколите, които не са ратифицирани от България, са представени в неофициален превод, извършен от редакцията. Текстовете на Втори, Трети, Пети, Осми, Девети, Десети и Единадесети протокол не са включени поради горепосочените причини.

* Младши експерт в отдел „Международни програми“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ

Доп. с Протокол № 2 от 6 май 1963 г., изм. с Протокол № 3 от 6 май 1963 г., Протокол № 5 от 20 януари 1966 г., Протокол № 8 от 19 март 1985 г.

Ратифицирана със закон, приет от НС на 31 юли 1992 г., обн., ДВ, бр. 66 от 14 август 1992 г.

В сила за Република България от 7 септември 1992 г.

Изм. и доп. с Протокол № 11 към Конвенцията.

Ратифициран със закон, приет от НС на 5 октомври 1994 г., обн., ДВ, бр. 84 от 1994 г.

В сила от 1 ноември 1998 г., попр., бр. 97 от 9 ноември 1999 г.

Правителствата, подписали тази Конвенция като членове на Съвета на Европа,

вземайки предвид Всеобщата декларация за правата на човека, провъзгласена от Общото събрание на Организацията на обединените нации на 10 декември 1948 г.,

имайки предвид, че Декларацията има за цел да осигури всеобщото и ефективно признаване и спазване на правата, провъзгласени в нея,

имайки предвид, че целта на Съвета на Европа е да се постигне по-голямо единство между неговите членове и че едно от средствата за преследване на тази цел е поддържането и по-нататъшното осъществяване на правата на човека и основните свободи,

потвърждавайки отново своята дълбока вяра в тези основни свободи, които представляват фундамент на справедливостта и мира в целия свят и могат по-ефикасно да бъдат осъществени, от една страна, по пътя на действителната политическа демокрация, а, от друга, чрез общо разбиране и спазване на правата на човека, от които тези свободи зависят,

решени като правителства на европейски страни, които имат общи ценности и общо наследство от политически традиции, идеи, на свобода и върховенство на закона, да направят първата крачка към съвместното осъществяване на някои от правата, провъзгласени от Всеобщата декларация,

се договориха за следното:

Член 1 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Задължение за зачитане правата на човека

Високодоговарящите страни осигуряват на всяко лице под тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в част I на тази Конвенция.

ЧАСТ I

Член 2 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Право на живот

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

- a) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
- b) при осъществяването на законен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
- c) при действия, предприети в съответствие със закона, за потушаване на бунт или метеж.

Член 3 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

Член 4 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Забрана на робството и на принудителния труд

1. Никой не може да бъде държан в робство или в принудително подчинение.

2. Никой не може да бъде заставян да извършва принудителен или задължителен труд.

3. За целите на този член не представлява „принудителен или задължителен труд“:

- a) всеки труд, който обикновено е задължителен за лицата, лишени от свобода в съответствие с чл. 5 на тази Конвенция или по време на условно освобождаване от такова лишаване от свобода;
- b) всяка служба от военен характер или в страните, където се признава освобождаване от военна служба заради религиозни убеждения, службата, отбивана вместо задължителната военна служба;
- c) всяка повинност, изпълнявана в случай на извънредно положение или бедствие, застрашаващи съществуването или благосъстоянието на обществото;
- d) всеки труд или повинност, представляващи елемент от обичайните граждански задължения.

Член 5 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Право на свобода и сигурност

1. Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода освен в следните случаи и само в съответствие с процедури, предвидени от закона:

- a) законно лишаване от свобода на лице по силата на постановена от компетентен съд присъда;
- b) законен арест или лишаване от свобода на лице за неизпълнение на законно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;

с) законен арест или лишаване от свобода на лице с цел да се осигури явяването му пред предвидената в закона институция при обосновано подозрение за извършване на престъпление или когато обосновано е призната необходимостта да се предотврати извършване на престъпление или укриване след извършване на престъпление;

д) лишаване от свобода на непълнолетно лице на основата на законно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел, или законно лишаване от свобода на такова лице с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;

е) законно лишаване от свобода на лице с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;

ф) законен арест или лишаване от свобода на лице с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната или на лице, против което се предприемат действия за неговото депортиране или екстрадиция.

2. На всяко арестувано лице трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.

3. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1 (с) на този член, трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.

4. Всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.

5. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, се ползва с осигурено от правните процедури право на обезщетение.

Член 6 (Изм. и доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Право на справедлив съдебен процес

1. Всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения или при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или ако съдът счете това за извънредно необходимо в случаите, в които поради специални обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.

2. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, се счита за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.

3. (Изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.) Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, има в частност следните права:

- а) да бъде незабавно и в подробности информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език;
- б) да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита;
- в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато го изискват интересите на правосъдието;
- д) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите на обвинението и да изисква призоваването и разпитът на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия, както на свидетелите на обвинението;
- е) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.

Член 7 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Неналагане на наказание без закон

1. Никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което в момента на неговото извършване не е било определено като престъпление според националното или международното право. Не може да бъде налагано наказание, по-тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено.

2. Този член не изключва съденето и наказването на което и да е лице за действие или бездействие, което в момента на извършването му е представлявало престъпление в съответствие с общите принципи на правото, признати от цивилизованите народи.

Член 8 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговата кореспонденция.

2. Намесата на държавните власти в ползването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

Член 9 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Свобода на мисълта, съвестта и религията

1. Всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията; това право включва свободата да променя своята религия или убеждения и свободата да изповядва своята религия или убеждения индивидуално или колективно, публично или частно, чрез богослужение, обучение, религиозни обреди и ритуали.

2. Свободата да се изповядва религия или убеждения подлежи само на такива ограничения, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здраве и морал или за защита на правата и свободите на другите.

Член 10 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Свобода на изразяването на мнение**

1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от границите. Този член не забранява на държавите да въведат разрешителен режим за дейността на радио- и телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция.

2. Ползването на тези свободи, доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност, териториалната цялост, за предотвратяване на безредици или на престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или на правата на другите, за предотвратяване на изтичането на секретна информация или за поддържане на авторитета и безпристрастността на правосъдието.

Член 11 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Свобода на събранията и сдруженията**

1. Всеки има право на свобода на мирни събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

2. Упражняването на тези права не подлежи на никакви други ограничения освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

Член 12 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Право на встъпване в брак**

Мъжете и жените, достигнали брачна възраст, имат право да встъпват в брак и да създават семейство в съответствие с националните закони, регулиращи упражняването на това право.

Член 13 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Право на ефективни правни средства за защита**

Всеки, чиито права и свободи, предвидени в тази Конвенция, са нарушени, трябва да разполага с ефикасни вътрешноправни средства за тяхната защита от съответна национална институция дори и нарушението да е извършено от лица, действащи в качеството си на представители на официалните власти.

Член 14 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Забрана на дискриминацията**

Упражняването на правата и свободите, предвидени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана по-специално на пол,

раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.

Член 15 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Дерогиране при извънредно положение

1. По време на война или на друго извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията, всяка от високодоговарящите страни може да предприеме действия, освобождаващи я от изпълнението на нейните задължения по тази Конвенция, но само дотолкова, доколкото положението го налага и при условие, че тези действия не са несъвместими с другите ѝ задължения по международното право.

2. Не се допуска никакво освобождаване на основата на предходната разпоредба от задълженията по чл. 2 освен по отношение на смърт, настъпила в резултат на правомерни актове на война, както и от задълженията по чл. 3, 4, т. 1 и чл. 7.

3. Всяка от високодоговарящите страни, която се ползва от правото на такова освобождаване, е длъжна да предостави на генералния секретар на Съвета на Европа пълна информация относно предприетите действия и породилите ги причини. Тя също така е длъжна да информира генералния секретар на Съвета на Европа за датата на прекратяване на тези действия и на възстановяване прилагането на разпоредбите на тази Конвенция в пълния им обхват.

Член 16 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Ограничения за политическата дейност на чужденците

Никоя от разпоредбите на чл. 10, 11 и 14 не може да се тълкува като забраняваща на високодоговарящите страни да въведат ограничения за политическата дейност на чужденците.

Член 17 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Забрана на злоупотребата с права

Никоя от разпоредбите на тази Конвенция не може да се тълкува като предоставяща правото на някоя държава, група или лице да осъществява дейност или актове, имащи за цел потъпкването на правата и свободите, предвидени в тази Конвенция, или ограничаването им в по-голяма степен от предвидената в Конвенцията.

Член 18 (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Обхват на допустимите ограничения на правата

Ограниченията, допустими в съответствие с тази Конвенция, по отношение упражняването на определени права и свободи не могат да се прилагат с цел, различна от тази, за осъществяването на която са били въведени.

**ЧАСТ II (Изм. – ДВ, бр. 137 от 20.11.1998 г.,
в сила от 1.11.1998 г.)****Европейски съд по правата на човека****Член 19****Създаване на Съда**

За да се осигури спазването на задълженията, поети от високодоговарящите страни по силата на Конвенцията и Протоколите към нея, се създава Европейски съд по правата на човека, наричан по-нататък „Съдът“. Той е постоянно действащ.

Член 20**Брой на съдиите**

Броят на съдиите в Съда е равен на броя на високодоговарящите страни.

Член 21**Условия за заемане на длъжността**

1. Съдиите трябва да притежават високи морални качества и да отговарят на условията, изисквани за заемане на висши съдебни длъжности, или да са юристи с призната компетентност.

2. Съдиите участват в работата на Съда в лично качество.

3. По време на срока на пълномощията си съдиите не могат да упражняват никаква дейност, несъвместима с изискванията за независимост и безпристрастност или с изискванията за работа на пълен работен ден; всеки въпрос, който възниква във връзка с приложението на тази точка, се решава от Съда.

Член 22**Избор на съдиите**

1. Съдиите за всяка високодоговаряща страна се избират от Парламентарната асамблея с мнозинството от подадените гласове по списък от трима кандидати, определени от високодоговарящата страна.

2. Същата процедура се спазва и при попълване състава на Съда в случай на присъединяване на нови високодоговарящи страни, а така също при попълване на овакантените места.

Член 23**Срок на пълномощията**

1. Съдиите се избират за срок 6 години и подлежат на преизбиране. Обаче срокът на пълномощията на половината от съдиите, избрани при първите избори, изтича след 3 години.

2. Съдиите, срокът на пълномощията на които изтича след първоначалния период от 3 години, се определят по жребий от генералния секретар на Съвета на Европа веднага след техния избор.

3. С цел да се осигури, доколкото е възможно, подновяване срока на пълномощията на половината от съдиите на всеки три години, Парламентарната асамблея може да реши преди провеждането на поредните избори срокът на пълномощията на един или повече от съдиите, които предстои да бъдат избрани, да не бъде 6 години, но не повече от 9 и не по-малко от 3 години.

4. В случаите, когато се отнася за срока на пълномощията на повече от един съдия и когато Парламентарната асамблея прилага предходната точка, разпределението на сроковете на пълномощията се извършва с теглене на жребий от генералния секретар на Съвета на Европа веднага след избора.

5. Съдия, избран да замести друг съдия, чийто срок на пълномощията не е изтекъл, заема длъжността до края на срока на пълномощията на своя предшественик.

6. Срокът на пълномощията на съдиите приключва при навършване на 70-годишна възраст.

7. Съдиите изпълняват задълженията си до замената им. Те обаче продължават да работят по делата, в които вече са участвали.

Член 24

Освобождение от длъжност

Съдия не може да бъде освободен от длъжност, освен ако останалите съдии решат с мнозинство от две трети, че е престанал да отговаря на необходимите условия.

Член 25

Секретариат и юридически секретари

Съдът разполага със секретариат, чиито функции и устройство са определени от правилника на Съда. Той се подпомага от юридически секретари.

Член 26

Пленарно заседание на Съда

Съдът на свое пленарно заседание:

- a) избира свой председател и един или двама заместник-председатели за срок от 3 години; те подлежат на преизбиране;
- b) образува отделения за определен срок;
- c) избира председателите на отделенията на Съда; те подлежат на преизбиране;
- d) приема правилника на Съда; и
- e) избира секретаря и един или няколко заместник-секретари.

Член 27

Състави, отделения и голямо отделение

1. За разглеждане на заведените дела Съдът заседава в състави от трима съдии, в отделения от 7 съдии и в голямо отделение от седемнадесет съдии. Отделенията на Съда образуват състави за определен срок.

2. Съдията, избран от името на държава, страна по спор, е *ex officio* член на отделението и на голямото отделение; при отсъствие на такъв съдия или ако той не е в състояние да заседава, съответната държава посочва лице, което заседава в качеството на съдия

3. Голямото отделение включва също председателя на Съда, заместник-председателите, председателите на отделения и други съдии, избрани в съответствие с правилника на Съда. Когато делото е препратено в голямото отделение на основание чл. 43, никой съдия от отделението, произнесло решението, не може да заседава в голямото отделение, с изключение на председателя на отделението и на съдията, заседавал от името на държавата, страна по спора.

Член 28**Обявяване от съставите на недопустимостта**

Състав може с единодушно гласуване да обяви за недопустима или да заличи от списъка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато такава заключение може да бъде постановено без допълнително обсъждане. Това заключение е окончателно.

Член 29**Заклучения на отделенията по допустимостта и по същество**

1. Ако не е било постановено никакво заключение на основание чл. 28, дадено отделение се произнася по допустимостта и по съществото на индивидуалните жалби, подадени на основание чл. 34.

2. Дадено отделение се произнася по допустимостта и по съществото на междудържавните жалби, подадени на основание чл. 33.

3. Заключение по допустимостта се постановява отделно, освен ако по заключение Съдът постанови друго.

Член 30**Препращане на делото в голямото отделение**

Ако висящо дело в някое от отделенията повдига сериозен въпрос, свързан с тълкуването на Конвенцията или на Протоколите към нея, или ако решаването на даден въпрос от отделението може да доведе до противоречие с предходно решение на Съда, отделението може, преди да е постановило решението, да препрати делото за разглеждане в голямото отделение, освен ако някоя от страните по делото възрази.

Член 31**Правомощия на голямото отделение**

Голямото отделение:

а) се произнася по жалби, подадени на основание чл. 33 или чл. 34, когато делото му е препратено от отделение на основание чл. 30 или ако му е препратено на основание чл. 43; и

б) разглежда молбите за съвещателни мнения, подадени на основание чл. 47.

Член 32**Юрисдикция на Съда**

1. Юрисдикцията на Съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл. 33, 34 и 47.

2. В случай на спор относно юрисдикцията на Съда въпросът се решава от Съда.

Член 33**Междудържавни дела**

Всяка високотоговаряща страна може да сезира Съда с всяко нарушение на разпоредбите на Конвенцията и на Протоколите към нея, извършено по нейно мнение от друга високотоговаряща страна.

Член 34

Индивидуални жалби

Съдът може да приема жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в Конвенцията или Протоколите към нея. Високодоговарящите страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.

Член 35

Условия за допустимост

1. Съдът може да разглежда даден случай само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита в съответствие с общопризнатите норми на международното право и в срок от шест месеца от датата на постановяване на окончателното решение на националната инстанция.

2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която:

- a) е анонимна; или
- b) представлява по същество жалба, която вече е разглеждана от Съда или в хода на друга процедура за международно разследване или решаване на спорове и не съдържа нова информация.

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счита жалбата за несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея, за явно неоснователна или представляваща злоупотреба с правото на жалба.

4. Съдът отхвърля всяка жалба, която счита за недопустима по силата на този член. Той може да направи това на всеки етап от процедурата.

Член 36

Встъпване на трета страна в делото

1. По всяко дело пред отделение или пред голямото отделение всяка високодоговаряща страна, чийто гражданин е жалбоподателят, има право да представи писмени становища и да вземе участие в заседанията.

2. В интерес на правилното протичане на производството председателят на Съда може да покани всяка високодоговаряща страна, която не е страна в процеса, или всяко заинтересувано лице, което не е жалбоподател, да представят писмени становища или да участват в заседанията.

Член 37

Заличаване на жалба от списъка на делата

1. На всеки етап от процедурата Съдът може да реши да заличи жалба от списъка на делата, ако обстоятелствата дават основание да се счита, че:

- a) жалбоподателят няма намерение повече да я поддържа; или
- b) въпросът е вече решен; или
- c) по всяка друга причина, установена от Съда, по-нататъшното разглеждане на жалбата е неоправдано.

Въпреки това Съдът продължава разглеждането на жалбата, ако спазването на правата на човека, гарантирани от Конвенцията и Протоколите към нея, го налага.

2. Съдът може да реши да включи отново дадена жалба в списъка, ако счете, че обстоятелствата оправдават такова действие.

Член 38

Разглеждане на делото и процедура за приятелско уреждане на спора

1. Ако Съдът обяви дадена жалба за допустима, той:

а) продължава разглеждането на делото с представителите на страните и ако е необходимо, предприема разследване, за чието ефективно осъществяване заинтересуваните държави са длъжни да създадат всички необходими условия;

б) се поставя на разположение на заинтересуваните страни с цел да се постигне приятелско решаване на спора при спазване на правата на човека, както те са определени в Конвенцията и Протоколите към нея.

2. Процедурата, провеждана съгласно точка 1 б, е поверителна.

Член 39

Приятелско уреждане на спора

Ако се постигне приятелско уреждане на спора, Съдът заличава делото от списъка чрез решение, което се ограничава до кратко изложение на фактите и на постигнатото споразумение.

Член 40

Открито заседание и достъп до документите

1. Заседанието е открито, освен ако поради извънредни обстоятелства Съдът реши друго.

2. Подадените в секретариата документи са достъпни за обществеността, освен ако председателят на Съда реши друго.

Член 41

Справедливо удовлетворение

Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея, и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, Съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна.

Член 42

Решения на отделенията

Решенията на отделенията стават окончателни в съответствие с разпоредбите на чл. 44, т. 2.

Член 43

Преразглеждане на делото от голямото отделение

1. В срок от 3 месеца от датата на решението на отделение всяка страна по делото може в извънредни случаи да поиска преразглеждане на делото от голямото отделение.

2. Състав от 5 съдии от голямото отделение приема молбата, ако делото повдига сериозен въпрос, свързан с тълкуването или прилагането на Конвенцията или на Протоколите към нея, или сериозен проблем с общозначим характер.

3. Ако съставът приеме молбата, голямото отделение се произнася по делото с решение.

Член 44

Окончателни решения

1. Решението на голямото отделение е окончателно.
2. Решението на отделение става окончателно:
 - а) когато страните заявят, че няма да поискат делото да бъде преразгледано от голямото отделение; или
 - б) три месеца след постановяване на решението, ако не е поискано преразглеждане на делото от голямото отделение; или
 - в) когато съставът на голямото отделение отхвърли молбата за преразглеждане, подадена на основание чл. 43.
3. Окончателното решение се публикува.

Член 45

Мотиви на решенията и заключенията

1. Както решенията, така и заключенията, с които жалбите се обявяват за допустими или недопустими, трябва да бъдат мотивирани.
2. Ако решението като цяло или някоя негова част не отразява единодушното мнение на съдиите, всеки от тях има право да излезе с индивидуално мнение.

Член 46

Задължителна сила и изпълнение на решенията

1. Високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения на Съда по всяко дело, по което те са страна.
2. Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.

Член 47

Съвещателни мнения

1. По искане на Комитета на министрите Съдът може да дава съвещателни мнения по правни въпроси, отнасящи се до тълкуването на Конвенцията и Протоколите към нея.
2. Тези мнения не могат да засягат въпроси, отнасящи се до съдържанието или обхвата на правата и свободите, определени в част I на Конвенцията и в Протоколите към нея, нито какъвто и да е друг въпрос, който би могъл да бъде разгледан от Съда или Комитета на министрите в хода на процедура, предвидена от Конвенцията.
3. Решението на Комитета на министрите да поиска съвещателно мнение от Съда се приема с мнозинството от гласовете на представителите, имащи право да заседават в комитета.

Член 48

Съвещателна юрисдикция на Съда

Съдът решава дали искането на Комитета на министрите за съвещателно мнение влиза в рамките на неговата компетенция, така както тя е определена в чл. 47.

Член 49**Мотиви на съвещателните мнения**

1. Съвещателното мнение на Съда трябва да бъде мотивирано.
2. Ако съвещателното мнение като цяло или някоя негова част не отразява единодушното мнение на съдиите, всеки от тях има право да излезе с индивидуално мнение.
3. Съвещателното мнение на Съда се изпраща на Комитета на министрите.

Член 50**Разходи на Съда**

Разходите на Съда се поемат от Съвета на Европа.

Член 51**Привилегии и имунитети на съдиите**

При изпълнение на техните функции съдиите се ползват с привилегиите и имунитетите, предвидени в чл. 40 на Статута на Съвета на Европа и в споразуменията, сключени в изпълнение този член.“

ЧАСТ III**РАЗНИ****Член 52**

(Предишен текст на чл. 57, изм. – ДВ, бр. 137 от 20.11.1998 г., в сила от 1.11.1998 г.)

Запитвания на генералния секретар

Всяка от високодоговарящите страни е длъжна да отговори на запитване на генералния секретар на Съвета на Европа относно начините, по които нейното вътрешно право осигурява ефективното прилагане на която и да е разпоредба на тази Конвенция.

Член 53 (Предишен текст на чл. 60, изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Защита на гарантирани права на човека

Никоя разпоредба на тази Конвенция не трябва да се тълкува като ограничаваща или накърняваща права или основни свободи на човека, гарантирани в законите на която и да е от високодоговарящите страни или в което и да е споразумение, по което тя е страна.

Член 54 (Предишен текст на чл. 61, изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Пълномощия на Комитета на министрите

Никоя разпоредба на тази Конвенция не ограничава пълномощията на Комитета на министрите, предоставени му от Статута на Съвета на Европа.

Член 55 (Предишен текст на чл. 62 – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Отказ от други начини за решаване на споровете

Високодоговарящите страни се съгласяват, че освен по силата на специални споразумения те няма да се ползват от други действащи договори, споразумения или декларации с цел чрез разглеждане на жалба да подчинят спор относно тълкуването или прилагането на тази Конвенция на други процедури за решаване на спорове освен предвидените в тази Конвенция.

Член 56 (Предишен текст на чл. 63 – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Териториално приложение

1. (Доп. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.) При ратификацията или по всяко време след това всяка държава може да декларира чрез уведомление до Генералния секретар на Съвета на Европа, че при условията на т. 4 на този член действието на тази Конвенция се разпростира върху всички или върху някои от териториите, за международните отношения на които тя носи отговорност.

2. Разпространението на действието на Конвенцията върху териториите, посочени в уведомлението, влиза в сила тридесет дни след получаването му от генералния секретар на Съвета на Европа.

3. Разпоредбите на тази Конвенция ще се прилагат на тези територии с дължимото уважение към местните изисквания.

4. (Изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.) Всяка държава, направила декларация в съответствие с т. 1 на този член, може по всяко време след това да декларира по отношение на една или няколко територии, за които се отнася декларацията, че признава компетенцията на Съда да получава жалби от лица, неправителствени организации или групи лица, както е предвидено в чл. 34 на Конвенцията.

Член 57 (Предишен текст на чл. 64 – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Резерви

1. Всяка държава може при подписването на тази Конвенция или при депозирането на ратификационния си документ да направи резерва по отношение на някоя от разпоредбите на Конвенцията дотолкова, доколкото закон, действащ в този момент на нейна територия, не съответства на тази разпоредба. Не се допускат резерви от общ характер по силата на този член.

2. Всяка резерва, направена в съответствие с този член, трябва да съдържа кратко изложение на съответния закон.

Член 58 (Отм., предишен чл. 65, изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)

Денонсиране

1. Високодоговаряща страна може да денонсира тази Конвенция само след изтичането на пет години от датата на влизане в сила на Конвенцията по отношение на нея и с писмено предизвестие от шест месеца, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа, който уведомява за това другите високодоговарящи страни.

2. Това денонсиране не освобождава съответната високодоговаряща страна от задълженията ѝ по тази Конвенция по отношение на всеки акт, който може да представлява нарушение на тези задължения и който би могъл да бъде осъществен до момента на влизане в сила на денонсирането на Конвенцията.

3. Всяка високодоговаряща страна, която престава да бъде член на Съвета на Европа, престава да бъде страна по тази Конвенция при същите условия.

4. (Изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.) Конвенцията може да бъде денонсирана в съответствие с разпоредбите на предходните точки по отношение на всяка територия, върху която нейното действие е било разпространено по силата на чл. 56.

Член 59 (Отм., предишен чл. 66, изм. – ДВ, бр. 137 от 1998 г.)**Подписване и ратифициране**

1. Тази Конвенция е открита за подписване от членовете на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратифициране. Ратификационните документи се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Тази Конвенция влиза в сила след депозирането на десет ратификационни документа.

3. По отношение на държавите, които ратифицират Конвенцията след нейното влизане в сила, тя влиза в сила в деня на депозиране на техния ратификационен документ.

4. Генералният секретар на Съвета на Европа информира всички членове на Съвета на Европа за влизането на Конвенцията в сила, за имената на високодоговарящите страни, които са я ратифицирали, и за всяко следващо депозиране на ратификационен документ.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ¹

Ратифициран със закон, приет от НС на 31 юли 1992 г., обн., ДВ, бр. 66 от 1992 г.

В сила за Република България от 7 септември 1992 г.

Правителствата, подписали този протокол като членове на Съвета на Европа, решени да предприемат действия за осигуряването на колективни гаранции за някои други права и свободи освен включените вече в част I на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“), се договориха за следното:

Член 1

Защита на собствеността

Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своята собственост. Никой не може да бъде лишен от своята собственост освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право. Преходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито смятат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на собствеността в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.

Член 2

Право на образование

Никой не може да бъде лишен от правото на образование. При изпълнението на функциите, поети от нея в областта на образованието и обучението, държавата уважава правото на родителите да дават на своите деца образование и обучение в съответствие със своите религиозни и философски убеждения.

Член 3

Право на свободни избори

Високодоговарящите страни се задължават да провеждат свободни избори през разумни периоди с тайно гласуване и при условия, осигуряващи свободното изразяване на мнението на народа при избирането на законодателното тяло.

¹ Заглавията на членовете са добавени и текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

Член 4**Териториално приложение²**

При подписването или ратификацията на този протокол или по всяко време след това всяка високодоговаряща страна може да изпрати на генералния секретар на Съвета на Европа декларация, установяваща степента, в която тази страна се задължава да прилага разпоредбите на този протокол по отношение на посочените в декларацията територии, за международните отношения на които тя носи отговорност.

Всяка високодоговаряща страна, изпратила декларация в съответствие с предходната точка, може впоследствие да изпрати нова декларация, изменяща условията на всяка предходна декларация или прекратяваща прилагането на разпоредбите на този протокол по отношение на която и да е територия.

Декларация, направена в съответствие с този член, се счита за направена в съответствие с чл. 56, т. 1 на Конвенцията.

Член 5**Връзка с Конвенцията**

Високодоговарящите страни считат разпоредбите на чл. 1, 2, 3 и 4 на този Протокол за допълнителни членове на Конвенцията и всички нейни разпоредби се прилагат, като се отчита този факт.

Член 6**Подписване и ратифициране**

Този Протокол е открит за подписване от членовете на Съвета на Европа, подписали Конвенцията; той подлежи на ратификация, която може да бъде осъществена едновременно с ратификацията на Конвенцията или след това. Той влиза в сила след депозирането на десетия ратификационен документ. По отношение на всяка държава, която го ратифицира след влизането му в сила, Протоколът влиза в сила в деня на депозиране на нейния ратификационен документ.

Ратификационните документи се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа, който съобщава на всички членове на Съвета имената на държавите, които са ратифицирали Протокола.

Съставен в Париж на 20 март 1952 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който остава на съхранение в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия от него на всяко от подписалите правителства.

² Текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

ЧЕТВЪРТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРИЗНАВАНЕТО НА НЯКОИ ПРАВА И СВОБОДИ ОСВЕН ВЕЧЕ ПРОВЪЗГЛАСЕНИТЕ В КОНВЕНЦИЯТА И В ДОПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОТОКОЛ¹

Ратифициран със закон, приет от НС, обн., ДВ, бр. 87 от 24 октомври 2000 г.
В сила за Република България от 24 октомври 2000 г.

Правителствата, подписали този Протокол, членове на Съвета на Европа, решени да предприемат действия за осигуряването на колективни гаранции за някои други права и свободи, освен включените вече в Част 1 на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“), и в членове 1 – 3 на Допълнителния протокол към Конвенцията, подписан в Париж на 20 март 1952 г., се договориха за следното:

Член 1

Забрана за лишаване от свобода за дълг

Никой не може да бъде лишен от свобода само поради невъзможност да изпълни договорно задължение.

Член 2

Свобода на придвижване

1. Всеки, който се намира на законно основание на територията на дадена държава, има право свободно да се придвижва и свободно да избира своето местожителство в пределите на тази територия.

2. Всеки е свободен да напусне пределите на всяка държава, включително и на своята.

3. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за поддържане на обществения ред, за предотвратяване на престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

4. Правата, признати в т. 1, могат да бъдат също така предмет на ограничения в определени зони. Ограниченията трябва да са въведени в съответствие със закона и оправдани от гледна точка на общия интерес в едно демократично общество.

¹ Заглавията на членовете са добавени и текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

Член 3**Забрана за експулсиране на собствените граждани**

1. Никой не може да бъде експулсиран по силата на индивидуални или колективни мерки от територията на държавата, на която е гражданин.

2. Никой не може да бъде лишен от правото да влезе на територията на държавата, на която е гражданин.

Член 4**Забрана за колективно експулсиране на чужденци**

Колективното експулсиране на чужденци е забранено.

Член 5**Териториален обхват**

1. При подписването или ратификацията на този Протокол или по всяко време след това всяка високодоговаряща страна може да изпрати на генералния секретар на Съвета на Европа декларация, установяваща степента, в която тази страна се задължава да прилага разпоредбите на този Протокол по отношение на териториите, за чиито международни отношения тя носи отговорност.

2. Всяка високодоговаряща страна, изпратила декларация в съответствие с предходната точка, може впоследствие да изпраща нови декларации, изменящи условията на предходните или прекратяващи прилагането на която и да е от разпоредбите на този Протокол по отношение на която и да е територия.

3.² Декларация, направена в съответствие с този член, се счита за направена в съответствие с т. 1 на член 56 на Конвенцията.

4. Територията на всяка държава, по отношение на която Протоколът се прилага по силата на ратификация или приемане, и всяка територия, по отношение на която Протоколът се прилага по силата на декларация, направена от съответната държава съгласно този член, се считат за отделни територии за целите на употребата на термина „територия на дадена държава“ в членовете 2 и 3.

5.³ Всяка държава, направила декларация в съответствие с алинея 1 или 2 на този член, може по всяко време след това да декларира по отношение на една или няколко територии, за които се отнася декларацията, че признава компетенцията на Съда да получава жалби от лица, неправителствени организации или групи лица в съответствие с член 34 на Конвенцията във връзка с всички или с който и да било от членове 1 – 4 на този Протокол.

Член 6**Връзка с Конвенцията**

Високодоговарящите страни приемат разпоредбите на членове 1 – 5 на този Протокол за допълнителни членове на Конвенцията и всички останали нейни разпоредби се прилагат, като се отчита този факт.

² Текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155).

³ Текстът е добавен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155).

Член 7

Подписване и ратифициране

1. Този Протокол е открит за подписване от членовете на Съвета на Европа, подписали Конвенцията; той подлежи на ратификация, която може да бъде осъществена едновременно с ратификацията на Конвенцията или след това. Той влиза в сила след депозирането на петия ратификационен документ. По отношение на държавите, които са ратифицирали Протокола след неговото влизане в сила, той влиза в сила в деня на депозиране на техния ратификационен документ.

2. Ратификационните документи се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа, който информира всички други членове на Съвета за всички държави, които са го ратифицирали.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен в Страсбург на 16 септември 1963 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който остава на съхранение в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия на всяка от подписалите държави.

ШЕСТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРЕМАХВАНЕТО НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ¹

Ратифициран със закон, приет от НС на 7 юли 1999 г., обн., ДВ, бр. 65 от 20 юли 1999 г.

В сила за Република България от 1 октомври 1999 г.

Държавите-членки на Съвета на Европа, подписали този Протокол към Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“),

считайки, че еволюцията, осъществена в редица държави – членки на Съвета на Европа, е израз на общата тенденция в полза на премахването на смъртното наказание,

се договориха за следното:

Член 1

Премахване на смъртното наказание

Смъртното наказание се премахва. Никои не може да бъде осъден на смърт, нито екзекутиран.

Член 2

Смъртно наказание по време на война

Държавата може да предвижда в своето законодателство смъртно наказание за действия, извършени по време на война или при непосредствена опасност от война; това наказание се прилага само в случаите, определени в закона, и в съответствие с неговите разпоредби. Държавата информира генералния секретар на Съвета на Европа за съответните разпоредби на това законодателство.

Член 3

Забрана за дерогиране

Не се допуска дерогиране на разпоредбите на този Протокол на основание чл. 15 от Конвенцията.

Член 4²

Забрана за резерви

Не се допускат резерви по отношение на разпоредбите на този Протокол на основание чл. 57 от Конвенцията.

¹ Заглавията на членовете са добавени и текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

² Текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

Член 5**Териториално приложение**

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобряване да посочи територията или териториите, по отношение на които се прилага този Протокол.

2. Всяка държава може на всеки последващ етап чрез декларация, изпратена до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири действието на този Протокол по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила по отношение на тази територия от първия ден на месеца, който следва датата на получаване от генералния секретар на съответната декларация.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходните две точки, може да бъде оттеглена в частта ѝ, засягаща която и да е от посочените в нея територии, чрез уведомление до генералния секретар. Оттеглянето влиза в сила от първия ден на месеца, който следва датата на получаване от генералния секретар на съответното уведомление.

Член 6**Връзка с Конвенцията**

Държавите-страни считат разпоредбите на чл. 1 до 5 на този Протокол за допълнителни членове на Конвенцията и всички разпоредби на Конвенцията се прилагат, като се отчита този факт.

Член 7**Подписване и ратифициране**

Този Протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, подписали Конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или одобри този Протокол, без да е ратифицирала или едновременно с това да ратифицира Конвенцията. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 8**Влизане в сила**

1. Този Протокол влиза в сила от първия ден на месеца, който следва датата, на която пет от държавите – членки на Съвета на Европа, са изразили съгласието си да бъдат обвързани с този Протокол в съответствие с разпоредбите на чл. 7.

2. По отношение на държава-членка, която впоследствие изрази съгласие да бъде обвързана с него, този Протокол влиза в сила от първия ден на месеца, който следва датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или одобряване.

Член 9**Функции на депозитаря**

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на Съвета за:

- (а) всяко подписване;
- (б) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобряване;

(с) всяка дата на влизане в сила на този Протокол в съответствие с чл. 5 и 8;

(d) всяко друго действие, уведомление или съобщение, имащо отношение към този Протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен в Страсбург на 28 април 1983 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия от него на всяка държава – членка на Съвета на Европа.

СЕДМИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ¹

Ратифициран със закон, приет от НС, обн., ДВ, бр. 87 от 24 октомври 2000 г.
В сила за Република България от 24 октомври 2000 г.

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този Протокол,

решени да предприемат нови действия за осигуряването на колективни гаранции за някои права и свободи по силата на Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“),

се договориха за следното:

Член 1

Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци

1. Чужденец, живеещ постоянно на законно основание на територията на дадена държава, може да бъде експулсиран само по силата на решение, взето съгласно закона, и трябва да има възможност:

а) да представи доводи против експулсирането си;

б) да бъде проверен неговият случай;

с) за тази цел да бъде изслушан от компетентен орган или от едно или няколко лица, назначени от този орган.

2. Чужденец може да бъде експулсиран, преди да се възползва от правата, изброени в подточки а), б) и с) на този член, когато това е необходимо в интерес на общественения ред или е мотивирано от съображения за национална сигурност.

Член 2

Право на обжалване в наказателното производство

1. Всяко лице, признато от съда за виновно в извършването на престъпление, има право да обжалва обявяването си за виновно или осъждането си пред висшестоящия съд. Упражняването на това право, включително основанията за това, се урежда от закона.

2. Това право подлежи на изключения, когато се отнася за несъществени престъпления, определени от закона, или когато съответното лице е било осъдено в първа инстанция от най-висшия съд в държавата, или е признато за виновно и осъдено в резултат на жалба, подадена срещу неговото освобождаване.

¹ Заглавията на членовете са добавени и текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

Член 3**Обезщетение в случай на съдебна грешка**

Когато влязла в сила присъда бъде впоследствие отменена или е последвало помилване въз основа на нови или новооткрити обстоятелства, които доказват, че е била допусната съдебна грешка, лицето, изтърпяло наказанието в изпълнение на такава присъда, се обезщетява съгласно закона или практиката на съответната държава, освен ако се докаже, че неразкриването навреме на неизвестния факт се дължи изцяло или частично на самия него.

Член 4**Право на невъзможност за повторно осъждане или наказание**

1. Никой не може да бъде съден или наказан от съда на една и съща държава за престъпление, за което вече е бил оправдан или окончателно осъден съгласно закона и наказателната процедура на тази държава.

2. Разпоредбите на предходната точка не представляват пречка за възобновяването на процеса съгласно закона и наказателната процедура на съответната държава, ако има свидетелства за нови факти или новооткрити обстоятелства или за съществен порок на предишния процес, които са повлияли на неговия ход.

3. Не се допуска освобождаване от изпълнението на задълженията по този Протокол на основание член 15 от Конвенцията.

Член 5**Равенство между съпрузи**

Съпрузите имат равни граждански права и равна гражданскоправна отговорност в отношенията помежду си и със своите деца по отношение на сключването на брака, живота по време на брака и при неговото разтрогване. Този член не представлява пречка държавите да предприемат необходимите мерки за защита на интересите на децата.

Член 6**Териториален обхват**

1. При подписване или депозиране на документите си за ратификация, приемане или утвърждаване всяка държава може да посочи територията или териториите, по отношение на които ще действат разпоредбите на този Протокол, като определи мерки, с помощта на които тя се задължава да осъществява разпоредбите на Протокола на съответната територия или територии.

2. Всяка държава може по всяко време след това чрез декларация, изпратена до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири действието на този Протокол по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила по отношение на тази територия на първия ден от месеца, който следва изтичането на два месеца от датата на получаване на съответната декларация от генералния секретар.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходните две точки, може да бъде оттеглена или изменена в частта ѝ, засягаща която и да е от посочените в нея територии, чрез уведомяване на генералния секретар. Оттеглянето или изменението влиза в сила на първия ден от месеца, който следва изтичането на двумесечен период от датата на получаване на съответното уведомление от генералния секретар.

4.² Декларация, направена в съответствие с предходните точки, се смята за направена в съответствие с т. 1 на член 56 на Конвенцията.

5. Територията на всяка държава, по отношение на която Протоколът се прилага по силата на ратификация, приемане или утвърждаване, и всяка територия, по отношение на която Протоколът се прилага по силата на декларация, направена от тази държава в съответствие с този член, се смятат за отделни територии за целите на прилагането на термина „територия на дадена държава“ в член 1.

6.³ Всяка държава, направила декларация в съответствие с алинея 1 или 2 на този член, може по всяко време да декларира по отношение на една или няколко територии, за които се отнася декларацията, че признава компетенцията на Съда да получава жалби от лица, неправителствени организации или групи лица в съответствие с член 34 на Конвенцията във връзка с членове 1 – 5 на този Протокол.

Член 7

Връзка с Конвенцията⁴

Високодоговарящите страни възприемат разпоредбите на членове 1 – 6 на този Протокол за допълнителни членове на Конвенцията и всички останали нейни разпоредби се прилагат, като се отчита този факт.

Член 8

Подписване и ратифициране

Този Протокол е открит за подписване от членовете на Съвета на Европа, подписали Конвенцията, той подлежи на ратификация, приемане или утвърждаване. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или одобри този Протокол, без да е ратифицирала или едновременно с това да ратифицира Конвенцията. Документите за ратификация, приемане или утвърждаване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 9

Влизане в сила

1. Този Протокол влиза в сила на първия ден от месеца, който следва изтичането на два месеца от датата, на която седем от държавите – членове на Съвета на Европа, ще са станали страни по този Протокол в съответствие с разпоредбите на член 8.

2. По отношение на държава-членка, която впоследствие изрази съгласие да стане страна по този Протокол, той влиза в сила в първия ден на месеца, който следва изтичането на два месеца от датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или утвърждаване.

² Текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

³ Текстът е добавен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155).

⁴ Текстът е изменен съгласно разпоредбите на Единадесети протокол (ETS № 155) от влизането му в сила на 1 ноември 1998 г.

Член 10**Функции на депозитаря**

Генералният секретар на Съвета на Европа информира членовете на Съвета за:

- a) всяко подписване;
- b) депозирането на всеки ратификационен документ или документ за приемане или утвърждаване;
- c) датите на влизане на този Протокол в сила в съответствие с членове 6 и 9;
- d) всяко друго действие, уведомление или декларация, имащи отношение към този Протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен в Страсбург на 22 ноември 1984 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който остава на съхранение в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар ще изпрати заверени копия на всяка държава – членка на Съвета на Европа.

ДВНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ¹

Подписан в Рим на 4 ноември 2000 г.

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този Протокол, зачитайки основния принцип, според който всички са равни пред закона и имат право на еднаква защита от закона;

като са твърдо решени да предприемат допълнителни стъпки за допринасянето за равенството на всички чрез колективно въвеждане на обща забрана за дискриминация посредством Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“);

като потвърждават, че принципът за недискриминация не ограничава държавите – страни по този Протокол, да вземат мерки за насърчаването на пълно и ефективно равенство, при условие че има обективно и разумно основание за такива мерки,

се договориха за следното:

Член 1

Обща забрана за дискриминация

1. Упражняването на което и да е право, предоставено от закона, следва да бъде осигурено без дискриминация на никакво основание, като например пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг статус.

2. Никой не може да бъде дискриминиран от публичните власти на никакво основание, като например тези, посочени в параграф 1.

Член 2

Териториално приложение

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобряване да посочи територията или териториите, по отношение на които се прилага този Протокол.

2. Всяка държава може на всеки последващ етап чрез декларация, изпратена до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири действието на този Протокол по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила по отношение на тази територия от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца след датата на получаване на съответната декларация от генералния секретар.

¹ Нератифициран от Република България.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходните два параграфа, може да бъде оттеглена или изменена в частта ѝ, засягаща която и да е от посочените в нея територии, чрез уведомление до генералния секретар. Оттеглянето или изменението влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца от датата на получаване от генералния секретар на съответното уведомление.

4. Декларация, направена в съответствие с този член, ще се счита и за направена в съответствие с параграф 1 на член 56 от Конвенцията.

5. Всяка държава, направила декларация в съответствие с параграфи 1 или 2 на този член, може по всяко време след това да декларира по отношение на една или няколко територии, за които се отнася декларацията, че признава компетентията на Съда да получава жалби от лица, неправителствени организации или групи лица, както е предвидено в чл. 34 на Конвенцията, във връзка с чл. 1 от този Протокол.

Член 3

Връзка с Конвенцията

Държавите – страни по този Протокол, считат разпоредбите на чл. 1 и чл. 2 на Протокола за допълнителни членове на Конвенцията и всички разпоредби на Конвенцията се прилагат, като се отчита този факт.

Член 4

Подписване и ратифициране

Този Протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, които са подписали Конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или одобри този Протокол, без предварително или едновременно с това да ратифицира Конвенцията. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 5

Влизане в сила

1. Този Протокол влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца след датата, на която десет от държавите – членки на Съвета на Европа, са изразили съгласието си да бъдат обвързани с този Протокол в съответствие с разпоредбите на чл. 4.

2. По отношение на държава-членка, която впоследствие изрази съгласие да бъде обвързана с него, Протоколът влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца от датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или одобряване.

Член 6

Функции на депозитаря

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на Съвета за:
а) всяко подписване;

b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобряване;
c) всяка дата на влизане в сила на този Протокол в съответствие с чл. 2 и 5;
d) всяко друго действие, уведомление или съобщение, имащо отношение към този Протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен в Рим на 4 ноември 2000 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия от него на всяка държава – членка на Съвета на Европа.

**ТРИНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА
ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ
ОТНОСНО ПРЕМАХВАНЕТО НА СМЪРТНОТО
НАКАЗАНИЕ ВЪВ ВСИЧКИ СЛУЧАИ**

Ратифициран със закон, приет от НС, обн., ДВ. бр. 117 от 17 декември 2002 г.

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този Протокол, убедени, че правото на живот е основна ценност в демократичното общество и че премахването на смъртното наказание е крайно необходимо за защитата на това право и за пълно признаване на вроденото достойнство на всички хора;

желайки да засилят защитата на правото на живот, гарантирано от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (по-нататък наричана „Конвенцията“);

отбелязвайки, че Протокол № 6 към Конвенцията относно премахването на смъртното наказание, подписан в Страсбург на 28 април 1983 г., не изключва смъртното наказание в случай на действия, извършени по време на война или при непосредствена опасност от война;

като са твърдо решени да предприемат заключителната стъпка за премахването на смъртното наказание във всички случаи,
се договориха за следното:

Член 1

Премахване на смъртното наказание

Смъртното наказание се премахва. Никой не може да бъде осъден на смърт, нито екзекутиран.

Член 2

Забрана за дерогиране

Не се допуска дерогиране на разпоредбите на този Протокол на основание чл. 15 от Конвенцията.

Член 3

Забрана за резерви

Не се допускат резерви на основание чл. 57 от Конвенцията по отношение на разпоредбите на този Протокол.

Член 4

Териториално приложение

1. Всяка държава може при подписване или при депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобряване да посочи територията или териториите, по отношение на които се прилага този Протокол.

2. Всяка държава може на всеки последващ етап чрез декларация, изпратена до генералния секретар на Съвета на Европа, да разшири действието на този Протокол по отношение на всяка друга територия, посочена в декларацията. Протоколът влиза в сила по отношение на тази територия от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца след датата на получаване на съответната декларация от генералния секретар.

3. Всяка декларация, направена в съответствие с предходните два параграфа, може да бъде оттеглена или изменена в частта ѝ, засягаща която и да е от посочените в нея територии, чрез уведомление до генералния секретар. Оттеглянето или изменението влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца от датата на получаване от генералния секретар на съответното уведомление.

Член 5

Връзка с Конвенцията

Държавите – страни по този Протокол, считат разпоредбите на чл. 1 до 4 на Протокола за допълнителни членове на Конвенцията и всички разпоредби на Конвенцията се прилагат, като се отчита този факт.

Член 6

Подписване и ратифициране

Този Протокол е открит за подписване от държавите – членки на Съвета на Европа, които са подписали Конвенцията. Той подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Държава – членка на Съвета на Европа, не може да ратифицира, приеме или одобри този Протокол, без предварително или едновременно с това да ратифицира Конвенцията. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 7

Влизане в сила

1. Този Протокол влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца след датата, на която десет от държавите – членки на Съвета на Европа, са изразили съгласието си да бъдат обвързани с този Протокол в съответствие с разпоредбите на чл. 6.

2. По отношение на държава-членка, която впоследствие изрази съгласие да бъде обвързана с него, Протоколът влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца от датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или одобряване.

Член 8

Функции на депозитара

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на Съвета за:

- (a) всяко подписване;
- (b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобряване;
- (c) всяка дата на влизане в сила на този Протокол в съответствие с чл. 4 и 7;
- (d) всяко друго действие, уведомление или съобщение, имащо отношение към този Протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен във Вилнюс на 3 май 2002 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия от него на всяка държава – членка на Съвета на Европа.

**ЧЕТИРИНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ
КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА
НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ
СВОБОДИ ОТНОСНО ПРЕУСТРОЙСТВОТО
НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА,
УСТАНОВЕНА ОТ КОНВЕНЦИЯТА¹**

Подписан в Страсбург на 13 май 2004 г.

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – членки на Съвета на Европа, подписали този Протокол към Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-долу „Конвенцията“);

като имат предвид Резолюция № 1 и Декларацията, приета на Европейската министерска конференция по правата на човека, състояла се в Рим на 3 и 4 ноември 2000 г.;

като имат предвид Декларациите, приети от Комитета на министрите на 8 ноември 2001 г., 7 ноември 2002 г. и 15 май 2003 г., съответно на 109-ата, 111-ата и 112-ата сесия;

като имат предвид Препоръка № 251 (2004), приета от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа на 28 април 2004 г.;

като отчитат необходимостта от спешното изменение на определени разпоредби от Конвенцията с цел поддържане и засилване в дългосрочен план на ефективността на контролната система, установена от Конвенцията, най-вече поради продължаващото увеличаване на натоварването на Европейския съд по правата на човека и на Комитета на министрите на Съвета на Европа;

като отчитат по-специално необходимостта да гарантират, че Съдът ще продължи да играе превъзходната си роля по защита на правата на човека в Европа, се споразумяха за следното:

Член 1

Точка 2 на чл. 22 от Конвенцията се заличава.

Член 2

Чл. 23 от Конвенцията се изменя както следва:

¹ Нератифициран от Република България.

„Член 23**Срок на пълномощията**

1. Съдиите се избират за срок 9 години. Те могат да не бъдат преизбрани.
2. Срокът на пълномощията на съдиите приключва при навършване на 70-годишна възраст.
3. Съдиите изпълняват задълженията си до замяната им. Те обаче продължават да работят по делата, в които вече са участвали.
4. Съдия не може да бъде освободен от длъжност, освен ако останалите съдии решат с мнозинство от две трети, че е престанал да отговаря на необходимите условия.“

Член 3

Чл. 24 от Конвенцията се заличава.

Член 4

Чл. 25 от Конвенцията става чл. 24 и текстът му се изменя както следва:

„Член 24**Секретариат и докладчици**

1. Съдът разполага със секретариат, чиито функции и организация се определят в правилника на Съда.
2. Когато заседава в едноличен състав, Съдът се подпомага от докладчици, които са под разпореждането на председателя на Съда. Те са част от секретариата на Съда.“

Член 5

Чл. 26 от Конвенцията става чл. 25 („Пленарно заседание на Съда“) и текстът му се изменя както следва:

1. В т. „d“ запетаята се заменя с точка и запетая и думата „и“ се заличава.
2. В края на т. „e“ точката се заменя с точка и запетая.
3. Добавя се нова т. „f“, която гласи:
„f) прави искане по чл. 26, т. 2.“

Член 6

Чл. 27 от Конвенцията става чл. 26 и текстът му се изменя както следва:

„Член 26**Едноличен състав, състави, отделения и голямо отделение**

1. За разглеждане на заведените дела Съдът заседава в едноличен състав, в състави от трима съдии, в отделения от седем съдии и в голямо отделение от седемнадесет съдии. Отделенията на Съда образуват състави за определен срок.
2. По искане на пленарното заседание на Съда Комитетът на министрите може с единодушно решение и за определен срок да намали броя на съдиите в отделенията до пет.
3. Когато заседава еднолично, съдията не разглежда жалби срещу държавата, от чието име е избран.
4. Съдията, избран от името на държава, страна по спор, е *ex officio* член на отделението и на голямото отделение. При отсъствие на такъв съдия или ако той не е в състояние да заседава, председателят на Съда избира лице, което заседава в качеството на съдия, от списък, представен предварително от съответната държава.

5. Голямото отделение включва също председателя на съда, заместник-председателите, председателите на отделения и други съдии, избрани в съответствие с правилника на съда. Когато делото е препратено в голямото отделение на основание чл. 43, никой съдия от отделението, произнесло решението, не може да заседава в голямото отделение, с изключение на председателя на отделението и на съдията, заседавал от името на държавата, страна по спора.“

Член 7

След новия чл. 26 се създава нов чл. 27, който гласи:

„Член 27

Компетентност на едноличните състави

1. Едноличният състав може да обяви за недопустима или да заличи от списъка жалба, подадена на основание чл. 34, когато такова решение може да бъде постановено без допълнително обсъждане.

2. Това решение е окончателно.

3. Ако едноличният състав не обяви жалбата за недопустима или не я заличи, той я препраща в състав или в отделение за по-нататъшно разглеждане.“

Член 8

Чл. 28 от Конвенцията се изменя както следва:

„Член 28

Компетентност на съставите

1. По отношение на жалба, подадена на основание чл. 34, съставът може с единодушно гласуване:

а) да я обяви за недопустима или да я заличи от списъка, когато такова решение може да бъде постановено без допълнително обсъждане; или

б) да я обяви за допустима и едновременно с това да се произнесе с решение по същество, ако основният въпрос по делото, отнасящ се до тълкуването или приложението на Конвенцията или Протоколите към нея, е предмет на утвърдената съдебна практика на Съда.

2. Решенията по допустимостта и по същество по т. 1 са окончателни.

3. Ако съдията, избран от името на държавата, страна по спора, не е член на състава, съставът може на всеки етап от производството да покани този съдия да заеме мястото на един от членовете на състава, като отчита всички релевантни фактори, включително дали държавата е оспорила приложението на производството по т. 1.б.“

Член 9

Чл. 29 от Конвенцията се изменя както следва:

1. Точка 1 се изменя както следва: „Ако не е било постановено решение по допустимостта на основание чл. 27 или чл. 28 или не е било постановено решение по същество на основание чл. 28, отделението се произнася по допустимостта и по съществува на индивидуалните жалби, подадени на основание чл. 34. Решението по допустимостта може да се постанови отделно.“

2. В края на т. 2 се добавя ново изречение, което гласи: „Решението по допустимостта се постановява отделно, освен ако по изключение Съдът постанови друго.“

3. Точка 3 се заличава.

Член 10

Чл. 31 от Конвенцията се изменя както следва:

1. В края на т. „а“ думата „и“ се заличава.
2. Точка „b“ става т. „с“ и се създава нова т. „b“, която гласи:
„b) се произнася по въпроси, отнесени до Съда от Комитета на министрите на основание чл. 46, т. 4; и“

Член 11

Чл. 32 от Конвенцията се изменя както следва:

В края на т. 1 след числото „34“ се слага запетая и се добавя числото „46“.

Член 12

Точка 3 от чл. 35 от Конвенцията се изменя както следва:

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато:

а) счита жалбата за несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея, за явно неоснователна или представляваща злоупотреба с правото на жалба; или

б) жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен ако зачитането на правата на човека, както са определени в Конвенцията и Протоколите към нея, изисква разглеждане на жалбата по същество, като делото не може да се отхвърли на това основание, когато не е било надлежно обсъдено от национален съд.“

Член 13

В края на чл. 36 от Конвенцията се създава нова т. 3, която гласи:

„3. По всяко дело пред отделение или голямото отделение Съветът на европейския комисар по правата на човека може да представи писмени становища и да вземе участие в заседанията.“

Член 14

Чл. 38 от Конвенцията се изменя както следва:

„Член 38**Разглеждане на делото**

Съдът разглежда делото с представителите на страните и ако е необходимо, предприема разследване, за чието ефективно осъществяване заинтересуваните държави са длъжни да създадат всички необходими условия.“

Член 15

Чл. 39 от Конвенцията се изменя както следва:

„Член 39**Приятелско уреждане на спора**

1. На всеки етап от производството Съдът може да се постави на разположение на заинтересуваните страни с цел да се постигне приятелско решаване на спора при спазване на правата на човека, както те са определени в Конвенцията и Протоколите към нея.

2. Производството, провеждано съгласно т. 1, е поверително.

3. Ако се постигне приятелско уреждане на спора, Съдът заличава делото от

списъка чрез решение, което се ограничава до кратко изложение на фактите и на постигнатото споразумение.

4. Решението се предава на Комитета на министрите, който следи за изпълнението на условията на приятелското уреждане, както са посочени в решението.“

Член 16

Чл. 46 от Конвенцията се изменя както следва:

„Член 46

Задължителна сила и изпълнение на решенията

1. Високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения на Съда по всяко дело, по което те са страна.

2. Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.

3. Ако Комитетът на министрите счете, че следенето за изпълнението на окончателно решение е затруднено поради трудност при тълкуването на решението, той може да отнесе въпроса до Съда за постановление по въпроса за тълкуването. Решението за отнасяне на въпроса до Съда се приема с мнозинство две трети от гласовете на представителите, имащи право да заседават в Комитета.

4. Ако Комитетът на министрите счете, че държавата отказва да изпълни окончателно решение на Съда по дело, по което е страна, той може след формално уведомяване на тази държава и с решение, прието с мнозинство две трети от гласовете на представителите, имащи право да заседават в Комитета, да отнесе до Съда въпроса дали държавата е изпълнила задължението си по т. 1.

5. Ако Съдът установи нарушение на т. 1, той препраща делото до Комитета на министрите за преценка на мерките, които трябва да се вземат. Ако Съдът не установи нарушение на т. 1, той препраща делото до Комитета на министрите, който приключва разглеждането на делото.“

Член 17

Чл. 59 от Конвенцията се изменя както следва:

1. Създава се нова т. 2, която гласи:

„2. Европейският съюз може да се присъедини към тази Конвенция“.

2. Точки 2, 3 и 4 стават съответно точки 3, 4 и 5.

Заклучителни и преходни разпоредби

Член 18

1. Този Протокол е открит за подписване от членовете на Съвета на Европа, подписали Конвенцията, които могат да станат страни по него чрез:

а) подписване без резерва за последваща ратификация, приемане или одобряване;

б) подписване с резерва за ратификация, приемане или одобряване, последвано от ратификация, приемане или одобряване.

2. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Член 19

Този Протокол влиза в сила от първия ден на месеца, който следва изтичането на период от три месеца след датата, на която страни по него в съответствие с разпоредбите на чл. 18 станат всички държави, страни по Конвенцията.

Член 20

1. От датата на влизане в сила на този Протокол разпоредбите му се прилагат по отношение на всички висящи жалби, както и по отношение на всички решения по същество, чието изпълнение се следи от Комитета на министрите.

2. Новият критерий за допустимост по чл. 12 от този Протокол в чл. 35, т. 3. б от Конвенцията не се прилага за жалбите, които са обявени за допустими преди влизането в сила на Протокола. В двегодишен период след влизането в сила на този Протокол новият критерий за допустимост може да се прилага само от отделения или от голямото отделение на Съда.

Член 21

Срокът на пълномощията на съдиите, които в деня на влизането в сила на този Протокол са избрани за първи мандат, *ipso jure* се удължава до общ срок от девет години. Останалите съдии довършват мандата си, който *ipso jure* се удължава с две години.

Член 22

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява членовете на Съвета за:

- a) всяко подписване;
- b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобряване;
- c) всяка дата на влизане в сила на този Протокол в съответствие с чл. 19; и
- d) всяко друго действие, уведомление или съобщение, имащо отношение към този Протокол.

В уверение на което долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този Протокол.

Съставен в Страсбург на 13 май 2004 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар изпраща заверени копия от него на всяка държава – членка на Съвета на Европа.

VI.
МЕЖДУНАРОДНИ ПРОГРАМИ
И ПРОЕКТИ

МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО КАТО ПАРТНЬОР ПО ПРОГРАМА ФАР

Нина Овчарова*

Програма ФАР е основният ресурс на Европейския съюз за подкрепа на страните – кандидатки за членство, при подготовката им за присъединяване. Тя е въведена още през 1989 г. за Полша и Унгария, а през 1990 г. е разширена за всички държави, кандидатстващи за членство.

От 2001 г. Министерството на правосъдието активно участва в програмирането по ФАР и изпълнението на проекти е приоритетно направление в дейността му. Това е начинът за подкрепа на основната функция на министерството – на нормотворец и на реализатор на съдебната реформа.

Основните програмни документи, регулиращи процеса на присъединяване на Република България към Европейския съюз и определящи приоритетните области за развитие, са Редовният доклад за напредъка на България в процеса на присъединяване (ежегоден), Партньорството за присъединяване (1999, 2001, 2003 г.), Пътната карта (2002 г.), Националната програма за приемане на достиженията на правото на Европейския съюз (1999, 2000, 2001 г.). Конкретните направления в сектор „Правосъдие“ се определят от Стратегията за реформа на българската съдебна система и от Програмата за нейното изпълнение, приети съответно през 2001 и 2002 г. и актуализирани през 2003 г.

Основният начин, по който Програма ФАР подпомага дейността на Министерството на правосъдието, е сближаване на стила на работа на администрацията с този на администрациите на държави – членки на Европейския съюз – т.нар. „туининг“, както и чрез директни инвестиции. Изпълняват се и проекти чрез т.нар. „техническа помощ“ – осигуряване на експерти от различни държави-членки за извършването на конкретни дейности.

Министерството на правосъдието участва в няколко хоризонтални проекта (с няколко държави-бенефициенти) по Програма ФАР. Успешно бяха завършени три проекта, програмирани през 2001 и 2002 г. В момента с подкрепата на Програма ФАР се подобрява цялото процесуално законодателство на България. Въвеждането на информационни технологии в съдебната система се подсирирява ежегодно. Партньори на България в различните ФАР-проекти са Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия, Австрия, Франция, Германия, Испания. Министерството има текущи пет проекта, а по още пет в момента се изготвят договорите за сътрудничество.

* Младши експерт в отдел „Международни програми“, Дирекция „Международно правно сътрудничество, евроинтеграция и международна правна помощ“, Министерство на правосъдието.

ПОДБОР И ОБУЧЕНИЕ НА МАГИСТРАТИ И СЪДЕБНИ СЛУЖИТЕЛИ

Осигуряването на професионална система за подбор и обучение на магистрати и на съдебни служители беше приоритет при програмирането за 2001 г. Определените средства бяха 2 млн. евро. Проектът беше успешно завършен през февруари 2005 г.

Поради разностранния характер на заложените проектни дейности избраният метод за изпълнение беше „техническа помощ“. Той позволява използването на чуждестранни експерти на повече от една държави-членки по конкретни кратки мисии.

Изпълнител на проекта беше консорциум с водещ партньор Британският съвет и с участието на Колежа на Европа в Белгия и Института „Т. М. С. Ассер“ в Холандия.

От българска страна проектът беше изпълняван от Министерството на правосъдието и от Висшия съдебен съвет в тясно сътрудничество с Министерството на образованието и науката.

Основна идея на проекта е залагане на основите на цялостна политика по отношение на човешките ресурси в сферата на съдебната власт чрез, най-общо казано, засилване на техния професионален капацитет.

Направленията на проекта могат да бъдат обобщени в следните основни насоки:

➤ Хармонизиране на системата за обучение по право в България

В рамките на този компонент беше извършен сравнителен анализ на практиките в правното обучение в държавите – членки на ЕС. Същевременно беше осъществено задълбочено изследване на системата на юридическо образование в България. На база на направените изводи от тези две дейности беше изготвен доклад с оценка на настоящото състояние на правното обучение в България и с предложения за набор от стратегически мерки за неговото привеждане в съответствие със стандартите на ЕС и особено по отношение на уредбата на практически занятия и създаване на условия за професионално профилиране на обучаваните.

➤ Усъвършенстване на системата за подбор, назначаване и атестация на магистрати и съдебни служители

Проектът беше изключително гъвкав и отговори на променящата се нормативна база в тази област.

Бяха изготвени доклади с анализи и препоръки по отношение на:

- подбор на магистрати;
- подбор на съдебни служители;
- назначаване на магистрати;
- назначаване на съдебни служители;
- атестация на магистрати;
- атестация на съдебни служители.

➤ Изработване на цялостна стратегия за обучение в сферата на съдебната власт в България

Като подготвителен етап беше извършена оценка на нуждите от обучение и сравнителен анализ на процеса на обучението в европейските държави. Теоретичният подход беше комбиниран с практически наблюдения на български експерти в държави-членки, което осигури пълноценна работа по стратегията.

Впоследствие беше изработена и стратегия за обучение на магистрати и съдебни служители, както и програми за обучение. Разработването на наръчници и учебни пособия беше завършващият етап в осигуряването на пълноценно обучение на човешките ресурси в съдебната система.

➤ *Пилотно обучение на магистрати и съдебни служители*

В рамките на компонента беше осигурено провеждането на редица обучителни семинари за магистрати и съдебни служители. Преподаването беше извършено от български и чуждестранни експерти, участвали в проектната работа, по теми, като „Право на Европейския съюз“, „Права на човека“, „Международно частно право“ и „Международно съдебно сътрудничество“.

ПРОИЗВОДСТВО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Този проект беше също по Национална програма ФАР 2001. Бюджетът на проекта беше 1 280 000 евро. Проектът беше успешно приключен през юни 2004 г.

Партньор на България в рамките на туининг-споразумението беше Сдружението за подпомагане на източната правна компетенция – Австрия.

Основната идея на проекта беше да окаже подкрепа на Министерството на правосъдието за създаване на необходимите предпоставки за хармонизиране и привеждане на правната уредба на несъстоятелността, другите правни норми от значение за несъстоятелността и рамковите условия във връзка с несъстоятелността в съответствие с правото и стандартите на Европейския съюз в тази област. Целта беше подобряване и ускоряване на производството по несъстоятелност и ликвидация, както и осигуряване на по-ефективно изпълнение на решенията.

Проектът се състоеше от четири основни компонента:

➤ *Правна реформа*

Целта е да се предприемат съответните мерки, необходими за хармонизиране и привеждане на материалното и процесуалното право на несъстоятелността в съответствие с правото на Европейския съюз и с европейските стандарти в тази област.

➤ *Институционална реформа*

Компонентът беше насочен към предприемането на необходими мерки за създаване на нови или укрепване на съществуващите институции в областта. Той е ориентиран основно към институционализиране и укрепване на създадените отделения по несъстоятелност към Върховния касационен съд, апелативните и окръжните съдилища в България, както и на административната структура в Министерството на правосъдието, работеща в областта на несъстоятелността.

➤ *Реформа на обучението и повишаването на квалификацията*

Целта е провеждане на обучение на лицата, работещи в системата на правосъдието (съдии, прокурори, инспектори по Закона за съдебната власт, следователи и административен персонал), както и на синдици с оглед развиването на умения за ефективно и бързо разрешаване на казуси в областта на несъстоятелността.

➤ *Реформа на информационните технологии*

По този компонент следваше да се въведат информационни системи, които да способстват за ускоряването на производството по несъстоятелност и за събирането на статистически данни в Министерството на правосъдието и в съдилищата.

та, в които се разглеждат дела по несъстоятелност. Тръжната процедура беше успешно проведена и доставките на софтуер и хардуер бяха реализирани.

При изпълнението на всяка от туининг-дейностите беше следван аналогичен подход. Основополагащ етап беше анализът на съществуващото към момента положение – правна рамка и практика в България и в Европейския съюз. На базата на извършения анализ бяха изготвени препоръки за необходимите изменения в българското законодателство, които да доведат до подобряване на нормативната регламентация на производството по несъстоятелност.

ДОСТЪП ДО ПРАВОСЪДИЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

С оглед подобряване на системата за достъп до правосъдие и ускоряване на изпълнението на съдебни решения през 2002 г. беше разработен туининг-проект. Партньор на България в изпълнението му беше отново Сдружението за подпомагане на източната правна компетенция – Австрия. Проектът беше завършен през юли 2004 г. Бюджетът беше 800 000 евро.

Основната идея, залегнала при подготовката на проекта, е необходимостта от реформи с оглед създаването на адекватна система за достъп до правна помощ и гарантирането на равен достъп до правосъдие на всички граждани, както и усъвършенстването на съдебното изпълнение с оглед осигуряване на ефективна и бърза защита на правата на гражданите и юридическите лица.

Целта на първия компонент беше да се подобри българската нормативна уредба, като се приведе в съответствие с релевантните правни норми и стандарти на Европейския съюз, а след това да бъде гарантирано ефикасно и устойчиво изпълнение на съответните законодателни актове.

Основна цел на втория компонент беше да се предприемат необходимите мерки с оглед ускоряване на изпълнителното производство и подобряване ефективността на съдебното изпълнение чрез хармонизиране на българското законодателство с европейските стандарти.

Изпълнението на проекта беше синхронизирано. Бяха създадени работни групи, които да извършат анализ на нормативната и практическата реализация в съответните сфери в България и в Европейския съюз. В продължение бяха изготвени препоръки за необходимите изменения в националното законодателство. Като краен резултат беше изработено обобщено предложение за законодателни и административни мерки.

НАЦИОНАЛЕН ИНСТИТУТ НА ПРАВОСЪДИЕТО

През 2002 г. беше програмиран туининг-проект с цел утвърждаването и институционалното укрепване на новосъздадената институция за обучение в сферата на съдебната власт в България – Националният институт на правосъдието. Партньори по проекта са Министерството на правосъдието и Националната школа на магистратурата на Франция. Проектът е текущ, като започна през април 2004 г. и се очаква да завърши през септември 2005 г. Определеният бюджет е 800 000 евро.

Проектът е насочен към доразвиване на системата за обучение на магистрати и съдебни администратори по отношение на правото на Европейския съюз и прилагане на европейските стандарти, като включва техническа и педагогическа помощ. Акцент се поставя върху обучението на обучители.

Ще бъде направен и анализ на оборудването, необходимо за подготовката на магистратите и съдебните администратори.

АДМИНИСТРАТИВНО ПРАВОСЪДИЕ

Съществен приоритет за българското правителство е усъвършенстване на системата на административно правосъдие. В подкрепа на това през 2002 г. беше разработен проект по Програма ФАР. Той е също туининг и се изпълнява в партньорство с Германия и Австрия. Бюджетът е в размер на 800 000 евро. Дейността по проекта ще приключи през май 2005 г.

От българска страна проектът се изпълнява от Министерството на правосъдието и от Върховния административен съд.

Проектът се реализира в тясна координация с паралелно започналия сходен проект с Програмата на ООН за развитие (ПРООН). Дейностите, чрез които ПРООН и Програма ФАР подкрепят постигането на крайната цел, са съответно работа по същество и подпомагане на основната работа чрез осигуряване на експертна помощ и обмяна на международен опит. Изготвен е консолидиран работен план на дейностите по двата проекта и е установена постоянна всекидневна координация.

Основната цел на проектите е подобряване на правната и организационна рамка и консолидиране на обща правна база на административното правосъдие. Така ще се подпомогне въвеждането на модерна система на административно законодателство, което да осигурява ефективен механизъм за външен съдебен контрол и вътрешен контрол върху работата на държавната администрация с оглед превенцията на корупцията.

Проектните дейности са непосредствено продължение на успешно приключилия през 2003 г. проект с ПРООН „Цялостен преглед на системата на административното правосъдие в България“. Конкретно те са насочени към оказване на подкрепа във връзка с изпълнението на препоръките в крайния доклад, а именно: 1) рационализиране и унифициране на законодателството във всеобхватен Административнопроцесуален кодекс; 2) изграждане на система от специализирани административни съдилища, формирана около структурата на Върховния административен съд; и 3) прилагане на принципите на административното правосъдие към процеса на обжалване и контрол по административен ред, включително създаването на висшестоящи органи за обжалване по административен ред.

В края на 2003 г. беше създадена Работна комисия по разработване на проект на Административнопроцесуален кодекс с участието на изтъкнати български магистрати, представители на академичната общност и практикуващи юристи.

На 14 февруари 2005 г. Законопроектът за Административнопроцесуален кодекс беше внесен в Народното събрание.

ГРАЖДАНСКО ПРОИЗВОДСТВО

Проектът за подобряване на Гражданския процесуален кодекс беше заложен в Програма ФАР 2003.

Целта на реформата е укрепване на доверието на населението в съдебните процедури за защита и осъществяване на субективните граждански права, както и подобряването на условията в България като място за осъществяване на стопанска дейност чрез насърчаване на готовността на местни и чуждестранни фирми за извършване на инвестиции в страната.

Проектът започна през октомври 2004 г. и ще се изпълнява в продължение на 2 години. Той се изпълнява като туининг с Австрия – утвърден партньор на България. Определеният бюджет е 1 млн. евро.

До края на 2005 г. се предвижда да бъде изготвен първият вариант на новия Граждански процесуален кодекс. Създадена е работна група от изтъкнати експерти в областта на гражданския процес.

Дейността е разпределена по компоненти, сред които са принципи на гражданския процес, уредба на подведомствеността и подсъдността по отделните инстанции, исково производство пред първа инстанция и въззивно производство, особените искови производства, мерки, необходими за ускоряване на гражданското производство. Два от компонентите са заложи като средносрочно устойчиво усъвършенстване на резултатите по туининга от 2002 г. по въпросите на съдебното изпълнение и достъпа до правосъдие.

НАКАЗАТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО

Изготвянето на проект за нов Наказателнопроцесуален кодекс е основен приоритет на правителството и в частност на Министерството на правосъдието. С оглед на това през 2003 г. беше разработен и туининг-проект.

Партньор на България по проекта е Испания. Изпълнението му започна през декември 2004 г. и ще продължи до май 2006 г.

Работата по новия кодекс се развива изключително активно в рамките на създадената работна група от утвърдени български професионалисти, подпомогани от испански експерти. До началото на май 2005 г. трябва да бъде изготвен проектът на нов Наказателнопроцесуален кодекс.

Работата по проекта е структурирана съобразно различните дялове от НПК. Отличителен белег в проектното изпълнение е въвеждането на механизми за осигуряване на прозрачност и публичност в процеса на работа по кодекса поради широкия обществен интерес. Създава се специална част от интернет страницата на Министерството на правосъдието, на която всеки може да следи актуалното развитие на работата по кодекса.

ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Въвеждането на информационни технологии и системи е приоритет, заложен в Стратегията за реформа на българската съдебна система, който Министерството на правосъдието следва през годините.

Целта е улесняване на ежедневната работа в съдебната сфера и осигуряване на обща, гъвкава и лесно управляема информационна система.

През 2002 г. започна работата по проект на обща стойност 10 270 000 евро за компютризация на съдилищата и за подкрепа на Националния институт на правосъдието.

По Програма ФАР за 2003 г. и 2004 г. са заложи проекти, които да осигурят продължаващи инвестиции за съдебната система.

ПРОГРАМА ФАР-2004

Развивайки своя капацитет за програмиране, Министерството на правосъдието заложи за изпълнение през предстоящите две години пет туининг-проекта, подкрепени с инвестиции.

Туининг-партньорите на България вече са избрани и е текуща работата по изработване и съгласуване на договорите за сътрудничество.

- *„Подобряване на гражданските и наказателните процедури“*

Проектът е своеобразно продължение на приоритетите, заложи в програмите по ФАР 2002 и 2003, и включва укрепване на националната и местните комитети за правна помощ и подобряване на съдебното изпълнение с цел осигуряване на ефикасна и бърза защита на правата на гражданите и юридическите лица. Предвидена е и подготовка на материали за обучение на магистрати и съдебни служители във връзка с новото законодателство по граждански и наказателен процес.

Изпълнението на проекта ще се реализира в сътрудничество с Австрия – утвърден партньор на България.

- *„Съдебно сътрудничество по наказателни и граждански въпроси“*

Дейността по проекта включва и създаване на интегрирана информационна система за международно съдебно сътрудничество по наказателни и граждански дела.

За свой партньор министерството избра Испания в консорциум с младши партньор Швеция с цел използването на опита на две държави, принадлежащи към континенталната и англо-саксонската правна система.

- *„Поддръжка за изграждане на инфраструктурата по сигурността на съдебната система“*

Проектът ще се изпълнява в сътрудничество с Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия.

- *„Поддръжка за изпълнението на Стратегията за реформа на българската съдебна система чрез въвеждането на съдебни информационни технологии“*

Проектът продължава предвидените през предходните години инвестиции за хардуер и софтуер.

- *„Укрепване на пенитенциарната система в България“*

Държава-партньор на България е Обединеното Кралство Великобритания и Северна Ирландия, с която министерството е изпълнявало предходни инициативи в тази сфера.

Дейностите включват развиване на социалната дейност в местата за лишаване от свобода, усъвършенстване на работата със зависими от наркотици и алкохол лица, лишени от свобода, както и организация на професионално обучение в местата за лишаване от свобода.

- *„Изграждане на пробационна система в България“*

Въвеждането на пробацията е приоритет в развитието на българската пенитенциарна система.

Туининг-партньор е също Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия.

Проектът ще спомогне за структурирането и организирането на пробационните звена в България съобразно европейските практики и ще осигури подбора и обучението на служители в пробационната система.

Програмната дейност по ФАР на Министерството на правосъдието е добре развита и балансирана между основните приоритети на съдебната реформа.

Успешно се реализират проекти за укрепване на административния и съдебен капацитет, за усъвършенстване на производството по несъстоятелност, като три туининга осигуряват подобряване на основното процесуално законодателство в България.

Министерството на правосъдието подобрява капацитета си по планиране и изпълнение на проектите и гарантира успешния им завършек и максимално усвояване на отпуснатите средства по Програма ФАР на Европейския съюз.

ПРОЕКТИ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО

ПО ПРОГРАМЕН ЦИКЪЛ 2001

- Проект BG/IB/2001/JH/01 „Усъвършенстване на производството по несъстоятелност“ – туининг
- Проект BG-0103.03 „Стратегия за подбор и професионална квалификация на магистратите и съдебните служители“ – техническа помощ

ПО ПРОГРАМЕН ЦИКЪЛ 2002

- Проект BG-0203.01 „Изпълнение на Стратегията за реформа на съдебната система“ – туининг и инвестиции
 - BG/02/IB/JH/01-A „Изпълнение на Стратегията за реформа на съдебната система“ – туининг
 - BG/02/IB/JH/01-B „Укрепване на националната институция за професионална квалификация“ – туининг
- Проект BG/02/IB/JH/03 „Подобряване на административното правораздаване с оглед борбата срещу корупцията“ – туининг

ПО ПРОГРАМЕН ЦИКЪЛ 2003

- Проект BG-2003/004-937.08.01 „Реформа на гражданското и наказателното производство“ – туининг
 - BG/2003/IB/JH/01-A „Реформа на гражданското производство“ – туининг
 - BG/2003/IB/JH/01-B „Реформа на наказателното производство“ – туининг
- Проект BG-2003/004-937.08.02 „Подпомагане изпълнението на Стратегията за реформа в съдебната система чрез въвеждането на информационни технологии“ – инвестиции и техническа помощ

ПО ПРОГРАМЕН ЦИКЪЛ 2004 – РАНЕН

- Проект BG2004/006-070.03.01 „Подпомагане изпълнението на Стратегията за реформа в съдебната система чрез въвеждането на информационни технологии – II фаза“ – инвестиции и техническа помощ

ПО ПРОГРАМЕН ЦИКЪЛ 2004

• Проект **BG-2004/016-711.08.01** „Подкрепа за продължаващо изпълнение на Стратегията за реформа в съдебната система“ – туининг, техническа помощ и инвестиции

– BG/2004/IB/JH//01 „Подобряване на гражданските и наказателните процедури“ – туининг и инвестиции

– BG/2004/IB/JH//02 „Съдебно сътрудничество по наказателни и граждански въпроси“ – туининг

– BG/2004/IB/JH//03 „Поддръжка за изграждане на инфраструктурата по сигурността на съдебната система“ – туининг, техническа помощ и инвестиции

– „Поддръжка за изпълнението на Стратегията за реформа на българската съдебна система чрез въвеждането на съдебни информационни технологии – III етап“ – техническа помощ и инвестиции

• Проект **BG2004/016-711.08.03** „Усъвършенстване на пенитенциарната система“ – туининг и инвестиции

– BG/2004/IB/JH/06 „Укрепване на пенитенциарната система“ – туининг

– BG/2004/IB/JH/07 „Въвеждане на пробационната система“ – туининг

Съдържание

<i>Антон Станков, Министър на правосъдието</i>	
<i>ПРИВЕТСТВИЕ</i>	5
<i>Маргарит Ганев, Заместник-министър на правосъдието</i>	
<i>КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ</i>	7

I. СТАТИИ

Оливие Дюбос

<i>ЕВРОПЕЙСКАТА КОНСТИТУЦИЯ И НАЦИОНАЛНИТЕ КОНСТИТУЦИИ</i>	11
--	----

Иван Боев

<i>КРАТЪК КОМЕНТАР ОТНОСНО ПРИНОСА НА МЕЖДУНАРОДНИЯ НАКАЗАТЕЛЕН СЪД ЗА БИВША ЮГОСЛАВИЯ ЗА УТВЪРЖДАВАНЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩНОСТ</i>	47
--	----

Веселин Хр. Цанков

<i>СЪОТВЕТСТВИЕ МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ГРАЖДАНСТВОТО И БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО</i>	73
---	----

II. ЗАКОНОТВОРЧЕСТВО

Александра Цекова

<i>ЗАКОНОТВОРЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО ЗА ПЕРИОДА 2002-2005 г.</i>	95
--	----

МОТИВИ

<i>към проекта на Кодекс на международното частно право</i>	116
---	-----

МОТИВИ

<i>към проекта на Закон за екстрадиция</i>	129
--	-----

III. ACQUIS COMMUNAUTAIRE

<i>ACQUIS COMMUNAUTAIRE В СЕКТОР „ПРАВОСЪДИЕ И ВЪТРЕШНИ РАБОТИ“</i>	133
---	-----

IV. МЕЖДУНАРОДНО ПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО И МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЩ

Веселина Малева

ДОГОВОРИ

<i>ЗА МЕЖДУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЩ, ДЕЙСТВАЩИ МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И ДРУГИ ДЪРЖАВИ</i>	173
---	-----

Веселина Малева

<i>МЕЖДУНАРОДНИ КОНВЕНЦИИ, ПО КОИТО МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО Е ЦЕНТРАЛЕН ОРГАН ИЛИ ИЗПЪЛНЯВА ОПРЕДЕЛЕНИ ФУНКЦИИ</i>	181
---	-----

Веселина Малева

Любомира Димитрова

Митка Захарlieва

<i>ИЗМЕНЕНИЯ В НПК ВЪВ ВРЪЗКА С ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ МЕЖДУНАРОДНИ АКТОВЕ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА В ОБЛАСТТА НА ПРАВНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА</i>	184
--	-----

<i>ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ</i>	193
--	-----

<i>ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ</i>	203
--	-----

<i>ВТОРИ ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ</i>	206
--	-----

<i>ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ</i>	210
---	-----

<i>ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ</i>	219
---	-----

<i>ВТОРИ ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ВЗАИМОПОМОЩ ПО НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ</i>	223
---	-----

ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАВАНЕ НА ПРИСЪДИ	239
ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА ТРАНСФЕР НА ПРОИЗВОДСТВА ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА	259
ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ ЗА БОРБА С ТЕРОРИЗМА	273
КОНВЕНЦИЯ ЗА ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНИ ЛИЦА	278
ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНИ ЛИЦА	287
КОНВЕНЦИЯ ОТНОСНО ИЗПИРАНЕ, ИЗДИРВАНЕ, ИЗЕМВАНЕ И КОНФИСКАЦИЯ НА ОБЛАГИТЕ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЕ	291
НАКАЗАТЕЛНА КОНВЕНЦИЯ ОТНОСНО КОРУПЦИЯТА	307

V. ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Мариана Караджова

ПРОЦЕСУАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА БЪЛГАРИЯ ПРЕД СЪДА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В СТРАСБУРГ – РАЗВИТИЕ И ЗНАЧЕНИЕ	321
--	-----

Милена Коцева

ПРАВОТО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС ПО ЧЛ. 6 ОТ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ И РЕШЕНИЯТА НА ЕСПЧ ПО ДЕЛА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ	330
ДЕЛО „ЖБАНОВ с/у БЪЛГАРИЯ“	334

Искра Братованова

КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ И ПРОТОКОЛИТЕ КЪМ НЕЯ	341
КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ	342

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ	357
ЧЕТВЪРТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРИЗНАВАНЕТО НА НЯКОИ ПРАВА И СВОБОДИ ОСВЕН ВЕЧЕ ПРОВЪЗГЛАСЕ- НИТЕ В КОНВЕНЦИЯТА И В ДОПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОТОКОЛ	359
ШЕСТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРЕМАХВАНЕТО НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ	362
СЕДМИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ	365
ДВАНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ	369
ТРИНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРЕМАХВАНЕТО НА СМЪРТНОТО НАКАЗАНИЕ ВЪВ ВСИЧКИ СЛУЧАИ	372
ЧЕТИРИНАДЕСЕТИ ПРОТОКОЛ КЪМ КОНВЕНЦИЯТА ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ОСНОВНИТЕ СВОБОДИ ОТНОСНО ПРЕУСТРОЙСТВОТО НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА, УСТАНОВЕНА ОТ КОНВЕНЦИЯТА	375
VI. МЕЖДУНАРОДНИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ	
Нина Овчарова	
МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО КАТО ПАРТНЬОР ПО ПРОГРАМА ФАР	383

*Гледните точки в представените статии са лично мнение
и не изразяват официалната позиция на Министерството на правосъдието.
Разпространението се извършва безплатно.*

ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ И ПРАВО

1/2005

Художник
Олга ПАСКАЛЕВА
Коректор
Александър БАЦОВ
Компютърен дизайн
Мариана ХРИСТОВА
Милка ХРИСТОВА

Формат 70/100/16
Печатни коли 24,75

Министерство на правосъдието
София 1040
Ул. „Славянска“ № 1
Тел. 923 75 55

Печатница „СКАЛА“